REVISTA TEOLOGICĂ

SERIE NOUĂ, Anul V, (77), Nr. 4, OCTOMBRIE — DECEMBRIE, 1995

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
SIBIU

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI VIAŢĂ BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

CUPRINS

REVISTA TEOLOGICĂ

— REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI —

4

SERIE NOUĂ, Anul V (77), Nr. 4, OCT. — DEC. 1995

Tiparul TIPOGRAFIEI EPARHIALE SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

ARHIEPISCOPIA SIBIULUI, STR. MITROPOLIEI NR. 24
C.v. 45.10.4.09.2, B.C.R. Sibiu

† ANTONIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL SIBIULUI ŞI MITROPOLIT AL ARDEALULUI, CRIŞANEI ŞI MARAMUREŞULUI

Cinului monahal, Prea Cucernicilor protopopi, preoţi şi diaconi şi tuturor bine credincioşilor creştini, Har, milă şi ajutor de la Dumnezeu iar de la noi arhierească binecuvântare

Iubiţi credincioşi,

Iată, numai cu câteva zile înainte de a intra în anul nou 1996, Biserica intră în marea Sărbătoare a Naşterii Domnului, de la care se împlinesc 1995 de ani. Aşadar, aproape 2000 de ani de dăinuire a creştinismului. Aproape 2000 de ani de verificare a lui în istorie. A trecut în acest timp, uneori, prin perioade grele de persecuţii şi de interdicţii, dar întotdeauna a supravieţuit. Numărul credincioşilor, în loc să scadă, în acele perioade a crescut.

* * *

Să ne amintim de primele trei veacuri de persecuţii şi de condamnare a creştinilor la moarte, numai şi numai pentru că se declarau creştini. Moarte prin tăierea capului. Moarte prin aruncarea în cazane cu apă sau ulei în fierbere. Moarte prin trimiterea în arene cu lei înfometaţi, cu care erau puşi să se lupte, deşi se ştia că întotdeauna vor învinge leii care îi vor sfâşia. Ba chiar organizau aceste crime sălbatice ca pe nişte spectacole cu public. Iar publicul îi aplauda pe lei!

* * *

Să ne amintim şi de ultimii cincizeci de ani din Ţara noastră. S-a încercat ateizarea poporului român prin toate mijloacele, multor categorii de cetăţeni interzicându-li-se participarea la slujbe şi orice contact cu Biserica şi cu preoţii.

Să întrebăm acum istoria: ce s-a întâmplat în veacurile de persecuţii şi de condamnare a credincioşilor creştini la moarte?

Un scriitor bisericesc care a trăit între anii 160—240, pe nume Tertulian, într-o carte intitulată *Apologeticum* care tratează despre apărarea şi dovedirea dumnezeirii lui Iisus şi a caracterului divin al învăţăturii Sale, ne spune despre persecuţii: *Sanguis semen cristianorum, adică:* sângele martirilor creştini a fost sămânţa înmulţirii creşti-

nilor. Exemplul martirilor i-a convins pe tot mai mulţi că, religia creştină era religia cea adevărată. Efectul persecuţiilor a fost invers decât cel aşteptat de persecutori.

*
* *

Şi în secolul nostru, în ultimii 50 de ani, persecuţia împotriva creştinilor şi a învăţăturii creştine, interzicerea religiei în şcoli şi în armată, şi în alte servicii de stat, ca şi în epoca martirilor, în loc să împuţineze credinţa, a făcut-o să crească. Recensământul liber din 1993 a descoperit că aproape 80% din populaţia României, a rămas creştină şi ortodoxă.

De ce? Iată de ce: pentru că învăţătura creştină cea adevărată e de la Dumnezeu. Dumnezeu a apărat-o. Preoţii, mânăstirile şi şcolile teologice au propovăduit-o fără încetare şi uneori, cu riscuri. Nu putea fi ucisă, pentru că Iisus Hristos, Întemeietorul, era Dumnezeu. Pentru că Biserica nu poate fi distrusă nici de forţele iadului. De oameni cu atât mai puţin.

Acest lucru s-a dovedit lămurit în cei aproape 2000 de ani de creştinism şi de multe încercări. Iisus Hristos, Cel a cărui naştere o sărbătorim astăzi, a fost permanent cu Biserica întemeiată de El. El a apărat-o. Şi, cu Dumnezeu nu se poate lupta nimeni şi să învingă! Au căzut răpuşi toţi cei care au încercat o asemenea luptă, oameni şi imperii, împăraţi şi conducători, care se credeau atotputernici. A căzut sub ochii noştri imperiul sovietic ateu şi dictaturile din ţările răsăritene instaurate de acest imperiu.

Au trăit fără rost, în conflicte interioare, şi au murit absurd şi fără speranţă, toţi cei care n-au înţeles că fără Dumnezeu nu se poate nimic, nimic nu se explică, nimic nu are sens. Cu Dumnezeu totul capătă răspuns. Şi toate tainele din noi şi din jurul nostru se lămuresc.

Un mare om de ştiinţă, savant, matematician din secolul al XVII-lea, socotea că, oricum, e mai de folos să crezi, decât să nu crezi, atunci când nici ştiinţele, nici filosofia nu dau răspunsuri convingătoare la marile întrebări pe care şi le pun oamenii. Savantul acesta, Pascal, (1623—1662), făcea următorul raţionament, un fel de pariu cam negustoresc, dar pentru aceasta nu mai puţin adevărat. El se şi numeşte „Pariul lui Pascal", adică demonstrează că, oricum, e mai bine să crezi, decât să nu crezi.

Iată-l:

1. Dacă Dumnezeu nu există şi nu crezi, n-ai pierdut nimic.

2. Dacă Dumnezeu nu există şi crezi, de asemenea n-ai pierdut nimic.

3. Dar dacă Dumnezeu există şi crezi, ai câştigat totul.

4. Şi dacă Dumnezeu există şi nu crezi, ai pierdut totul. Adică ai pierdut Raiul.

Şi savantul încheia: Aşadar e mai folositor să crezi şi să câştigi totul, adică mântuirea.

Cine nu ajunge pe calea credinței la Dumnezeu, să-și facă măcar socoteala aceasta. Că și mintea ne-a dat-o Dumnezeu ca să ne folosim de ea!

* * *

Credinciosul trăiește liniștit. Știe. Știe de Dumnezeu, își explică prin Dumnezeu viața și tot universul. Trăiește după legi morale care îi reglementează și îi orientează viața personală și cea împreună cu semenii. Simte responsabilitate pentru familia sa și pentru marea familie alcătuită din toți oamenii. Credinciosul moare liniștit și chiar dacă cei care rămân îl plâng, toți au speranța că nu moartea are ultimul cuvânt, ci nemurirea, prelungirea vieții care nu va mai cunoaște moartea. Nemurirea înseamnă întâlnirea dincolo cu cei dragi, plecați mai devreme. Altfel, despărțirea de cei dragi, de părinți, de soție, de soț, de copii, ar fi catastrofală. În speranța nemuririi, legătura cu cei care pleacă se va relua. De aceea poporul român ortodox păstrează comuniunea cu morții, se roagă pentru ei, face pomeni pentru ajutorarea lor dincolo. Legătura dintre cele două lumi e mereu vie și ea dă liniște sufletelor noastre îndurerate de orice despărțire, care, pe pământ e definitivă.

Iubiți credincioși,

Nașterea Domnului ne-a adus această speranță. Sărbătoarea ne amintește de vizita lui Dumnezeu pe pământ. Fără această vizită, fără Întruparea lui Dumnezeu, oricâte strădanii ar face științele toate, și filosofia, și noi înșine, n-am ști nimic, nimic, nici despre noi, nici despre originea universului, nici despre cerul înstelat cu lumile lui, nici despre pământ, nici despre plantă, nici despre copac, nici despre pădure, nici despre pasăre, nici despre puterea germinatoare a seminței de grâu și de trandafir, și a tuturor semințelor, nici despre culoare, nici despre mirosul ascuns în floare.

Iisus venind pe pământ ne-a spus că toate acestea și tot ce mai cade sub privirea noastră, și tot gândul ce naște în mințile noastre, și tot ce simt inimile noastre, toate vin de la Tatăl. De la Dumnezeu. El le-a sădit în lume și în noi. Iisus ne-a adus această știință despre toate, din cer. De la autorul tuturor. De la Creator, El fiind una cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, Treimea cea nedespărțită.

Iată de ce Nașterea Domnului a fost un *eveniment crucial în istorie*. Creatorul a coborât din cer și s-a destăinuit nouă, oamenilor. Adică ne-a explicat tainele. Iată de ce istoria lumii se împarte în două: *până* la Hristos și *după* Hristos. Așa numărăm anii.

* * *

Nașterea Domnului e fereastra către Dincolo, către Dumnezeu. Prin ea vedem Dincolo. Prin ea înțelegem. Prin ea aflăm cum a fost cu creația și cum va fi după ce vom pleca de aici.

Divinitatea lui Iisus se oferă în primul rând credinţei. Dar nu numai credinţei. Ea se oferă şi capacităţii noastre de judecată. Iisus a făcut minuni. A vindecat ologi, orbi şi a înviat morţi. Şi a înviat El însuşi din morţi. Acestea au fost fapte *văzute* de contemporani şi transmise până la noi, din generaţie în generaţie. Aceste fapte alcătuiesc Evangheliile. Şi faptele, se spune, sunt un lucru încăpăţânat. Ele nu pot fi negate. Şi nu au nevoie să fie argumentate, demonstrate. Ele sunt. Cei care le-au văzut, apostolii şi primii martori şi martirii au murit pentru ceea ce au văzut. *„Nu putem să nu spunem ceea ce am văzut şi am auzit"*, au declarat apostolii Petru şi Ioan în faţa anchetatorilor (F. Ap. 4, 20). Ei au văzut *„semne şi minuni"* incontestabile (F. Ap. 2, 22), şi, mai presus de acestea, l-au văzut pe Iisus înviat după ce îl văzuseră mort pe cruce şi îngropat. Ei zic: *„La acestea noi toţi suntem martori"* (F. Ap. II, 32).

Cu astfel de martori şi nu puţini — toţi apostolii şi peste cinci sute de persoane (I Cor. 15, 6) — creştinismul a trecut prin istorie aproape 2 000 de ani şi va rămâne viu în istorie până la sfârşitul veacurilor. Despre minuni mulţimile spuneau: *„Niciodată nu s-a văzut una ca aceasta în Israel"* (Matei 9, 33).

Şi-apoi, în afara minunilor, au rămas de la Iisus *învăţăturile*. Contemporanii care-L ascultau, spuneau: *„Niciodată n-a grăit un om aşa ca omul acesta"* (Ioan VII, 46). Aceasta pentru că *Omul* acesta, nu era om ci era Dumnezeu. Cine să fi putut vorbi mai bine ca Dumnezeu?

*
* *

Aşadar minunile, predica Sa unică, jertfa Sa pentru alţii, căci El era fără păcat (Ioan VIII, 46) şi învierea de toţi controlată, cum fusese controlată şi moartea pe cruce, toate acestea ni-L arată pe Iisus a fi fost Dumnezeu, *Dumnezeu — Fiul*. Unul din Treime. Trimisul cerului. Cel ce a adus din cer ştiinţa şi cunoştinţa despre tot ceea ce este necesar şi esenţial pentru ca oamenii să ştie. Despre viaţă. Despre moarte. Despre mijloacele mântuirii, credinţa dreaptă, faptele bune şi ajutorul Harului dumnezeiesc. Despre pocăinţă şi iertare. Despre nemurire şi viaţa veşnică.

*
* *

Iată ce sărbătorim noi astăzi. Sosirea din cer a marelui răspuns la toate întrebările care erau până atunci fără răspuns. Iată ceea ce trebuie să ne amintim, ca să ne întărim credinţa în Dumnezeu şi în Evanghelia Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Acestea toate să ne stimuleze, să ne îndemne spre fapte bune. Să ne întărească răspunderea pentru felul cum ne trăim viaţa pe pământ şi pentru pregătirea intrării noastre în viaţa veşnică.

Iată lucruri cu care nu se poate glumi. Iată lucruri de mare seriozitate. Pentru că toţi vom muri. Ştim bine: nu se face nici o excepţie. Toţi vom avea de dat socoteală pentru tot gândul, pentru toată

fapta. Şi ce bine va fi când vom auzi la Marea Judecată: *„Intră întru bucuria Domnului tău“* (Matei XXV, 21).

Iubiţi credincioşi,

Naşterea Domnului să ne facă mai ascultători de Dumnezeu. Şi mai buni unii cu alţii. Şi mai atenţi faţă de Biserica în care se propovăduieşte Cuvântul lui Dumnezeu şi în care, prin Taine, ne aflăm în comuniune cu Dumnezeu şi la poarta Raiului.

*
* *

Dumnezeu să ne binecuvinteze Sărbătoarea.
Să aveţi pace şi bucurii în familii şi în suflete. Anul Nou 1996 să fie mai bun şi mai rodnic.
Naşterea Domnului Hristos
Să ne fie de folos
Acesta este colindul meu la fereastra sufletelor Dv.
Fiţi sănătoşi!
Harul Domnului să fie peste noi toţi, peste Transilvania şi peste toată Ţara românilor *„de la Nistru pân' la Tisa“*.

Al vostru al tuturor de tot binele voitor şi pururea rugător către Domnul

† *Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ*
Arhiepiscop al Sibiului şi Mitropolit
al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului

Dată în reşedinţa noastră în Sibiu cu prilejul Naşterii Domnului 1995.

† BARTOLOMEU

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI

IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI POPOR: HAR, PACE, AJUTOR ȘI MILĂ DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI, ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE!

Iubiții mei fii sufletești,

De data aceasta îmi propun să vă vorbesc despre pogorârea lui Dumnezeu printre noi, oamenii, așa cum ne este ea înfățișată în câteva din minunatele noastre colinde de Crăciun. Să nu vă mire că mă abat puțin de la îndătinata regulă a Scrisorii Pastorale care citează cu precădere versete din Sfânta Scriptură și că apelez la citate din folclor. E bine de știut că nu puține din aceste colinde au o vechime tot atât de mare ca și creștinismul nostru și că ele au fost alcătuite de oameni care cunoșteau bine Sfintele Scripturi, fie că erau preoți, fie dascăli, fie cântăreți de strană, fie țărani știutori de carte sau atenți la citirile din biserică. Colindele nu sunt altceva decât rostirea populară a unor lecturi biblice care s-au întâlnit cu harurile poetice și muzicale ale unor făurari de frumusețe. Departe de a fi niște simple versete versificate, ele sunt opere profund originale, dar originalitatea lor are grijă să se țină cât mai aproape de izvorul care a inspirat-o, adică de credința cea adevărată, așa cum credința însăși se sprijină, la rândul ei, pe izvoarele biblice. Iată un exemplu: când au alcătuit Crezul, Sfinții Părinți de la Niceea au precizat că Domnul Iisus Hristos a înviat a treia zi, „după Scripturi", adică potrivit Scripturilor, adică așa cum ne spun Scripturile, ca să nu mai încapă nici o îndoială. Nu altfel mărturisește începutul unui colind, care sună așa:

O, pricină minunată
Din'ceput de lumea toată,
Din'ceput și din vecie
Precum la Carte ne scrie.

„Cartea" nu este altceva decât Biblia, iar versul acesta ultim e o trimitere la Epistola Sfântului Apostol Pavel către Romani 16, 25, unde se vorbește despre Întruparea Domnului ca fiind „taina cea ascunsă din timpuri veșnice", sau la Epistola către Coloseni 1, 26 unde este numită „taina cea din veci ascunsă".

Într-un alt colind ni se spune că cei trei crai de la Răsărit s-au lăsat călăuziți de stea

Și-au mers, după cum citim,
Până la Ierusalim.

Așadar: după cum citim în Sfintele Scripturi, ca să nu se creadă cumva că această istorisire ar fi fost născocită de închipuirea poetului popular. Totul, izvorât din credință și întemeiat pe credință.

Înainte însă de a porni împreună cu colindătorii pe la casele unde poposește micuțul Iisus, aș vrea să vă aduc aminte că Dumnezeu, în marea Sa bunătate față de noi, cei ce prin păcatele noastre ne-am îndepărtat de El, i-a lăsat mântuirii noastre toate căile deschise. Drumul dintre El și om se poate face, deopotrivă, în ambele sensuri. Când Domnul stă în așteptarea noastră, a celor ce călătorim pe cărările sau valurile vieții, glasul Său ne cheamă: „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi odihni"[1]. Iar dacă ne-am apropiat de pragul ușii Sale și ne-am poticnit în șovăială, tot El este Cel ce, dinlăuntru, ne încurajează: „Bateți și vi se va deschide!"[2] Când însă noi ne aflăm înlăuntru, în casele noastre, însingurați și înstrăinați de un Iisus care călătorește, ostenit, în căutarea noastră, vocea Lui răzbate pervazul și ne trezește auzul: „Iată, Eu stau la ușă și bat; de-Mi va auzi cineva glasul și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine"[3]. Iată deci cum omul devine gazda lui Iisus și se învrednicește de un ospăț în care Dumnezeu Își află pe ale Sale dintru ale Sale.

Iubiții mei fii sufletești,

Cunoaștem din Simbolul Credinței că Fiul lui Dumnezeu „pentru noi oamenii, și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din cer și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria..." Iată cum același lucru este spus într-un colind românesc, dar nu prin rostirea directă a teologiei, ci cu mijloacele harului poetic:

Pe o scară de argint
Se pogoară Domnul Sfânt.
Se pogoară rareori,
Numai pe la Sărbători.

Ei bine, „scara de argint" pe care se pogoară Domnul nu este altceva și altcineva decât Fecioara Maria, prin care Fiul lui Dumnezeu se întrupează, devenind om. Metafora (căci așa se numește această figură de stil) este preluată din Vechiul Testament, unde se vorbește de scara pe care patriarhul Iacob a văzut-o în vis, o scară rezemată cu un capăt în cer și cu altul în pământ și pe care se urcau și se pogorau îngerii lui Dumnezeu[4]. Asemenea ei, Sfânta Fecioară este legătura directă dintre cer și pământ, așa cum au văzut-o Sfinții Părinți și cum ne este arătată și în Acatistul Bunei Vestiri: „Bucură-te, scara cerească pe care S-a pogorât Dumnezeu"[5]. Colindul ne mai spune că această pogorâre nu este un fapt obișnuit, care se petrece zilnic sau săptămânal, ci un fapt sărbătoresc al unui timp sărbătoresc.

În legătură cu aceasta însă voi aminti un alt colind, de o mare adâncime teologică și frumusețe literară, care începe așa:

1 Mt 11, 28.
2 Mt 7, 7; Lc 12, 36.
3 Ap 3, 20.
4 Fc 28, 12.
5 Icos 2.

Mare-i seara de-astăseară
Dar nu-i seară de-astăseară,
Ci e seara lui Crăciun,
Lui Crăciun celui bătrân,
Când S-a născut Fiul Sfânt,
Fiul Sfânt pe-acest pământ.

Cu alte cuvinte, noi sărbătorim Naşterea Domnului *acum*, în acest an, dar totodată ne întoarcem în timpul de *atunci*, în urmă cu aproape două mii de ani, când Naşterea S-a petrecut ca fapt istoric, şi trăim acel moment ca şi cum am fi contemporani cu el. Acelaşi lucru, iubiţii mei, vi-l spuneam şi acum doi ani, în Scrisoarea Pastorală de Crăciun, numai că atunci îl citam pe Sfântul Roman Melodul: „Fecioara *astăzi* pe Cel mai presus de fiinţă naşte". Iată cum imnograful bizantin şi poetul popular anonim se întâlnesc pe una din culmile rostirilor noastre de credinţă.

Prin întrupare, Fiul lui Dumnezeu a devenit oaspetele pământului, dar colindele noastre Îl aduc în aria şi-n văzduhul neamului românesc, acesta devenindu-i gazdă. Betleemul nu mai e acolo, departe, în Palestina, ci undeva pe aici, pe-aproape, dincolo de marginea satului:

La Vitleem colo jos
Cerul arde luminos:
Preacurata
Naşte astăzi pe Hristos.

Deşi cerul e năpădit de lumină, Pruncul se naşte în singurătate, în mijlocul naturii. Natura însă poate fi şi vătămătoare, fapt pentru care omul îşi ocroteşte trupul împotriva vremuielilor. De data aceasta însă natura îşi recunoaşte Stăpânul, pe Cel ce a făcut-o dintru început, şi se face blândă, devine ea însăşi umană în faţa Pruncului, aşa cum rosteşte cu mare gingăşie un alt colind:

Ploaia caldă
Că mi-l scaldă;
Vântul bate,
Nu-l răzbate;
Neaua ninge,
Nu-l atinge.

Dar dacă firea poate ocroti Pruncul ferindu-L de ea însăşi, ea nu e în stare să-I dea ceea ce întotdeauna e de trebuinţă unui nou-născut. Ca atare, ne spune colindul Vitleemului de jos, Maica Sfântă stă aplecată deasupra Fiului şi plânge'ncetişor. De ce plânge? Pentru că

N'are scutec de'nfăşat,
Nici hăinuţe de'mbrăcat
Pentru Pruncul de'Mpărat.

E uşor de reţinut contrastul dintre originea împărătească a Pruncului şi sărăcia, întru umilinţă, a Maicii Sale. Plânsul acesteia, poate că dus de vânt, pătrunde'n sat şi-i trezeşte femeile, care aleargă într'un suflet la locul cu pricina şi-i vorbesc mamei singuratice într'un grai de duioasă solidaritate a omului cu Dumnezeu:

Nu mai plânge, maica mea,
Scutecele noi ţi-om da,
Pruncul sfânt de-i înfăşa.

Astfel se încheie întâia treaptă a pogorârii Domnului pe pământ şi-n spaţiul românesc. De aici, Pruncul „mititel şi'nfăşeţel" intră pe seama copiilor, a nevinovaţilor, care-l duc în sat. Glasurile lor răsună de departe:

Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Sculaţi voi, români plugari,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cântători.

Ei pornesc deci cam în revărsatul zorilor, atunci când încep să cânte cocoşii. Pentru ca ţăranii să nu creadă că e vorba de o oarecare zarvă tinerească, menită doar să-i trezească din somn fără nici un rost, colindătorii se simt datori să-i liniştească:

Şi nu v'aduc nici un rău,
Ci v'aduc pe Dumnezeu.

Din această clipă, copiii nu mai sunt simpli copii, ci au devenit *teofori sau hristofori*, adică „purtători de Dumnezeu" sau „purtători de Hristos". Dacă Maica Domnului a fost scara de argint pe care S'a pogorât Domnul, colindătorii sunt alaiul împărătesc prin care Domnul intră în Ierusalimul satului. Sătenii însă nu mai sunt nici ei simpli ţărani, ci devin „boieri", dar nu în înţelesul de clasă socială, ci în acela de nobili sau, cum se spune în Ardeal, domni. Împăratul nu poate fi primit decât domneşte. Dacă, mergând cu crucea, preotul Îl aduce în case pe Dumnezeu care sfinţeşte, copiii Îl aduc pe Dumnezeu care înnobilează. Ajuns la pragul satului, colindul se întâlneşte cu citatul biblic: „Iată, Eu stau la uşă şi bat; de-Mi va auzi cineva glasul şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine".

Înainte de a se deschide uşile, se deschid inimile. Satul întreg s'a trezit şi freamătă:

Sus, boieri, nu mai dormiţi,
Vremea e să vă treziţi,
Casa să v'o măturaţi
Şi masa s'o încărcaţi.

E masa la care creştinul se pregăteşte să-L primească pe Domnul. Vecinii par a se îndemna unii pe alţii, ca nu cumva vreunul, asemenea celor cinci fecioare nebune din Evanghelie, să rămână în afara praznicului:

Ia sculaţi şi slugile
S'aprindă făcliile,
Să mături curţile,
Curţile şi casele,
Că vă vin colindele.

Dacă cerul ardea luminos acolo, deasupra Vitleemului, pământul arde şi el, tot atât de luminos, aici, în vatra satului. Arderea lui Dumnezeu s'a întâlnit cu arderea omului. Lumina a năpădit ogrăzile cu mult înainte de răsăritul soarelui, căci în ele a intrat Soarele Drep-

tăţii, Răsăritul Cel de Sus. Acum se întâmplă ceva pe care începutul colindului nu l-ar fi bănuit: odată intrat în casa creştinului, adus de copiii colindători, Iisus îi lasă pe aceştia să meargă mai departe spre a-L duce şi în casele altora, El rămânând şi totodată plecând, acelaşi şi nedespărţit, ca un Dumnezeu ce Se află. Şi nu e numai atât. Odată rămas în casă, Pruncul Iisus creşte tainic şi devine Domnul Iisus, bărbatul desăvârşit, ca şi cum viaţa Sa cea istorisită în Sfintele Evanghelii s'ar reface şi s'ar repeta sub ochii casnicilor Săi. Masa, într-adevăr, a fost încărcată cu toate bunătăţile, dar nu pentru cei ce au colindat, căci acelora li s'au dat în traistă colăcei şi covrigi şi mere şi nuci, ci pentru Domnul care S'a aşezat la ea şi, iată-L, se ospătează împreună cu nuntaşii din Cana Galileii, împreună cu Zaheu Vameşul şi cu Simeon Leprosul, împreună cu Lazăr şi cu surorile acestuia, Marta şi Maria, împreună cu Luca şi Cleopa în Emaus şi laolaltă cu ucenicii Săi pe malul Ghenizaretului. Faptul acesta extraordinar poate fi găsit într'un colind din Ţara Loviştei, care sună aşa:

... Ci-mi aştept pe Dumnezeu
Să mi-l ospătez şi eu
Cu vin roşu-ovăşit,
Dumnezeu fie sosit!
Intră'n casă după masă
Găsi'n casă masa'ntinsă
Şi pe masă vadra plină.
Şi şedea şi Se-ospăta,
Şedea azi şi şedea mâine,
Săptămâna, luna plină.
Dacă luna se'mplineară,
Dumnezeu afar'ieşeară,
Sus la cer se ridicară,
Lasă'n casă sănătate
Şi prin curte bogătate.

Aşadar, timpul pe care Domnul îl petrece în casa creştinului este o lună, ceea ce ar însemna de la Sfântul Nicolae, când încep copiii să înveţe şi să repete colindele, până la Sfântul Ion, când se cântă ultimele colinde. După aceea El se ridică la cerul din care Se pogorâse pe o scară de argint, încheind astfel ciclul marilor Sărbători. Aici e bine să mai observăm ceva: potrivit acestui colind, Oaspetele intră în casă ca un Dumnezeu la singular, dar iese şi se înalţă la cer ca un Dumnezeu la plural, ca şi cum pe durata şederii Sale li s'ar fi descoperit gazdelor ca Dumnezeu treimic. Iată că şi de data aceasta colindul se întâlneşte cu Scriptura, căci e peste putinţă să nu vedem în el, transfigurată, ospeţia patriarhului Avraam, la stejarul Mamvri, când Dumnezeu S'a revelat pentru prima oară ca fiind în trei persoane. Şi aşa cum El l-a răsplătit pe Avraam cu binecuvântare şi cu toate bunătăţile pământului, tot astfel şi pe gazda lui de acum, lăsând în urmă-I sănătate şi bogăţie. Dacă a fost primit cu cinste, iubire şi mărinimie, Dumnezeu nu rămâne niciodată dator.

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Am socotit de cuviinţă să vă spun aceste lucruri cu gândul la răuvoitorii care ne învinuiesc pe noi, ortodocşii, şi mai cu seamă pe noi, românii, că practicăm un creştinism folcloric, lipsit de osârdia lecturilor biblice şi de adâncimea meditaţiilor teologice. Vi le-am spus pentru ca voi să cunoaşteţi că, tocmai dimpotrivă, creştinismul nostru a ieşit din scoarţele Bibliei şi s'a revărsat, cântând, în viaţa caselor noastre, că la noi el este trăit nu numai cu mintea şi buna purtare, ci cu sufletul întreg. Aşa l-am moştenit de la strămoşii noştri: prin Biserică, dar şi prin colinde, prin zugrăveli, prin troiţe şi prin fântânile apelor vii. În colindele noastre nu veţi găsi nici o abatere de la dreapta credinţă şi nici o lunecare spre mândria deşartă, ci numai adevărul lui Dumnezeu şi bunacuviinţă a unui neam creştin. În anii dictaturii ateiste, când colindele au fost alungate din drumuri şi cărări, ele s'au refugiat în biserică, acolo de unde plecaseră, ca în adăpostul lor firesc. Acum, în libertate, ele răsună din nou în văzduhul românesc ca tot atâtea mărturii ale creştinismului nostru plenar.

Vă spuneam la început că Dumnezeu i-a lăsat mântuirii noastre toate căile deschise. Iată, acum, în ceasul de faţă, când ne-am adunat aici, în sfânta biserică, pentru ca împreună să prăznuim Crăciunul liturgic, noi suntem oaspeţi, iar Dumnezeu ne este gazdă. În acelaşi timp, cei ce ne-am împărtăşit am devenit, la rându-ne, gazdele lui Dumnezeu. Şi tot gazde Îi suntem în casele noastre, unde ni L-au adus şi ni-l aduc colindătorii. În felul nostru de a fi nu există nici un zid între bucuria din biserică şi cea de acasă, ele fiind unite printr'o punte a colindelor şi-a cântărilor de stea.

Întru lumina acestor bucurii vă doresc din toată inima să petreceţi Sfintele Sărbători în pace, sănătate şi sporuri duhovniceşti. La mulţi ani!

Dată în reşedinţa noastră din Cluj-Napoca, la sărbătoarea Naşterii Domnului, 1995.

† ANDREI

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOPUL ALBA IULIEI

Cinstitului cler, cinului monahal și dreptmăritorilor noștri creștini, har și bucurie de la Hristos cel născut în iesle, iar de la Noi arhierești binecuvântări.

„Prin tine Cel nevăzut S-a făcut văzut, pentru care aducem rugăciune ție, noi robii tăi...“
(Din Acatistul Bunei-Vestiri)

Iubiți fii duhovnicești,

Omul fără de Dumnezeu este o biată ființă care vine de nicăieri și merge nicăieri. Multă vreme pământenii au trăit în această stare, lipsită de perspectivă și de orizont. Datorită îndepărtării lor de Dumnezeu, prin păcat, li s-a întunecat mintea de nu-L mai puteau vedea, nici înțelege; iar inima s-a pângărit de nu-L mai puteau simți. Oamenii erau ca niște oi fără păstor, rătăciți și dezmoșteniți. Dar *„când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea“* (Gal. 4, 4-5). Dumnezeu S-a pogorât pe pământ împlinindu-se proorocia lui Isaia care zice că: *„Fecioara va avea în pântece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel, care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu“* (Matei 1, 23).

Plinirea vremii, pregătirea omenirii pentru întruparea lui Hristos, presupunea mai multe lucruri; noi ne oprim la unul foarte important: ivirea Fecioarei Maria, cea mai sfântă ființă, exceptându-L pe Mântuitorul, care este Dumnezeu și Om, din câte au călcat pe acest pământ. Nu fără temei i ne adresăm ei, în rugăciunea de la Acatist spunându-i: *„Căci pentru tine a fost cu noi Domnul puterilor și prin tine am cunoscut pe Fiul lui Dumnezeu și ne-am învrednicit de Sfântul Trup și de preacuratul Lui Sânge.“* Noi nici nu putem concepe mântuirea lumii fără a o vedea implicată în planul de mântuire al lui Dumnezeu pe Maica Domnului. Pe bună dreptate cântau părinții noștri, ca niște teologi populari: *„Scară dacă nu era / Domnul nu se pogora / Tu ești Scara cea de flori / cu un capăt peste nori / Tu ești raiul prea frumos / Care ai tras pe Domnul jos.“*

Imnografii creștini se întrec unii pe alții atunci când încearcă să găsească cuvintele cele mai potrivite pentru a o lăuda pe Născătoarea de Dumnezeu. Ei o numesc: *„Fecioară încuviințată de Dumnezeu, Scaun de foc al nevăzutului Împărat, chivot ceresc, purtător al Cuvântului lui Dumnezeu..., Biserică nefăcută de mână omenească a Împăratului tuturor veacurilor...“* Pentru misiunea ei unică o preacinstește și o laudă Cerul și Pământul. Arhanghelul Gavriil i se pleacă

şi-i zice: *„Bucură-te, ceea ce eşti plină de har, Domnul este cu tine, Binecuvântată eşti tu între femei"* (Luca 1, 28). Elisabeta, mama Sfântului Ioan Botezătorul, plină de Duhul Sfânt *„a strigat cu glas mare şi a zis: Binecuvântată eşti tu între femei şi binecuvântat este rodul pântecelui tău. Şi de unde mie aceasta ca să vină Maica Domnului meu la mine?"* (Luca 1, 42-43). Iar o femeie, care-L asculta pe Domnul Hristos predicând, o fericeşte zicând: *„Fericit este pântecele care Te-a purtat şi sânii la care-ai supt!"* (Luca 11, 27).

Preasfânta Fecioară Maria a fost învrednicită să-L nască pe Fiul lui Dumnezeu, ca Om. Pentru că ea L-a născut pe Fiul lui Dumnezeu în chip minunat, fără să cunoască bărbat, fiind fecioară şi înainte de naştere, şi în timpul naşterii, şi după naştere, pentru totdeauna, o numim Fecioară Preacurată şi Pururea Fecioară; iar pentru că Cel ce S-a născut din ea nu este numai Om, ci şi Dumnezeu, o numim Născătoare de Dumnezeu sau Maica Domnului şi o cinstim mai presus de toţi sfinţii şi îngerii, ea fiind prin Fiul său *„mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât Serafimii"*, aşa cum cântăm la sfânta slujbă.

Minunea ce se săvârşeşte la Crăciun este mare şi uimitoare. *„Astăzi Fecioara naşte şi pântecele nu i se strică. Cuvântul Se întrupează şi de Tatăl nu Se desparte; îngerii cu păstorii doxologesc şi noi împreună cu dânşii cântăm: mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire"*. Rămânând uimiţi de această minune, la slujba din Ajunul Crăciunului, ne întrebăm cum i-am putea răsplăti Domnului, şi nu găsim altă modalitate decât aceea de a I-o oferi de propria Sa Maică: *„Ce vom aduce Ţie, Hristoase? Că Te-ai arătat pe pământ ca un om pentru noi. Fiecare din făpturile cele zidite de Tine mulţumire aduc Ţie: îngerii cântarea, cerurile steaua, magii darurile, păstorii minunea, pământul peştera, pustiul ieslea, iar noi pe MAICA FECIOARA"*.

Sunt străini de adevărata credinţă creştină cei ce nu o cinstesc, nu o fericesc şi nu se roagă Maicii Domnului. Iar cei ce s-au pornit cu înverşunare împotriva ei, socotind-o o femeie obişnuită, propovăduind că a mai avut copii, cu dreptul Iosif, fac parte din ceata proorocilor mincinoşi despre care spunea Mântuitorul că trebuie să vină în lume. Toate neamurile creştine, alcătuind un singur popor al lui Dumnezeu, împlinesc proorocia pe care Maica Domnului a făcut-o zicând: *„iată, de acum mă vor ferici toate neamurile"* (Luca 1, 48).

Iubiţi credincioşi,

Am încercat, pe scurt, să subliniem din punct de vedere dogmatic, adică al credinţei, importanţa pe care i-o dăm Maicii Domnului, Născătoarea Mântuitorului. Dar Preasfânta Fecioară Maria rămâne pentru noi şi din punct de vedere moral, modelul desăvârşit. Cu toţii avem nevoie de Hristos, pentru că fără de El, viaţa noastră nu are nici un sens. Ori pentru a-L primi pe Hristos înlăuntrul nostru, o avem model pe Maica Domnului, care L-a sălăşluit întru sine. Ea, pe

lângă credința puternică în Dumnezeu, pe lângă smerenie și ascultare, a avut o viață curată. Este tocmai ceea ce ne lipsește nouă. Sufletul nostru care ar trebui să fie peșteră curată, iar inima iesle sfântă, a ajuns peșteră de tâlhari. Lucrul acesta îl recunoaștem tot la slujba din ajunul Crăciunului, când spuneam: *„Pe mine, cel ce am ajuns peșteră de tâlhari, arată-mă, Doamne, Cel ce în peșteră Te-ai născut, locaș al Tău și al Tatălui și al dumnezeiescului Tău Duh, ca să te slăvesc întru toți vecii"*. În ce privește inima pângărită, Mântuitorul ne spune că din ea ies *„gândurile rele, uciderile, desfrânările, furtișagurile, mărturiile mincinoase, hulele... Acestea sunt care spurcă pe om"* (Matei 15, 19-20).

Trăim într-o lume în care la tot pasul suntem ispitiți să ne pângărim mintea și inima. Sfântul Siluan spune că imaginația este tunelul prin care intră dracul în suflet. Ori imaginația noastră slăbănoagă este stimulată înspre rău, în primul rând de emisiunile păcătoase de la televizor, de revistele și cărțile imorale, de cuvintele și cântecele obscene de pe la discoteci, la care se adaugă alcoolul, tutunul și dansul destrăbălat. Toate acestea ațâță pofta păcătoasă *„apoi pofta, zămislind, naște păcatul, iar păcatul, odată săvârșit, aduce moarte"* (Iacov 1, 15). Și din nefericire lucrurile acestea nu lipsesc nici la sărbători, deși Sfântul Pavel ne îndeamnă *„să umblăm cuviincios, ca ziua: nu în ospețe și în beții, nu în desfrânări și în fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă"* (Romani 13, 13). Chiar dacă păcatul se săvârșește mai întâi în intimitatea sufletului, el se exteriorizează și cuprinde omul întreg. Odată săvârșit se răsfrânge asupra stării psihice și fizice a omului ce l-a comis și-l face să ajungă *„peșteră de tâlhari"* și nu iesle sfântă în care să se nască Hristos. Mai mult, păcatul se reflectă în exterior, depășind limitele vieții individuale și tulburând viața omenirii întregi.

Dar atunci cineva ne-ar putea întreba: Biserica ne oprește de la bucuriile firești pe care Dumnezeu le îngăduie muritorilor? Nicidecum! Iată ce spune Sfântul Maxim Mărturisitorul: *„Nu mâncărurile sunt rele ci lăcomia pântecelui, nici băutura, ci beția; nici facerea de prunci, ci desfrânarea; nici banii, ci iubirea de bani; nici demnitatea, ci slava deșartă. Iar dacă-i așa, nimic nu e rău din cele ce sunt, decât reaua întrebuințare, care vine din negrija minții de a cultiva cele firești"*.

Din păcate trăim vremuri în care sunt cultivate și cele nefirești. Privim neputincioși cum este pângărit izvorul vieții, cum se împuținează fiii acestui neam a cărui tradiție are rădăcini creștine adânci. Cele mai fioroase viețuitoare în mod firesc își ocrotesc și-și cresc puii, pe când omul cu sânge rece își ucide copiii înainte de a vedea lumina zilei și a se împărtăși de Taina Sfântului Botez. La această lucrare monstruoasă noii Irozi sunt ajutați de cadre specializate, iar legislația laxă îi încurajează.

Pe de altă parte, o altă categorie de ființe nefericite, cu sufletul bolnav și cu mintea slabă ajung robite, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel, *„unor patimi de ocară, căci și femeile lor au schimbat fi-*

reasca rânduială cu cea împotriva firii; asemenea şi bărbaţii, lăsând rânduiala cea după fire a părţii femeieşti, s-au aprins în pofta lor unii pentru alţii... săvârşind ruşinea şi luând în ei răsplata cuvenită rătăcirii lor" (Romani 1, 26-27).

Un creştin adevărat este îndurerat de toate acestea; pentru el sunt valabile cuvintele Scripturii: „*Ieşiţi din mijlocul lor şi vă osebiţi, zice Domnul, şi de ce este necurat să nu vă atingeţi şi Eu vă voi primi pe voi*" (2 Cor. 6, 17). Un tânăr creştin adevărat o are de model, privind viaţa curată, pe Maica Domnului. Filozoful nostru Petre Ţuţea îl defineşte pe românul adevărat prin trei trăsături de caracter: 1. Să moară pentru România, fără regret, de câte ori România îi cere; 2. Să nu necinstească nici o fecioară, pentru a nu ofensa majestatea Maicii Domnului; 3. Să respecte tot ce face altul şi nu este în stare să facă el.

Dreptmăritori creştini,

Maica Domnului este „*Biserică nefăcută de mână*" în care S-a sălăşluit Hristos. Lucrul acesta l-am dori să se întâmple şi cu noi, acum, la Crăciun. Chiar dacă am ajuns „*peşteră de tâlhari*", putem redeveni iesle curată. Maica Domnului, dacă o solicităm, ne ajută la aceasta, nu numai cu exemplul ci şi cu mijlocirea. Într-o rugăciune afirmăm acest crez, zicând: „*cu a ta mijlocire îndrăznim să ne apropiem de sfântul altar, de harul preasfintelor şi de viaţă făcătoarelor Taine, deşi suntem nevrednici*".

De fapt, în postul ce s-a încheiat, prin rugăciune, prin cumpătare, prin milostenie, prin abţinere de la mâncăruri de origine animală, dar mai ales printr-o spovedanie bună, această purificare sufletească am dobândit-o. Putem spune acum, în preajma clipelor de cântec şi de lumină, când Domnul se coboară pe pământ, dimpreună cu Vasile Voiculescu: „*Şi noi Doamne, ne-am sculat / Colibele am curăţat / Uşi, ferestre, toate-s noi / Doamne, intră şi la noi.*" Iar Domnul, la Liturghie, prin Taina Sfintei Cuminecături, se naşte în ieslea inimii, grăindu-i tainic sufletului nostru: „*Suflete, scoal şi cunoaşte / Luminos prunc că se naşte / Din Palatul Treimii / În peştera inimii.*" Şi lucrul acesta se întâmplă nu numai la Crăciun, ci ori de câte ori flămânzi şi însetaţi după Dumnezeu, ne împărtăşim cu Trupul şi Sângele Fiului Său. Pe măsură ce lumea se va convinge de puterea purificatoare a spovedaniei, şi se va îndulci de Sfânta Liturghie, va putea progresa din punct de vedere spiritual.

În preajma momentelor Sfinte când cerul şi pământul răsună de cântări, iar îngerii şi oamenii se înfrăţesc pentru a-L adora pe Domnul „*Mititel, înfăşeţel, în scutec de bumbăcel*", vă îmbrăţişăm cu părintească dragoste şi vă urăm să petreceţi cu pace şi cu bucurie sfintele sărbători ale Crăciunului, Anului Nou şi Bobotezii.

Al vostru rugător către Dumnezeu

† A N D R E I
Episcopul Alba Iuliei.

Dată în reşedinţa Noastră episcopală din Alba Iulia la Praznicul Naşterii Domnului, 1995.

† IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL DE DUMNEZEU PĂZITEI EPISCOPII ORTODOXE ROMÂNE A ORADIEI

Iubitului cler, cinului monahal şi binecredincioşilor creştini, har, milă şi pace de la Iisus Hristos, Domnul nostru, iar de la smerenia noastră arhiereşti binecuvântări!

„Creşteţi ... şi stăpâniţi pământul" (Fac. 1, 28).
„Iisus creştea cu înţelepciunea şi cu vârsta şi cu harul la Dumnezeu şi la oameni" (Lc. 2, 52).

Din mulţimea nuanţelor frumoaselor noastre simţăminte, Naşterea Mântuitorului ne prilejuieşte mereu, alte şi alte bucurii ce coboară din izvorul nesecat al Sf. Treimi, cea mai presus de minte şi de cuvânt.

Cântările noastre bisericeşti vin şi ele prin textele lor înţelepte şi melodiile lor pline de mireasmă duhovnicească să întregească înălţătoarea gamă a acestor simţăminte sfinte.

Parafrazând colindul „Din an în an sosesc mereu la geam cu Moş Ajun", putem spune că „din an în an gustăm mereu colindul sfânt şi bun".

Iubiţii noştri credincioşi,

În anul acesta de Sărbătoarea Naşterii am socotit de cuviinţă să ne oprim asupra celor două versete citate mai sus, unul de la începutul Sfintei Scripturi şi altul de la începutul Noului Testament.

Primul ne aminteşte de porunca dată de Dumnezeu primilor oameni zicându-le: „Creşteţi şi stăpâniţi pământul", iar al doilea ni-L prezintă pe Mântuitorul care „creştea cu înţelepciunea şi cu vârsta şi cu harul la Dumnezeu şi la oameni".

Este îndeobşte cunoscută tălmăcirea pe care Sfinţii Părinţi ai Bisericii o dau referitor la cuvântul „creşteţi". El nu se referă doar la o creştere biologică, ci la o creştere cu un înţeles mult mai adânc, la o creştere duhovnicească, la o maturizare spirituală, la o statornicire temeinică în tot lucrul bun, la o asemănare cu Dumnezeu cât e posibil omeneşte, care creştere dacă ar fi plinit-o primii oameni nu ar fi mâncat din pomul oprit şi nu ar fi avut parte de atâtea necazuri şi nenorociri.

Ştia Dumnezeu că numai crescând duhovniceşte ar fi înţeles cum să stăpânească pământul cu folos şi nu spre pierzare.

O poruncă dată chiar şi de Dumnezeu nu este totdeauna ascultată şi împlinită. Dar nu e tot atât a împlini sau a nu împlini porunca dumnezeiască. Neascultând porunca primii oameni au descrescut duhov-

niceşte şi ca urmare au crescut în pământul curat şi bun spinii şi pălămida şi nu numai în pământul curat şi bun, ci şi în pământul sufletelor lor au crescut spinii urii care le-a întunecat mintea şi le-a secat inima de frumuseţile iubirii încât fraţii au ajuns să se ucidă unii pe alţii, Cain ucide pe fratele său Abel, durere simţită adânc şi în sufletele părinţilor lor, Adam şi Eva.

Până astăzi spinii urii întunecând minţile oamenilor, aşa precum constatăm, s-a ajuns a se ucide frate pe frate, popor pe alt popor, spre marea nefericire a multor nevinovaţi. Aşa s-a ajuns la distrugerea pământului, uitându-se că lumea e un dar al lui Dumnezeu dăruit nouă oamenilor după expresia unuia dintre cei mai mari teologi români.

Datorită acestor invenţii sofisticate de armament distrugător s-a pustiit nu numai pământul ci şi atmosfera printr-o otrăvitoare poluare. Toate acestea ca o urmare a descreşterii noastre duhovniceşti care duce la secătuirea iubirii dumnezeieşti în sufletele noastre. Vai nouă!

Dacă primii oameni ar fi crescut duhovniceşte şi ca urmaşi ai lor am fi crescut şi noi, ar fi arătat altfel faţa lumii, altfel frăţietatea şi comuniunea între noi oamenii. Nu s-ar fi destrămat atâtea familii. Am fi avut mai mult folos din agonisita părinţilor noştri. Nu ne-am fi cauzat noi înşine atâtea boli incurabile. Şi cine ar putea enumera nenorocirile şi primejdiile ce le aduce în persoana noastră, în familie şi societate această descreştere duhovnicească. Doamne miluieşte!

Iubiţi credincioşi,

Al doilea text referitor la Cel născut în iesle, la Domnul nostru Iisus Hristos, ne relatează că El „creştea cu înţelepciunea şi cu vârsta şi cu harul la Dumnezeu şi la oameni". Este vorba în acest verset de creşterea duhovnicească a firii Sale omeneşti luată din Sfânta Fecioară şi prin ea ne-a recapitulat pe noi toţi în ipostasul dumnezeirii sale.

Un exemplu viu grăitor al acestei creşteri îl întâlnim în evenimentul din templu, când Iisus de abia la vârsta de 12 ani îi uimea prin întrebările şi răspunsurile sale pe cărturari şi farisei.

În tot decursul vieţii Sale Mântuitorul creştea în îndumnezeirea firii Sale omeneşti în cel mai înalt grad, de la Naştere şi până la Înălţare, urmând ca să-şi reverse darurile Sale prin Sf. Biserică asupra credincioşilor ei. Starea firii noastre omeneşti de după Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos se deosebeşte de cea a primilor oameni, în ceea ce priveşte întărirea în har, pentru că prin venirea Sa la noi am luat toţi har peste har, după cuvântul Evangheliilor de la Sărbătorile noastre bisericeşti.

Dreptmăritorilor creştini,

Care este atitudinea noastră în ceea ce priveşte creşterea persoanei noastre în harul lui Dumnezeu? Ne străduim noi sincer în a creşte duhovniceşte? Să medităm fiecare acest răspuns în taina inimii, în adâncul conştiinţei, înaintea lui Dumnezeu şi înaintea oamenilor. Este

adevărat că în copilăria noastră după ce ne-am spălat în Taina Sfântului Botez am cunoscut frumuseţile acestui har, dar pe urmă, după expresia unui mare psiholog român, au urmat ocolurile înstrăinărilor de tot felul, ale întreitelor valuri, nu lipsite de încercări şi ispite amăgitoare, ale unor duhuri înşelătoare.

Văzând atâta purtare de grijă faţă de noi a bunului nostru Dumnezeu, cum vom putea rămâne nepăsători? Să căutăm ca în înfrânare şi răbdare, în rugăciune şi stăruinţe neîncetate să încercăm să creştem cu înţelepciunea şi cu vârsta, fără a ne lăsa duşi în mari ocoluri înstrăinate, atât cât e cu putinţă omeneşte. Mereu să avem trează în conştiinţă învăţătura din svetilna Naşterii care zice: „Cercetatu-ne-a pe noi Mântuitorul nostru răsăritul răsăriturilor şi cei din întuneric şi din umbră au aflat adevărul, că din Fecioara s-a născut Domnul". Avem în cele dinlăuntru ale noastre asigurarea nedistrusă a chipului Său, slavă lui Dumnezeu, încât putem zice cu Sf. Ap. Pavel: „căzuţi dar nu de tot".

Iubiţi credincioşi,

Lupta noastră pentru creşterea duhovnicească este mereu ajutată de darurile Bisericii. Biserica ne însoţeşte pe tot drumul vieţii noastre până la sfârşitul veacurilor împreună cu Mântuitorul, fapt pentru care se cade a avea o susţinută încurajare şi o nădejde neştirbită.

Ştia Mântuitorul că vom avea lipsă de darurile Bisericii chiar din prima zi a naşterii noastre, de aceea ne-a lăsat Taina Sf. Botez ca ajutor de har la început de drum. Ne-a înarmat de la început cu puterea Sf. Cuminecături şi cu darul creşterii duhovniceşti prin „Pecetea darului Duhului Sfânt".

Ştia Mântuitorul că haina curată a Sf. Botez nu o vom păstra curată, de aceea ne-a rânduit al doilea Botez, cel al lacrimilor în Taina Sf. Spovedanii şi din nou înviorându-ne prin împărtăşirea cu trupul şi sângele Său. Ştia că pe cărările vieţii vom întâmpina diferite neputinţe trupeşti şi sufleteşti, de aceea ne-a ocrotit cu Taina Sf. Maslu.

Ştia că după căsătorie vom avea mereu lipsă de o întărire sufletească, de aceea ne-a binecuvântat viaţa familiei cu binecuvântare cerească în Taina Nunţii.

Şi toate aceste daruri le-a revărsat prin Biserică asupra noastră prin marea Taină a Preoţiei care a intrat în planul lui Dumnezeu de mântuire a lumii încă de la începutul creării omului, întâi ca o umbră prin simbolurile jertfelor arhiereilor Vechiului Testament apoi prin realitatea Jertfei Marelui Arhiereu Domnul nostru Iisus Hristos, a cărui jertfă şi arhierie se vor actualiza în Biserică până la sfârşitul veacurilor într-o lucrare cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt.

Tot prin purtarea Sa de grijă Dumnezeu ne călăuzeşte prin îngerul nostru păzitor spre marea trecere în veşnicie, dându-ne binecuvântarea şi iertarea Sa tot prin Biserică la ieşirea noastră din lumea aceasta.

Şi dacă uneori s-ar întâmpla să ne înstrăinăm de la calea cea dreaptă, să ne rămână mereu trează în conştiinţa noastră scena cu fiul risipitor din Sf. Evanghelie care nu a uitat casa Tatălui Său şi s-a aprins de dorul întoarcerii acasă.

M-aş bucura mult dacă prin împărtăşirea cu darurile Bisericii ne vom aprinde de dorul sfânt de a sta strânşi uniţi în jurul Bisericii noastre strămoşeşti contribuind astfel şi la întărirea unităţii neamului nostru românesc. Vă aduc din nou aminte iubiţii noştri credincioşi de pastorala trimisă, prin care v-am rugat să sprijiniţi construirea catedralei noastre din Oradea, care am dori să fie o *catedrală ortodoxă şi românească* în acest colţ de ţară.

Rog pe Bunul nostru Dumnezeu ca să ne sprijinească pe fiecare în parte, familiile noastre, ţara noastră şi pe locuitorii tuturor ţărilor, ca să creştem duhovniceşte şi astfel să ajungem la mai multă pace şi frăţietate pe planeta noastră spre marele nostru bine vremelnic şi veşnic.

Vă doresc ca Sfintele Sărbători ale Naşterii Domnului, Anului Nou şi Bobotezei să le petreceţi într-o frumoasă atmosferă duhovnicească.

Al vostru sincer rugător către bunul nostru Dumnezeu pentru întărirea noastră în tot lucrul bun.

† *IOAN*
Episcopul Oradiei

Dată în reşedinţa noastră episcopală din Oradea, la praznicul Naşterii Domnului din anul mântuirii 1995.

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP DREPTCREDINCIOS AL MARAMUREŞULUI ŞI SĂTMARULUI

Iubitului cler, cinului monahal şi dreptcredinciosului popor român, har, milă şi pace de la Dumnezeu Tatăl şi de la Domnul nostru Iisus Hristos

„Iată de acum mă vor ferici toate neamurile" (Lc. 1, 48).

În ziua aceasta de praznic luminos în care serbăm Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos, cu părintească şi creştinească dragoste vă binecuvântez şi vă urez din toată inima să petreceţi sfintele sărbători ale Naşterii Domnului, ale Anului Nou, ale Botezului şi ale Sfântului Ioan, cu sănătate, cu pace, cu bucurie şi fericire. La mulţi ani!

Ziua aceasta şi zilele care urmează sunt zile sfinte, zile binecuvântate de Dumnezeu, zile în care Dumnezeu a coborât pe pământ şi este mai aproape de noi, decât în alte zile din an.

Crăciunul îl aşteptăm toţi creştinii cu bucurie, pentru că el ne aduce un dar mai de preţ şi mai frumos decât orice dar din lume. Tatăl nostru cel din ceruri ne-a trimis în dar pe Fiul său, care s-a născut ca un prunc nevinovat din Fecioara Maria în Betleem. El a venit blând şi smerit ca să ne mântuiască pe noi din robia iadului şi din spaima morţii. Să primim acest dar cu sfinţenie, cu smerenie şi cu credinţă. Să nu uităm şi să ne amintim toţi în aceste zile sfinte că prin naşterea lui Hristos, Dumnezeu este cu noi, între noi, alături de noi. Ca un prunc nevinovat, curat şi luminat, Fiul lui Dumnezeu, cel ce este Domn şi Stăpân al cerului şi al pământului, iată, iubiţii mei fraţi, că a venit în lumea, de care, deşi este umbrită de păcat, Dumnezeu nu s-a lepădat, pentru că este opera Sa. Lumea suntem noi, toţi, care cu toate că de multe ori suntem nevrednici, Tatăl nostru nu s-a lepădat de noi, nu ne-a părăsit pentru că ne iubeşte şi ne-a iubit, după cum ne spune Scriptura, zicând: „Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică" (In. 3, 16). Iată iubiţii mei fraţi, ce dar ne-a făcut nouă Dumnezeu, pe care noi trebuie să-L primim cu nemărginită bucurie, dar şi cu mare grijă pentru că avem datoria să ne gândim şi să nu uităm niciodată cine este cel ce ne-a făcut acest dar, şi de asemenea, să vedem ce preţ are acest dar. Şi nu numai viaţa noastră toată, toate bucuriile şi speranţele noastre sunt legate de acest dar. Şi nu numai viaţa de aici de pe pământ, ci şi mântuirea şi fericirea noastră veşnică izvorăsc din acest Dar, „Domnul nostru Iisus Hristos, Mesia cel luminos" cum cântăm în frumoasele noastre colinde.

Dar în această sfântă şi frumoasă zi, fraţilor, să vedem prin cine ne-a trimis Dumnezeu pe Fiul său în lume.

Tot Sfânta Scriptură ne spune că Dumnezeu ne-a trimis pe Fiul său în lume printr-o fecioară numită Maria (Lc. 1, 27). Ea este Maica Domnului, Născătoarea de Dumnezeu care după ce a primit vestea că va naşte pe Hristos, cu smerenie şi cu bucurie mare a strigat: „Iată, de acum mă vor ferici toate neamurile" (Lc. 1, 48).

Această proorocire pe care a făcut-o Maica Domnului, în casa lui Zaharia, o vedem împlinindu-se de-a lungul timpului. De două mii de ani aproape, pe Maica Domnului o fericesc, o cinstesc şi o preamăresc toate neamurile, aşa cum Duhul Sfânt i-a descoperit Fecioarei Maria în Nazaret.

Iubiţii mei fraţi şi fii duhovniceşti,

Toate neamurile iubitoare de Hristos cinstesc pe Maica Domnului, înălţând în cinstea ei altare mărețe, scriind opere nemuritoare, întemeind mânăstiri şi aşezăminte sfinte, în care îşi găsesc ocrotire şi mângâiere mulţi bătrâni, orfani şi bolnavi, care sunt părăsiţi de toţi oamenii.

Icoana Maicii Domnului, este aşezată în locul cel mai de cinste în sfintele biserici şi în casele dreptcredincioşilor. O candelă sau o lumânare arde în cinstea Maicii Domnului în toate bisericile lui Hristos. Nici o persoană în cer şi pe pământ nu se bucură de atâta cinste, cum se bucură Maica Domnului.

Pe Maica Domnului o preamăreşte Tatăl care a ales-o să fie Maica Fiului Său. O preamăreşte Fiul care a dorit să-i fie mamă, o înalţă Duhul Sfânt, care sfinţind-o s-a sălăşluit în ea, ca în cel mai sfânt locaş din lume.

Pe Maica Domnului o preamăresc toţi îngerii şi toţi strămoşii şi patriarhii. O fericesc pe Maica Domnului Adam şi Eva pentru că i-a eliberat de greşeala pe care au făcut-o. Pe ea au aşteptat-o, în ea şi-au pus speranţa din clipa în care Dumnezeu le-a dat vestea cea bună, când a spus şarpelui: Călcâiul ei, al femeii „îţi va zdrobi capul" (Fc. 3, 15).

O fericesc pe Maica Domnului Avraam, Isac şi Iacob împreună cu toţi proorocii şi sfinţii. O preamăresc apostolii, martirii şi cuvioşii. Toţi ierarhii şi slujitorii sfintelor altare o preamăresc, pentru că prin ea ne-a venit nouă, şi s-a născut pe pământ „lumina lumii", Izbăvitorul Emanuel, prin care Dumnezeu este cu noi.

Pe Maica Domnului o fericesc toate creaturile, îngerii şi oamenii, pentru că ea s-a ridicat mai presus de toată zidirea, prin ascultare, prin smerenie, prin sfinţenie, prin credinţă şi prin iubire faţă de Dumnezeu.

Nimeni nu s-a ridicat mai presus de Ea în bunătate, în sfinţenie, în milă, în dreptate.

Natura întreagă o preamăreşte pe Ea, care este desăvârşirea şi împlinirea tuturor.

Pentru flori, ea este trandafirul cel ales, ea este mireasma şi culoarea lor, mireasma şi frumuseţea florilor.

Pentru păsări, Maica Domnului este turtureaua cea aurită, porumbița cea nevinovată, privighetoarea cea cu dulce glas, pasărea care își ocrotește puii sub aripi, pentru ca păsările cele răpitoare — duhurile cele rele și întunecate — să nu-i răpească.

Pentru animale, Maica Domnului este mielușeaua din care s-a născut mielul lui Dumnezeu.

Pentru preafrumoasele stele, Maica Domnului este Luceafărul dimineții, care a prevestit răsăritul soarelui vieții, Hristos.

Pentru lună, ea este mireasa ce-și reazemă picioarele pe tainica ei arătare.

Pentru soare, Maica Domnului este raza care luminează și încălzește pământul.

După cum întreg Cosmosul își are darurile, rațiunile, rostul lui, tot așa și pentru lumea spirituală în planul lui Dumnezeu Maica Domnului își are rostul și rațiunile ei tainice fără de care nu ar fi venit împlinirea harului prin Duhul Sfânt.

Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt au ales-o pe ea din sânul creației, care din pricina duhului celui rău, era gata să se prăbușească în haos, toată creatura fiind zdruncinată din pricina răzvrătirii și neascultării de legile date de Dumnezeu. Prin zămislirea Fiului lui Dumnezeu din cea Preacurată, prin ascultarea și smerenia Mariei s-a echilibrat ceea ce stricase neascultarea Evei.

Dar Maica Domnului, deși a născut pe Fiul lui Dumnezeu nu s-a ridicat mai presus de Cel Preaînalt, cum a făcut Lucifer. Ea nu și-a asumat merite pe care nu le are decât Dumnezeu. Maica Domnului are daruri, dar nu le acordă cu puterea ei, ci darurile pe care le are de la Fiul, ea le împarte tuturor, așa cum a făcut și la nunta din Cana Galileii.

Maica Domnului este peste tot prezentă cu mila, cu bunătatea, dar nu se declară atotprezentă.

Ca o mamă bună, ea a fost întotdeauna alături de Fiul ei, de la Naștere și până la Înălțare, dar niciodată n-a trecut peste voia Fiului său.

Maica Domnului este zidul de care se sfărâmă toate valurile pe care satana le stârnește împotriva planurilor lui Dumnezeu, împotriva lucrărilor lui Dumnezeu, împotriva Bisericii lui Dumnezeu, împotriva tuturor fiilor Împărăției lui Dumnezeu care poartă crucea lui Hristos și pe umeri și în inimă.

De aceea împotriva Maicii Domnului se ridică toate duhurile diavolului și toți slujitorii diavolului.

Pe Maica Domnului, iubiți creștini, o fericesc toate neamurile de două mii de ani aproape. Chiar și păgânii o onorează pe Maica Domnului. „În toate moscheile, din Africa până în India, de la Bosfor până în China, de la sanctuarele cele mai mărețe până la cele mai umile capele, Fecioara este prezentă în mod misterios. Ea este adorată fără împotrivirea credincioșilor mahomedani." (MIRIAM HARRY — Cultul sfintei Fecioare la musulmani, tradus din limba franceză de V. DUDU — extras din revista Mitropolia Moldovei nr. 4, aprilie 1940).

Iubiţi fraţi,

Împreună cu toate neamurile creştineşti de pe pământ, poporul român a fericit, adică a cinstit întotdeauna în mod deosebit pe Maica Domnului. Numele ei este cel mai des pomenit pe toate monumentele străvechi, pe care arheologii le-au descoperit, şi de aceea pământul locuit de români a fost numit „Grădina Maicii Domnului" (Pr. Prof. Dr. Ioan Coman, Scriitori bisericeşti din epoca străromână, Bucureşti 1979, pag. 321).

Maica Domnului a iubit şi a ocrotit întotdeauna poporul român. A apărat şi şi-a păzit Ţara şi Biserica noastră, Ţara şi Poporul român, pentru că în această ţară numele Fiului ei, a Domnului nostru Iisus Hristos, a fost preamărit şi cuvântul Lui a fost ascultat.

Aici în ţara noastră, în casa fiecărui creştin şi în fiecare suflet de român, Domnul nostru Iisus Hristos are un locaş.

Fiecare plugar, fiecare muncitor şi fiecare păstor din munţii noştri cinsteşte pe Maica Domnului şi-L iubeşte pe Domnul nostru Hristos.

Biserica noastră de asemenea este iubită şi ocrotită de Maica Domnului, pentru aceasta Biserica a păstrat învăţătura lui Iisus Hristos curată, altarele ei au fost întotdeauna ieslea în care se odihneşte Fiul lui Dumnezeu. Aceste altare sunt leagănul în care se află Iisus Hristos, la care preoţii se închină şi poporul dreptcredincios îi aduce daruri mai preţioase decât aurul, mai plăcute lui Dumnezeu decât smirna, mai sfinte decât tămâia; Credinţa, Iubirea şi Evlavioasa smerenie creştinească.

Toată lumea recunoaşte că în Biserica Ortodoxă s-au scris cele mai frumoase cântări de laudă şi slavă în cinstea Maicii Domnului, Acatistele şi Paraclisele care sunt un izvor de mângâiere şi de bucurie pentru tot creştinul.

Biserica Ortodoxă i-a închinat Maicii Domnului cele mai frumoase sărbători: Naşterea Maicii Domnului, Bunavestire, Adormirea Maicii Domnului, Izvorul Tămăduirii, Acoperământul Maicii Domnului, Intrarea în biserică şi Soborul Maicii Domnului din ziua a doua de Crăciun. Toate acestea sunt semne ale evlaviei noastre faţă de Maica Domnului. Sunt zile şi praznice sfinte pe care Sfinţii Părinţi le-au aşezat, ca poporul lui Dumnezeu să înalţe cântări de laudă şi de mulţumire la cea mai sfântă mamă de pe pământ.

Impresionant, înălţător, este timpul în care tot poporul român, toţi binecredincioşii creştini din Eparhia Ortodoxă Română a Maramureşului şi Sătmarului îl petrec în post şi rugăciune, de la 1 august şi până la 15 august, ca să cinstească marele praznic al Adormirii Maicii Domnului. În ajunul acestui praznic se mişcă toată ţara. Creştinii pleacă în convoaie spre sfintele mânăstiri, ca acolo împreună cu călugării, care sunt fiii cei mai iubiţi ai Maicii Domnului, să privegheze toată noaptea, să se roage, să-şi mărturisească păcatele, să primească dezlegare şi să înalţe cântări de laudă, de cinstire, de preamărire Născătoarei de Dumnezeu, care este ocrotitoarea şi binefăcătoarea cea mai sfântă a neamului omenesc.

În genunchi, bătrâni și tineri, bărbați și femei, tineri cu suflet luminat, bărbați înțelepți, bătrâni curați la suflet și femei evlavioase, la Sfânta Marie Mare se îndreaptă și se roagă în fața sfintelor altare ale mânăstirilor, pentru că toți știm că fiecare mânăstire este o casă a Maicii Domnului. Cerul își revarsă atunci binecuvântarea Sa peste toți cei ce „fericesc", adică preamăresc și cinstesc pe Maica Domnului.

Iubiți frați,

În această sfântă și mare sărbătoare a Nașterii Domnului în care toți sunteți veseli și cu inima înseninată, am dorit să sporesc bucuria voastră, vorbindu-vă despre aceea prin care Dumnezeu Tatăl ne-a trimis și ne-a făcut cel mai mare dar, care este Domnul nostru Iisus Hristos. Să vă vestesc tuturor că și voi sunteți fiii Maicii Domnului. Ea este Maica noastră a tuturor celor ce facem parte din Biserica lui Iisus Hristos.

Acesta este darul pe care în această sfântă zi vi-l ofer vouă prea cinstiți și prea iubiți frați.

Avem o nebiruită mărturie, proorocie pe care o vedem împlinită sub ochii noștri, rostită de Duhul Sfânt prin Maica Domnului, care a prevestit ceea ce Dumnezeu a rânduit ca pe Maica Fiului Său să o fericească toate neamurile.

La biserică ați venit astăzi ca niște oameni, dar acum auzind Cuvântul lui Dumnezeu să vă întoarceți acasă ca niște oameni mântuiți.

Inima noastră s-a umplut astăzi de bucurie, pentru că am văzut alături de dumnezeiescul Prunc și pe Maica Lui, pe Născătoarea de Dumnezeu, care, prin Iisus Hristos, este și Mama noastră, a tuturor creștinilor adevărați.

Avem o mamă fiecare, care ne-a născut, ne-a alăptat și ne-a crescut. Avem un tată care ne-a iubit și a muncit pentru noi toată viața, de aceștia să ne amintim azi fiecare și să ne rugăm pentru ei. Dar ei au îmbătrânit, unii din ei au murit, lăsându-ne orfani. Iisus Hristos în marea Sa iubire de oameni ne-a oferit ca pe un dar ceresc pe mama Sa, ca să ne fie tuturor mamă bună, mamă care nu îmbătrânește, mamă care nu moare, mamă care nu ne părăsește, mamă care nu ne lasă singuri, nu ne lasă orfani, ci se roagă neîncetat pentru noi păcătoșii. Și multă putere are rugăciunea mamei în fața fiului ei.

Se roagă pentru noi îngerii, iubiții mei frați, se roagă sfinții și drepții, așa cum a rânduit Dumnezeu, care a zis unor păcătoși „mergeți la robul meu Iov să se roage pentru voi, din dragoste pentru el, voi fi îngăduitor, ca să nu mă port cu voi după nebunia voastră și păcătoșii au făcut cum le spusese Domnul și Domnul a primit rugăciunea lui Iov" (Iov. 42, 8-9). Dar mai presus și mai puternică decât a tuturor îngerilor, drepților și sfinților este rugăciunea Maicii Domnului care niciodată nu trebuie trecută cu vederea.

Iubiții mei frați și fii duhovnicești,

Luați aminte, Maica Domnului se roagă pentru copiii săi să-i apere Dumnezeu de cel rău. Maica Domnului se roagă pentru tineri să-i

lumineze Dumnezeu, se roagă şi pentru bătrâni, ca să le dea Bunul Dumnezeu bătrâneţe frumoase şi sfârşit creştinesc „fără durere, neînfruntat, în pace şi răspuns bun la înfricoşata judecată a lui Hristos".

Maica Domnului se roagă mereu pentru familia noastră, pentru casa noastră, pentru viaţa noastră. Ea se roagă pentru cei vii şi pentru cei morţi deopotrivă.

Toate binefacerile care se revarsă peste lume sunt rodul lacrimilor şi a rugăciunilor ei fierbinţi.

Dacă am dori să cunoaştem un gând al Maicii Domnului, ascultaţi ce ne cere: Nu uitaţi pe Fiul meu. „Faceţi orice vă va spune" (In. 4, 5).

Amintiţi-vă că pentru mântuirea voastră El, care este Fiul lui Dumnezeu, s-a născut într-un grajd în ieslea vitelor.

Amintiţi-vă că El care este Domnul cerului şi a pământului a trăit sărac, necunoscut de nimeni treizeci de ani şi a muncit din greu, ca să-şi câştige pâinea cea de toate zilele.

Amintiţi-vă de Învăţătura Lui, de Patimile lui, de Moartea şi Învierea lui.

Naşterea Domnului, pe care şi în acest an o sărbătorim în pace, am dori să fie închinată celei mai sfinte mame, care este Maica Domnului şi tuturor mamelor din lume, care au inima sfâşiată de durere pentru copiii lor, care cad victimă morţii sau păcatelor.

Pe Maica Domnului şi pe toate mamele din ţară le rog să se roage fierbinte Celui ce în frig şi în mizerie s-a născut, în peştera din Betleem, să ne apere Ţara, Biserica şi Poporul.

Bucuria care a început pe pământ în ziua Naşterii Domnului, să o prefacem într-o bucurie permanentă, sfântă, creştinească, românească, având încredere în Maica Domnului, care este ocrotitoarea Patriei noastre, a Bisericii noastre, a binecredinciosului popor român de pretutindeni.

Tuturor vă doresc SĂRBĂTORI FERICITE!

† JUSTINIAN CHIRA
EPISCOPUL MARAMUREŞULUI ŞI SĂTMARULUI

Dată în reşedinţa noastră episcopală din BAIA MARE la Sfintele Sărbători ale NAŞTERII DOMNULUI, 1995.

† IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPISCOPIEI COVASNEI ŞI HARGHITEI

Iubitului nostru cler, cinului monahal şi dreptcredincioşilor creştini, har şi pace de la Dumnezeu — Tatăl, iar de la noi părintească binecuvântare.

Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu
şi pe pământ pace
între oameni bunăvoire (Lc. 2, 14)

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Prăznuim cu bucurie şi anul acesta ziua sfântă a Naşterii Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, zi mare şi binecuvântată de Milostivul Dumnezeu.

Acest moment unic în istoria mântuirii neamului omenesc a produs o mare bucurie atât în lumea cerească cât şi pe pământ. Îngerii în noaptea Naşterii Domnului au binevestit păstorilor care-şi păzeau turmele în câmp o „bucurie mare" care va fi împărtăşită apoi până în zilele noastre tuturor celor ce credem în Hristos Domnul.

Bucuria acestei veniri la noi aici pe pământ a Mântuitorului ne face să rostim cu Psalmistul: „Veniţi să ne bucurăm de Domnul şi să strigăm lui Dumnezeu, Mântuitorului nostru (Ps. 94, 11), „să se veselească cerurile şi să se bucure pământul, clătească-se marea şi toate cele ce sunt întru ea; să se bucure câmpiile şi toate ce sunt pe ele... de faţa Domnului „că vine...:" (Ps. 95, 11—12).

Fiul lui Dumnezeu, Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos a mărturisit El însuşi despre scopul venirii sale pe pământ, când a zis: „Dumnezeu n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca lumea să fie mântuită prin El" (In. 3, 17).

Mlădiţa despre care vestea profetul Isaia că „Va ieşi din tulpina lui Iesei" (Is. 11, 1) cu adevărat a odrăslit; şi tot aşa „proorocul" despre care a grăit Moise poporului înainte de moartea sa, „pe Acela să-L ascultaţi" (Deutr. 18, 15), cu adevărat a fost ridicat din neamul ales şi S-a arătat în timp, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume..." (I Tim. 3, 16).

Trimiterea în lume a Fiului lui Dumnezeu trebuie înţeleasă ca fiind dovada cea mai grăitoare a iubirii lui Dumnezeu pentru lume pe care a creat-o, după cuvântul Scripturii care zice: „Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, că a dat pe Fiul Său Unul — Născut, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică" (In. 3, 16). Acelaşi lucru îl vedem mărturisit în Epistola întâia Sobornicească a Sfântului Apostol Ioan în care scrie: „Iubirea lui Dumnezeu faţă de noi s-a arătat prin aceea că Dumnezeu a trimis în lume pe Unicul Fiu,

ca noi să trăim prin El", şi dragostea stă nu în faptul că noi am iubit pe Dumnezeu, ci în aceea că El ne-a iubit pe noi şi a trimis pe Fiul Său ca jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre (I In. 4, 9—10).

Din aceste Dumnezeieşti slove desprindem două adevăruri de credinţă şi anume: Iisus Hristos a venit în lume pentru mântuirea noastră, ca întruchiparea iubirii lui Dumnezeu pentru lume şi că iubirea creştină înseamnă jertfă.

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Ziua Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos nu a fost şi nu rămâne numai bucuria Maicii Domnului ci ea este bucuria cerului şi a pământului, este o bucurie universală — cosmică.

Astăzi noi „nu mai trăim în aşteptarea naşterii trupeşti a Domnului care a avut loc acum aproape două mii de ani la „plinirea vremii", Dumnezeu a trimis pe Fiul său" (Gal. 4, 4), cum ne mărturiseşte Sfântul Apostol Pavel, ci trăim în „bucuria nădejdii" venirii Lui pentru a răsplăti credinţa şi iubirea noastră.

Începând cu acel „Bucură-te, ceea ce eşti plină de har" (Lc. 1, 28), rostit de îngerul Gavriil Fecioarei Maria continuând apoi cu minunatele cuvinte rostite de „oastea cerească": „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire" (Lc. 2, 14) la care se adaugă bucuria păstorilor, a magilor, mai apoi a dreptului Simeon, toate acestea ne fac să avem cât mai clar starea de spirit a lumii la Naşterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Întru această bucurie au trăit strămoşii noştri, trăim şi noi şi vor trăi toţi iubitorii de acest praznic dumnezeiesc până la sfârşitul veacurilor.

Oamenii au avut nevoie de Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, nici îngerii, nici o altă făptură fără Însuşi Fiul lui Dumnezeu nu putea să schimbe o stare de fapt şi să scoată, şi să arate pe cei ce erau fii ai mâniei şi ai morţii ca fii ai dragostei şi ai nemuririi. Păcatul adusese pe oameni în stare de robie şi-i făcuse robi ai legii păcatului". (Rom. 7, 23).

Luând firea noastră, păstrând-o curată şi împlinind cu ea legea iubirii şi ascultării până la jertfa de pe Cruce a izbăvit pe oameni de osândă şi i-a împăcat cu Dumnezeu (Rom. 5, 14).

Prin întruparea Fiului lui Dumnezeu oamenii au mereu în faţă „icoana dumnezeirii" pe Iisus Hristos, au fost câştigaţi la mântuirea prin pilda văzută a dragostei lui Dumnezeu, fiind astfel „zidiţi în Hristos" (Efes. 2, 10).

Sfântul Apostol Pavel spune că „mare este taina credinţei noastre" dacă însuşi „Dumnezeu S-a arătat în trup..." (I Tim. 3, 16) iar Sfinţii Părinţi au scris şi ei că „taina lui Hristos este cea mai tainică dintre toate tainele dumnezeieşti şi aceasta pentru că „cine a cunoscut cum se întrupează Dumnezeu rămânând Dumnezeu, şi cum rămânând Dumnezeu adevărat este totodată om adevărat? şi ce e mai minunat decât aceasta, ca fiind Dumnezeu prin fire şi binevoind să se

facă şi om prin fire nu a schimbat hotarele nici unei firi prin cealaltă ci fiind întreg Dumnezeu a rămas şi întreg om".

Deci mântuirea noastră a fost săvârşită de Fiul lui Dumnezeu întrupat de Dumnezeu — Omul şi credem că, prin Sfinţii Apostoli „noi L-am văzut cu ochii noştri şi mărturisim că Tatăl a trimis pe Fiul Mântuitor al lumii" (I In. 4, 14).

Dacă nu ar fi venit însuşi Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu în trup omenesc s-ar fi pierdut în timp credinţa cea adevărată în Dumnezeu Cel în Treime închinat şi slăvit, Iisus Domnul aducându-ne „lumina cunoştinţei", El însuşi fiind lumina (I In. 1, 5).

Prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu îl cheamă pe om la desăvârşire (Mat. 5, 48): „Fiţi dar, voi desăvârşiţi precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este" şi ne cere apoi, să ne îmbrăcăm în omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu, în dreptatea şi sfinţenia adevărului (Efes. 4, 22—24).

Luând firea noastră pământească, Hristos Domnul ne-a împăcat cu Dumnezeu Tatăl. Sfântul Apostol Pavel spune în Epistola către Efeseni „Hristos s-a făcut pacea noastră... surpând peretele cel din mijloc al despărţiturii şi desfiinţând vrăjmăşia în trupul Său... ca întru sine pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou" (Efes. 2, 14—16).

Sfântul Atanasie cel Mare afirma că Iisus Hristos Cuvântul lui Dumnezeu „s-a întrupat ca pe noi să ne îndumnezeiască" adică prin Sfintele Taine, prin rugăciune şi trăire duhovnicească să ne ridicăm iarăşi la starea dintâi, să devenim dumnezei prin har. Îndumnezeirea omului începe prin botez şi se continuă pe tot „urcuşul nostru duhovnicesc de la curăţirea de patimile din noi şi dobândirea în acelaşi timp a virtuţilor, până la atingerea iluminării, adică a desăvârşirii".

După Sfântul Grigorie de Nissa însă „desăvârşirea nu are hotar" şi nimănui nu-i este cu putinţă atingerea desăvârşirii, suntem datori să ne străduim ca „să câştigăm din ea atât cât vom putea cuprinde. Poate că chiar a voi pururea să fie şi mai bine este desăvârşirea firii omului". Este deci cu putinţă să intrăm pe calea desăvârşirii căci avem în fiinţa noastră pe însuşi Hristos şi suntem după chipul şi asemănarea Lui. Iar Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „şi Dumnezeu se bucură să sălăşluiască mai degrabă în noi decât în ceruri".

Prin naşterea Sa Hristos Domnul s-a sălăşluit întru noi. În stihira vecerniei Naşterii Domnului se spune: „Astăzi Dumnezeu pe pământ a venit şi omul la cer s-a suit".

Deci ridicarea noastră la Dumnezeu începe odată cu coborârea Sa la noi. Pogorându-Se din cer şi venind pe pământ ca om, s-a golit pe Sine, chip de rob luând, făcându-se asemenea oamenilor şi la înfăţişare dovedindu-Se ca un om şi s-a smerit pe Sine ascultător făcându-Se până la moarte şi încă la moarte pe cruce" (Filip. 2, 6—8). S-a golit Mântuitorul nu numai de mărirea Sa dumnezeiască, dar şi de demnitatea Sa omenească arătându-Se ca un rob, lipsit de drepturi sau bunuri, supus şi sărac.

În Epistola sa către Corinteni Sfântul Apostol Pavel zice: „Cunoaşteţi că Hristos pentru voi a sărăcit, bogat fiind pentru ca voi prin sărăcia Lui să vă îmbogăţiţi" (II Cor. 8, 9).

„Dacă pentru noi a sărăcit pentru Sine El a rămas bogat; dacă a venit pe pământ, El n-a părăsit cerul". O, adâncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi a ştiinţei lui Dumnezeu. Cât sunt de necercetate judecăţile Lui şi cât de nepătrunse căile Lui! (Rom. 11, 33) grăieşte uimit Sfântul Apostol Pavel în faţa tainelor lui Dumnezeu. Se spune că pe magi nu i-a înfricoşat nici uimit puterea lui Irod, de aceea şi nici n-au dat ascultare cuvintelor lui de a se întoarce şi să-i spună unde au aflat dumnezeiescul Prunc — însă ceea ce i-a uimit pe magi a fost nemărginita sărăcie a Pruncului din peştera din Betleem.

Iubiţi credincioşi,

Astăzi, în această zi de praznic împărătesc ne întoarcem gândul la cuvintele Sfântului Apostol Pavel care spune că „Dumnezeu poate să ne dea cu mult mai presus decât toate ce cerem şi pricepem noi" (Efes. 3, 20), adeverindu-se astfel cuvântul profetului care zice: Cele pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, acestea le-a pregătit Dumnezeu pentru cei ce-L iubesc pe El (I Cor. 2, 9).

La slujba acestui praznic a Naşterii Domnului răsună de veacuri în Bisericile noastre creştine cuvânt ca acesta: „Cerul şi pământul s-au unit astăzi, născându-se Hristos; astăzi Dumnezeu pe pământ a venit şi omul la cer s-a suit". Să-L întâmpinăm pe Domnul la naşterea Sa, cum ne îndeamnă Sfântul Grigorie, cu bucurie, cu gânduri curate, şi evlavie adâncă, cu bunătate, cu smerenie, cu blândeţe, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-ne unul pe altul şi iertând unul altuia. Iar peste toate acestea să ne îmbrăcăm cu dreptate, care este legătura desăvârşirii şi pacea lui Hristos să stăpânească în inimile noastre (Col. 3, 1).

Odată cu acest cuvânt de învăţătură şi de îndemn, în ziua Luminatului praznic de astăzi al Naşterii Domnului vă trimit tuturor arhierească binecuvântare şi părintească îmbrăţişare.

Al vostru de tot binele voitor şi fără încetare către Domnul rugător,

† *IOAN*
Episcop al Covasnei şi Harghitei

Dată în reşedinţa Sfintei Episcopii a Covasnei şi Harghitei, cu prilejul sărbătorii Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos din anul mântuirii 1995.

MOMENTE ANIVERSARE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În zilele de 26 octombrie — 1 noiembrie a.c., au avut loc, la București, momente aniversare prilejuite de împlinirea a 110 ani de la dobândirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și a 70 de ani de la ridicarea ei la rang de Patriarhie.

Acest popas aniversar a fost marcat în special de două momente: slujba Sfintei Liturghii săvârșită în aer liber, lângă Catedrala Patriarhală din București, în zilele de 26 și 27 octombrie a.c., la sărbătoarea Sfântului Dimitrie — Izvorâtorul de Mir și a Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou din Basarabi, precum și lucrările sesiunii aniversare consacrate celor două evenimente de o importanță deosebită din istoria Bisericii Ortodoxe Române.

În comuniune de rugăciune și de recunoștință adusă lui Dumnezeu, credincioșii ortodocși români, monahii și monahiile, diaconii, preoții și ierarhii Sfântului Sinod au avut în mijlocul lor oaspeți de seamă din partea Bisericilor Ortodoxe surori, ai altor Biserici Creștine și ai forurilor ecumenice internaționale.

Bisericile Ortodoxe surori au fost reprezentate prin: Sanctitatea Sa, BARTOLOMEU I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului; Prea Fericirea Sa, PARTHENIOS III, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi; Înalt Prea Sfințitul Mitropolit ELIAS de Tir și Sidon, ca delegat al Patriarhiei Antiohiei; Înalt Prea Sfințitul Mitropolit CONSTANTINOS de Skytopolis, din partea Patriarhiei apostolice a Ierusalimului; Sanctitatea Sa, PAVLE, Patriarhul Serbiei; Sanctitatea Sa, MAXIM, Patriarhul Bulgariei; Prea Fericirea Sa, HRISOSTOM, Arhiepiscopul Ciprului; Înalt Prea Sfințitul PROKOPIOS, Mitropolit de Philippi, din partea Bisericii Elene; Prea Fericirea Sa, ANASTASIOS, Arhiepiscop de Tirana și al întregii Albanii; Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscopic SIMION de Lodz și Poznan, ca delegat al Bisericii Ortodoxe din Polonia; Prea Fericirea Sa, DOROTEI, Arhiepiscop de Praga și Mitropolit al ținuturilor Cehiei și al Slovaciei; Înalt Prea Sfințitul IOAN, Arhiepiscop al Kareliei și al întregii Finlande; Înalt Prea Sfințitul THEODOSIUS, Arhiepiscop de Tokyo și Mitropolit al întregii Japonii.

Credincioșii ortodocși români din diaspora au fost prezenți prin delegații conduse de arhipăstorii lor, astfel:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Statele Unite și Canada prin Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop VICTORIN URSACHE.

Prea Sfințitul Episcop NATHANIEL POP al Episcopiei Ortodoxe Române din America.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit SERAFIM JOANTĂ al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania și Europa Centrală.

De asemenea, a fost prezent Înalt Prea Sfinţitul PETRU PĂDURARU, Mitropolitul Basarabiei, în fruntea unei delegaţii, precum şi reprezentanţi ai Vicariatelor Ortodoxe Române de la Vârşeţ (Serbia) şi Gyula (Ungaria).

Din partea Bisericilor Ortodoxe Orientale au fost prezenţi: Sanctitatea Sa KAREKIN I, Patriarhul Suprem Catolicos al tuturor armenilor, Sanctitatea Sa SHENOUDA III, Papă şi Patriarh al Alexandriei şi al Bisericii Ortodoxe Copte; iar din partea Bisericii Romano-Catolice au fost prezenţi: Eminenţa Sa, Cardinalul EDWARD IDRIS CASSIDY, Preşedintele Consiliului Pontifical pentru Promovarea Unităţii Creştine şi Monseniorul Dr. ALBERT RAUCH, Directorul Institutului pentru Bisericile Orientale din Germania.

Din partea Consiliului Mondial al Bisericilor, a participat Dl. WESLEY ARIARAJAH, Secretar General Adjunct al Consiliului Mondial al Bisericilor, iar din partea Conferinţei Bisericilor Europene, Dl. Rector WILHELM NAUSNER.

Aceste momente aniversare au fost marcate şi de întâlnirea tuturor delegaţiilor Bisericilor Ortodoxe prezente în Sala Sinodală a Reşedinţei patriarhale cu membrii sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ziua de 27 octombrie a.-c. Cu această ocazie, s-a adresat un MESAJ prin care s-a dat expresie unităţii de credinţă şi s-a manifestat îngrijorarea faţă de toate dificultăţile şi nedreptăţile pe care le-au suferit şi le suferă multe popoare ale lumii.

În ziua de sâmbătă, 28 octombrie a.c., în rotonda Camerei Deputaţilor a Parlamentului României, a avut loc Sesiunea solemnă dedicată acestor aniversări, la care au participat delegaţiile bisericeşti prezente, reprezentanţi ai altor comunităţi religioase din România, personalităţi ale vieţii publice româneşti, membri ai Corpului diplomatic acreditaţi la Bucureşti, reprezentanţi ai mânăstirilor, şcolilor teologice, asociaţiilor ortodoxe etc.

Cuvântul de deschidere a fost rostit de Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, iar Cuvântul festiv, de Î.P.S. Mitropolit DANIEL al Moldovei şi Bucovinei. De asemenea, au luat cuvântul Sanctitatea Sa, BARTOLOMEU I, Patriarhul Ecumenic, Sanctitatea Sa, KAREKIN I, Eminenţa Sa, Cardinalul EDWARD IDRIS CASSIDY, Î.P.S. Arhiepiscop VICTORIN URSACHE al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din Statele Unite şi Canada, Dl. WESLEY ARIARAJAH, Secretar General Adjunct al Consiliului Mondial al Bisericilor.

Din partea oficialităţilor de stat, au luat cuvântul: Dl. Consilier VICTOR OPASCHI, care a prezentat mesajul Preşedintelui României; Dl. OLIVIU GHERMAN, Preşedintele Senatului; Dl. ADRIAN NĂSTASE, Preşedintele Camerei Deputaţilor; Dl. NICOLAE VĂCĂROIU, Primul-Ministru al Guvernului României; Dl. VIRGILIU G. N. CONSTANTINESCU, Preşedintele Academiei Române.

Menţionăm, de asemenea, că în ajunul momentelor aniversare consacrate obţinerii autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române şi al ridicării acesteia la rangul de Patriarhie, Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST i s-a decernat titlul de „Doctor honoris causa" al

Universităţii din Bucureşti. Aniversările bisericeşti din Bucureşti au fost urmate de pelerinaje la eparhii ale Patriarhiei Române din Moldova, Muntenia, Transilvania şi Oltenia.

Cu prilejul acestor aniversări ale Bisericii Ortodoxe Române a fost tipărită broşura „AUTOCEFALIE, PATRIARHIE, SLUJIRE SFÂNTĂ. Momente aniversare în Biserica Ortodoxă Română — 1995" şi a fost emisă o medalie jubiliară.

În continuare, prezentăm textul APELULUI şi al Actului aniversar.

MESAJ

Reuniţi în Bucureşti la invitaţia Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST al Bisericii Ortodoxe Române, pentru a sărbători a 70-a aniversare de la înfiinţarea Patriarhiei Ortodoxe Române şi a 110-a aniversare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, am dat expresie unităţii noastre de credinţă, de viaţă sacramentală şi de mărturie creştină, alături de poporul român ortodox care se află azi în zi de sărbătoare, împreună cu toţi sfinţii care s-au ridicat din acest neam.

Păstrând cu fidelitate „*credinţa care a fost dată sfinţilor o dată pentru totdeauna*", încorporaţi în pleroma eclesială panortodoxă, respectând identitatea legitimă naturală a fiecărei Biserici, suntem bucuroşi că şi cu această ocazie am manifestat şi am consolidat unitatea noastră văzută, ca mărturie creştină pentru întreaga lume.

Astfel uniţi, pe noi, reprezentanţii canonici ai Bisericilor Ortodoxe, în frunte cu Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic BARTOLOMEU I al Constantinopolului, ne îngrijorează toate dificultăţile şi nedreptăţile pe care le-au suferit şi le suferă popoarele pe care le reprezentăm şi exprimăm dorinţa de pace şi de înţelegere a popoarelor noastre. Ne declarăm solidari cu suferinţele fizice şi morale pe care le îndură în multe părţi ale lumii popoare şi oameni nevinovaţi. Susţinem pe toţi cei ce caută o soluţie paşnică şi dreaptă, mai ales în conflictul de astăzi din Bosnia-Herţegovina.

Unitatea văzută a Bisericii universale, care s-a realizat o dată pentru totdeauna la Cincizecime, în Ierusalim, rămâne o taină a lui Dumnezeu, pe care suntem datori să o apărăm şi să o promovăm.

Suntem hotărâţi să revigorăm propovăduirea Evangheliei, mărturisirea credinţei şi trăirea moralei creştine în sânul Bisericilor locale care formează Ortodoxia ecumenică şi am dori ca acestea să se întărească şi între toţi creştinii care caută unitatea pentru care s-a rugat Hristos-Domnul.

Închinându-ne Sfintei Treimi, rugăm pe Unicul Mijlocitor al mântuirii noastre, Domnul nostru Iisus Hristos, să trimită Duhul Sfânt peste poporul credincios român şi peste toate naţiunile lumii, ca să reverse harul, pacea şi iubirea Sa de oameni, peste noi toţi, acum şi pururea şi în vecii vecilor. AMIN.

Bucureşti, 27 octombrie 1995

ACT ANIVERSAR

Cu vrerea Bunului Dumnezeu, Celui în Treime închinat și lăudat, în zilele de 26 octombrie — 1 noiembrie 1995, a avut loc, la Patriarhia Română, aniversarea a 110 ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și a 70 de ani de la înălțarea ei la rangul de Patriarhie.

Cu acest binecuvântat prilej, în urma hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și la invitarea Prea Fericitului Patriarh TEOCTIST, au răspuns în duhul dragostei frățești și al unității creștine, Întâistătători și soli ai Bisericilor Ortodoxe surori de pretutindeni, în frunte cu Sanctitatea Sa, BARTOLOMEU I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, ai Bisericilor Ortodoxe Orientale, reprezentanți ai Bisericii Romano-Catolice, ai Bisericilor Protestante, ai Organizațiilor Creștine internaționale, ai Bisericilor și Cultelor din România, precum și ai diasporei ortodoxe române.

S-au oficiat slujbe religioase în zilele închinate Sfântului Dimitrie Izvorâtorul de mir și Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou, de către soborul ierarhilor și clericilor ortodocși, la care au participat mulțimi de credincioși, preoți, monahi și monahii din capitală și din țară, aducând mulțumiri lui Dumnezeu pentru darurile sale revărsate asupra a toată lumea, pentru pacea și unirea tuturor.

În cadrul Sfintei Liturghii s-au înălțat rugăciuni de pomenire întru odihna celor ce s-au jertfit pentru Neamul Românesc și slava Bisericii Ortodoxe Române, pentru vrednicii de pomenire patriarhi ai României: Miron Cristea, Nicodim Munteanu, Justinian Marina și Iustin Moisescu, pentru toți cei ce s-au jertfit pentru demnitatea și libertatea poporului român.

A fost evocat momentul de importanță istorică al recunoașterii Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, consfințit acum 110 ani, prin Tomosul, semnat în luna aprilie 1885, de vrednicul de pomenire IOACHIM IV, Patriarhul Ecumenic și Sinodul din jurul său, prin care Biserica Ortodoxă Română a fost recunoscută „neatârnată și autocefală", administrându-se de Sfântul său Sinod.

A fost rememorat, de asemenea, actul ridicării Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie, hotărât de Sfântul ei Sinod la 4 aprilie 1925, recunoscut de patriarhul ecumenic VASILE prin Tomosul de la 30 iulie 1925 și urmat apoi, la 1 noiembrie, același an, de întronizarea primului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Dr. Miron Cristea.

Înalții oaspeți și invitați de peste hotare și din țară, care au luat cuvântul la Sfânta Liturghie și la sesiunea aniversară, închinate celor două evenimente, au exprimat alese aprecieri la adresa Bisericii Ortodoxe Române și au transmis mesajul lor frățesc de solidaritate, unitate și pace, precum și toate doririle de bine pentru drept credinciosul popor român. Atmosfera de frățietate ecumenică a străbătut fiecare moment din programul aniversărilor.

Au participat la festivități, împreună cu membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, oaspeți bisericești, Președintele Româ-

niei, domnul Ion Iliescu, Preşedinţii Senatului şi Camerei Deputaţilor, Primul Ministru şi membri ai Guvernului, Corpul diplomatic, Academia Română, Universitatea din Bucureşti, decanii Facultăţilor de Teologie, senatori, deputaţi, personalităţi politice şi culturale, preoţi şi monahi, drept mărturie a preţuirii de care se bucură Biserica Ortodoxă Română.

Pentru aducerea aminte a momentelor de bucurie duhovnicească şi de comuniune sfântă, trăite în întreaga Biserică Ortodoxă Română, în anul mântuirii 1995, când s-au aniversat 110 ani de la recunoaşterea autocefaliei sale şi 70 de ani de la ridicarea ei la rangul de Patriarhie, an în care şi Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST împlineşte 80 ani de viaţă şi 45 ani de slujire arhierească, Sfântul Sinod a emis „Medalia Jubiliară" care înmănunchează toate aceste evenimente, spre a fi înmânată participanţilor.

Preamărind cu recunoştinţă şi mulţumire pe Atotputernicul şi Milostivul Dumnezeu, Care ne-a învrednicit să fim părtaşi la acest popas aniversar şi care ne-a adunat la Patriarhia Română în duhul dragostei creştine, subscriem acest Act de aniversare, consemnat în Condica Sfântă a Patriarhiei Române.

Bucureşti, 28 octombrie 1995.

PROOROCUL IONA

Introducere

1. *Numele și epoca activității*

Iona înseamnă porumbel. Iona era fiul lui Anitai din Gat-Hefer (azi Meșched) din apropierea Nazaretului. A viețuit în timpul regelui Ierobuam II (783—743). In 2 Regi 14, 25, se vorbește despre un Iona care a fixat hotarele țării lui Israel sub Ierobuam II. A fost deci unul și acelaș cu profetul Iona. Este activ în sec. VIII a. Hr.

2. *Conținut*

Cartea constă din 4 capitole și conține următoarele:

Cap. I. Profetul primește încredințarea de a merge la Ninive în Asiria — pentru a predica. Iona se sustrage acestei misiuni și în loc să plece spre Ninive, se îmbarcă din portul Iope — pentru Tars (Tartesus). Iscându-se o furtună, Iona este considerat vinovat și aruncat în mare — cu asentimentul său.

Cap. II. Aici un pește mare îl înghite pe profet. Văzându-se scăpat în interiorul peștelui unde trăiește 3 zile, pronunță un psalm drept mulțumită lui Dumnezeu la a cărui poruncă peștele îl varsă pe uscat.

Cap. III. Pentru a doua oară i se încredințează misiunea de a călători la Ninive — capitala Asiriei — pentru a le vesti că cetatea le va fi distrusă în 40 de zile. Dar ninivitenii se convertiră și Dumnezeu nu execută amenințările sale.

Cap. IV. Văzând această îndurare a lui Dumnezeu profetul se întristează și-și cere moartea. Dumnezeu îl mustră și face să se usuce planta sub care se adăpostea profetul. Rămas fără de adăpost, împotriva arșiței soarelui Iona se supără de tot, iar Dumnezeu îi dă următoarea lecție: „îți este milă de planta aceasta, care nu te-a costat nici o trudă, dar eu să nu mă îndur de Ninive, cetate cu 120 000 oameni?".

3. *Caracterul istoric:*

Cartea lui Iona se deosebește de celelalte scrieri profetice prin faptul că nu conține cuvântări, ci un episod din viața lui. Ea este o scriere istorică, o citează Mântuitorul (Mat. 12, 33 și Luca 11, 29). Nu trebuie să ne mire rapida convertire a Ninivitenilor; din cele câte știm ninivitenii acordau mare putere profeților. În ce privește minunile care se aduc ca argument împotriva caracterului istoric al scrierii, răspundem împreună cu Fer. Augustin: „Sau trebuie contestate toate minunile sau nu e nici un motiv să nu se dea crezare acesteia" (Ad. Deo-

grad ep. 102, 30 și următoarele). O altă obiecție contra caracterului istoric este că suveranul Asiriei nu este numit cu numele și nici locul unde este aruncat la mal profetul. Răspundem că acestea sunt amănunte de mai puțină importanță, care nu-și aveau locul într-o scriere așa de mică.

Exagerarea privind extinderea orașului Ninive „Cetate foarte mare, cale de trei zile" (3, 3) s-ar explica bine dacă se admite că scrierea a fost alcătuită „mult în urma distrugerii orașului (606)". (L. Denenfeld o. c. mai jos, col. 1498), de către Nabucodonosor al Babiloniei.

4. *Interpretarea cărții*

S-au propus o mulțime de interpretări. Ludwy Denenfeld. (În Dict. de Theol. Cath. tom. 8, 1924, col. 1497 și ur.) le reduce la următoarele:

1. Interpretarea istorică (susținută de tradiție).

2. Interpretarea parabolică sub formă de parabolă; cartea învață că „Dumnezeu vrea să mântuiască pe toți oamenii, nu numai pe Iudei, ci și pe păgâni, ba are milă chiar și de animale". (Denenfeld o. c. col. 1499).

3. Interpretarea midrașică (de la Daraș — a explica, iar midraș — comentar rabin la Scriptură). Aceasta admite fondul istoric al cărții, dezvoltat apoi în mod fantastic: a) că Aventura lui Iona s-a petrecut în vis; b) Peștele a fost o corabie cu numele: Peștele; c) Peștele a fost firma unui han unde a poposit Iona după naufragiu.

4) Interpretarea mitologică, face o apropiere între Iona și paralele din literatura babiloniană (Oanes — Dumnezeu pește) și greacă (Hercule eliberând pe Hesione, Perseni, pe Andromede).

5) Interpretarea simbolică. Admisă de unii Sf. Părinți (Grigore de Nazians, Teofilact).

Înghițirea lui Iona simbolizează căderea lui Israel.

Concluzii: Cartea Iona este istorică și canonică. Ea aparține epocii în care a trăit Iona. Cartea formează o perlă a literaturii biblice prin învățătura care se desprinde din ea. Ea combate concepția îngustă că numai coborâtorii din Avraam au dreptul la mântuire și învață că Dumnezeu este Părinte bun al tuturor oamenilor. Acest duh universalist face din carte o scriere unică prin rolul ei misionar, „căci toată narațiunea e o prezicere" aceasta o dovedește Mântuitorul (Mat. 12, 39; 16, 4; Luca 11, 29, etc.).

I O N A

Chemarea lui Iona, neascultarea și pedeapsa

1. Și a fost cuvântul Domnului către Iona, fiul lui Amitai, zicând:

1. „Și a fost" e forma povestitoare a verbului. Așa încep de obicei cărțile istorice (Rut, 1,1: I Sam 1, 1). Conjuncția „și" arată că scrierea are o legătură ideologică cu alte evenimente sau cărți.

Scrierea are caracter revelațional (a vorbit Domnul). Numele lui Dumnezeu e Jahve — Cel ce este Cel absolut. Se traduce de obicei

cu Domnul; din respect evreii nu îi pronunţă ci îi zic Adonai (Domnul). Iona înseamnă porumbel. La cei vechi numele de persoane se luau adesea din lumea faunei (ex. Leu, vacă, Caleb, câine, Debora, albină). Tatăl profetului, Amitai, era originar din Gathefer (în Galilea) conf. IV Imp. 14, 25, unde s-a născut şi Iona (în sec. VIII a. Hr.).

2. Scoală-te, du-te la Ninive cetatea cea mare şi propovădueşte iuţimea, căci răutatea lor s-a suit până la mine.

2. Profetul are trimitere de sus. Ninive (Nivos, Ninus) este capitala Asiriei (Gen. 10, 11) pe malul râului Tigru. După analele asiriene fondatorul Ninivei a fost Ninus. Ea era alcătuită dintr-un complex de 4 cetăţi, deci era mare. Predica (evr. zice strigă) avea să combată relele care se încuibaseră între locuitorii capitalei.

Expresia „s-a suit" arată că s-au săvârşit păcate strigătoare la cer.

3. Şi s-a sculat Iona să fugă din faţa Domnului la Tarşiş. Şi s-a pogorât la Jope şi a găsit o corabie, care mergea la Tarşiş. Şi plătind preţul călătoriei a intrat în ea ca să se ducă cu dânşii la Tarşiş, de la faţa Domnului.

3. Iona se sustrage trimiterii. În loc să apuce spre capitala Asiriei, Ninive, îmbarcă pentru Tarşiş. Jope, Jafa de azi, oraş-port la Marea Mediterană. Tarşiş e vechiul oraş spaniol Tartessus (III Imp. 10, 20, Is. 2, 16).

4. Dar Domnul a pornit un vânt năprasnic pe mare, şi s-a urnit o furtună crâncenă pe mare şi corabia era gata să se sfarme.

4. Marea Mediterană era bântuită adesea de furtuni periculoase. Apostolul Pavel semnalează un asemenea caz (F. A. 27, 14); conf. şi Mat. 8, 24). Corabia cumpănindu-se în dreapta şi-n stânga e ameninţată cu sfărâmarea şi scufundarea.

5. Şi s-au înspăimântat corăbierii şi au început fiecare să strige către Dumnezeul lui, apoi au aruncat în mare încărcăturile din corabie ca să se mai uşureze. Dar Iona s-a pogorât în fundul corabiei şi culcându-se a adormit.

5. În corabie erau călători de naţionalitate şi credinţe diferite. Majoritatea vor fi fost Fenicieni. Iona a coborât în fundul corabiei nu pentru că nu ar fi avut înţelegere pentru pericolul în care se găsesc, dar probabil a avut rău de mare, iar pe bord zguduiturile, care alimentează boala, erau prea puternice.

6. Atunci s-a apropiat cârmaciul de el şi a zis: „Scoală-te şi strigă către Dumnezeul tău. Poate îşi va aduce aminte Dumnezeu de noi ca să nu pierim!"

6. „Cârmaciul" (evr.: şeful celor care trag funiile) e căpitanul vaporului. Profetul e trezit la realitate de către un păgân.

7. Şi au zis unul către altul: Veniţi să tragem sorţi, ca să ştim din pricina cui a dat peste noi nenorocirea aceasta! Şi au aruncat sorţi şi soartea a căzut pe Iona.

7. Marinarii se sfătuiesc. Ei văd în nenorocire o pedeapsă Dumnezeiască (Is. 7, 14, Prov. 16, 33). Considera vinovat pe Iona pentru indiferentismul cu care s-a dedat Domnului. I 19, 55.

8. Şi i-au zis lui: Spune-ne nouă din pricina cui a venit nenorocirea aceasta peste noi? Care este îndeletnicirea ta? De unde vii? Care îţi este ţara? Şi din ce popor eşti?

8. Marinarilor le-a fost suspect refugiul profetului în interiorul cel mai dosnic al corabiei. Ei îl legitimează şi supun unei anchete minuţioase.

9. Atunci a zis către ei: Sunt evreu şi pe Domnul Dumnezeul cerului cinstesc eu, cel ce a făcut marea şi uscatul.

9. Profetul se legitimează ca evreu şi adorator al unui singur Dumnezeu, Dumnezeul creator al Universului (Dan. 2, 18; 2 Cron. 36. 23).

10. Şi toţi oamenii s-au temut cu frică mare, şi au zis lui: „Pentru ce ai făcut (una ca) aceasta?" Căci ştiau oamenii că fugise din faţa Domnului, căci el le spusese.

10. I se reproşează conduita, după ce Iona a descris întâmplarea pe larg. A se sustrage misiunii era lucru înfricoşător chiar şi pentru un păgân.

11. Şi i-au zis lui: Ce să-ţi facem ca să se domolească marea faţă de noi? Căci marea se înălţa şi se ridica şi mai vijelioasă.

11. Marinarii nu iau ei sunguri iniţiativa ci, lasă pe Iona să se decidă. Ei se tem de răzbunarea lui Dumnezeu şi de urmările furtunii. Expresia „să se domolească marea" are sensul din Gen 8, 2—3 să dispară cauzele care au provocat furtuna.

12. Şi a zis către ei: Luaţi-mă şi aruncaţi-mă în mare, şi marea se va linişti faţă de voi. Căci ştiu că din vina mea vine peste voi această mare furtună!

12. Jona e sincer în atitudinea sa şi convins că păcatul trebuie ispăşit. La întrebarea: Ce să facem? el răspunde că pentru salvarea unei mari mulţimi nevinovate e mai prudent a se jertfi viaţa celui vinovat (Iona 11, 50).

13. Şi se sileau oamenii aceştia ca să ajungă la uscat, dar nu izbuteau căci marea se ridica tot mai furioasă împotriva lor.

3. Marinarii ar fi fost mai bucuroşi ca Iona să găsească la ei mâinile întinse pentru ajutor decât să-l scufunde în bezna mării, de aceea încercau disperaţi să ajungă la mal. Verbul „hatar" exprimă ideea că marinarii încercau din toate puterile să vâslească de-a curmezişul valurilor, să străpungă în mod eroic furia apei.

14. Atunci au strigat către Domnul şi au zis: O Doamne, nu ne pierde din pricina sufletului acestui om şi nu ne împovăra pe noi cu sânge nevinovat! Căci tu, Doamne, precum ai voit ai făcut.

14. Credincioşii nu-şi pot închipui un Dumnezeu fără putere, fără minuni. De aceea se îndreaptă cu multă nădejde de ajutor spre acela care poate comanda mărilor să intre în disciplina lor. Lepădarea lui Iona, trimisul unui Dumnezeu unic şi temut, în oceanul fremătător o considerau o crimă care le-ar fi tulburat din nou liniştea. Sufletul (nefes) stă în loc de viaţă (lui Iona).

15. Şi au luat pe Iona şi l-au aruncat în mare şi s-a potolit urgia ei.

15. Cauzele care au provocat furtuna dispar, apa se linişteşte.

16. Și oamenii s-au temut cu frică mare de Domnul și i-au adus Domnului o jertfă și i-au făcut jurăminte.

16. Exprimă spaima ce-i cuprinse pe marinari (ca și la Luca 8, 24). Toți cei din corabie recunosc o ființă superioară și atotputernică căruia i se închină (cf. Marcu 4, 41).

Jertfa (Zebah) e una sângeroasă, de pace sau de mântuire (zebah șelamin). Juruințele (nedariu) sunt făgăduinți solemne și libere de a face a se feri de ceva plăcut și permis" (Tarnavschi Asheol 593).

2.
RUGĂCIUNEA LUI IONA PENTRU MÂNTUIRE

1. Și Domnul a trimis un pește mare să înghită pe Iona, și Iona a stat în pântecele peștelui trei zile și trei nopți.

1. Rugăciunea își are rostul numai dacă se presupune că Dumnezeu procură celor ce se roagă bunurile cerute, că activitatea lui Dumnezeu cuprinde atât lumea morală cât și lumea fizică și că El conduce toate spre folosul omului.

Nu-i indicată specia peștelui. Cuvântul ebraic: dag gadel (pește mare) presupune că putea fi balenă sau un rechin, care se întâlnesc în Marea Mediterană (chit, cum îi zice Sept.).

Balena are gâtul strâmt, mai probabil e rechinul. Călugării de la Prodromul — din Atos, ne-au povestit (în iulie 1928) că au prins un rechin și au aflat în pântecele lui o capră întreagă, proaspăt înghițită. Lângă insula Sf. Margareta în Franța — s-a aflat un cal în pântecele unui rechin, iar în altul un bărbat cu armele asupra lui (Fillion, Iona p. 458).

Miracolul constă în conservarea cu viață în interiorul peștelui. Posibilitatea minunii se întemeiază pe dependența puterilor și lucrurilor naturale de voința și puterea lui Dumnezeu (Andrutsos Dog. 132).

Mântuitorul consideră textul o profeție care vestise petrecerea sa în sânul pământului. (Mat. 1340, Luc 11, 30).

2. Și Iona s-a rugat către Domnul, Dumnezeul său, din pântecele peștelui și a zis:

2. Rugăciunea e de laudă și preamărire. Iona nu se roagă unui Dumnezeu oarecare ci Dumnezeului său: celui care l-a trimis la propovăduire, care l-a mântuit.

3. Strigat-am către Domnul din strâmtoarea mea și el m-a auzit, din mijlocul seolului am strigat, și tu ai ascultat glasul meu.

3. E o reproducere fidelă a Psalmului 18, 7 și 120, vers. 1. Vorbirea e exagerat de antropomorfică, în sensul că Dumnezeu are urechi și aude rugăciunea celor desnădăjduiți, derivarea filologică a cuvântului Seol nesigură. Soal înseamnă larg, gol, prăpastie, loc adânc. Aici e personificarea împărăției morților pentru că Iona se consideră pierdut.

4. Tu m-ai aruncat adânc în inima mării și undele m-au înconjurat, toate talazurile și valurile tale au trecut peste mine.

4. Imaginaţia psalmistului (Ps. 42, 7 şi Ps. 88, 6) a experimentat-o personal profetul Iona. Dumnezeu e cauza tuturor cauzelor, marinarii au fost numai unelte în mâna sa. De ei s-a folosit pentru a sancţiona pe Iona, cum s-a folosit de Babiloneni pentru a pedepsi pe evrei, pe perşi, pentru babiloneni etc.

Pluralul ebraic inima mărilor (în loc leb iam) este o expresie a intensităţii, ca şi când apele ar fi fără de sfârşit, iarăşi salvarea de la început imposibilă. „Talazurile şi valurile tale" exprimă dependenţa naturii de voinţa şi puterea lui Dumnezeu.

5. Şi-mi ziceam: Sunt lepădat dinaintea ochilor tăi! Au doară voi mai vedea templul cel sfânt al tău?

5. Gândeam în sinea mea: Sunt oare pierdut cu desăvârşire, nu voi mai participa la slujbe religioase din templul de la Jerusalim? (cf. Ps. 31, 22, III Imp. 8, 38).

6. Apele m-au acoperit, aproape să-mi ia viaţa, adâncul m-a învăluit, iarba mării s-a împletit în jurul capului meu.

6. „Acoperirea cu ape" este o zicere cu înţelesul: a fi în mare primejdie (Ps. 3, 54). În loc de a se zice: „aproape să-mi ia viaţa" stă în original „până la suflet".

Iarba de mare (evr. stuf, trestie, papură) creşte în fundul apelor, cu deosebire în Marea Mediterană. Expresia: „iarba . . . în jurul capului" exprimă ideea: m-am dus pân la fund, unde creşte această plantă acvatică, sunt vecin cu moartea.

7. M-am pogorât pân la temeliile munţilor, zăvoarele pământului mă încuiau pe vecie, dar tu m-ai scos viu din groapă, Doamne Dumnezeul meu.

7. Temeliile munţilor ajung până în fundul mării (Ps. 18, 6). În vorbirea figurată pământul are zăvoare, cel închis nu mai poate ieşi şi textele paralele Gen, 7, 16; Is. 26, 20; Jov. 38, 10.

Din groapă — din mormânt.

8. Când se sfârşea în mine sufletul meu, de Domnul mi-am adus aminte şi la Tine a ajuns rugăciunea mea, la lăcaşul tău cel sfânt.

8. Când era aproape să-mi dau duhul, mi-am pus nădejdea în Dumnezeu, prin rugăciune şi sufleteşte am luat contact cu templul din Ierusalim. Versul se bazează pe Ps. 143, 4—6.

9. Cei ce slujesc idolilor deşerţi îndepărtează îndurarea lor. Idolii sunt divinităţi false, nu pot mijloci îndurare de la Dumnezeu.

10. Dar eu cu glas de laudă îţi voi jertfi ţie... şi câte am făgăduit voi plini, (căci) mântuirea (vine) de la Domnul.

10. Iona pronunţă o rugăciune de mulţumire lăudând pe Dumnezeu pentru că nu l-a trecut printre morţi. Făgăduinţele pe care le-a făcut, în clipele întunecate ale vieţii sale, le va împlini întocmai. Aştepta moartea şi s-a pomenit că i se oferă viaţa. Aşa o lucrare numai Dumnezeu putea înfăptui (Ps. 50, 14—23; Osea 14, 2; Evrei 13, 15. Cu v. se sfârşeşte partea poetică a cărţii/3—10).

11. Şi Domnul a poruncit peştelui şi a lepădat pe Iona pe uscat.

11. Răspunsul rugăciunii lui Iona este vărsarea la mare a profetului. Lepădarea s-a întâmplat pe litoralul Mării Mediterane, poate nu

departe de portul Jope, căci din pricina furtunii corabia nu s-a prea îndepărtat de mal. După informaţiile de la v. 1, evenimentul s-a întâmplat la 3 zile de la înghiţire.

3
MUSTRAREA ŞI POCĂINŢA NINIVITENILOR

1. Şi a fost cuvântul Domnului către Iona a doua oară zicând:

1. Porunca se repetă pentru ca profetul să se reexamineze pe sine şi să ia atitudine în conformitate cu mărturisirea sa declarată din 3—10. Nici un profet nu poate opune rezistenţă lui Dumnezeu (Ier 20, 7 şi Amos 3, 8).

2. Scoală-te, caută la Ninive, cetatea cea mare şi propovăduieşte într-însa vestea pe care eu ţi-am poruncit-o.

2. Partea întâia a versului e reproducere din 1, 2. Dumnezeu oferă profetului ocazia de a se reabilita. Evreescul Keriia o traduce cu predică, strigare.

3. Şi Iona s-a sculat şi s-a dus în Ninive, după cuvântul Domnului. Şi Ninive era cetate mare (înaintea) lui Dumnezeu, cale de trei zile.

3. Nu mai este pretext de refuz. Profetul aleargă nerăbdător spre Ninive. Este imposibil a stabili azi numărul locuitorilor. După Iona 4, 11 cetatea avea 120 000 de locuitori. Scriitorii laici vorbesc de 600 000 de suflete. „Calea de trei zile" se referă la triunghiul asirian cuprins între fluviul Tigru şi Dur Sarukin (Corsabad la nord) înglobând mai multe cetăţi.

Expresia înaintea lui Dumnezeu „indică purtarea de grijă faţă de Ninive.

4. Şi Iona a pătruns în oraş, cale de o zi, şi a început să propovăduiască şi a zis: „Mai sunt patruzeci de zile şi Ninive va fi nimicită!"

4. Om de fapte, nu se mai opreşte în faţa necunoscutului, intră în contact cu toate aspectele marii capitale asiriene, încercând să tragă după sine pe orăşenii puţin sensibili pentru crearea omului de tip nou. În ce limbă a predicat profetul nu se ştie. Faptele oraşului Ninive strigă către cer cerând răzbunare (cf. Gen, 18, 13—21). Pedeapsa constă în dărâmarea cetăţii. Planul se va pune în aplicare peste 40 zile. (Sept. are 3 zile ,probabil e o greşeală a copiştilor).

5. Atunci oamenii din Ninive au crezut în Dumnezeu, au vestit post şi s-au îmbrăcat în saci de la mare până la mic.

5. Ninivitenii sunt impresionaţi de predica lui Iona şi unul câte unul, până ce mii de oameni îşi descoperă gândurile, şoptesc rugăciuni către Dumnezeu şi înţeleg din ce în ce mai bine glasul celui care a venit să-i mântuiască.

Sacul este haina de doliu pe care o îmbracă cineva în vreme de grea nenorocire. Se numeşte sac pentru că avea un croi simplu ca un sac (Gen. 37, 34; Est 4, 1; Is. 58, 5).

Postul este o altă măsură izvorâtă din hotărârea de a se îndrepta.

6. Şi a ajuns vestea la împăratul Ninivei şi s-a sculat de pe scaunul său şi a scos veşmântul de pe el şi s-a îmbrăcat în sac şi s-a culcat în cenuşă.

6. Evenimentul din Iona e cunoscut şi de împăratul Ninivei, probabil Ramanirar III (Ramman-Nirazi) 812—783 a. Hr. Manifestarea durerii se făcea prin îmbrăcarea sacului (o haină groasă, simplă, fără mâneci, ca un sac) şi culcarea (sau şederea) în cenuşă, praf sau ţărână. (Gen. 37, 34, II Sam. 3, 31; II Sam. 12, 16; Iov 2, 3).

7. Apoi a trimis să dea ştire în Ninive, din porunca împăratului şi a diregătorilor lui, zicând: oameni şi vite, boi şi oi să nu guste nimic, să nu pască şi apă să nu bea.

7. Se instituie un post general la care participă şi animalele de casă (domestice). În Orient se asociau şi vitele la doliul familiei (Is. 30, 23—24, Rom, 8, 19—22).

8. Şi oamenii şi vitele să se îmbrace în saci, şi să strige cu putere către Dumnezeu şi să se întoarcă fiecare de la calea lui cea rea şi de la strâmbătăţile ce sunt în mâinile lor.

8. Se impune un doliu general, căinţă şi convertirea spre sentimente vrednice de demnitatea omului. Manifestarea doliului este aceeaşi la popoarele Orientului Apropiat. Perşii au tuns caii când a căzut în război generalul Masistic. Şi azi la moartea unor generali caii favoriţi, acoperiţi cu o pătură neagră, însoţesc convoiul mortuar. (Filion Com. sonap. 462). Strâmbătăţile Ninivitenilor le semnalează şi Naum 2, 11—12 şi Naum 3, 1.

9. Cine ştie! Poate Domnul se va îndura şi se va căi, îşi va opri mânia lui aprinsă ca să nu pierim!

9. Conf. Ioil 2, 14. Se vorbeşte antropomorfic, ca şi când Dumnezeu ar avea urechi ca să audă, ochi ca să vadă, defecte şi patimi omeneşti.

10. Şi Dumnezeu a văzut faptele lor, că s-au întors de la calea cea rea. Atunci Dumnezeu s-a căit de răul (pe) care a zis că-l face lor şi nu l-a (mai) făcut.

10. Conf. Ex. 32, 14. Rezultatul căinţei este favorabil. Cei ce se căiesc cu adevărat sunt iertaţi. V. T. informează că Ninivitenii şi alţii, căindu-se au fost iertaţi fără să mai fie supuşi pedepselor temporale. „Dumnezeu a văzut" însemnează că Dumnezeu a avut putere de pătrundere sigură şi a constatat că e sinceră convertirea. „Dumnezeu s-a căit" este un antropomorfism, Dumnezeu nu e susceptibil schimbării. Nimicirea oamenilor îl întristează.

4.
ÎNTRISTAREA LUI IONA ŞI MUSTRAREA LUI

1. Şi s-a întristat Iona foarte mult şi s-a tulburat.

1. În profet se încrucişează două atitudini: una naţional-evreiască şi fariseic de injustă care l-a oprit a vesti mistuirea Asirienilor, duş-

manii seculari şi autorii prăbuşirii lui Israil, alta desprinsă din misiunea de profet şi luptător pentru interesele spirituale ale întregii omeniri, care-l împingea cu o forţă tainică să facă ceva pentru scăparea şi fericirea unei naţiuni care începea să simtă în sine pasiunea mântuirii. Triumfă deocamdată aspectul de natură pur omenească: invidia împotriva celor fericiţi. În loc de „foarte mult" se citeşte în textele originale: cu întristare mare.

2. Şi s-a rugat Domnului şi a zis: O Doamne, nu este tocmai ce cugetam eu când eram în ţara mea? Pentru aceasta voiam să fug la Tarşiş, căci ştiam că tu eşti Dumnezeu îndurat şi milostiv, îndelung răbdător şi mult milostiv şi te căieşti de rău.

2. Profetul nu se întristează pentru că Ninive n-a fost condamnată la pieire, cum s-ar fi aşteptat 3,5. Atitudinea nu contrazice neschimbabilitatea lui Dumnezeu, dar firea Ninivitenilor s-a schimbat desăvârşindu-se, de aceea au găsit în Dumnezeu milostivire şi bunătate. Îl mişcă ceea ce constituie participarea pozitivă la martiriul său, el nu înţelege să plătească el preţul nefericirii şi al ruinei sale morale.

3. Şi acum Doamne ia-mi sufletul meu, căci este mai bine să mor decât să trăiesc.

3. Cu aceleaşi cuvinte îşi imploră sfârşitul Sfântul Profet Ilie (I Reg.) III Imp. (19, 4) şi Moise (Num 11, 15), determinaţi însă de alte motive.

Sufletul stă în loc de viaţă, ia-mi sufletul, adică ia-mi viaţa.

4. Şi a zis Domnul: E bine din partea ta, că te mânii?.

4. Profetul este tras la răspundere, ca un judecător vinovat care trebuie să se înfăţişeze înaintea judecătorului. Întrebarea „e bine?" scoate în evidenţă situaţia la care a ajuns Iona, în urma atitudinii sale. Vina profetului este evidentă, tăcerea confirmă aceasta.

În Septuaginta figurează numele profetului: A zis ... lui Iona. Întregirea dialogului e lămuritoare, deşi se deduce din text că e o vorbire directă către profet.

5. Atunci Iona a ieşit din cetate şi s-a aşezat la răsăritul cetăţii. Şi acolo şi-a făcut un umbrar, şi a şezut sub el la umbră, ca să vadă ce se va întâmpla cu cetatea.

5. Profetul s-a plasat pe o colină, la răsărit de oraşul Ninive de unde avea o privire generală asupra lui. Umbrarul (suta...) — colibă din tufişuri, ca la Lev 23, 42. Întrucât dacă şi-ar fi construit o colibă nu mai era necesar vrejul din v. 6, unii teologi (b. o. Kautzsck, Die Hl. Schr. p. 46) consideră v. 5 o intercalare în textul cărţii.

„Ca să vadă" ... adică ivindu-se catastrofa anunţată.

6. Şi Domnul-Dumnezeu a făcut să crească un cikaion şi s-a ridicat deasupra lui Iona, ca să-i ţină umbră deasupra capului şi să-i potolească mânia. Şi s-a bucurat Iona, cu bucurie mare, pentru cikaion.

6. Cikaion — este planta de ricin, cunoscută la asirieni sub numele de „kukanitu, Kiki la Egipteni, Sept. are... curcubete, Vulgata — hedera — iederă. Traducerea atât de variată a cuvântului cikaion a dat şansă la multe discuţii cu privire la soiul plantei. Astăzi majo-

Postul este o altă măsură izvorâtă din hotărârea de a se îndrepta.

6. Şi a ajuns vestea la împăratul Ninivei şi s-a sculat de pe scaunul său şi a scos veşmântul de pe el şi s-a îmbrăcat în sac şi s-a culcat în cenuşă.

6. Evenimentul din Iona e cunoscut şi de împăratul Ninivei, probabil Ramanirar III (Ramman-Nirazi) 812—783 a. Hr. Manifestarea durerii se făcea prin îmbrăcarea sacului (o haină groasă, simplă, fără mâneci, ca un sac) şi culcarea (sau şederea) în cenuşă, praf sau ţărână. (Gen. 37, 34, II Sam. 3, 31; II Sam. 12, 16; Iov 2, 3).

7. Apoi a trimis să dea ştire în Ninive, din porunca împăratului şi a diregătorilor lui, zicând: oameni şi vite, boi şi oi să nu guste nimic, să nu pască şi apă să nu bea.

7. Se instituie un post general la care participă şi animalele de casă (domestice). În Orient se asociau şi vitele la doliul familiei (Is. 30, 23—24, Rom, 8, 19—22).

8. Şi oamenii şi vitele să se îmbrace în saci, şi să strige cu putere către Dumnezeu şi să se întoarcă fiecare de la calea lui cea rea şi de la strâmbătăţile ce sunt în mâinile lor.

8. Se impune un doliu general, căinţă şi convertirea spre sentimente vrednice de demnitatea omului. Manifestarea doliului este aceeaşi la popoarele Orientului Apropiat. Perşii au tuns caii când a căzut în război generalul Masistic. Şi azi la moartea unor generali caii favoriţi, acoperiţi cu o pătură neagră, însoţesc convoiul mortuar. (Filion Com sonap. 462). Strâmbătăţile Ninivitenilor le semnalează şi Naum 2, 11—12 şi Naum 3, 1.

9. Cine ştie! Poate Domnul se va îndura şi se va căi, îşi va opri mânia lui aprinsă ca să nu pierim!

9. Conf. Ioil 2, 14. Se vorbeşte antropomorfic, ca şi când Dumnezeu ar avea urechi ca să audă, ochi ca să vadă, defecte şi patimi omeneşti.

10. Şi Dumnezeu a văzut faptele lor, că s-au întors de la calea cea rea. Atunci Dumnezeu s-a căit de răul (pe) care a zis că-l face lor şi nu l-a (mai) făcut.

10. Conf. Ex. 32, 14. Rezultatul căinţei este favorabil. Cei ce se căiesc cu adevărat sunt iertaţi. V. T. informează că Ninivitenii şi alţii, căindu-se au fost iertaţi fără să mai fie supuşi pedepselor temporale. „Dumnezeu a văzut" înseamnează că Dumnezeu a avut putere de pătrundere sigură şi a constatat că e sinceră convertirea. „Dumnezeu s-a căit" este un antropomorfism, Dumnezeu nu e susceptibil schimbării. Nimicirea oamenilor îl întristează.

4.
ÎNTRISTAREA LUI IONA ŞI MUSTRAREA LUI

1. Şi s-a întristat Iona foarte mult şi s-a tulburat.

1. În profet se încrucişează două atitudini: una naţional-evreiască şi fariseic de injustă care l-a oprit a vesti mistuirea Asirienilor, duş-

manii seculari şi autorii prăbuşirii lui Israil, alta desprinsă din misiunea de profet şi luptător pentru interesele spirituale ale întregii omeniri, care-l împingea cu o forţă tainică să facă ceva pentru scăparea şi fericirea unei naţiuni care începea să simtă în sine pasiunea mântuirii. Triumfă deocamdată aspectul de natură pur omenească: invidia împotriva celor fericiţi. În loc de „foarte mult" se citeşte în textele originale: cu întristare mare.

2. Şi s-a rugat Domnului şi a zis: O Doamne, nu este tocmai ce cugetam eu când eram în ţara mea? Pentru aceasta voiam să fug la Tarşiş, căci ştiam că tu eşti Dumnezeu îndurat şi milostiv, îndelung răbdător şi mult milostiv şi te căieşti de rău.

2. Profetul nu se întristează pentru că Ninive n-a fost condamnată la pieire, cum s-ar fi aşteptat 3,5. Atitudinea nu contrazice neschimbabilitatea lui Dumnezeu, dar firea Ninivitenilor s-a schimbat desăvârşindu-se, de aceea au găsit în Dumnezeu milostivire şi bunătate. Îl mişcă ceea ce constituie participarea pozitivă la martiriul său, el nu înţelege să plătească el preţul nefericirii şi al ruinei sale morale.

3. Şi acum Doamne ia-mi sufletul meu, căci este mai bine să mor decât să trăiesc.

3. Cu aceleaşi cuvinte îşi imploră sfârşitul Sfântul Profet Ilie (I Reg.) III Imp. (19, 4) şi Moise (Num 11, 15), determinaţi însă de alte motive.

Sufletul stă în loc de viaţă, ia-mi sufletul, adică ia-mi viaţa.

4. Şi a zis Domnul: E bine din partea ta, că te mânii?.

4. Profetul este tras la răspundere, ca un judecător vinovat care trebuie să se înfăţişeze înaintea judecătorului. Întrebarea „e bine?" scoate în evidenţă situaţia la care a ajuns Iona, în urma atitudinii sale. Vina profetului este evidentă, tăcerea confirmă aceasta.

În Septuaginta figurează numele profetului: A zis... lui Iona. Întregirea dialogului e lămuritoare, deşi se deduce din text că e o vorbire directă către profet.

5. Atunci Iona a ieşit din cetate şi s-a aşezat la răsăritul cetăţii. Şi acolo şi-a făcut un umbrar, şi a şezut sub el la umbră, ca să vadă ce se va întâmpla cu cetatea.

5. Profetul s-a plasat pe o colină, la răsărit de oraşul Ninive de unde avea o privire generală asupra lui. Umbrarul (suta...) — colibă din tufişuri, ca la Lev 23, 42. Întrucât dacă şi-ar fi construit o colibă nu mai era necesar vrejul din v. 6, unii teologi (b. o. Kautzsck, Die Hl. Schr. p. 46) consideră v. 5 o intercalare în textul cărţii.

„Ca să vadă" ... adică ivindu-se catastrofa anunţată.

6. Şi Domnul-Dumnezeu a făcut să crească un cikaion şi s-a ridicat deasupra lui Iona, ca să-i ţină umbră deasupra capului şi să-i potolească mânia. Şi s-a bucurat Iona, cu bucurie mare, pentru cikaion.

6. Cikaion — este planta de ricin, cunoscută la asirieni sub numele de „kukanitu, Kiki la Egipteni, Sept. are... curcubete, Vulgata — hedera — iederă. Traducerea atât de variată a cuvântului cikaion a dat şansă la multe discuţii cu privire la soiul plantei. Astăzi majo-

ritatea exegeţilor (Gesenius, Buhl, Kautzsch, Filion) sunt de părere că-i vorba despre ricin. Acesta creşte bine în Orient ajungând până la 4—5 metri înălţime, are foi late şi ţine o umbră deasă. În V. T. nu se mai întâlneşte în alt text afară de Iona 4, 6.

7. Dar a doua zi în revărsatul zorilor, Dumnezeu a poruncit unui vierme să roadă ricinul şi el s-a uscat.

7. În concepţia autorului biblic toate se întâmplă în baza unui determinism voit de legile eterne.

8. Şi la răsăritul soarelui a pornit Dumnezeu un vânt arzător de la răsărit şi soarele a dogorit capul lui Iona încât el a leşinat de căldură de nu mai trăgea nădejde de sufletul său. Şi şi-a dorit moartea zicând: „Mai bine să mor decât să trăiesc".

8. „Vântul arzător" (evr. ruah kadim) e vântul din pustiu foarte periculos pentru vegetaţie şi pentru sănătate. El bântuie în deşertul arabic şi egiptean, în Persia, Babilon mai puţin în Palestina. Era atât de fierbinte şi veninos încât „la câmpie omora într-o clipă pe oricine l-ar fi surprins stând" (Onciul... Asheal, p. 59).

9. Şi a zis Dumnezeu către Iona: „Oare bine ai făcut că te-ai mâhnit, din pricina ricinului? Şi el a răspuns: Bine am făcut că m-am întristat până la moarte.

9. La decepţiunea lui Iona se mai adaugă şi interogatoriul lui Dumnezeu, care vrea să-l facă să înţeleagă că e pe o linie greşită. Expresia „intristat până la moarte" mai obvine în Iud. 16, 16, Mat. 26, 38. Cu aceasta a voit să spună că întristarea lui şi-a ajuns gradul suprem. Ea a ajuns să fie egală cu moartea. Mai mare întristare ca aceasta pentru Iona, nu se putea (Gheorghiu, Ev. d. Mat., com., p. 738).

10. Şi a zis Domnul: Tu te-ai îndurat pentru un ricin, pentru care nu te-ai trudit, nici nu l-ai crescut, care într-o noapte s-a ivit şi într-o altă noapte a pierit!

10. Omul adesea ţese pânză de păianjen, preţuieşte adică nimicurile şi trece cu nebăgare de seamă pe lângă probleme capitale ale vieţii. Ideea se exprimă într-o parabolă poetică.

11. Dar eu să nu mă îndur de Ninive, cetatea cea mare, în care sunt mai mult decât 120 000 de oameni (care nu ştiu care le este dreapta nici care le este stânga), vite fără număr.

11. Adevărul se exprimă prin antiteză: pe de o parte un simplu fir de iarbă (v. 10) pe de altă parte o masă imensă de oameni, unul (Iona) urgiseşte, altul (Dumnezeu) iubeşte. Numărul locuitorilor nu-i precizat. Cei 120 000 sunt copii nevârstnici (care nu ştiu deosebi dreapta de stânga).

Se combate concepţia fariseic de îngustă a profetului, care, probabil, susţinea că afară de coborâtorii din Avraam nimeni n-are dreptul la mântuire şi se învaţă că: Dumnezeu este părinte bun al tuturor oamenilor, el vrea să mântuiască pe toţi oamenii şi are milă şi de animale. Acest duh universalist face din cartea profetului Iona o perlă a literaturii bisericeşti.

BIBLIOGRAFIE:

Perowne, B. D. Obadiah and Jonah (The Cambridge Bible), Cambridge 1905.
Fillion, L. Cl Le livre de Jonas (La s. Bible tom VI) Paris 1927.
Keil Fr. C. Jona (bibl. Hand Kommentar ed 3) Leipzig 1888.
Ieronim, sfântul: Profetul Iona, tradus de Pr. prof. Nicolae Neaga (rev. Mitr. Moldovei 1986, p. 88—119).

Pr. prof. dr. Nicolae Neaga

CARACTERUL DINAMIC ŞI CEL STATORNIC AL CULTULUI ORTODOX. TRADIŢIE ŞI ÎNNOIRE*

Dumnezeu este iubire (I In. 4, 16) şi El a creat lumea din bunătate pentru a face părtaşe şi alte fiinţe de iubirea Lui intratrinitară. El a creat lumea pentru om şi a preconizat conducerea lumii spre scopul ei — deplina comuniune cu El —, prin „dialog" cu omul. Numai omul poate fi „martorul" slavei şi bunătăţii lui Dumnezeu, arătată prin lume, numai omul se poate bucura conştient de iubirea creatorului, devenind partenerul iconic al Lui. De aceea lumea e creată pentru subiecte umane[1].

Prefaţăm încercarea noastră de a reliefa raportul dintre statornic şi dinamic în cultul ortodox, prin prezentarea iubirii lui Dumnezeu şi a răspunsului omului la această iubire, ca fiind baza teandrismului eclesial şi ca premiza realizării, înţelegerii şi, totodată, a împlinirii cultului în Ortodoxie.

Pentru Biserica Răsăritului, cultul este mediul de trăire al lucrărilor Sfântului Duh de către credincioşi, este dialogul conştient, personal şi plin de iubire dintre Hristos, Capul Bisericii şi Biserică, Mireasa Lui[2]. Prin Fiul lui Dumnezeu întrupat, răstignit, înviat şi înălţat la cer, omul a intrat în intimitatea Sfintei Treimi şi astfel infinitatea iubirii dumnezeieşti iradiază şi asupra noastră prin Duhul Sfânt, Care vine în noi ca Purtător al iubirii lui Dumnezeu Tatăl pentru Fiul. Această bunătate ne îmbrăţişează şi pe noi, acum, prin Fiul şi ni se comunică prin *transparenţa* Fiului[3]. Viaţa dumnezeiască extinsă din Trupul lui Hristos este Biserica, care este transparentă faţă de Capul ei,

* Prezentul studiu a fost pregătit pentru Congresul al XV-lea al Asociaţiei internaţionale Societas Liturgica, Dublin (Irlanda), 14—19 august 1995, cu tema: „Forma Liturghiei viitorului". O parte din acest studiu va fi publicat în revista „Studia Liturgica", 1996, sub titlul: „Tradition and renewal in Orthodox Liturgy".

1 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Bucureşti, 1978, p. 339.

2 Idem, *Cultul Bisericii Ortodoxe, mediu al lucrărilor Sfântului Duh asupra credincioşilor*, în rev. „Ortodoxia", XXXIII (1981), nr. 1, p. 6.

3 Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Bucureşti, 1978, p. 325.

în sensul că prin *toate actele ei* se vede Hristos, Care se comunică credincioşilor prin toate actele eclesiale.[4]

Unirea divinului cu umanul, îmbrăţişarea tainică şi mântuitoare a firii umane de către firea dumnezeiască, fără desfiinţarea umanului în Persoana Fiului lui Dumnezeu întrupat, sunt temeiurile teandrismului eclesial şi baza ultimă a explicării raportului dintre văzut — nevăzut, sensibil — inteligibil, ceresc — pământesc în sânul Bisericii. Nimic sensibil nu ne-a dat Hristos, ci toate cele inteligibile ni le-a dat prin lucruri sensibile. „Văzutul în Biserică este transfigurat, plin de putere, obiectivul în Biserică rămâne obiectiv, dar un obiectiv pnevmatic prin care Hristos ne împărtăşeşte darurile Sale"[5].

1. *Raportul între simbol şi realitate în cult*

Omul, fiinţă raţională deschisă ontologic spre comuniunea cu Dumnezeu, poate descoperi caracterul de simbol al lumii: „Lumea slujeşte ridicării noastre la sensul nostru ultim sau la obţinerea plenitudinii noastre în comuniunea cu Dumnezeu cel personal, prin raţionalitatea ei flexibilă şi contingentă, prin sensurile pe care omul le poate urmări prin ea"[6].

Ortodoxia vorbeşte în acest sens de un *realism simbolic.* Dumnezeu se manifestă în lume prin „energiile necreate ce emană din fiinţa divină: „Dumnezeu a zidit această lume văzută ca un reflex al lumii mai presus de lume, pentru ca prin contemplarea spirituală a ei să ajungem ca pe o scară minunată la lumea aceea"[7]. *Forma văzută,* ca parte componentă a teandrismului eclesial, nu este una cu *Realitatea nevăzută,* dar este nedespărţită de aceasta, fiind „îmbibată" de ea. *Lucrul văzut* este *simbol al paradigmei sale nevăzute,* tocmai prin faptul că acestea două, fără să fie una, sunt totuşi la un loc, sunt nedespărţite (symballein). Realitatea văzută nu este însă numai un simbol separat de har, care să ocazioneze lucrarea harului, ci ea este prin Sf. Taine *o realitate plină de putere dumnezeiască.*

După Înălţarea la cer a Mântuitorului, noi nu ne mai putem atinge trupeşte de Hristos, ci Acesta lucrează prin Trupul Său pnevmatizat asupra trupului nostru, prin materia văzută. Hristos pătrunde cu Trupul Său, cu energia Trupului Său preacurat în trupul nostru prin realitatea văzută de care se foloseşte viaţa Bisericii.

Mântuitorul Hristos ne-a dat daruri spirituale prin intermediul realităţii sensibile. *Sf. Euharistie,* ţelul şi ţinta ultimă a oricărei celebrări liturgice, este prin excelenţă un *„termen intermediar"* între lu-

---

4 Idem, *Transparenţa Bisericii în viaţa sacramentală,* în rev. „Ortodoxia" XXII (1970), nr. 4, p. 500.

5 Idem, *Teologia Dogmatică ...,* vol. II, *op. cit.,* p. 252.

6 *Ibidem,* vol. I, p. 340.

7 Idem, *Simbolul ca anticipare şi temei al posibilităţii icoanei,* în rev. „Studii Teologice", IX (1957), nr. 7—8, p. 427.

mea prezentă şi universul eshatologic[8]. Toate actele liturgice au consistenţă proprie, fiind orientate eshatologic. Ele sunt imitaţie a actelor lui Hristos, imitare care ni-L face prezent pe Dătătorul harului. În toate tainele şi ritualurile liturgice imitarea (mimêsis) actelor istorice ale lui Hristos are loc iconic (en eikoni), dar mântuirea şi harul ne sunt comunicate în realitate (en alitia).

Săvârşirea Jertfei celei noi în cadrul Sf. Liturghii a fost trăită de la început ca o realitate eshatologică nouă, care irupe continuu în lumea sensibilă. Sf. Liturghie a fost şi este spaţiul privilegiat al „parusiei liturgic-sacramentală a Domnului". Actele cultice ale Synaxei euharistice, pe care le găsim deplin conturate în lucrările liturgice ale Bisericii primare şi care vor evolua apoi spre fastul bizantin (sau sobrietatea liturghiilor apusene) au o eficienţă ontologică, ducând la sfinţirea darurilor, dar ele sunt şi „semne", „simboluri" ale unei împliniri eshatologice viitoare[9].

Nici unul din actele liturgice nu este gratuit, „spectacular", ci împreună alcătuiesc un tot unitar în iconizarea Împărăţiei lui Dumnezeu, în lumea aceasta. Corelaţia dintre *simbol* şi *realitatea simbolizată*, dintre *imagine* şi *arhetip* în Sf. Liturghie este una dinamică: realitatea descrisă simbolic de actul liturgic este o realitate nouă a Împărăţiei lui Dumnezeu, care vine tot mai deplin. Simbolul este *anticipaţie* şi *parţială realizare* a realităţii celei noi, a eonului viitor. Imaginea liturgică a actelor sacramentale este imaginea care se întoarce la Arhetip[10]. Simbolul, de la simballô — (unesc, ţin la un loc), uneşte două realităţi: *empirică* sau văzută şi *spirituală* sau nevăzută, nu în chip logic (aceasta înseamnă aceea), nici analogic (aceasta reprezintă aceea, nici după o relaţie cauzală (aceasta este cauza aceleia), ci *epifanic* (epifania — descopăr). O realitate descoperă pe alta, dar numai în măsura în care simbolul este capabil să întrupeze această realitate[11].

2. *Sensul înnoirii în cultul ortodox*

Plenitudinea misterului mântuirii, adică, dumnezeirea în maxima ei apropiere şi lucrare mântuitoare în umanitate, a fost trăită continuu în mod plenar de Biserică, dar niciodată nu a putut fi deplin exprimată în cuvinte[12]. Cu toate acestea, Biserica a păstrat cu fidelitate conţinutul *kerigmei apostolice*, ca expresie a experierii misterului mântuirii în sânul Bisericii. Această „păstrare cu fidelitate" a putut lăsa im-

8 René Bornert, *Les commentaires byzantins de la divine Liturgie, du VII-e au XV-e siecle*, Paris, 1966, p. 50.

9 Vezi pe larg: Al. Schmemann, *L. Euchristie — Sacrament du Royaume*, Trad. par C. Andronikof, Paris 1985. Trad. rom. de Pr. Boris Răduleanu, Ed. Anastasia, 1993.

10 V. Hzhivov, *The Mystagogia of St. Maximus the Confesseur and the development of the byzantine theory of the image*, in „St. Vladimir's Theological Quaterly", V. 31, 1987, nr. 4, p. 349.

11 Al. Schmemann, *op. cit.*, p. 33. Trad. rom. cit., p. 45.

12 Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Taina Euharistiei — izvor de viaţă spirituală în Ortodoxie*, în rev. „Ortodoxia", XXXI (1979), nr. 3—4, p. 505.

presia că Biserica nu a mers „cu timpul", ci a repetat şi repetă mereu formule şi practici venerabile primite prin Tradiţie. Pentru Răsăritul Ortodox însă, *Tradiţia*, această memorie vie a Bisericii, este *relaţia vie* cu Hristos cel înviat şi înălţat la ceruri, este realitatea nouă, eficientă a lui Hristos, trăită şi transmisă *continuu*[13].

a) Tradiţia, din care face parte şi *cultul divin*, nu este o sumă de propoziţii reţinute de memoria Bisericii, ci este *o trăire continuă* a aceleaşi legături cu Hristos pe care a trăit-o Biserica apostolică.

Conţinutul interior al Sf. Tradiţii este Hristos cel întrupat, răstignit, înviat şi înălţat la ceruri, Care *ni se comunică* în Sf. Duh şi prin aceasta ne conduce la mântuire. Astfel, conţinutul Tradiţiei este plenitudinea vieţii divine în formă umană care ni se comunică nouă.[14] Această plenitudine *nu* admite schimbare, decât cu preţul căderii din ea. Această plenitudine trebuie să fie păstrată în toate timpurile. Rămânând în această plenitudine, care se arată în toate actele eclesiale, Biserica şi membrii ei nu se menţin într-o „închistare în forme vechi", într-o imobilitate, ci într-o continuă mişcare de desăvârşire în aplicarea conţinutului inepuizabil, bogat şi viu şi totodată dinamic al Tradiţiei.

Conţinutul Tradiţiei este *permanent* pentru că este totdeauna *nou* şi *dinamic*, pentru că este infinit. El devine „static" când nu mai este *sesizat* şi *însuşit* prin viaţă. Formele de ritual exterioare pe care le propune Biserica *sunt expresia prelungită a experienţei cultice de două mii de ani* a creştinilor. Ele au apărut şi s-au cristalizat în pleroma Bisericii în timp, prin asistenţa Duhului Sfânt. Ele poartă marca teandrismului eclesial, nefiind niciodată acte simple, „gratuite". *Cultul nu este memorie, ci eveniment mântuitor prezent.* El este eveniment mântuitor prezent, întemeiat pe lucrarea mântuitoare trecută, readusă în memorie, actualizată, prin celebrarea liturgică. Dacă sunt *înţelese* şi *trăite interior* actele cultice ale Bisericii ele îşi descoperă *transparenţa*, descoperindu-L pe Hristos, Cel care se comunică pe Sine şi pe această cale. Doar credinţa şi încorporarea sacramentală şi ascetică în trupul lui Hristos, adică practicarea Tradiţiei cu credinţă poate face „expresiile teoretice ale cultului" şi actele liturgice *înţelese* şi totodată *utile* pentru asimilarea conţinutului Tradiţiei şi înaintarea în viaţa duhovnicească. „Cultul este mijlocul principal care ajută viaţa omului să înainteze neabătut spre unirea cu Dumnezeu... el este mijlocul principal de creştere spirituală a omului şi prin aceasta el este o anticipare a fericirii eshatologice, o arvună a acestei fericiri."[15]

Preocuparea faţă de *latura formală* a ritualului liturgic de către credincioşi sau chiar teologi exprimă mai întâi *insensibilitatea* acestora faţă de conţinutul Tradiţiei. Sesizarea formală înseamnă incapaci-

---

13 Idem, *Concepţia ortodoxă despre tradiţie şi dezvoltarea doctrinei*, în rev. „Ortodoxia", XXVII (1975), nr. 1, p. 5.

14 Idem, *Caracterul permanent şi mobil al Tradiţiei*, în rev. „Ortodoxia", XXV (1973), nr. 3—4, p. 155.

15 Idem, *Cultul Bisericii Ortodoxe ...*, *art. cit.*, p. 7.

tatea celor care o fac de a simţi şi trăi bogăţia infinită a predaniei bisericeşti, şi această criză a formalismului nu poate fi depăşită prin reducerea ritualului, cum propun chiar unii ortodocşi[16], sau prin schimbarea formelor exterioare — cum a făcut Apusul desfiinţând cu totul cultul — căci aceasta ar însemna o adaptare a cadrului eclesial exterior la *sărăcia credinţei* unui moment istoric şi astfel se ajunge la pierderea şi distrugerea mediului în care se comunică întreaga credinţă în Hristos.[17]

Dacă alunecarea în formalismul Tradiţiei, căderea din plenitudinea ei, a atras după sine problema „reviziunii cultului", în sensul reducerii, „ajustării" lui nejustificate, atunci rezolvarea acestei probleme o dă doar *redescoperirea conţinutului interior al Tradiţiei prin credinţă,* a semnificaţiei mistice şi a valorii sacramentale a rânduielilor bisericeşti. Aceasta înseamnă o revenire la plenitudinea interioară a Tradiţiei.

Formele cultice exterioare, cuvintele ritualului şi ritualul pot fi „modificate" doar în sensul necesităţii de a le face mai *transparente* prin credinţă, astfel încât credincioşii să aibă în cadrul cultic *conştiinţa* şi *evidenţa* că trăiesc în Hristos şi se realizează în El. Ajungând apoi să aplice conştient în viaţă aceste „forme exterioare", credinciosul va putea trăi conţinutul acestor acte, fără să se mai simtă stingherit de cadrul exterior. Dispoziţiile exterioare, înţelese şi trăite, se imprimă în fiinţa proprie şi se transformă în viaţă spirituală.[18]

b) Centrul cultului divin ortodox îl constituie *Sf. Liturghie.* Sf. Liturghie este o plenitudine a Revelaţiei retrăite continuu de Biserică prin *practică* şi *memorial,* memoria reliefând practicarea ei continuă, iar practicarea făcând memoria vie, ontologică. Biserica trăieşte pe Hristos prin *memorial* (memorie), dar şi prin *legătură prezentă* şi prin *aşteptare* şi *pregătire eshatologică.* Biserica este ea însăşi tradiţie vie, tradiţie practicată sau Revelaţie integrală trăită continuu.

---

16 Vezi: Prot. Dr. Vasile Petrica, *Liturghia copiilor — un mijloc pentru revigorarea religiozităţii tineretului,* în „Vestitorul Ortodoxiei", an. V, nr. 97, 30 iunie 1993, p. 3. Autorul propune, ca „benefică inventitate", o „liturghie specială", „mult mai scurtă", care să se oficieze sâmbăta în mod special pentru copii. Buna sa intenţie este acoperită de o „mutilare" periculoasă a Sf. Liturghii şi de o „frustrare" a tinerilor, care au şi ei dreptul să cunoască şi să trăiască în integritatea ei această slujbă divină. Invocarea nerăbdării copiilor de a participa la o liturghie obişnuită, care nu depăşeşte cu mult o oră, este contrazisă de însăşi normele didactice şi pedagogice, care prevăd şi pentru cei mai mici şcolari patru ore de curs pe zi. Cu atât mai mult nu este justificată „graba" slujitorilor. Soluţia este una singură, cea pe care ne-o propune Păr. Stăniloae: *sporirea credinţei* prin conştientizarea tuturor credincioşilor pentru a trăi bogăţia infinită a predaniei bisericeşti, nu prin reducerea slujbei la nivelul sărac al credinţei (*Teologia Dogmatică, op. cit.,* p. 341).

Preoţii „extrem de entuziasmaţi", gata să treacă „grabnic la a proceda întocmai", cum propune autorul, înainte de a face acest lucru e bine să se gândească fiecare la răspunderea personală ce revine „iconomului tainelor dumnezeieşti".

17 Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Caracterul permanent ..., art. cit.,* p. 159.

18 Idem, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă,* Craiova, 1984, p. 125.

Sf. Liturghie este în Ortodoxie nu numai *o trăire* continuă la același nivel de spiritualitate a misterului mântuirii, ci și *o înaintare* în trăire și înțelegere, căci descoperirea sensurilor adânci ale Synaxei euharistice se arată plenar în progresul vieții duhovnicești. Tradiția nu este doar o „memorie vie", mereu retrăită de Biserici, ci o transcendere spre ținta eshatologică, o înaintare în transparența realității divine, trăită neîntrerupt în Biserică.

Aceasta se reflectă inevitabil și într-o *îmbogățire a limbajului*, într-o nuanțare și diversificare continuă, limbaj care devine astfel capabil, în fiecare epocă, să exprime cât mai adecvat misterul lucrării mântuitoare a lui Hristos în Biserică. Progresul neîntrerupt în înțelegerea Sf. Liturghii, ca realitate eshatologică prezentă în lume, a adus cu sine și diversificarea și nuanțarea actelor liturgice și, totodată, alegerea celor mai potrivite cuvinte de invocare în rugăciune (stabilirea textelor anaforalelor).

Elementele ritualului primar, ca elemente ale *tradiției apostolice* s-au *dezvoltat* și *amplificat*, păstrând însă până astăzi aceeași semnificație. Această lărgire și amplificare a ritualului nu a avut altă menire decât să reliefeze același unic și negrăit mister exprimat în esență în revelarea lui inițiată de Hristos și de Apostoli și formulat în conturul lui general de Biserică. Cuvintele, metaforele, formulele noi nu au înlăturat pe cele de la început, ci au fost verificate în lumina acelora, pentru ca Biserica să aibă siguranța că nu iese prin noile expresii din misterul mântuirii, trăit de la început în întregimea lui. Cuvintele, simbolurile și formulele noi s-au intercalat între cele de la început, prin care s-a revelat misterul mântuirii, pentru ca acelea să-și recapete prospețimea, iar sensul celor noi să redea în mod nealterat același mister al mântuirii exprimat de cele de la început.

c) *Tradiția statornică și Tradiția dinamică în Sf. Liturghie*

Raportul între vechi și nou, între statornic și dinamic în Sf. Liturghie este dat de raportul dintre Tradiția apostolică, statornică și Tradiția bisericească, dinamică. Revelația dumnezeiască nescrisă este Tradiția dumnezeiască apostolică. Transmiterea ei s-a încheiat cu moartea ultimului Apostol, după care a urmat fixarea ei în scris (sec. I—VIII), în scrieri și documente. Aceasta este *Tradiția dumnezeiască apostolică sub aspect statornic* cu *valoare permanentă*, în care Biserica recunoaște fondul tradiției moștenite de la Sf. Apostoli și înțelesul ei autentic. *Tradiția bisericească* este aspectul dinamic al Tradiției apostolice. Ea răspunde nevoilor timpului, scoțând în evidență sensurile cele mai adecvate fiecărei epoci, dar în același timp devansând realitatea. Dar numai acel progres din Tradiția bisericească este valabil care se sprijină pe Tradiția apostolică. Această Tradiție bisericească ce crește din Tradiția apostolică și rămâne în cadrul ei, ca Tradiție dinamică și identică în același timp — ca Tradiție al cărei dinamism se hrănește din sursa stabilă a Tradiției apostolice sau din Hristos cel

integral descris şi comunicat prin ea — înaintează pe un drum ale cărui jaloane sunt date virtual în Tradiţia apostolică[19].

În Liturghia ortodoxă avem o înnoire continuă, spirituală, iar pentru că nu se poate separa conţinutul de limbaj trebuie precizat că prin cuvinte, metafore, acte, formulări noi spiritul creştin urmăreşte scoaterea în evidenţă a unor laturi sau colţuri vitale implicate în misterul mântuirii şi care sunt insuficient puse în lumină de formulele vechi.

Termenii şi formulele noi urmăresc să arate că în conţinutul misterului creştin al îndumnezeirii omului, aşa cum îl înfăţişează Tradiţia apostolică, se află implicate sensuri mai adânci şi nuanţate.

Dar chiar dacă noile cuvinte şi formulări pot însemna mai mult decât simple alternative sau formule verbale, ele nu trebuie să corecteze cuvintele şi formulele tradiţiei de la început, care în esenţă şi în conturul general exprimă în mod fidel şi în întregime misterul mântuirii. Această necontrazicere este şi criteriul acceptării lor.

3. *Stabilitatea şi evoluţia formelor de cult*

Pe baza legăturii genetice dintre *doctrină* şi *cult*, exprimată în principiul general: *lex credendi, lex orandi*, există anumite forme externe ale cultului divin care aparţin „tradiţiei statornice", fiind stabile şi nemodificabile în conţinutul lor. Adevărurile de credinţă, neschimbabile, ale Revelaţiei divine sunt exprimate şi concretizate în viaţa Bisericii prin *actele fundamentale* ale cultului divin. Cultul fiecărei Biserici sau confesiuni creştine exprimă astfel cel mai fidel doctrina acesteia, aşa încât cultul are un pronunţat *caracter confesional*. Cultul nu este numai „o expresie, ci şi un suport al dogmei confesiunii respective", aşa încât modificările formelor esenţiale ale lui se răsfrâng şi asupra doctrinei[20].

a) Între *formele fundamentale*, stabile şi nemodificabile ale cultului divin sunt, mai întâi, cele instituite direct de Mântuitorul sau Sfinţii Săi Apostoli şi practicate de Biserica primară, şi care s-au transmis până la noi. Din acestea amintim: *hirotonia* sau instituirea ierarhiei sfinţitoare prin *punerea mâinilor* (din veacul X catolicii au adăugat şi ungerea), săvârşirea Sf. Euharistii cu *pâine dospită* (din sec. IX—X în Apus se foloseşte azima) şi *vin amestecat cu apă*, administrarea *botezului* prin *întreita afundare* (din sec. XIV în Apus se generalizează stropirea (aspersio) sau turnarea (infusio), locul Sf. Liturghii, ca jertfă şi taină, în centrul cultului, cu cele trei părţi principale ale ei: proscomidia, liturghia catehumenilor şi liturghia credincioşilor, cele şapte laude, ritualul tainelor şi ierurgiilor, sărbătorile anului liturgic ş. a.[21].

---

19 Idem, *Teologia Dogmatică, op. cit.*, p. 341.

20 Pr. prof. Ene Branişte, *Problemele de actualitate ale Bisericii de azi: dezvoltare (evoluţie) şi revizuire (adaptare) în cult, din punct de vedere ortodox*, în rev. „Ortodoxia", XXI (1969), nr. 2, p. 199.

21 *Ibidem*, p. 199—200.

Din această categorie fac parte și rugăciuni și imne cu caracter doctrinar: „Lumină lină", „Sfinte Dumnezeule", Doxologia, Crezul, rugăciunile începătoare ș. a.

Slujbele divine, constituind experiența îmbogățită de două milenii a vieții Bisericii, au dobândit fiecare în parte o constituție sau *structură specială*, exprimată în *rânduiala tipiconală*. Elementele slujbei, dozate după un „echilibru liturgic", se succed după o „logică liturgică", exprimând împreună o semnificație mistico-simbolică, care face legătura între imanent și transcendent. Schimbarea rânduielii modifică și semnificația simbolică a slujbei.

De asemenea, au devenit stabile și acele rituri și imne specifice ortodoxiei, care sporesc solemnitatea cultului și îi îmbogățesc conținutul doctrinar al acestuia, care sunt ritualurile legate de marile sărbători, din Săptămâna Patimilor, din ziua Înălțării Sf. Cruci.

Toate actele fundamentale ale cultului sunt un bun comun al creștinătății ortodoxe întregi, fiind consacrate și devenind venerabile și intangibile. „Păstrarea neștirbită a formelor esențiale ale cultului garantează și întreține nu numai uniformitatea cultului liturgic în întreaga creștinătate ortodoxă, ci și unitatea ei de doctrină, omogenitatea vieții religioase (a spiritualității) ortodoxe, unitatea externă a Bisericii precum și legătura de continuitate cu originile creștine".[22]

b) În cadrul cultului se află și *forme secundare*, care nu sunt legate de învățătura de credință și care au apărut ca dezvoltări, în diferite epoci și în anumite condiții. Aceste forme sunt susceptibile de modificări în funcție de evoluția vieții spirituale. În cadrul acestei evoluții, unele forme vechi sunt abandonate, fiind înlocuite cu altele noi, unele forme vechi sunt dezvoltate și altele trecute în umbră. Cultul divin, așa cum se prezintă azi, este rezultatul unui *proces de lentă dar continuă evoluție*, care a înregistrat modificări de amănunt, suprimări, adăugiri și dezvoltări. Procesul de creștere, de dezvoltare continuă a formelor primare ale cultului ajungându-se la cele de azi mai bogate și complexe, a fost secundat de alt proces și mai lent de simplificare sau prescurtare (în lecturile biblice, psalmi, poezia imnografică etc.). Acest proces amplu dar foarte lent „nu a fost determinat de autoritatea bisericească, ci de însăși pietatea credincioșilor".[23] Cele mai expuse acestor schimbări, dintre rânduielile liturgice, au fost laudele bisericești.

Formele care pot suferi aceste schimbări sunt, între altele: limba liturgică, melodiile cântărilor bisericești, numărul lecturilor biblice, psalmi și paremi, folosite în cult.[24]

Ortodoxia nu vorbește despre o *reformă liturgică*, ci doar despre o *punere în acord* a formelor ei de manifestare cu specificul fiecărei

---

22 *Ibidem*, p. 201.

23 Idem, *Câteva opinii, atitudini și propuneri în problema revizuirii cultului ortodox*, în rev. „Ortodoxia", XXVI (1974), nr. 3, p. 461.

24 Idem, *Probleme de actualitate ...*, *art. cit.*, p. 202—203.

epoci, acţiune care, săvârşită prin asistenţa Sf. Duh în Biserică, defineşte cadrul firesc al evoluţiei.

Autoritatea superioară bisericească supraveghează şi dirijează evoluţia cultului, putând interveni după caz, în acest proces. Pe lista sinodului panortodox au fost puse diverse probleme privitoare la cult, cum sunt: reintroducerea în cult a lecturilor vetero-testamentare abandonate pe parcurs, uniformizarea tipicului şi a rânduielilor de cult, uniformizarea calendarului, întărirea vieţii liturgice ş. a.

Pentru sporirea vieţii liturgice, prin participarea reală şi conştientă a credincioşilor, este necesar să se citească cu voce tare rugăciunile canonului euharistic, după cum a propus, printre alţii, liturgistul grec P. Trembelas.[25] La aceasta s-a adăugat conştientizarea credincioşilor despre importanţa covârşitoare a *împărtăşirii pregătite* cu Trupul şi Sângele Mântuitorului la Sf. Liturghie. Împărtăşania trebuie să fie nu rară, nici deasă, ci pregătită cum ne învaţă Sf. Părinţi. La fiecare Sf. Liturghie, pentru ca această slujbă divină să-şi împlinească pe deplin scopul, trebuie să se împărtăşească în afară de slujitor şi altcineva, care s-a pregătit anume pentru aceasta. „Masa Împărăţiei" la care suntem chemaţi este şi „şansa vieţii noastre".

4. *Unitatea ontologică a Sf. Liturghii*

Pentru sporirea credinţei şi ridicarea evlaviei noastre la nivelul de înţelegere şi de trăire a Sf. Tradiţii, începutul trebuie să-l facem prin *înţelegerea* şi *trăirea Sf. Liturghii.*

Sf. Liturghie este în acelaşi timp şi *Jertfă nesângeroasă,* care prelungeşte spre noi Jertfa de pe Golgota, dar şi *Taină,* pentru că suntem împărtăşiţi cu însuşi Trupul şi Sângele Mântuitorului. În Sf. Liturghie Hristos este prezent real mai mult decât în orice slujbă. Prezenţa Sa începe la Proscomidie şi sporeşte gradual, desăvârşindu-se în prezenţa euharistică.[26]

Sf. Liturghie ne angajează pe toţi, slujitori şi credincioşi ca şi *coliturghisitori,* pentru împreună slujirea cu Hristos, Săvârşitorul real şi nevăzut al Jertfei euharistice.

Credinciosul participă la Sf. Liturghie nu numai cu ofranda sa spirituală, iubirea sa ca răspuns la iubirea nemărginită a lui Hristos, ci şi prin darul său de *pâine şi vin,* care îl reprezintă pe el şi toată dragostea sa. Ofranda credincioşilor adusă şi pregătită la Proscomidie intră în ofranda Bisericii. Hristos, Capul Bisericii, primeşte această ofrandă şi şi-o inpropriază, şi-o face a Sa, pentru ca să o prezinte apoi Tatălui, prin Sf. Jertfă. Alături de Sf. Agneţ, care se preface în Sf. Trup, şi alături de miridele Maicii Domnului şi ale sfinţilor stăm şi noi reprezentaţi de fărâmiturile puse pe Sf. disc pentru fiecare nume pomenit.

Cele trei părţi ale Sf. Liturghii sunt într-o dependenţă şi legătură

25 Idem, *Câteva opinii...*, *art. cit.*, p. 454—455.
26 Vezi pe larg: Pr. prof. Dr. D. Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune, op. cit.*,

ontologică. Proscomidia nu numai pregăteşte, ci şi anticipează Jertfa. Liturghia catehumenilor având în centru „Liturghia cuvântului" este legată ontologic de Liturghia euharistică, precum este legat Cuvântul de Taină. Cuvântul, care exprimă temeiul revelaţional, temeiniceşte lucrarea Tainei. Fără el Taina ar fi o lucrare magică. Taina însă împlineşte, desăvârşeşte Cuvântul. Cuvântul fără taină devine o simplă doctrină.[27]

Pentru a exprima şi mai profund relaţia ontologică dintre elementele Sf. Liturghii, Părintele Al. Schmemann[28] împarte Liturghia în mai multe „lucrări tainice", care se pregătesc una pe alta şi se desăvârşesc una în alta. Prin adunarea în biserică a credincioşilor şi a slujitorilor începe „taina adunării", adică odată cu începerea Sf. Liturghii începe mistic „re-constituirea Bisericii" ca Trup mistic al Domnului. Cei care participă la această slujbă sfântă se manifestă ca mădulare vii ale Bisericii. Urmează apoi „taina împărăţiei", anunţată de binecuvântarea mare, Sf. Liturghie fiind calea şi realizarea Împărăţiei lui Dumnezeu. În această împărăţie înaintăm prin „taina intrării". Sunt exprimate trei direcţii ale intrării, intrarea în biserică, din naos în altar (prin vohodul mic) şi din faţa Sfintei mese spre intimitatea altarului, în faţa scaunului cel de sus. De aici se va provoca „taina cuvântului", Apostolul, urmat de Sf. Evanghelie şi predică. Începe apoi „taina credincioşilor", adică liturghia rezervată numai membrilor Bisericii, prin ieşirea cu darurile se exprimă „taina ofrandei", cu cele trei direcţii ale sale: credincios — proscomidiar, proscomidiar — Sf. masă, sf. masă — altarul cel mai presus de ceruri. Rostirea Simbolului de credinţă exprimă „taina unităţii", urmată de „taina înălţării". Sf. jertfă se săvârşeşte în cer.

Cu Rugăciunea Sf. Jertfe începe „taina aducerii aminte", comemorându-se toate evenimentele din istoria mântuirii. Invocarea Sf. Duh, la epicleză, numită „taina Sf. Duh", desăvârşeşte lucrarea de sfinţire a darurilor, arătându-le a fi însuşi Trupul şi Sângele Domnului. „Taina împărtăşirii" le desăvârşeşte pe toate, toţi credincioşii fiind chemaţi la masa Împărăţiei. Toate aceste „taine" (lucrări tainice) împlinesc împreună Taina cea una, misterul Liturghiei euharistice.

Orice încercare de scurtare a Sf. Liturghii nu este numai o greşeală a ignoranţei, ci şi o impietate[29], un atentat la integritatea acestui mister dumnezeiesc, chiar dacă îi avem în vedere pe copii, cărora dorim să le oferim o „liturghie mai uşoară" (mai săracă).[30]

---

27 Al. Schmemann, *op. cit.*, p. 67. Trad. rom. p. 74.

28 *Ibidem.*

29 Pr. prof. Ene Branişte, *Probleme de actualitate...*, *art. cit.*, p. 210.

30 După publicarea în „Vestitorul Ortodoxiei" (30 iunie 1993) a acestei propuneri „de înnoire" a Sfintei Liturghii, care se dorea *oficializată* de Conducerea Superioară a Bisericii noastre, Cancelaria Sf. Sinod ne-a adresat rugămintea de a referi în această problemă. Un răspuns simplu privitor la *imposibilitatea şi neavenirea acestei inovaţii* ar fi fost needificator. Considerăm prezentul studiu şi un răspuns la această „îndrăzneaţă" propunere.

*

Încercând câteva concluzii la cele expuse constatăm mai întâi că sensul „înnoirii" în Tradiția ortodoxă poartă amprenta sinergiei în cadrul teandrismului eclesial.

— Ortodoxia vorbește despre necesitatea unei constante înnoiri în receptarea, trăirea și simțirea Sf. Liturghii, căci realitatea cea nouă a împărăției cerurilor pentru a fi conștientizată cere o înnoire continuă în om prin efort etic și ascetic, prin integrare în viața sacramentală a Bisericii.

— Sf. Liturghie este realitatea eshatologică transfiguratoare a cărei irupere în lume nu poate fi sesizată fără o prealabilă sensibilizare spirituală. Nu ritualul liturghiei trebuie simplicat după „cerințele vremii" sau „cenzura vremii", ci omul trebuie să tindă printr-o continuă înnoire a sa, la descoperirea sensurilor adânci ale Synaxei euharistice.

Pr. prof. dr. Liviu Streza

TRANSILVANIA ANILOR 1918—1919 VĂZUTĂ DE UN PREOT MILITAR

În marele război pentru reîntregirea neamului din 1916—1918 au fost mobilizați, în calitate de confesori militari, un număr de 252 preoți. Dintre aceștia, 170 de preoți au făcut războiul de la început și până la sfârșit, participând la toate cele trei campanii ale anilor 1916, 1917 și 1918—1919. Pentru abnegația și devotamentul cu care și-au îndeplinit misiunea, 147 de preoți au fost avansați la gradul de căpitan, iar 61 au fost decorați cu ordine și medalii.

Între confesorii militari aflați pe front toată perioada războiului, s-a numărat și preotul Ioan A. Parfenie, parohul bisericii din Valea Glodului, jud. Suceava, care, pentru strădaniile depuse în serviciul încredințat, a fost avansat la gradul de căpitan și decorat cu ordinul Coroana României cu spade în gradul de cavaler.

Mobilizat la regimentul 15 infanterie Războieni în campania din 1918—1919 în Transilvania, preotul Parfenie a trecut Carpații, cu unitatea sa, în noiembrie 1918, iar la 23 februarie 1919, la Zalău, a fost luat prizonier de gărzile roșii ungare, fiind eliberat la 19 aprilie, după aproape două luni, de trupele românești.

Pe când staționa la Tisa cu regimentul 15 infanterie, preotul Parfenie a trimis la Iași, la 14 mai 1919, mitropolitului Pimen al Moldovei și Sucevei, chiriarhul său, un raport în care, după ce arată primirea entuziastă făcută soldaților români de către frații lor peste tot în Transilvania, prezintă unele considerații interesante în legătură cu rolul Bisericii și al preoților români ardeleni în cultivarea sentimentului național, iar în final se referă la agresiunea șoviniștilor unguri asupra populației românești și la starea de criză și de haos provocată de bolșevicii unguri în partea de vest a acestei provincii românești.

Raportul preotului Parfenie a fost înaintat de mitropolitul Pimen, la 22 septembrie 1919, Sfântului Sinod care, luând cunoştinţă de conţinutul său în şedinţa din 14 mai 1920, l-a trimis spre studiu şi informare comisiei instituite pentru organizarea clerului militar.

Pentru mai buna înţelegere a celor relatate de preotul Parfenie în *raportul* său, menţionăm că trupele române au trecut în Transilvania, în noiembrie 1918, pentru a pune în aplicare hotărârile Antantei, consfinţite în tratatul din august 1916 cu guvernul român, care fixase graniţa româno-ungară pe o linie ce trecea la vest de calea ferată Arad-Oradea-Carei-Satu Mare. Totodată, prezenţa trupelor române în Transilvania era impusă şi de atitudinea ostilă a guvernului ungar care, menţinându-se pe vechea poziţie a Ungariei multinaţionale, a refuzat să dea urmare hotărârilor Antantei de a-şi retrage armata şi administraţia din această provincie şi s-a dedat la acte de agresiune împotriva românilor şi a Consiliului Central Român, ce convocase, pentru 1 decembrie 1918, Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia.

Înaintarea trupelor române spre vest, în Transilvania, s-a făcut în etape, cu opriri pe aliniamente intermediare de demarcaţie, stabilite de Antantă, mai întâi, în noiembrie 1918, pe Mureş, apoi, în ianuarie 1919, pe linia Sighet — Baia Mare — partea de vest a Munţilor Apuseni — Zam, iar la 23 martie 1919, pe calea ferată Arad-Oradea-Carei-Satu Mare, dincolo de care trecea linia revendicată drept graniţă de guvernul român şi înscrisă în tratatul din august 1916.

Refuzând să recunoască hotărârea Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, de unire a Transilvaniei cu România, aprobată de Conferinţa de pace de la Paris, trupele ungare şi detaşamentele de secui au trecut la reprimarea românilor aflaţi încă sub controlul guvernului ungar şi la incursiuni armate, peste liniile de demarcaţie, împotriva localităţilor româneşti intrate sub administraţia Consiliului Dirigent Român şi chiar a trupelor române staţionate pe aceste linii.

Pentru a determina guvernul ungar să respecte hotărârile Antantei, evitând un război româno-ungar, Conferinţa de pace de la Paris a instituit embargoul asupra Ungariei.

În aceste condiţii, în Ungaria, care nu voia să recunoască unirea Transilvaniei cu România, puterea a fost preluată de un guvern comunist în frunte cu Bela Kun. Trecerea puterii în mâinile comuniştilor era, de fapt, o manevră politică menită să asigure menţinerea Ungariei în întinderea avută pe timpul imperiului dualist, recurgându-se astfel la singurul sprijin pe care Ungaria bolşevică mai putea conta pe atunci: Lenin şi Rusia Sovietică.

Dar tentativa de a menţine vechea Ungarie cu ajutorul comuniştilor s-a dovedit în scurtă vreme a fi de-a dreptul falimentară, guvernul lui Bela Kun arătându-se incapabil să pună capăt crizei economice şi sociale din interior. Anarhia s-a întins peste tot în ţară, iar foametea şi rechiziţiile forţate pentru armată au creat o vie nemulţumire în rândurile populaţiei, mai ales la sate. Pentru a se menţine la pu-

tere, guvernul comunist a recurs, după exemplul bolşevicilor sovietici, la instaurarea unui regim de teroare. Mii de opozanţi au fost aruncaţi în închisori, mulţi dintre ei fiind executaţi. Pentru aplicarea măsurilor excepţionale, guvernul comunist a înfiinţat trupe speciale care, din martie şi până în iulie 1919, au executat numai la Budapesta 535 de persoane, bănuite că nutresc sentimente contrarevoluţionare.

Împotriva populaţiei româneşti din partea de vest a Transilvaniei, aflată sub controlul guvernului ungar, gărzile roşii ungare s-au dedat la masacre şi atrocităţi. Astfel, la Beliş, 42 de români au fost arşi de vii, iar fruntaşii bihoreni I. Ciordaş şi N. Bolcuş au fost asasinaţi mişeleşte. În timp ce în zonele intrate sub administraţia Consiliului Dirigent Român, averea şi viaţa unui singur ungur n-au fost supuse violării şi maltratărilor, în vestul Transilvaniei tinerii români au fost înrolaţi cu forţa în armata ungară, gărzile româneşti au fost dizolvate sau dezarmate, funcţionarii români au fost arestaţi fără motiv, iar satele româneşti au fost jefuite.

Trupele ungare şi detaşamentele de secui, fără a fi provocate, au atacat, în noaptea de 15 spre 16 aprilie 1919, trupele române staţionate în valea Someşului, la Ciucea şi Ţigani. În aceste împrejurări, trupele române, pentru a apăra teritoriul de vest al Transilvaniei, care ne revenea de drept şi de fapt, având şi acordul Antantei, au trecut la contraatac şi au eliberat Satu Mare, Carei, Oradea şi Salonta, iar la 1 mai 1919 au atins cursul Tisei, unde s-au oprit, făcând joncţiunea, la nord, cu trupele cehoslovace şi la sud, cu cele franceze şi sârbeşti.

În speranţa recuceririi Transilvaniei, guvernul lui Bela Kun şi-a consolidat legăturile cu bolşevicii ruşi, şi-a întărit forţele armate, prin noi recrutări de soldaţi şi a declanşat o intensă propagandă de război, punând în circulaţie tot felul de ştiri mincinoase cu scopul de a-i ridica pe unguri contra românilor, apoi, în noaptea de 19 spre 20 iulie 1919, trupele ungare au forţat cursul Tisei, în sectorul Szolnok şi au pătruns circa 50 km în dispozitivul trupelor româneşti, pe direcţia Debrecen-Oradea. La 24 iulie 1919, ofensiva ungară a fost oprită, iar în noaptea de 29 spre 30 iulie, trupele române au trecut Tisa şi la 3 august au intrat în Budapesta, determinând astfel Ungaria să recunoască hotărârea Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, de unire a Transilvaniei cu România.

După mai bine de trei luni de administrare a Ungariei, fără a interveni în desfăşurarea activităţilor ei sociale, la 16 noiembrie 1919, trupele române au părăsit Budapesta şi s-au retras la est de aliniamentul stabilit de Conferinţa de pace de la Paris, care în general corespunde actualei frontiere dintre România şi Ungaria.

La aceste fapte şi evenimente se referă preotul Parfenie în raportul său către mitropolitul Pimen, făcând asupra lor aprecieri pertinente şi pline de adevăr, confirmate de evoluţia istorică, cu atât mai surprinzătoare cu cât ele au fost formulate în zorii comunismului.

Gh. Vasilescu

Înalt Prea Sfinţite,

„În afară de campania din 1916 şi 1917, subsemnatul, în noiembrie 1918 am fost mobilizat pentru campania din Ardeal la regimentul 15 *infanterie*. Cu acest regiment am făcut campania şi asupra celor observate la Biserica şi la preoţimea din Ardeal, asupra căderii mele în mâinile secuilor şi bolşevicilor unguri şi asupra celor observate la bolşevici, am onoare a vă raporta:

1. Cum am păşit în Ardeal, la dezrobirea fraţilor, drumul ne-a fost numai o sărbătoare. Fiecare sat, strâns sub cutele mândrului tricolor, cu preoţi, învăţători şi fruntaşi, ne-a primit cu cuvinte de salut frăţesc, cu cântece, dragoste şi frăţie.

S-a procedat la dezarmare şi la stabilirea ordinei şi legalităţii, în locul haosului ce se făcuse în urma revoluţiei ungare. S-a procedat după regulile creştineşti şi civilizate şi cu populaţia ungară stabilită mai ales prin oraşe. Nu s-a întrebuinţat altă armă decât blândeţea şi convingerea prin cuvânt. Nu în puţine sate şi localităţi, subsemnatul, am fost trimis de comandantul regimentului ca, prin puterea cuvântului, să îndemn lumea la legalitate şi ordine.

Am avut ocaziunea de a sluji bisericeşte cu mulţi fraţi preoţi ardeleni, ortodocşi şi greco-catolici, în multe localităţi. La Turda, pe câmpie, unde tradiţia spune că a fost ucis mişeleşte Mihai Viteazul şi unde i s-a îngropat trupul neprohodit, subsemnatul, cu zeci de preoţi ardeleni de ambele rituri, am făcut la 11 decembrie 1918, în faţa trupei în paradă, primul parastas pentru marele erou.

Am observat că conducătorul sufletesc şi naţional în mod real în Ardeal este şi era şi înainte, preotul. Preoţimea este de rit greco-oriental şi de rit greco-catolic. Şi unii şi alţii au putere în popor, stăpânesc poporul român sufleteşte, sunt ascultaţi. Focul naţional ei l-au ţinut treaz în sufletul ţărănesc şi pentru patriotismul lor au suferit.

Pe greco-catolici, Roma a încercat să-i înlesnească, ajutându-i la cultură. Ei s-au cultivat, dar tot români şi încă foarte buni au rămas. Între ei nu se ceartă.

Au căutat greco-catolicii a face prozeliţi, dar poporul nu-şi schimbă ce-a apucat din bătrâni.

S-ar părea că bisericile greco-catolice sunt mai bogate, poporul mai mult dedicat religios prin rugăciuni şi cărţi bisericeşti.

În privinţa slujbei făcute în româneşte se deosebesc foarte puţin, aproape neobservat. La greco-catolici, răspunsurile liturgice le dă cantorul, în cor, cu cea mai mare parte din popor. Bisericile sunt frecventate de enoriaşi. Preoţii predică nu numai la serviciile religioase, ci şi la ierurgii. Înmormântare fără predică nu se face. Preoţii sunt plătiţi ceva mai bine ca în Regat şi au avantajul că parohiile lor sunt dintr-un singur sat foarte mare. Au case parohiale, unele adevărate palate, apoi, tot ce priveşte industria şi mijloacele de trai sunt mai ieftine ca în Regat. În biserici sunt strâni şi bănci şi serviciul religios se face în mai puţin timp, dar începe mai târziu ca la noi în Regat. Clerul propune el religia în toate şcolile primare şi secundare. Ca

treaptă socială, clerul e privit foarte bine între toată inteligenţa. Prestigiul lor e mare, dar şi ura ungurilor în chestia naţională este foarte mare.

Pentru conservarea naţionalismului în popor, ungurii acuză numai pe preoţii români şi au pe ei o ură îndârjită. Şi în lupta de acum, zeci şi sute de preoţi români şi-au pierdut averea şi unii chiar viaţa. Pentru a nu rămâne familiile lor pe drumuri, cred nimerit ca Marele Stat Major, faţă cu serviciile aduse de preoţii ardeleni, pe cei morţi din pricină naţională şi ucişi de unguri să-i considere ca preoţi militari şi familiile lor să primească pensia de căpitan.

Clerul e tot căsătorit, afară de foarte puţini greco-catolici, care sunt celibi. Clerul e strâns de popor, iubeşte şi e iubit de popor şi toate afacerile bisericeşti, numirile de parohi, protoierei, etc. se fac pe bază de alegere cu poporul împreună. Clerul e ridicat astfel pentru că e cult. Fiecare preot are cel puţin opt clase, cei mai mulţi facultatea şi doctoratul. Mulţi preoţi au şi doctoratul în alte ştiinţe şi chiar în drept, cei mai mulţi. Au prestigiul că sunt cei mai culţi în sat şi în Ardeal o parohie vacantă e căutată de la distanţă foarte mare, dar nu e primit în ea ca preot un om ce nu e la înălţimea culturii. Ei se îmbracă civil în afară de serviciu şi îi cunoşti după haină, care la gât e până sus.

Aveau idei greşite despre preoţii din Regat, dar şi-au schimbat ideile văzându-i pe preoţii militari ce au venit cu armata.

2. Ungurii nu se pot mângâia cu pierderea Ardealului, cu bogăţiile şi frumuseţile lui. Au împânat lumea cu minciuni şi au alergat în toate părţile fără să poată opri înaintarea armatei române până la liniile de demarcaţie fixate de Antantă, din etapă în etapă. Oraşele sunt focarele ungureşti şi ale unguriţilor. N-au îndrăznit în 1918 a se opune armatei române, căci erau prea dezorganizaţi. Prin minciuni şi mai ales bani au momit în retragere parte din armată şi funcţionărime. Ridicaseră şi foarte mulţi secui unguri din cele trei comitate din marginea Carpaţilor, aşezaţi din vechime acolo, între românii din Regat şi cei din Ardeal, în cea mai mare parte catolici, mai inculţi şi foarte şovinişti. În ianuarie 1919, în retragere, banditeşte atacau trupele noastre, dar imediat se aşezau pe linia de demarcaţie fixată de Antantă.

Progpaganda dusă prin presă contra românilor şi armatei române este scandaloasă. Nu este minciună scornită de brutalităţi sau sălbăticii care să nu fie trâmbiţată şi publicată pretutindeni. Miile de coroane joacă în propagandă un mare rol.

Armata română se poartă din ce în ce mai uman cu populaţia ungară şi trece multe cu vederea. Ea aşteaptă să ajungă la linia de demarcaţie fixată definitiv de Antantă.

În aşteptarea ordinului de înaintare, eram cu regimentul de opt zile în oraşul Zalău. Îmi căutam de serviciul meu bisericesc. Şedeam în casa de pe strada principală, repartizată mie în mod oficial de ofiţerul comandant al Pieţei, unde şedeau mai mulţi ofiţeri. În seara zilei de 22 februarie, după ce luasem masa cu comandantul şi ofiţerii la po-

potă, pe la nouă și jumătate m-am dus acasă să mă culc, căci, conform ordinelor primite, a doua zi, 23 februarie (duminică), trebuia să fac Liturghia pentru batalionul ce era în oraș cu Statul Major al regimentului. Fără veste, însă, ungurii, profitând că era doar un singur batalion și Statul Major al regimentului pe prima linie, în număr mare, cam unul și jumătate batalion de trupe regulate, cam două mii până la trei mii secui și cam între o mie și două mii populație civilă, înarmați cu armele îngropate de mai înainte, au respins pentru două zile batalionul din oraș, dar am căzut prizonieri 6 ofițeri și 50 soldați. Orașul s-a reluat, dar 56 de zile am îndurat suferințe materiale și morale nemaipomenite ca prizonier, până ce am fost, la 19 aprilie, eliberat ca prin minune de cavaleria română sosită pe neașteptate de la Satu Mare.

Am suferit mai mult ca ceilalți colegi ofițeri, căci eram și preot și ura ce ungurii aveau contra preoților români din Ardeal se revărsa și contra mea. Să scap cu viață, am fost nevoit să mă îmbrac soldățește, să mă tund cu mașina, să mă bărbieresc și să răspândesc vorba că preotul fusese ucis mai înainte.

3. Conducătorii unguri, văzând că toate zvârcolirile lor nu ajută cu nimic regatului lor, făcut acum republică, care se micșorează conform principiilor lui Wilson, românii trecând la români, sârbii la sârbi, cehii și slovacii luând partea cuvenită integrității neamului lor, ca să încerce și ultima sforțare, s-au zvârlit în brațele comunismului.

Credeau că, făcându-se bolșevici, vor atrage păturile muncitorești ale românilor și națiunilor ce aveau revendicări asupra lor, că vor putea entuziasma la luptă păturile populare, că vor primi ajutorul bolșevicilor din Europa și în special al bolșevicilor ruși.

Naționaliștii unguri, evrei în cea mai mare parte, nădăjduiau în concursul și ajutorul celor doi conducători evrei ai bolșevismului din Rusia: Lenin și Troțki. În guvernul unguresc, 11 din cei 14 miniștri sunt evrei și cea mai mare parte din directori și din oamenii de încredere sunt tot evrei. Bolșevismul însă a dus Ungaria în prăpastie, a dezbinat-o înăuntru și mult va trece până să revină la viața regulată.

Am stat prizonier aproape două luni în puterea bolșevicilor unguri și am putut observa că soldații care încep a se bolșeviza cântă în public cântece obscene, ce bunul simț și pudoarea refuză a le auzi. Băutura e în toi și destrăbălarea tineretului fără margini, fără pudoare și rușine. Nu se mai respectă, nu gradatul dintre ostașii de rând sau ofițerii, dar nici o autoritate, nici bătrânețea, nici experiența, nici cultura. Este în totul o libertate desfrânată.

Cauți între bolșevici oameni inteligenți cu care să discuți, găsești puțini de tot. Mulți se arată inteligenți. Numai de au citit o carte sau două și se apucă să discute fără să știe ce. Răsar din toate părțile scriitori, tribuni, poeți, de toate în sensul bolșevismului, dar nici unul nu lămurește ce este bolșevismul. Spun că doresc binele omenirii și ridicarea păturii muncitorești. Cum vor face ei aceasta, nici ei singuri nu știu.

În practică, însă, am văzut ce au făcut. Mai întâi, au pus mâna pe presă şi scriu contra dumnezeirii şi a preoţilor, a proprietarilor de pământ şi de case, contra militarismului şi armatei, dar ce nu scriu. Ei nu aleg nici pe cei ce scriu şi nici articolele. Să critici tot ce-a fost înainte, să înjuri, e liber să spui cele mai mari minciuni. Presa aceasta e susţinută cu fonduri mari şi nu cred să fie ungur cult şi cinstit care să nu roşească la auzul minciunilor ce se debitează. Se scrie că de când comunismul e stăpân pe aproape întreaga lume, milioane de bolşevici ruşi au trecut în Moldova şi alte milioane vin acum în ajutorul bolşevicilor unguri, că regele României a fost ucis, că soldaţii români se revoltă, că Iaşii sunt luaţi şi câte şi mai câte năzbâtii ce înnebunesc pe nenorociţii muncitori din Ungaria şi îi înşală. Astfel e presa gazetărească. Revistele emit ideile cele mai absurde. Lenin şi Troţki îndumnezeiţi, Spartacus geniu militar, alţii de care nu s-a auzit în literatură, dar au scris ceva roşu, toţi sunt acum supraoameni.

Piesele şi spectacolele de teatru sunt fără ruşine şi perdea. Fiecare piesă începe cu o cuvântare, în care se cere moartea păturii conducătoare şi dictatura proletariatului. Oratorii răsar la fiecare colţ de stradă şi în fiecare sărbătoare e câte o întrunire mare şi alte zeci de întruniri mai mici. Nu se spune nimic nou, nu se învaţă nimic, se cere doar distrugerea păturii conducătoare şi înrolarea la bolşevism.

Cum conduc ei în genere? Nu admit Dumnezeirea, nici Biserica, nici clerul. Cer uciderea preoţilor, în special a celor români şi a preoţilor catolici. E curios că de uciderea rabinilor şi închiderea sinagogilor nu vorbesc şi nu scriu nimic. La fel de curios e că dintre cei de religie ortodoxă şi romano-catolică, în Ungaria, puţini muncitori au trecut la bolşevism, cei mai mulţi sunt protestanţi şi evrei. Evreii sunt de interes trecuţi la bolşevism şi ei sunt conducători. Oraşul e condus de un consiliu de directori. Neavând oameni capabili să pună la toate autorităţile, pun pe lângă fiecare autoritate un om de încredere cu puterea de a dicta el ce să se facă.

Au luat tot capitalul băncilor şi al caselor de depuneri. Sub motiv de înregistrare, au luat fără acte bani, obiecte, haine, bijuterii, vite, alimente, locuinţe. Totul se fură sub motivul comunizării. Magazinele se pradă prin oameni de încredere, care în general sunt oameni simpli, dacă nu certaţi cu justiţia. Nu poate nimeni cârti, căci e condamnat la moarte sau ucis fără judecată, pentru că e în contra proletariatului. Nu e nimeni sigur, nu de averea mobilă şi imobilă, dar fetele şi femeile de necinste şi toţi tremură, de pe o zi pe alta, de viaţă.

Intră cu plată în garda roşie, fără pregătire, cine voieşte. Îi trebuie roşu la mânecă şi la pălărie sau capelă şi face parte din bolşevism, se bucură de toate drepturile fără nici un scrupul, n-are îndatoriri şi nu ştie de nimeni, fiecare e de capul lui. Nişte hoţi şi nişte bandiţi în formă oficială, iată ce este bolşevismul în practică şi de aceea au ridicat contra lor toată lumea civilizată şi de aceea şi muncitorii cinstiţi îi părăsesc cum îi cunosc şi cum văd că sunt înşelaţi.

N-au ofiţeri şi grade militare. Au lăsat pe toţi ofiţerii la corpuri fără grade, iar companiile sunt conduse de bizolmi (oameni de încre-

dere) şi regimentele de te-bizolmi. Rezultatul: destrăbălarea, anarhia şi mişelia. La cea dintâi atingere cu dorobanţul român, fuga. Acesta-i bolşevismul unguresc".

Preot căpitan Ioan A. Parfenie,
confesor al reg. 15 infanterie Războieni şi paroh al bisericii din Valea Glodului, jud. Suceava

Gh. Vasilescu

Tisa - Tured (pe malul Tisei)
14 mai 1919

ASPECTE ALE VIEŢII CULTURALE ŞI BISERICEŞTI LA AROMÂNII DIN SUDUL DUNĂRII ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

I. *Scurtă incursiune istorică*

Aromânii, cunoscuţi în izvoarele medievale cu numele de vlahi, sunt acea parte a populaţiei romanizate din sudul Dunării, care datorită emigraţiei slavilor şi a bulgarilor în zona sud-dunăreană, în secolul al VII-lea s-au retras în părţile sudice ale Peninsulei Balcanice. Vorbesc unul din cele patru dialecte ale limbii române — cel aromân, care se alătură celui daco-român, istro-român şi megleno-român.

Grecii îi numesc kout tsovlahoi — şi vlahi, albanezii — çobane şi vlehte, bulgarii şi macedonenii — vlahi, iar dacoromânii — români macedoneni sau macedoneni[1]. Aromânii sunt stabiliţi azi în diferite regiuni din Grecia, Albania, Bulgaria şi Macedonia[2]. Numărul lor este apreciat azi în mod diferit. Profesorul Max Demeter Peyfuss, profesor la Institutul de studii est şi sud-est europene din Viena, apreciază că numărul aromânilor care-şi mai păstrează azi propria limbă este în jur de un sfert de milion, chiar dacă alte aprecieri vorbesc de un milion şi jumătate.[3]

Făcând o incursiune în istoria aromânilor constatăm că aromânii sunt întâlniţi în tot cursul Evului Mediu pe tot cuprinsul Peninsulei Balcanice de la Marea Egee până la Dunăre şi de la Marea Neagră până la Adriatica. „Din izvoarele istorice desprindem menţiunea că vlahii sud-dunăreni erau împărţiţi în trei mari grupuri: sudic, nordic şi apusean. Primul se numea Vlahia Mare şi avea aşezări în Thesalia. În al doilea grup intrau Vlahia Mică şi Vlahia de Sus. Vlahia Mică era situată în Etolia şi Acarnania. Vlahia de Sus cuprindea Epirul, Macedonia cu ţinutul Moglenei şi oraşele Bitolia, Ohrida, Veria, Vlaho-

1 Max Demeter Peyfuss, *Die Drukerei von Moskopolis (1731—1769). Buchdruck und Heiligenverehrung im Erzbistum Achrida*, Wien, 1989, p. 10.

2 O informare exactă a regiunilor unde locuiesc azi aromânii apare la M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*, Wien, 1974, p. 14.

3 M. D. Peyfuss, *Die Drukerei von Moskopolis*..., p. 11.

clisura, Moscopole etc., Peninsula Calcidica, între Salonic şi Muntele Athos, ambele versante ale Munţilor Balcani (Haemus), cu prelungiri până la Dunăre, iar în sud până la Rumelia. Grupul apusean se găsea în Serbia, Bosnia, Muntenegru şi Dalmaţia, iar mai târziu în Croaţia şi Istria."[4]

Sunt menţionaţi în multe izvoare şi cronici bizantine:

Teofanes (torna, torna, fratre), Kekaumenos, Ana Comnena, Ioan Kinamos, Nikita Acominatos Honiatul, Pachymer, Halcocondyles, Frantzes etc.[5]

După o perioadă de independenţă politică, locuitorii ţinutului sud-dunărean au fost ocupaţi în anii 971 şi 1018 de bizantini. Şi-au recucerit independenţa doar după aproximativ 170 de ani, în anul 1186, prin răscoala condusă de fraţii vlahi Petru şi Asan. A fost întemeiat atunci „imperiul vlaho-bulgar", numit şi statul Asaneşti sau al doilea ţarat bulgar cu capitala la Trnovo[6]. Tot atunci s-a organizat şi o Arhiepiscopie ortodoxă nouă la Trnovo. Bizantinii n-au recunoscut la început nici independenţa politică şi nici organizarea bisericească autonomă din sudul Dunării. După o legătură de scurtă durată cu Roma, Arhiepiscopia de Trnovo a fost recunoscută de Patriarhia de Constantinopol, relaţiile dintre ele normalizându-se. În anii 1393, 1396, întregul teritoriu sud-dunărean a trecut sub dominaţia Imperiului otoman. Şi după cucerirea Peninsulei Balcanice de către turci, aceştia au îngăduit aromânilor, să-şi păstreze şi pe mai departe organizarea autonomă şi legile sociale. Li s-au dat unele privilegii, fiind valabile până în 1769:

„1. Înalta justiţie se va face în faţa unui judecător, potrivit legilor aromâneşti; pe preţul acesta aromânii vor putea călători în libertate în tot imperiul şi vor putea să se îndeletnicească cu orice profesiune vor crede de cuviinţă.

2. Poliţia lăuntrică va fi îndeplinită de aromânii înşişi sub răspunderea propriilor lor căpetenii.

3. Pentru poliţia din afară, aromânii se vor pune în înţelegere cu guvernatorii provinciilor mărginaşe.

4. Nimeni nu se va amesteca în afacerile lor religioase.

5. Vor fi scutiţi de dări, iar ca semn de vasalitate vor trimite pe fiecare an câte un dar sau bacşiş la sultana validee."[7]

Aşezările aromâneşti Clisura, Şatista, Linotope, Aminciu, Călarli, Şipisca, Moscopole, Gramusti s-au dezvoltat foarte mult în secolele XVI—XVII devenind centre comerciale renumite. „Comercianţii aromâni au avut în mâini nu numai comerţul din Peninsula Balcanică ci şi pe cel din Principatele Dunărene şi din Europa Centrală[8]. „În seco-

---

4 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Chişinău 1993, p. 73.

5 Pericle Papahagi, *Aromânii din punct de vedere istoric — cultural, în România şi popoarele balcanice*, Buc. 1913, p. 31.

6 Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 74.

7 Pericle Papahagi, *Aromânii din punct de vedere...*, p. 32.

8 M. D. Pey fuss, *Die aromunische Frage ...*, p. 16.

lul al XVII-lea localitatea Şipisca a ajuns la o mare strălucire. În secolul următor, localităţile Clisura şi în special Moscopole au devenit centre foarte importante. Din Clisura se îndreptau de două ori pe an caravane spre Viena[9]. Moscopole a fost şi un centru al culturii şi al ideii naţionale, greceşti. „În prima jumătate a secolului al XVIII-lea se aflau în Moscopole între 40 şi 60.000 de locuitori"[10]. „Pe la anul 50 al secolului al XVIII-lea, se găseau la Moscopole mai multe biserici, o tipografie în care se tipăreau cărţi greceşti şi o Academie renumită pentru epoca aceea[11]". În anii 1769 şi 1788 oraşul a fost distrus de către albanezii mahomedani. Astăzi, Moscopole este doar un sat mic cu aproximativ 500 de locuitori (albanezi, aromâni şi sărăcăţani). Mânăstirea Prodromul care a fost până în 1788 stavropighie patriarhală este azi un spital de rezervă pentru armata albaneză[12].

După distrugerea multor aşezări aromâneşti de către albanezii mahomedani, la sfârşitul secolului al XVIII-lea a început o emigrare a aromânilor pe de o parte spre centrul şi nordul Macedoniei, pe de altă parte emigrarea negustorilor spre centrul Europei (ţările Monarhiei habsburgice). „Refugiaţi în Imperiul habsburgic, în urma distrugerii centrelor lor comerciale din Balcani de către musulmani şi grupaţi în comunităţi împreună cu grecii, în jurul unor biserici de rit ortodox şi de expresie culturală greacă, aromânii de aici îşi manifestă tot mai insistent în această vreme năzuinţa de a se afirma spiritual în graiul părintesc, ca o entitate etnică de sine stătătoare. Dornici să iasă din cadrele culturale ale elenismului postbizantin, ei îşi proclamă sub influenţa ideilor iluministe şi a Şcolii Ardelene, cu ai cărei reprezentanţi au legat strânse legături, mai întâi romanitatea apoi pur şi simplu identitatea cu poporul român"[13].

În ciuda originii etnice diferite, datorită folosirii limbii greceşti, mulţi emigranţi aromâni erau cunoscuţi în monarhie ca fiind greci. „Vorbind limba greacă, uneori la perfecţie, întrebuinţând-o de preferinţă între ei, dar nu în familie — însă, exclusiv în corespondenţa lor particulară şi comercială — era natural ca în toate documentele timpului, aromânii să treacă drept „greci" autentici"[14]. În rândul cunoscutelor familii de negustori aromâni, stabilite în ţările monarhiei habs-

---

9 *Ibidem*, p. 16, apud Weigand, *Die Aromunen*..., Leipzig, 1895, I, p. 100.

10 Neagu Djuvara, *La diaspora aromaine aux XVIII-ème et XIX-ème siècles* în *„Les aroumaines"-Centre dètude des civilisations de L'Europe centrale et du sud-est. Cahier n. 8, Inalco*, Paris, 1989, p. 97.

11 D. I. Popovici, *Despre aromâni — o ţinţărimă — Contribuţii cu privire la chestiunea formării negoţului nostru*, Buc...., 1934, p. 88, apud. Weigand, Die Aromunen... I. p. 99.

12 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*..., p. 16.

13 N.S. Tanaşoca, *George Murnu, istoric al românilor* — studiu introductiv în lucrarea lui George Murnu, *Studii privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*, Buc. ... 1984, p. 14.

14 C. Constante, *Prezentare* — introducere la lucrarea lui D. I. Popovici, *Despre aromâni*..., p. 6.

burgice pot fi amintite familiile Sina, Dumba, Tirca, Curk, Capra, Singuna/Şaguna, Mocsonyi etc.[15].

O conscripţie a negustorilor ortodocşi din ţările din sud-estul monarhiei, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea dovedeşte conştiinţa romanităţii acestei diaspore[16]. Ca şi alte grupuri etnice mici din sud-estul Europei, aromânii nu şi-au dezvoltat o conştiinţă naţională şi culturală proprie, decât târziu în secolul al XIX-lea. Trăind într-o lume greacă şi slavă, ei au fost pe parcursul timpului sau grecizaţi sau slavizaţi. „Grecii au căutat să se înfrăţească cu mişcarea aromânească şi punându-le în faţă ideea creştină îi cuceresc şi ajung prin braţul luptătorilor aromâni să capete neatârnarea Greciei"[17]. Gradul de asimilare a fost întotdeauna mare chiar dacă numărul lor a fost considerabil în secolele trecute.

În 1856 — în Epir şi Tesalia erau 600.000 aromâni.

În 1906 — 1 200 000 în toată Peninsula Balcanică[18].

II. *Preocupările manifestate în sudul şi nordul Dunării faţă de limba maternă şi originea etnică a aromânilor, în secolul al XIX-lea.*

În secolul al XIX-lea, la aromânii care erau supuşi continuu procesului de deznaţionalizare şi asimilare, în cadrul altor popoare, au apărut unele interese pentru revitalizarea limbii lor materne. Mişcarea de înviorare culturală şi naţională a avut la început un caracter singular nefiind îmbrăţişată în unanimitate. Naţiunea greacă deţinea în cadrul Imperiului otoman, în viaţa socială un rol important. Cine dorea o îmbunătăţire a situaţiei materiale trebuia să se declare mai întâi grec. De asemenea relaţiile bisericeşti ale ortodocşilor din sudul Dunării cu Patriarhia de Constantinopol erau mult mai strânse decât cu Biserica românească din nordul Dunării. Negustorii aromâni foloseau în călătoriile lor pe teritoriul întregii Peninsule Balcanice limba greacă, neputând fi astfel deosebiţi de grecii propriu-zişi. În secolul al XIX-lea, în ciuda gradului mare de asimilare, interesul pentru descoperirea identităţii etnice şi lingvistice proprii s-a manifestat tot mai evident. Emanciparea începută la nivel cultural şi lingvistic s-a transformat spre sfârşitul secolului într-o emancipare naţională şi bisericească, pledându-se pentru drepturi cetăţeneşti egale cu ale celorlalte popoare şi pentru o organizare bisericească autonomă şi naţională.

Contactele permanente cu centrul Europei şi călătoriile învăţaţilor aromâni în oraşele culturale renumite ale monarhiei habsburgice au făcut ca ideile iluministe ale secolului al XIX-lea să ajungă şi în sud-estul Europei[19].

Au existat unii autori greci care au început să publice în limba aromânilor, având însă intenţii naţionaliste. Au căutat să-i convingă

15 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage* ..., p. 17.
16 *Ibidem*, p. 25.
17 Pericle Papahagi, *Aromânii din punct de vedere* ..., p. 38.
18 *Ibidem*, ..., p. 34.
19 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage* ..., p. 23.

pe aromâni de legătura lor cu cultura greacă cu care se învecinau și *de faptul că* erau tributari acesteia. Daniel Moscopoliteanul a publicat în acest scop o carte de citire cu un vocabular în patru limbi, pentru greci, aromâni, bulgari și albanezi[20]. La începutul secolului al XIX-lea, Neophutos Duka (1760—1845), filolog de origine aromână a continuat procesul de grecizare început în zona Epirului, prezentând limba aromânilor ca o limbă murdară[21]. „Din rândurile lăsate de Neofit Duka și Kyril în a sa „Apologia istorikê kai kritikê" apare evident că propaganda elenă pentru deznaționalizarea celor care nu vorbeau grecește era o mișcare conștientă, condusă sistematic de oameni luminați."[22]

Față de cei câțiva care au căutat să folosească limba aromânilor în scop tendențios, au existat însă și învățați aromâni cu intenții pozitive. Ei au început să învețe pe copii în limba părintească. Autorul primului abecedar aromânesc a fost Constantin Ucuta, protopop în localitatea Poznan. În transcrierea dialectului aromânesc, Constantin Ucuta folosește alfabetul grecesc singurul cunoscut de aromâni.

Despre limba sa maternă scria: „Dacă m-aș închina în limbă străină, sufletul mi se închină, dar mintea îmi este fără rod"[23]. A tipărit cartea sa în Viena în anul 1797, în tipografia fraților aromâni Markides Pouliou (Marcu Puiu)[24].

În anul 1802 studentul în medicină Georg Constantin Roja, de origine din Mănăstir, a scris lucrarea „Cercetări asupra românilor sau așa-zișilor vlahi care locuiesc dincolo de Dunăre"[25]. Era interesat de cercetarea trecutului și prezentului aromânilor. Arăta că daco-românii sunt frații aromânilor și își apără limba maternă de diferitele atacuri. Au fost cumpărate 637 de exemplare ale acestei cărți.

În anul 1809 Rosa a editat o nouă carte la Budapesta în care pleda pentru folosirea alfabetului latin și a românei de „dincoace și de dincolo de Dunăre."[26]

În anul 1813 apărea la Viena prima „Gramatică" pentru aromâni, scrisă de către M. G. Bojagi. În prefața gramaticii sale aromânești, polemizând în 1813 cu Neofit Duca, îl apostrofează: „Aromânul nu numai că nu se va rușina de limba sa ci va privi drept mândrie și laudă împodobindu-și spiritul cu studiul ei".[27] Gramatica lui apărea înainte de gramatica scrisă de Vuk Karadzic pentru sârbi (în 1814), și înaintea celei scrise pentru bulgari (1835) de către Feder Neofit Rilski (de

---

20 *Ibidem*, p. 24.

21 *Ibidem*, p. 24.

22 Pericle Papahagi, *Din trecutul cultural al aromânilor*, în Analele Academiei Române, scris II. Tom. XXXV, Buc. 1913, p. 15.

23 Pericle Papahagi, *Aromânii din punct de vedere*, ..., p. 33.

24 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*, p. 24, apud, Peyfuss, Die aromunischen Kolonien im alten Österreich, ... Wien, 1972, p. 277.

25 *Ibidem*, p. 25, apud Rosa, *Untersuchungen über die Romanier oder sogenanten Walachen...*, Pesth, 1808, p. 4.

26 *Ibidem*, p. 26.

27 Pericle Papahagi, *Aromânii din punct de vedere ...*, p. 33.

Rila)[28]. O mare parte a grecilor influenţaţi de ideile revoluţionarului Rega Belestinles vedeau în Peninsula Balcanică o peninsulă greacă şi de aceea până şi patriarhul ecumenic s-a împotrivit acţiunii lui Bojagi, care căuta să-şi apere limba maternă în faţa călugărului învăţat grec Neophutos Dukes. Paralel cu aceste cărţi care apar în emigraţie, au fost tipărite cărţi pentru aromâni şi în teritoriul lor de baştină.

Lucrarea lui Faveyrial „Les Valaques du Pinde", aminteşte şi de unele cărţi tipărite în limba aromână la Moscopole: — un abecedar şi o gramatică care serveau copiilor aromâni din Moscopole la învăţarea primelor elemente ale graiului aromânesc.

„În primul rând trebuie să punem abecedarul aromânesc, ce se împărţea gratuit la copiii săraci. Era scris cu litere greceşti dar în limba aromână. După partea alfabetică urmau o serie de rugăciuni în formă de lectură. Exemplarul văzut de noi era unul mic, format în 12° şi cu aproape patruzeci de pagine".[29] Acest abecedar se asemăna foarte mult celui al lui Ucuta care avea 56 pagini.

Despre gramatică se menţiona: „O gramatică aromâno-greacă cu sintaxă, care trecea drept o capodoperă şi care se preda la elevi. Se mai găsesc exemplare şi ar fi bine să fie reimprimată"[30].

În anul 1811 împăratul Francisc II oferea posibilitatea deschiderii de şcoli proprii pentru românii din Ungaria. Patru ani mai târziu în 1815 s-a constituit în Pesta o Asociaţie a femeilor romănce pentru sprijinirea şcolilor româneşti de acolo şi pentru cultivarea limbii române[31]. Coloniile românilor şi aromânilor din Ungaria s-au cunoscut şi apropiat repede. „Procesul de românizare a aromânilor a avut loc sub influenţa lingvistică a daco-românilor".[32] Printre preşedinţii acestei asociaţii se numărau şi aromâncele Elena Grabovsky, Maria Roza, Maria Nikoliks. Printre membrele asociaţiei pot fi amintite Catherina Gyika Edle, Maria Derra, Elisabeth Matovsky etc.[33]. Atanasie Grabovsky a fost una dintre personalităţile cele mai importante ale coloniei aromânilor din Pesta. Casa lui a fost un punct de întâlnire al intelectualităţii române. El s-a îngrijit de educaţia mitropolitului Andrei Şaguna în timpul anilor de studenţie ai acestuia la Pesta. I-au fost închinate o serie de cărţi. De asemenea o serie de manuscrise aromâne care se aflau în biblioteca lui Grabovsky se găsesc astăzi în Biblioteca Academiei Române[34]. Printre aromânii cu prestigiu pot fi amintiţi alături de Atanasie Grabovsky şi mecenatul Emanoil Gojdu şi de asemenea familia Mocioni[35].

---

28 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*..., p. 26.

29 Pericle Papahagi, *Din trecutul cultural*..., p. 15.

30 Pericle Papahagi, *Din trecutul cultural*..., p. 16.

31 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*..., p. 29.

32 M. D. Peyfuss, *Les aroumaines a lérè des nationalismes balkanique* în „Les aroumaines" — Centre de..., p. 133.

33 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*..., p. 29.

34 *Ibidem*, p. 29.

35 M. D. Peyfuss, *Les aroumaines*..., p. 133.

Străduințele pentru revitalizarea limbii aromânești scrise au fost continuate prin lucrarea lui Nikolaus Ioannovics, originar din Moscopole intitulată „Diccionariu tru 5 limbe: elinescu, gricescu, românescu, nemcescu schii madsarescu" și publicată în anul 1821. În introducere autorul arăta că din acel dicționar reieșea în mod clar că românii de o parte și de cealaltă a Dunării sunt fără îndoială urmași ai vechiului oraș Roma.[36]

Conștiința deținerii unei limbi proprii de către aromânii din sudul Dunării și intenția folosirii limbii materne și în scris s-au dezvoltat mai târziu într-o conștiință a originii latine care implica înrudirea cu românii din nordul Dunării.

Interesul pentru sprijinirea limbii aromânilor și conștiința identității etnice comune s-au manifestat cu evidență și în nordul Dunării, în secolul al XIX-lea[37]. Încă de la mijlocul secolului XVII, stolnicul Constantin Cantacuzino, apoi mai târziu Miron Costin și Dimitrie Cantemir s-au interesat de istoria aromânilor. La începutul secolului al XIX-lea Gheorghe Șincai studia și cita în revista „Hronica românilor" cuvintele „torna torna fratre", care stau la originea limbii străromâne. Printre alți istorici interesați de istoria și limba aromânilor pot fi amintiți revoluționarul Eftimie Murgu, Mihail Kogălniceanu, Timotei Cipariu, Nicolae Bălcescu, Ioan Ionescu de la Brad, generalul Christian Tell, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negri, reprezentantul Principatelor unite după 1859 la Constantinopol care a retipărit cu banii săi proprii gramatica lui Bojagi. Dimitrie Bolintineanu afirma cu privire la aromâni următoarele: „Românii din Macedonia nu sunt greci; ei sunt români; ei trebuie să fie români. Nu este intenția noastră să îi unim cu noi pentru că noi suntem despărțiți de ei. Aprecierile noastre sunt că acest popor în număr de un milion răspândit în Macedonia se străduiește să-și dezvolte o conștiință a naționalității lor"[38]. Bolintineanu arăta mai departe că ideea unui regat al românilor peste celelalte naționalități așa cum li se reproșa politicienilor români de către cei care nu doreau emanciparea națională a aromânilor este un vis pe care îl visau însă grecii, care vroiau să asuprească alte popoare. El considera că este necesar și plin de respect, doar că acești aromâni să-și păstreze limba și tradițiile proprii. Dimitrie Bolintineanu a scris și două lucrări privitoare la aromâni:

un volum de note și impresii și un volum de poezii intitulat „Macedonenele".

Oameni politici ca M. Kogălniceanu, Rosetti, D. Brătianu, I. Brătianu, prințul I. Ghica, Take Ionescu, Cezar Boliac, V. A. Ureche s-au preocupat de asemenea stăruitor cu istoria și cauza fraților aromâni

---

36 *Idem, Die aromunische Frage...*, p. 30, apud Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân, Studiu lingvistic...* Buc. ... 1932, p. 84.

37 Informațiile despre preocupările românilor nord dunăreni față de istoria și limba aromânilor apar prezentate în subcapitolul *Wachsendes Interesse bei den Rumänen im Norden*, la Peyfuss, *Die aromunische...*, p. 30—34.

38 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage...*, p. 36, apud. Bolintineanu, Călătorii, vol. II, Buc. ..., p. 129.

din sudul Dunării. Literatura aromână a fost de asemenea studiată în nordul Dunării. Profesorul de la Iaşi I. Caragiani a scris lucrarea „Românii din Macedonia şi poezia lor populară" în Convorbiri literare. În 1881, Vangheli publica o colecţie de cântece şi poezii aromâneşti. Pericle Papahagi ne-a dat cea mai completă colecţie de folclor aromânesc, „Basmele aromâne" şi „Literatura poporană a aromânilor".[39]

În anul 1860 s-a înfiinţat la Bucureşti un comitet macedo-român. Printre membrii acestui comitet se numărau şi aromânii Dimitrie Cazacovici din Meçove, fraţii Goga din Clisura, poetul Mihai Nicolescu din Trnovo, Zisu Sideri şi Toma Tricopol din Krussevo, C. A. Rosetti şi D. Bolintineanu. Membrii comitetului aveau bune relaţii cu fostul caimacam al Moldovei, Anastasie Pann, care într-o scrisoare de mulţumire adresată comitetului din Bucureşti le dădea următoarele îndemnuri:

1. Tineri români să fie aduşi în România pentru studiu.

2. Din fondul mânăstirilor închinate să se acorde 12.000 de galbeni.

3. Guvernul Principatelor să intervină la Poartă pentru sprijinirea aromânilor.

4. Aromânii să aibă posibilitatea să-şi aleagă singuri ierarhii şi să se înfiinţeze o Arhiepiscopie autocefală Prima Iustiniana (Ohrid)[40].

În anul 1863 comitetul macedo-român din Bucureşti trimitea în sudul Dunării următorul manifest, semnat printre alţii de generalul Christian Tell, Dimitrie Bolintineanu, C. A. Rosetti şi poetul Cezar Boliac: „Fraţi români"!

„Părţile unei naţiuni pot avea atunci o conştiinţă a lor proprie, când studiază cu zel istoria poporului mamă şi caută pe cât posibil să-şi aproprie originea. Naţiunea română este o ramură a marii naţiuni a românilor..., dar voi fraţilor folosiţi o limbă străină în biserică, în treburile voastre vă folosiţi de un scris străin, oficial vorbiţi o limbă străină, iar limba voastră maternă aţi aruncat-o la colţ. Comitetul macedo-român şi-a luat responsabilitatea introducerii limbii naţionale în toate oraşele şi târgurile româneşti aşa că într-o zi toţi cei paisprezece milioane de români să avem o singură limbă de scris care nu poate fi alta decât cea a Daciei Traiana, care se întrece în frumuseţe cu limba italiană. Pentru sprijinul nostru e însă necesar fiecare şi vă invităm, peste tot acolo unde există români în majoritate, să organizaţi alte comitete care să lucreze în strânsă legătură cu comitetul central din Bucureşti pentru realizarea scopului naţional. Gândiţi-vă fraţilor că clipa este favorabilă pentru această mare acţiune a românilor, că Dumnezeu ocroteşte pe cel care lucrează în numele Lui, şi că răspunderea va fi mare pentru cei care se vor da înapoi"[41].

---

39 Sterie Diamandi, *Oameni şi aspecte din istoria aromânilor*..., p. 21.

40 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*..., p. 37.

41 *Ibidem*, p. 37—38, apud Cordescu, Istoricul Şcoalelor române din Turcia..., Buc. ... 1906, p. 10—13.

Străduinţele pentru revitalizarea limbii aromâneşti scrise au fost continuate prin lucrarea lui Nikolaus Ioannovics, originar din Moscopole intitulată „Diccionariu tru 5 limbe: elinescu, gricescu, romànescu, nemcescu schii madsarescu" şi publicată în anul 1821. În introducere autorul arăta că din acel dicţionar reieşea în mod clar că românii de o parte şi de cealaltă a Dunării sunt fără îndoială urmaşi ai vechiului oraş Roma.[36]

Conştiinţa deţinerii unei limbi proprii de către aromânii din sudul Dunării şi intenţia folosirii limbii materne şi în scris s-au dezvoltat mai târziu într-o conştiinţă a originii latine care implica înrudirea cu românii din nordul Dunării.

Interesul pentru sprijinirea limbii aromânilor şi conştiinţa identităţii etnice comune s-au manifestat cu evidenţă şi în nordul Dunării, în secolul al XIX-lea[37]. Încă de la mijlocul secolului XVII, stolnicul Constantin Cantacuzino, apoi mai târziu Miron Costin şi Dimitrie Cantemir s-au interesat de istoria aromânilor. La începutul secolului al XIX-lea Gheorghe Şincai studia şi cita în revista „Hronica românilor" cuvintele „torna torna fratre", care stau la originea limbii străromâne. Printre alţi istorici interesaţi de istoria şi limba aromânilor pot fi amintiţi revoluţionarul Eftimie Murgu, Mihail Kogălniceanu, Timotei Cipariu, Nicolae Bălcescu, Ioan Ionescu de la Brad, generalul Christian Tell, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negri, reprezentantul Principatelor unite după 1859 la Constantinopol care a retipărit cu banii săi proprii gramatica lui Bojagi. Dimitrie Bolintineanu afirma cu privire la aromâni următoarele: „Românii din Macedonia nu sunt greci; ei sunt români; ei trebuie să fie români. Nu este intenţia noastră să îi unim cu noi pentru că noi suntem despărţiţi de ei. Aprecierile noastre sunt că acest popor în număr de un milion răspândit în Macedonia se străduieşte să-şi dezvolte o conştiinţă a naţionalităţii lor"[38]. Bolintineanu arăta mai departe că ideea unui regat al românilor peste celelalte naţionalităţi aşa cum li se reproşa politicienilor români de către cei care nu doreau emanciparea naţională a aromânilor este un vis pe care îl visau însă grecii, care vroiau să asuprească alte popoare. El considera că este necesar şi plin de respect, doar că aceşti aromâni să-şi păstreze limba şi tradiţiile proprii. Dimitrie Bolintineanu a scris şi două lucrări privitoare la aromâni:

un volum de note şi impresii şi un volum de poezii intitulat „Macedonenele".

Oameni politici ca M. Kogălniceanu, Rosetti, D. Brătianu, I. Brătianu, prinţul I. Ghica, Take Ionescu, Cezar Boliac, V. A. Ureche s-au preocupat de asemenea stăruitor cu istoria şi cauza fraţilor aromâni

---

36 *Idem, Die aromunische Frage*.., p. 30, apud Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân, Studiu lingvistic*... Buc. ... 1932, p. 84.

37 Informaţiile despre preocupările românilor nord dunăreni faţă de istoria şi limba aromânilor apar prezentate în subcapitolul *Wachsendes Interesse bei den Rumänen im Norden*, la Peyfuss, *Die aromunische*..., p. 30—34.

38 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*..., p. 36, apud. Bolintineanu, Călătorii, vol. II, Buc. ..., p. 129.

din sudul Dunării. Literatura aromână a fost de asemenea studiată în nordul Dunării. Profesorul de la Iaşi I. Caragiani a scris lucrarea „Românii din Macedonia şi poezia lor populară" în Convorbiri literare. În 1881, Vangheli publica o colecţie de cântece şi poezii aromâneşti. Pericle Papahagi ne-a dat cea mai completă colecţie de folclor aromânesc, „Basmele aromâne" şi „Literatura poporană a aromânilor".[39]

În anul 1860 s-a înfiinţat la Bucureşti un comitet macedo-român. Printre membrii acestui comitet se numărau şi aromânii Dimitrie Cazacovici din Meçove, fraţii Goga din Clisura, poetul Mihai Nicolescu din Trnovo, Zisu Sideri şi Toma Tricopol din Krussevo, C. A. Rosetti şi D. Bolintineanu. Membrii comitetului aveau bune relaţii cu fostul caimacam al Moldovei, Anastasie Pann, care într-o scrisoare de mulţumire adresată comitetului din Bucureşti le dădea următoarele îndemnuri:

1. Tineri români să fie aduşi în România pentru studiu.

2. Din fondul mânăstirilor închinate să se acorde 12.000 de galbeni.

3. Guvernul Principatelor să intervină la Poartă pentru sprijinirea aromânilor.

4. Aromânii să aibă posibilitatea să-şi aleagă singuri ierarhii şi să se înfiinţeze o Arhiepiscopie autocefală Prima Iustiniana (Ohrid)[40].

În anul 1863 comitetul macedo-român din Bucureşti trimitea în sudul Dunării următorul manifest, semnat printre alţii de generalul Christian Tell, Dimitrie Bolintineanu, C. A. Rosetti şi poetul Cezar Boliac: „Fraţi români"!

„Părţile unei naţiuni pot avea atunci o conştiinţă a lor proprie, când studiază cu zel istoria poporului mamă şi caută pe cât posibil să-şi aproprie originea. Naţiunea română este o ramură a marii naţiuni a romănilor..., dar voi fraţilor folosiţi o limbă străină în biserică, în treburile voastre vă folosiţi de un scris străin, oficial vorbiţi o limbă străină, iar limba voastră maternă aţi aruncat-o la colţ. Comitetul macedo-român şi-a luat responsabilitatea introducerii limbii naţionale în toate oraşele şi târgurile româneşti aşa că într-o zi toţi cei paisprezece milioane de români să avem o singură limbă de scris care nu poate fi alta decât cea a Daciei Traiana, care se întrece în frumuseţe cu limba italiană. Pentru sprijinul nostru e însă necesar fiecare şi vă invităm, peste tot acolo unde există români în majoritate, să organizaţi alte comitete care să lucreze în strânsă legătură cu comitetul central din Bucureşti pentru realizarea scopului naţional. Gândiţi-vă fraţilor că clipa este favorabilă pentru această mare acţiune a românilor, că Dumnezeu ocroteşte pe cel care lucrează în numele Lui, şi că răspunderea va fi mare pentru cei care se vor da înapoi"[41].

---

39 Sterie Diamandi, *Oameni şi aspecte din istoria aromânilor...*, p. 21.

40 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage...*, p. 37.

41 *Ibidem*, p. 37—38, apud Cordescu, Istoricul Şcoalelor române din Turcia..., Buc. ... 1906, p. 10—13.

La 23 septembrie 1879 s-a înfiinţat şi o Societate de cultură macedo-română, cu 35 membri. Cu ajutorul acestei societăţi, care a desfăşurat o activitate susţinută pentru intensificarea acţiunii româneşti în Macedonia şi cu concursul material şi sprijinul moral al guvernului de atunci, s-au înfiinţat şcoli în mai toate centrele aromâneşti, iar limba română a fost introdusă în mai multe biserici în care până atunci se slujea numai în greceşte[42].

III. *Întemeierea şcolilor româneşti pentru aromânii din sudul Dunării şi semnificaţia lor în procesul de deşteptare naţională, în secolul al XIX-lea*

Prima şcoală românească în sudul Dunării a fost organizată, în anul 1864 de către aromânul Dimitrie Atanasescu în locuinţa sa proprie din Târnovo. După un timp de şedere în Târnovo, Constantinopol şi Bucureşti, el a obţinut de la domnitorul Cuza aprobarea pentru deschiderea primei şcoli româneşti în Macedonia[43]. Numărul copiilor care au frecventat şcoala a fost între 80 şi 20.

Pentru a înmulţi numărul de învăţători din Macedonia, comitetul macedo-român a stăruit pe lângă guvern să aducă din Macedonia un număr de tineri care să studieze câtva timp în şcolile din Principatele Române şi apoi să fie trimişi ca dascăli în satele şi oraşele de unde veneau. Cererea a fost aprobată şi în luna august 1865, Ministerul Instrucţiunii a trimis în Macedonia pe călugărul Averchie care s-a reîntors cu 10 tineri originari din Pind, pentru care s-a creat un internat la mânăstirea Sf. Apostoli din Bucureşti. Anii următori internatul număra 40 de elevi.

Unul dintre conducătorii reprezentativi ai mişcării culturale naţionale în secolul al XIX-lea a fost învăţătorul de origine aromână Apostol Mărgărit (1832—1903)[44]. S-a născut în satul Abdella, sat în care s-au născut şi alţi bărbaţi aromâni însemnaţi precum Averchie — stareţul mânăstirii Iviron din muntele Athos, istoricul I. Caragiani, învăţatul Papahagi şi poetul Nuşi Tuliu. Ca învăţător la şcoala grecească din Clisura, Margarit a introdus o nouă metodă de predare. A început să predea copiilor aromâni gramatica grecească în limba lor maternă. De asemenea a fost primul care a tradus cartea de citire pentru aceştia. A avut de întâmpinat însă opoziţia clerului grec. Patriarhia a dispus ca Mărgărit să fie îndepărtat din şcoală, cu toate că întreaga comunitate a satului îl sprijinea. Acesta a plecat la Constantinopol unde a cerut din partea autorităţilor locale protecţia faţă de clerul grec. De acolo a plecat la Bucureşti pentru a lua legătura cu comitetul macedo-român de acolo. La 24 mai 1866 a cerut Ministerului Educaţiei o subvenţie pentru propria întreţinere, pentru chiria unei

---

42 Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, Buc. 1932, p. 43.

43 *Ibidem*, ..., p. 42.

44 Informaţiile privitoare la Apostol Mărgărit apar în subcapitolul *Apostol Margarit und die Gründung neuer Schulen*, la Peyfuss, *Die aromunische Frage...*, p. 42—47.

clădiri unde urma să se înfiinţeze o şcoală românească şi pentru cumpărarea de manuale şcolare. Ministrul Educaţiei de atunci, C. A. Rosseti, a aprobat cererea învăţătorului Măргărit, dispunând ca noua şcoală să fie înzestrată şi cu publicaţiile „Monitorul oficial", şi „Buletinul instrucţiunii publice". În acelaşi an, 1866, Apostol Mărgărit a înfiinţat prima şcoală pentru aromâni în satul său natal Abdella. Cursurile se ţineau doar vara, deoarece pe timpul iernii satul era locuit de puţine familii. În anul 1867 i-a urmat la conducerea şcolii Ioan Şomu Tomescu, un nepot al arhimandritului Averchie. Şcoala a funcţionat până în anul 1905, când bande greceşti au atacat satul, distrugând-o.

În iarna anilor 1866—1867 Mărgărit a predat în localitatea Kerbene (azi Grebena). În primăvara anului 1867 obţinuse permisiunea să întemeieze o şcoală particulară, lucru realizat doi ani mai târziu. Datorită greutăţilor ce au venit mereu din partea mitropolitului grec din Kezriye (Kastoria), Nicephoros, Mărgărit a cerut sprijinul şi protecţia viceconsulului austriac din Manastir, P. Oculi, de asemenea a întreţinut legături cu abatele Faveyrial al misiunii catolice lazariste din această localitate.

O altă şcoală a fost înfiinţată în anul 1865, prin strădaniile aromânului D. G. Cosmescu, în localitatea Gopişte la nord-vest de Mănăstir[45]. Şcoala era întreţinută din resursele proprii ale comunităţii. Mitropolitul de Ohrida şi Prespa, Meletie, cu reşedinţa în Krusevo, a căutat să-l îndepărteze pe organizatorul şcolii, obligându-l să plece în România. Patru ani mai târziu, Cosmescu s-a întors însă la şcoala sa, în Gopiste.

În septembrie 1868 Iacob şi Vanciu Dimonie au înfiinţat o şcoală românească într-un cartier din Ohri, în clădirea şcolii greceşti. Ca şi învăţători la această şcoală au predat Gheorghe Tomaras şi mai târziu Filip Apostolescu.

În localitatea Krusevo, în partea vestică a oraşului Perlepe a fost organizată în anul 1869 o şcoală românească, prin grija lui St. N. Cionescu (Ciona), în casa părinţilor săi. Acesta a adunat în jurul lui aproximativ 30 de elevi. Datorită unor reclamaţii la adresa învăţătorului că ar fi provocator de nelinişte, şcoala a fost închisă la numai o săptămână de la înfiinţare. În anul 1873 Cionescu s-a străduit să obţină o aprobare oficială pentru redeschiderea şcolii sale. După opt luni de aşteptare a fost însă constrâns să părăsească satul unde locuia. A plecat la Bucureşti ca să studieze acolo. Abia în 1876, la dorinţa consătenilor lui din Kruşevo, s-a întors înapoi obţinând şi autorizaţia necesară pentru deschiderea şcolii. Partida grecilor a rămas şi în continuare puternică în localitate. În anul 1876/77 frecventau şcoala românească 47 de băieţi şi 29 de fete, în timp ce cu un an înainte şcolile greceşti au fost frecventate de 655 de copii.

Între anii 1870—1871 a funcţionat o şcoală pe timpul verii în satul

45 Menţionări despre şcolile româneşti apărute în sudul Dunării între 1885—1878, la Peyfuss, *Die Aromunische Frage*, p. 46—52.

Kato Bermion la vest de Beroia. Şcoala primea o subvenţie din partea oraşului Iaşi.

În anul 1870 a fost înfiinţată o altă şcoală pentru lunile de vară în Peribolion, la 4 km sud de Abdella, de către aromânul Gheorghe Perdichi, care a scris încă din 1867 alfabetul pentru aromâni şi de asemenea a predat unor copii în limba maternă.

La iniţiativa lui V. Dan, originar din satul Numphaion (arom. Niveasta), dar cu domiciliul în Bucureşti, s-a deschis în acest sat, în anul 1875 o altă şcoală. Pe cheltuielile proprii V. Dan a trimis învăţători din România.

Războiul ruso-turc din anii 1877—1878 a adus învăţământului românesc din sudul Dunării o grea lovitură. Patriarhia greacă a folosit acest prilej pentru a-i bănui în faţa Porţii pe învăţătorii aromâni, că ar fi plătiţi pentru activitatea lor de către ruşi. A urmat închiderea multor şcoli româneşti şi arestarea multor învăţători aromâni.

Mai târziu turcii au arătat totuşi înţelegere faţă de problema aromânilor. La 12 septembrie 1878 autorităţilor turceşti din Salonik, Mănăstir şi Yanya li s-a dispus ocrotirea aromânilor. Conducătorii locali nu au luat întocmai, în mod exact dispoziţiile de la Constantinopol şi au căutat să folosească tensiunile din capitală, dintre demnitari în folosul lor propriu. Urmările acestui edict de toleranţă a aromânilor din partea autorităţilor politice turceşti au fost evidente. Au fost deschise noi şcoli româneşti în Perlepe, unde alături de bulgari, turci şi albanezi, trăia şi o comunitate aromână. George Magiari a pus la dispozi-
tru şase ani. Directorul şcolii româneşti din Mănăstir a fost numit N.
ţie un local pentru şcoală şi a luat asupra lui întreaga cheltuială, pen-
Popilian. Apostol Mărgărit a primit postul de inspector general la şcolilor româneşti din Balcani.

După anul 1880 s-au înfiinţat şi şcoli medii şi profesionale. În Mănăstir a fost deschis un gimnaziu în clădirea lazariştilor. Printre absolvenţii acestui gimnaziu se număra şi I. Arginteanu, Pericle Papahagi, Tuliu Nusi, Marcu Beza şi alţi scriitori sau oameni de ştiinţă care au activat în România[46].

În anul 1888 s-a înfiinţat la Mănăstir o şcoală medie pentru fete, transformată în anul 1899 într-o şcoală profesională pentru fete[47]. În 1887 s-a înfiinţat la Yanya o şcoală medie cu 5 clase[48]. Între anii 1879—1898 au fost înfiinţate 54 de şcoli primare, printre care pot fi amintite: Pleasa şi Coriţa (1881), Bitolia (1881), Magarova, Nijopole, Muhviste, Chisura, Salonic, etc.[49].

Privitor la limba de predare, în şcolile primare se preda în dialectul aromân iar în şcolile medii în dialectul daco-român. Publicaţiile regionale erau scrise tot în dialectul aromân.

---

46 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage* ..., p. 73.

47 *Ibidem*, p. 73.

48 *Ibidem*, p. 73.

49 Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân* ..., p. 43.

Întreaga dezvoltare a învăţământului românesc a neliniştit autorităţile greceşti. „Un ultim conflict cu grecii a izbucnit cu prilejul încercării noastre de a redeştepta prin şcoli şi biserici conştiinţa naţională a românilor de dincolo de Balcani, din Macedonia, din Albania şi Epir. Pe acest teren ne-am izbit de marile şi secularele sforţări de reconstituire naţională geografică a elenismului, de înfăptuirea aşa zisei „idei mari", idealul panelenic de reînviere a Imperiului bizantin. Coliziunea a fost cu adevărat dureroasă şi cu atât mai înverşunată, cu cât grecii au văzut în tentativa noastră de a emancipa pe aceşti români de sub influenţa culturii greceşti o tendinţă antielenică, o intervenţie subversivă de origine străină pentru a ridica, prin elementul românesc, un stăvilar la expansiunea lor imperialistă. Conflictul acesta deplorabil, uneori împins până la extrem a fost urmarea tristă a unei totale neînţelegeri a locuitorilor, a unei tactici greşite[50].

Consulul grec Batikiotes din Salonik preciza într-un raport trimis superiorului său, Theodores Deligionnes, tactica politică ce urma să fie adoptată faţă de aromâni: „Trebuie să fim atenţi iar în târgurile aromâne şi la păstorii aromâni să sprijinim introducerea şi răspândirea limbii greceşti. Dar înaintea tuturor trebuie să se depună întreaga energie pentru ca comitetele din România şi politicienii români să fie convinşi că în Macedonia nu există români în înţelesul propriu şi că alipirea elenovlahilor la statul român este imposibilă nu numai din punct de vedere fizic ci că este irealizabilă şi pentru că aceşti elenovlahi sunt legaţi în mod indestructibil de elenismul pe care îl reprezintă în vest Macedonia unde se apără cu ţări de atacurile lumii bulgare şi că prin urmare orice încercare împotriva elenismului nu foloseşte altcuiva decât lumii bulgare. La acestea este de menţionat că apostolii românismului nu consideră ca ceva lipsit de demnitate să întreprindă împreună cu bulgarii lucruri pentru a combate pe greci"[51].

„Patriarhul ecumenic de la Constantinopol era şeful suprem al creştinilor din Balcani. Prin organele lui bisericeşti din Peninsulă a reacţionat şi el, înăbuşind orice încercare de trezire a aromânilor la conştiinţa naţională"[52].

Toate încercările de împiedicare a manifestărilor naţionale aromâne au determinat intensificarea acestora, la începutul secolului al XX-lea. În anul 1904 existau în sudul Dunării 93 de şcoli primare în 67 de localităţi cu 174 de învăţători şi 5 170 elevi. Funcţionau de asemenea 4 şcoli medii cu 272 de elevi şi 50 de profesori[53]. În anul 1900, după unele informaţii, existau şase şcoli secundare şi 113 şcoli primare[54].

---

50 G. Murnu, Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre, Bucureşti 1984, p. 177.

51 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*, p. 52—53 apud Kophos nr. 84, p. 166—167.

52 T. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân . . .*, p. 40.

53 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*, p. 84.

54 T. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân . . .*, p. 54.

Au existat istorici care au redus întreaga acţiune de revendicare culturală şi naţională a aromânilor doar la o propagandă politică românească, a României în sudul Dunării, în interese naţionaliste. Până astăzi învăţătorul Mărgărit este prezentat în Grecia ca un „organ plătit de propaganda română, informator al superiorului mânăstirii catolice lazariste din Mănăstir, Faveyrial şi denunţător în serviciile autorităţilor turceşti."[55] Există însă şi alţi istorici care explică aceste legături ale lui Mărgărit cu autorităţile austriece din Mănăstir şi cu superiorul catolic al acelei mănăstiri, plecând de la consideraţia că în acel timp de puternică propagandă grecească faţă de toate popoarele din Balcani, în special faţă de grupurile etnice mici cum au fost aromânii, acesta şi-a dat seama că numai prin asemenea legături se va putea sprijini sau încuraja în viitor mişcarea de deşteptare naţională şi culturală a aromânilor în faţa tendinţelor naţionaliste ale ierarhiei greceşti.

IV. *Preocupări pentru introducerea limbii române în biserici şi pentru recunoaşterea unei organizări bisericeşti autonome, naţionale*

Până în secolul al XIX-lea aromânii au folosit ca limbă liturgică în Biserică limba greacă. Este semnificativ de menţionat faptul că în secolul al XVIII-lea aromânii emigraţi în Serbia au avut o serie de conflicte cu sârbii, acestea fiind determinate de intenţia aromânilor grecizaţi de a impune ca limbă liturgică alături de limba slavonă şi limba greacă[56]. S-au înregistrat şi unele reuşite. În localităţile Triest, Zemlin, Carloviţ (Carlstadt), s-a slujit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în ambele limbi. La începutul secolului al XIX-lea prinţul Milos Obrenovici a dispus ca slujbele să se săvârşească doar în limba slavonă. A urmat un proces de sârbizare îndreptat asupra aromânilor, soldat şi cu unele persecuţii.[57]

În secolul al XIX-lea, odată cu mişcarea de renaştere naţională în Europa, a început şi pentru aromâni o nouă perioadă în istoria lor bisericească. O a doua preocupare majoră, alături de înfiinţarea de şcoli româneşti pentru aromâni, a fost introducerea şi folosirea limbii lor materne ca limbă liturgică în Biserică. Acest lucru s-a realizat la început cu greutate deoarece partida grecească a urmărit şi pe mai departe păstrarea neschimbată a situaţiei de asimilare şi grecizare în care se aflau aromânii.

În anul 1869, 150 de familii de aromâni din localitatea Perlepe au căutat să ridice o biserică proprie în care slujba să se poată săvârşi

55 M. D. Peyfuss, *Die aromunische Frage*, p. 42, apud Vavouskos, Der Beitrages Griechentums... Th. 1963, p. 21.

56 Relatări amănunţite apar în subcapitolul *Conflicte în Biserică,* la D. I. Popovici, *Despre aromâni...*, p. 140—147.

57 D. I. Popovici, *Despre aromâni...*, p. 163.

în limba maternă şi astfel să se separe de bulgarii din localitate.[58] Dorinţa locuitorilor din Perlepe a fost susţinută financiar şi de unele familii de aromâni din Bucureşti. Localnicii au cumpărat şi un teren pentru construcţia bisericii cu 18 000 piaştri. La o nouă plângere a bulgarilor către conducătorul regional din Mănăstir, care a fost mituit de către aceştia au 300 de napoleoni, decizia a fost luată în defavoarea aromânilor, ei nemaiputându-şi ridica biserica.

În anul 1870 aromânii din localitatea Gopes au cerut de asemenea folosirea limbii materne în biserică. Preotul grec i-a avertizat pe aceştia cu excomunicarea, dar locuitorii satului au rămas mai departe statornici în dorinţa lor. Douăzeci de ani mai târziu, în decembrie 1890 se slujea la această biserică în limba aromânilor, existând şi un preot aromân în localitate. Mitropolitul Alexandros din Ohrida şi Prespa a trimis comunităţii o scrisoare în care îi mustra pe credincioşi arătându-le că folosirea limbii materne în Biserică este o încălcare a legii. Mustrându-l pe preotul Nicolae Nance că şi-a călcat jurământul făcut la hirotonie, i-a cerut să folosească din nou limba greacă la slujire şi să predea cheile Bisericii. A urmat şi un proces intentat comunităţii de către mitropolit, care a rămas însă fără rezultat.

În anul 1889 în localitatea Hrupiste a fost ridicată prima biserică românească. În alte localităţi precum Maloviste, Abdella, Kato-Bermion şi Clisura s-a impus de asemenea folosirea limbii aromâneşti ca limbă liturgică.

Disputa cu clerul grec a fost atât de mare în localitatea Voscopoje încât comunitatea în frunte cu preotul Cosma Demetrescu s-au rupt de Patriarhia ecumenică şi s-au pus direct sub protecţia sultanului. În anul 1891 preotul Cosma a fost închis într-o mănăstire. Biserica a rămas însă şi în continuare, până în 1896 în posesia partidei naţionale a aromânilor. Au existat parohii unde preoţii greci s-au împotrivit cerinţelor credincioşilor aromâni. Aceia dintre ei care şi-au arătat însă înţelegerea faţă de intenţiile aromânilor au avut de suferit din partea ierarhiei bisericeşti greceşti. Au existat apoi cazuri când între români şi bulgari a apărut o solidarizare împotriva pretenţiilor ierarhiei greceşti în legătură cu promovarea şi pe mai departe numai a limbii greceşti la slujbe. Au existat parohii unde credincioşii aromâni au acceptat să treacă sub jurisdicţia Exarhatului bulgar care le-a permis slujirea în limba română. În alte parohii aromânii nu s-au solidarizat cu bulgarii.

Dacă la început Patriarhia ecumenică a fost categoric refractară la cerinţele aromânilor, ulterior ea s-a arătat tolerantă acceptând la 16 iunie 1889 folosirea limbii materne pentru aromâni doar în bisericile construite de către aceştia. Au existat şi în continuare nemulţumiri la aromânii care se aflau în majoritate în unele sate şi care totuşi nu puteau asculta slujbele în limba lor naţională deoarece bise-

---

58 Încercările de introducere a limbii române în biserici sunt prezentate în subcapitolul *Die aromunische Kirchenfrage zwischen Union und Autonomie*, la Peyfuss, *Die aromunische Frage* . . ., p. 65—67.

rica din sat nu fusese construită doar de ei. Patriarhia greacă a acceptat de asemenea folosirea de cărţi bisericeşti româneşti dar numai a acelora care erau mai înainte aprobate de aceasta. La protestul învăţătorului D. Atanasescu care invoca faptul că şi sinodul episcopilor români putea verifica dreapta mărturisire a acelor cărţi şi că nu era nevoie de o aprobare suplimentară din partea Patriarhiei, aceasta nu a aprobat cererea aromânilor. Sultanul a aprobat la 27 iunie 1891 dispoziţia dată de Patriarhie în legătură cu săvârşirea slujbelor în limba română.

Introducerea limbii materne ca limbă liturgică în Biserică a fost urmată de străduinţele pentru o organizare bisericească autonomă şi naţională a aromânilor. Au existat unii fruntaşi politici aromâni care, pentru obţinerea sprijinului politic internaţional, au căutat să implice la început şi Biserica.

Apostol Mărgărit s-a orientat la început spre o serie de relaţii cu reprezentanţii puterilor europene aflaţi la Constantinopol sau în unele centre politice pe teritoriile unde locuiau aromânii. S-a gândit de asemenea la o Unire a aromânilor ortodocşi cu Biserica catolică apuseană, urmărind prin aceasta o organizare bisericească autonomă bazată pe principiul naţional, care să îi separe pe aromâni de celelalte popoare ortodoxe şi care să îi reunească într-o instituţie bisericească naţională. Au existat şi unii intelectuali din România care fără aprobarea guvernului au promovat acest plan, urmărind despărţirea aromânilor de lumea slavă şi greacă în mijlocul cărora trăiau[59]. Intenţia unei Uniri cu Biserica Romei a rămas fără rezultat pentru că majoritatea fruntaşilor politici români n-au dorit-o. Până şi Mărgărit şi-a schimbat ulterior punctul de vedere, el propunându-l mai târziu pe mitropolitul de origine albano-aromână Antim ca mitropolit ortodox pentru aromâni. Dimitrie Bolintineanu considera, încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, schimbarea confesiunii aromânilor ca ceva exclus.[60]

Atât în sudul cât şi în nordul Dunării a apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea preocuparea pentru înfiinţarea unui episcopat ortodox naţional[61]. La 23 septembrie 1879 s-a înfiinţat la Bucureşti „Societatea de cultură macedo-română". Întrunirea festivă de inaugurare a societăţii s-a desfăşurat sub conducerea mitropolitului român Calinic Miclescu. V. A. Urechia a fost ales secretar. Printre cei 35 de membri pot fi amintiţi mitropolitul Calinic, prinţii Dimitrie şi Ion Ghica, trimisul diplomatic la Constantinopol D. Brătianu, politicienii C. A. Rosetti, I. Câmpineanu, Chr. Tell, D. A. Sturdza, T. Maiorescu, poeţii Vasile Alecsandri şi I. Caragiani, precum şi alţi români de prestigiu. Societatea şi-a propus cinci ţeluri ale activităţii ei. Unul

59 M. D. Peyfuss, *op. cit.*, p. 60.

60 *Ibidem*, p. 65, apud Bolintineanu, *Călătorii*, vol. II., p. 70.

61 În legătură cu această problemă — la Peyfuss, *op. cit.*, p. 67—72.

dintre acestea avea în vedere — „înfiinţarea unei episcopii aromâneşti în legătură cu Biserica românească autocefală“[62].

Diplomaţia română aflată la Constantinopol a intrat în tratative directe cu Poarta în acest scop. În mai 1891 comunităţile aromâne din Abdella, Samarina, Kerbene, Numphaion, Perlepe, Krusevo, Gopes, Maloviste, Magarevo, şi Trnovo au trimis o petiţie Porţii în vederea organizării unei episcopii naţionale. Ca urmare a petiţiei înaintate între partida grecească şi cea naţională au apărut dn nou conflicte. Au existat cazuri când autorităţile locale, aflate în bune legături cu grecii au interzis aromânilor intrarea în biserici.

În anul 1892 delegaţi ai comunităţilor aromânilor au trimis o nouă petiţie sultanului cu rugămintea de a li se accepta alegerea unui ierarh bisericesc. În luna martie, acelaşi an autorităţile politice turceşti au aprobat înfiinţarea a două scaune episcopale pentru aromâni în Mănăstir şi Yanya, dar cu condiţia ca cei doi episcopi să fie hirotoniţi de patriarhul ecumenic. Şi patriarhul s-a pronunţat în parte de acord cu înfiinţarea unui scaun episcopal la Mănăstir.

Ca şi candidat a fost propus mitropolitul pentru Ohrida şi Prespa, Anthumos, mitropolitul în funcţie al grecilor, dar care era de origine albano-aromân şi era numit de aromâni Antim. La 18 nov. 1895 cu ocazia sărbătoririi zilei de naştere a trimisului României la Constantinopol T. G. Djuvara, a participat la slujirea liturghiei şi mitropolitul Antim. În aceeaşi seară, patru delegaţi ai comunităţilor aromâne, G. Hagi Goga din Karaferiya, H. Gogiaman din Berat, C. Zega din Filorma şi preotul N. Cornătescu din Krusevo au semnat un protocol prin care l-au ales pe Antim ca mitropolit primat pentru aromânii din sudul Dunării. Petiţia a fost înaintată marelui vizir, apoi ministerului de justiţie şi Patriarhiei din Constantinopol, care nu s-a pronunţat.

La 4 decembrie 1896, mitropolitul Antim, asistat de doi preoţi a săvârşit Sfânta Liturghie într-un Oratorium improvizat în localitatea Pera. Patriarhul ecumenic care cu patru ani înainte se pronunţase în parte de acord cu numirea unui mitropolit pentru aromâni a reacţionat acum din nou critic.

În ianuarie 1897 cei patru delegaţi aromâni au adresat din nou o petiţie autorităţilor politice din Constantinopol, cerând recunoaşterea noului mitropolit şi întocmirea cât mai grabnică a formalităţilor scrise. Noua situaţie politică a favorizat pe aromâni. În acelaşi an a început un război între turci şi greci. În urma unui tratat de înţelegere între Turcia şi România, sultanul aproba definitiv cererea trimisului României la Constantinopol, privitoare la recunoaşterea mitropolitului pentru aromâni. Au urmat alte împotriviri, de data aceasta din partea ambasadei ruse la Constantinopol, care a obiectat că după normele ortodoxe, înfiinţarea a două episcopate ortodoxe în acelaşi oraş este interzisă.

Mitropolitul Antim a activat chiar şi în condiţiile unei nerecunoaşteri oficiale. În clădirea diplomaţiei române de la Constantinopol

62 *Ibidem*, p. 55.

s-a organizat o capelă în care mitropolitul putea sluji și hirotoni preoți.

La începutul secolului al XX-lea, din cauza crizei economice financiare, guvernul României n-a mai putut susține financiar acțiunea de revendicare națională a aromânilor din sudul Dunării. În anul 1903, trimisul României la Istanbul, Al. Lahovari, a înaintat patriarhului ecumenic din nou o petiție privitoare la recunoașterea unei organizări bisericești naționale, la care patriarhul a refuzat din nou, considerând întreaga problemă doar ca un interes politic național al României în sudul Dunării și nu ca o dorință proprie a aromânilor.

Singura revendicare pe care au obținut-o aromânii a fost recunoașterea lor, de către sultan, în anul 1905, ca milet, ca grup etnic distinct de celelalte popoare. În ciuda eforturilor stăruitoare pentru recunoașterea unui conducător bisericesc propriu pentru aromâni, rezultatul a fost negativ.

„Cercetarea trecutului românilor balcanici ca parte integrantă și indispensabilă din studiile de istorie a românilor este justificată așadar, nu numai de o îndelungată tradiție istoriografică, în acest sens, ci de incontestabile realități istorice. Chiar dacă în împrejurările istorice ramurile sud-dunărene ale poporului român s-au desprins poate pentru totdeauna, de trunchiul comun al românismului originar, este de datoria oamenilor noștri de știință să le urmărească destinul tragic, fie și numai pentru a dobândi o viziune globală mai clară și mai cuprinzătoare, asupra locului poporului român în istoria lumii".[63]

Doctorand Mihail Simion Săsăujan

---

63 N. S. Tanașoca, *op. cit.*, p. 16.

SITUAŢIA CONFESIONALĂ A ROMÂNIEI DUPĂ 1989

Secretariatul de stat pentru culte de pe lângă Guvernul ţării noastre a publicat, în 1993, o lucrare, de 68 pagini, cu titlul *„Viaţa religioasă în România"*. Pe baza recensământului populaţiei efectuat la 7 ianuarie 1992, lucrarea oferă interesante date statistice, câte un scurt istoric, date privind organizarea învăţământului teologic şi activitatea culturală a fiecărei confesiuni din ţară. Pentru că lucrarea respectivă s-a tipărit într-un tiraj limitat, considerăm că o scurtă prezentare a ei ar fi absolut necesară preoţilor noştri, chiar şi în activitatea lor misionară.

Astăzi, în România sunt recunoscute 15 culte: Biserica Ortodoxă Română, Biserica română unită cu Roma (greco-catolică), Biserica romano-catolică, Cultul creştin de rit vechi, Biserica armeană, Biserica evanghelică de Confesiune Augustană (C. A.), Biserica reformată (calvină), Biserica evanghelică sinodopresbiteriană (S. P.), Biserica unitariană, Cultul creştin baptist, Cultul adventist de ziua a şaptea, Cultul penticostal, Cultul creştin după Evanghelie, Cultul mozaic şi Cultul musulman.

Biserica Ortodoxă Română numără — potrivit recensământului amintit — 19 762 135 credincioşi, reprezentând 86,8% din populaţia ţării, de 22 760 449 locuitori. Azi Patriarhia Română are 22 de eparhii, 12 facultăţi de teologie, cu câte 2—3 profiluri fiecare, 18 seminarii teologice liceale (din care două pentru maici), câteva şcoli de cântăreţi şi licee sanitare cu profil teologic. La noi în ţară trăiesc şi credincioşi ortodocşi ucrainieni, constituiţi într-un Vicariat, cu sediul la Sighet (20 parohii, cu 42 000 credincioşi) şi un vicariat ortodox sârb, cu sediul la Timişoara (43 parohii şi 11 filii, cu cinci mânăstiri monumente istorice), toţi folosind calendarul „pe stil vechi".

În afara hotarelor ţării trăiesc câteva milioane de români: în Basarabia, Bucovina, Ucraina, Federaţia Rusă, Ungaria, Iugoslavia, diferite ţări din Apusul Europei, Statele Unite ale Americii şi Canada, mai puţini în America de sud, Australia, Noua Zeelandă. O parte dintre ei sunt organizaţi sub raport bisericesc: Mitropolia Basarabiei „autonomă şi de stil vechi", cu sediul la Chişinău, reactivată la 14 septembrie 1992, condusă iniţial de episcopul Petru Păduraru de Bălţi, ca locţiitor de mitropolit — ales apoi mitropolit, la 3 octombrie 1995, sub oblăduirea Sf. Sinod de la Bucureşti; o altă Mitropolie românească — cu sediul tot la Chişinău — este subordonată Patriarhiei Moscovei. În aceeaşi situaţie se află şi Episcopia Cernăuţi, subordonată Mitropoliei din Kiev, deşi acum românii reprezintă abia 20% din populaţia „re-

giunii" Cernăuţi. O bună parte din parohiile din Europa apuseană au intrat în componenţa Mitropoliei ortodoxe române pentru Germania, Europa centrală şi de Nord, condusă de mitropolitul Serafim Joantă (ales la 16 octombrie 1993, instalat la München la 5 iunie 1994). Românii din America sunt constituiţi într-o Arhiepiscopie, cu sediul în Detroit, condusă de arhiepiscopul Victorin Ursachi — sub jurisdicţia Sf. Sinod din Bucureşti — şi o Episcopie, cu sediul la „Vatra Românească" (Jackson, Michigan), condus de episcopul Nathanail Popp, dar sub o jurisdicţie străină. Cele 40 de parohii româneşti din Jugoslavia (Banatul sârbesc) sunt constituite într-un Vicariat, cu sediul la Vârşeţ (vicar Moise Ianeş), iar cele 19 parohii din Ungaria sunt constituite în alt Vicariat, cu sediul la Gyula (vicar Pavel Ardelean). Numărul total al unităţilor bisericeşti ortodoxe din diaspora se ridică la aproximativ 250 (în afară de Basarabia, Bucovina şi ţinutul Herţa).

Sub jurisdicţii străine se află românii de pe valea Timocului (Iugoslavia şi Bulgaria), din Cadrilater (Bulgaria). La aceştia se adaugă peste un milion de aromâni, care trăiesc în Grecia (662 000), fosta Iugoslavie, mai cu seamă în Macedonia (250 000), Bulgaria (65 000), Albania (207 000) şi Turcia Europeană (10 000), potrivit unui studiu publicat de profesorul belgian Charles Lambert, sub titlul „Les Aroumains", în revista *New York Spectator*, nr. 31—32 şi 33—34 din 1989 şi nr. 35—36 din 1990. Se pare că statul român se interesează prea puţin, sau chiar deloc, de soarta acestor fraţi ai noştri. Dar, se pare că nici Patriarhia...

„Biserica română unită cu Roma" (greco-catolică) recunoscută oficial la 31 decembrie 1989 — potrivit recensământului din 1992, are numai 228.377 credincioşi (1% din populaţia ţării), cu 60 de biserici şi 260 de preoţi. Cu toate acestea, are azi cinci eparhii (Blaj — unde este sediul Mitropoliei, condusă azi de Lucian Mureşan, Cluj - Gherla, Baia Mare, Oradea şi Lugoj) cu ierarhi numiţi direct de papa şi patru Institute teologice (Blaj, Cluj, Baia Mare şi Oradea). Ni se pare exagerat numărul de 71 protopopiate, 1 516 parohii şi 860 de filii. Probabil Centrele eparhiale unite au prezentat statisticile din 1948, fără să ţină seama de noua configuraţie confesională a ţării. Înseamnă că fiecare unitate bisericească unită cu Roma (parohie sau filie) are circa 95 de credincioşi. Cam puţin! Atunci, pentru ce se pregătesc preoţi în cele patru Institute teologice unite? Desigur, pentru a produce dezbinare în parohiile ortodoxe, aşa cum a făcut Biserica unită în tot decursul existenţei sale!

Biserica romano-catolică numără azi 1 144 820 credincioşi, dintre care aproximativ 700 000 sunt maghiari şi secui, 300 000 români, 70 000 germani, iar restul de alte naţionalităţi. Biserica romano-catolică are 700 parohii şi 453 filii, cu 1 000 de biserici şi capele în care slujesc circa 800 de preoţi, fiind organizaţi în şase dieceze: Arhiepiscopia Bucureştilor — condusă de Ioan Robu, cu 52 000 credincioşi, mai mult români, Arhiepiscopia de Alba Iulia, condusă de Balint Lajos, cu 480 000 credincioşi maghiari şi secui, plus 4 parohii de rit armean-

catolic, Episcopia de Iaşi, cu circa 250 000 credincioşi, marea lor majoritate fiind români, Episcopia de Timişoara, cu circa 180 000 de credincioşi maghiari, germani, români, bulgari, slovaci şi cehi, Episcopia Oradiei, cu 72 000 credincioşi maghiari, Episcopia de Satu-Mare, cu circa 110 000 credincioşi maghiari sau germani. Biserica romano-catolică are 7 instituţii teologice de grad universitar (Institute şi Facultăţi), 10 seminarii teologice liceale şi 4 şcoli post liceale teologice-sanitare, aproximativ 25 de mânăstiri, aparţinătoare diferitelor ordine călugăreşti. De notat că organul central de conducere al Bisericii catolice de la noi este „Conferinţa episcopală", înfiinţată în 1990, care cuprinde episcopii de ambele rituri (romano-catolici şi greco-catolici).

Biserica armeană, deşi organizată într-o eparhie, mai are azi circa 2 000 (!) de credincioşi grupaţi în 10 parohii, 14 biserici, dar numai 3 preoţi. Arhiepiscopul armean din Bucureşti este, în acelaşi timp, şi conducătorul eparhiei armene din Bulgaria (cu circa 20 000 de credincioşi).

Cultul creştin de rit vechi sau „Biserica lipovenească", — cu credincioşi „lipoveni", ai căror strămoşi s-au refugiat din Rusia în Moldova (inclusiv Bucovina) şi Dobrogea, încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, — este organizată într-o Mitropolie cu sediul la Brăila (cu doi episcopi — vicari), având circa 32 000 de credincioşi, 35 parohii, 37 de preoţi, 48 de biserici şi două mânăstiri. Toţi slujitorii sunt fără pregătire.

În Transilvania şi Banat îşi desfăşoară activitatea patru culte „protestante", ca urmare a mişcărilor reformatoare din secolul al XVI-lea. Biserica evanghelică C. A. (luterană) mai avea, în 1992, doar 39 552 credincioşi, grupaţi în circa 200 parohii, cu tot atâtea biserici şi doar 63 de preoţi. Este condusă de un episcop (azi dr. Christoph Klein) cu sediul la Sibiu. Biserica evanghelică are şi un Institut teologic la Sibiu, cu limba de predare germană, ca secţie a Institutului teologic protestant din Cluj-Napoca, creat în 1949. Are două organe de publicitate, în limba germană, la Sibiu.

Biserica reformată (calvină) numără 801 577 credincioşi, maghiari şi secui, cu 722 parohii şi 194 filii, cu circa 1 000 lăcaşuri de cult, deservite de 720 preoţi. Este organizată în două eparhii: Cluj (condusă de episcopul Csiha Kálmán) şi Oradea (episcopul Tőkes László). Pe lângă o secţie în cadrul Institutului teologic protestant din Cluj-Napoca, această Biserică a mai înfiinţat, după 1989, o Facultate la Oradea, cinci „Seminarii liceale" (Cluj, Oradea, Satu Mare, Zalău şi Aiud) şi două şcoli postliceale teologice-sanitare (Cluj şi Târgu Mureş), toate cu limba de predare maghiară. Editează şi câteva ziare şi reviste, tot în limba maghiară.

Biserica evanghelică sinodo-presbiteriană are aceeaşi doctrină ca şi Biserica evanghelică-luterană, dar cu credincioşi de naţionalitate maghiară şi slovacă. Are 21 160 credincioşi, 45 de biserici, 38 de parohii şi 6 filii, deservite de 35 preoţi, care se pregătesc în cadrul unei secţii la Institutul teologic protestant din Cluj-Napoca. Este condusă de un episcop (superintendent) cu sediul la Cluj-Napoca.

Biserica unitariană (care refuză dogma Sfintei Treimi, mărturisind credința într-un Dumnezeu unic și indivizibil) are 76 333 credincioși maghiari și secui, cu 123 parohii, 39 filii, 138 biserici și circa 100 de preoți, sub conducerea unui episcop, cu sediul la Cluj-Napoca. Viitorii preoți se pregătesc în cadrul „secției unitariene" de la Institutul teologic protestant din Cluj. Biserica unitariană are câteva periodice în limba maghiară.

Cultele neoprotestante sunt în număr de patru: baptist (109 677 adepți), penticostal (220 051), adventiști de ziua a șaptea (78 658) și creștin după Evanghelie (49 395), toți cu o „istorie" prea scurtă, de la sfârșitul secolului al XIX-lea sau începutul celui următor, primii lor „misionari" pe pământ românesc fiind străini de neam. Primele două culte sunt conduse de câte un „președinte", celelalte de câte un „prim delegat", toți cu sediul în București. După 1989 aceste culte și-au deschis mai multe instituții de învățământ pentru pregătirea clerului: două Institute, șase seminarii liceale și două școli postliceale teologice-sanitare baptiste, un Institut și un Seminar liceal penticostale, un Institut și trei seminarii liceale adventiste, un Institut și o școală postliceală de specialitate ale cultului creștin după Evanghelie. Toate cultele neoprotestante au organe de publicitate proprii.

În țara noastră își desfășoară activitatea și două culte necreștine. Cultul mozaic mai are circa 9 000 de credincioși, cu circa 80 de comunități (constituite într-o „Federație a comunităților evreiești din România", cu sediul la București). Dispune de 124 lăcașuri de cult (temple, sinagogi, case de rugăciune), din care mai funcționează circa 60. Editează bilunar „Revista cultului mozaic", în patru limbi (română, engleză, idiș, ebraică).

Cultul musulman (islamic) are circa 56 000 de adepți, turci, tătari și albanezi, dintre care 85% în jud. Constanța și 12% în jud. Tulcea, restul în diferite centre urbane. Are 80 de lăcașuri de cult (o moschee la Constanța, 76 geamii și 3 mesgiduri), deservite de 35 imami și hogi. Muftiul cultului musulman își are sediul la Constanța. În 1995 s-a reînființat o școală cu profil teologic musulman la Medgidia.

În afară de aceste 15 culte, după 1989 au fost cunoscute numeroase asociații religioase, fie independente, fie în cadrul cultelor menționate. Între acestea se numără și „Martorii lui Iehova", cu circa 22 000 adepți, foarte activi, dar și virulenți, 6 000 de nazarineni, apoi adventiști reformiști, „Biserica evanghelică română" (desprinsă din cultul creștin după Evanghelie) și alții. Din Biserica Ortodoxă s-au desprins, după primul război mondial, așa-numiții „credincioși de stil vechi", care n-au voit să accepte „calendarul iulian îndreptat". Azi numără 23 634 credincioși în Moldova. Au câteva parohii, cu preoți, călugări și chiar câțiva „episcopi", absolut toți fără pregătire, centrul lor fiind în mânăstirea Slătioara, lângă Fălticeni.

La recensământul din 1992 s-au declarat 11 339 atei și 24 740 „fără religie". Înseamnă că propaganda „ateist-științifică" din anii regimului comunist a înregistrat foarte slabe rezultate! Din nefericire, după 1989, au apărut la noi și câteva „religii" noi: „Creștinii noi aposto-

lici", „Bahai", „Hare Krsna" şi altele, mai ales în rândul tinerilor.

Am prezentat aceste date statistice pentru a le pune la îndemâna preoţilor parohi în lucrarea lor misionară-pastorală, mai cu seamă în Transilvania. Ele ne duc la cel puţin două constatări. Prima priveşte numărul destul de ridicat al neoprotestanţilor, lucru ce ar trebui să dea de gândit atât preoţilor-parohi, dar şi centrelor eparhiale. Să nu uităm că la sfârşitul secolului trecut sectele erau necunoscute în toate părţile pământului românesc! Oare preoţimea noastră şi-a făcut întotdeauna datoria, încât aceste secte să nu prolifereze? De aproape un veac ne-am convins uşor că unde au fost preoţi buni, credincioşii noştri nu s-au îndepăratat de Biserica neamului lor.

A doua constatare priveşte numărul ridicat de şcoli romano-catolice şi ale unor culte protestante, toate de limbă maghiară. Şi totuşi, unii reprezentanţi ai acestor culte şi oamenii lor politici se plâng că Statul român nu le acordă drepturi şi că la noi în ţară nu există şcoli maghiare! Oare în ţara vecină de la Apus, în care trăiesc destui români, câte şcoli româneşti mai există? Ca să nu mai vorbim de inexistenţa unor şcoli româneşti pe valea Timocului, în Cadrilater, în regiunea Cernăuţi (azi Ucraina) sau a unor şcoli pentru aromânii din toată Peninsula Balcanică!

Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu

RAPORTUL DINTRE BISERICĂ ŞI NAŢIUNE ÎN ORTODOXIE*

De la început, creştinismul s-a adresat în aceeaşi măsură persoanelor cât şi popoarelor a căror unitate ontologică şi diversitate culturală a acceptat-o şi respectat-o. Misiunea apostolilor a fost clară: „Drept aceea, mergeţi şi învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh" (Mt. 28, 19). Faptul că fiecare naţiune îşi găseşte împreună cu specificul ei locul în Biserică a fost confirmat de evenimentul Rusaliilor. Popoarele vor trăi şi exprimă Evanghelia pe care şi-au impropriat-o, oferindu-i propria lor identitate (F. Ap. 14, 15—16), iar valorile lor vor fi garantate în Biserică întru slavă şi cinste (Apoc. 21, 26).

Tradiţia şi istoria Bisericii au cunoscut de la început problema propovăduirii Evangheliei la popoarele lumii. Ipolit (P. G. 10, 951), Tertulian (Adv. Jud. 7) sau Origen (Comentar la Evanghelia după Matei) ne amintesc de misiunile la sarmaţi, daci, sciţi, germani, britanici etc.

---

* Textul articolului prezent a constituit o comunicare ţinută în 29 mai 1995 la Augsburg în cadrul unei Consultări intitulată Biserică şi naţiune, organizată de Evangelischer Bund Landesverband Bayern. Am ţinut cont în expunerea mea de cunoştinţele şi interesul auditoriului meu. Aşa se explică faptul că unele aspecte sunt relatate cu amănunte care unui public românesc îi sunt arhicunoscute, în schimb am renunţat la detalii ce ar fi putut îngreuia înţelegerea şi interesul auditoriului german.

în părţile noastre, Ulfila propovăduia cuvântul lui Dumnezeu printre goţi, pentru care a tradus şi Sfânta Scriptură. Foarte curând, Biserica a cunoscut misiunea printre armeni, georgieni, sirieni, etiopieni şi mai târziu printre popoarele slave. Era ceva normal ca predica Evangheliei şi lauda adresată lui Dumnezeu în cadrul cultului divin, să se facă în limba naţiunii respective. Cultura şi limba naţională au servit la traducerea Scripturii şi la exprimarea adevărului evanghelic. S-a stabilit astfel între Evanghelie, pe de o parte, şi cultura unui popor, pe de altă parte, o relaţie deosebită care s-a continuat şi aprofundat apoi în relaţia dintre Biserică şi poporul respectiv. Biserica a încurajat şi sprijinit dezvoltarea culturii şi, de asemenea, păstrarea identităţii unei naţiuni. Evanghelia a îmbrăcat de la început forme culturale locale şi a promovat în acelaşi timp cultura poporului, pe care l-a însoţit şi păstorit de-a lungul istoriei.

Legătura strânsă dintre popor şi Biserică s-a exprimat de multe ori şi prin titlul episcopilor. Ulfila, pentru a rămâne la exemple din părţile noastre, era numit episcopul goţilor. Istoria a înregistrat un Theophilus Gothiae, un Ursus al avarilor, participant la cel de a 7-lea Sinod ecumenic, alături de Ioan, episcopul goţilor.

Inculturaţia Evangheliei a fost privită în Biserica ortodoxă ca ceva normal şi de la sine înţeles. În Ortodoxia sud-est europeană, istoria bulgarilor, grecilor, românilor sau sârbilor oglindeşte în mod concludent relaţia dintre Biserică şi popor, iar mai târziu dintre Biserică şi naţiune. Această relaţie se sprijină atât pe elemente dogmatice de natură eclesiologică, cât şi pe împrejurările istorice ale popoarelor amintite.

ELEMENTELE ECLESIOLOGICE

1. *Catolicitatea (sobornicitatea) şi etnicitatea Bisericii*

Noţiunea de catolicitate sau de universalitate a Bisericii a fost privită diferit de-a lungul timpului. În ceea ce priveşte aspectul intern, calitativ, catolicitatea sau sobornicitatea reprezintă integritatea vieţii Bisericii în adevărata credinţă, pe care o desprindem din Sf. Scriptură şi Sf. Tradiţie. Din acest punct de vedere, catolicitatea desemnează învăţătura Bisericii[1]. Prin aspectul său intern, calitativ, catolicitatea desemnează deplinătatea vieţii Bisericii; ceea ce Bisericile au comun spre deosebire de diferenţele specifice fiecărei Biserici ortodoxe în parte. Catolicitatea vizează maniera în care poporul lui Dumnezeu trăieşte Evanghelia, adică raportul poporului dreptcredincios cu Dumnezeu reflectat apoi în comuniunea dintre credincioşii Bisericii. Catolicitatea reprezintă ortodoxia credinţei, adevărul „Bisericii mari" în opoziţie cu erezia şi cu cei ce sunt despărţiţi.

Noţiunea de universalitate are însă şi un sens extern, geografic, care se referă la răspândirea creştinismului pe întreg pământul. Acest

1 John Karmiris, Catholicity of the Curch and nationalism, în Procès verbeaux du deuxième Congrès orthodoxe à Athène, Athène 1978, p. 459.

aspect cantitativ este oglindit de caracterul misionar al Bisericii. Ecumenicitatea Bisericii este pusă în evidenţă de strădania ei de a împlini porunca Mântuitorului, de a propovădui Evanghelia la toate popoarele.

Sub acest dublu aspect noi întâlnim deja ideea catolicităţii la Sf. Ciril al Ierusalimului, pentru care Biserica este adunarea tuturor în unitate. Biserica este catolică (universală) pentru că, pe de o parte, ea urmăreşte răspândirea creştinismului în întregul univers, iar pe de altă parte, pentru că în Biserică dogmele sunt învăţate în mod desăvârşit, fără omiteri[2]. Echilibrul dintre cele două aspecte ale universalităţii este foarte important pentru eclesiologia timpului patristic.

Etnicitatea, aparent contrară universalităţii, este în realitate întruchiparea catolicităţii într-un anumit loc. Catolicitatea primeşte prin etnicitate o formă concretă. Cele două noţiuni nu sunt opuse, ci universalitatea sau catolicitatea se lasă exprimată în mod concret prin intermediul etnicităţii. Adevărul universal al Evangheliei nu rămâne abstract. Biserica universală este prezentă într-un anumit loc printr-o formă concretă şi această formă se exprimă prin intermediul unei anumite culturi. Catolicitatea sau sobornicitatea este un atribut al Bisericii, iar etnicitatea marchează contextul istoric în care s-a revelat catolicitatea.

2. *Biserica universală şi Biserica locală*

Familia Bisericilor ortodoxe autocefale, care mărturisesc aceeaşi credinţă, respectă aceeaşi disciplină bisericească şi celebrează acelaşi cult constituie Biserica ortodoxă. Bisericile ortodoxe autocefale nu sunt însă părţi ale Bisericii universale, ci ele însele constituie întruchiparea Bisericii ecumenice într-un anumit loc. Ele exprimă în forme proprii acelaşi adevăr evanghelic. Biserica ortodoxă a înclinat spre dioceză sau eparhie ca model al Bisericii locale. Acest model ia formă concretă în celebrarea Eucharistiei, în adunarea credincioşilor în jurul episcopului locului şi a colegiului preoţilor care-l înconjoară pe episcop. Biserica locală este privită deci ca formă concretă a Bisericii universale, care se exteriorizează într-un context istoric, social şi cultural precis. Ea prezintă maniera în care este trăită şi experiată ortodoxia sau catolicitatea Bisericii şi este recunoscută ca Biserică doar atunci când reflectă deplinătatea Bisericii ecumenice. Unitatea Bisericii nu este impusă din exterior, ci este reprezentată de comuniunea de credinţă, de disciplină şi de cult a Bisericilor locale.

Rezolvarea problemei stă, după părerea noastră, în relaţia corectă dintre catolicitate ca atribut al Bisericii şi etnicitate ca realitate istorică a ei. Evanghelia este trăită şi exprimată prin forme specifice unui anumit popor.

2 Sf. Ciril al Ierusalimului, Cateheza XVIII, 23, PG 33, 1044.

3. *Canonul 34 apostolic*

Acest canon accentua deja în secolul IV principiul etnic în structura Bisericii locale. „Episcopii fiecărui neam (ethnos) trebuie să recunoască pe primul dintre ei şi să-l socotească drept căpetenie şi nimic mai important fără ştirea lui să nu facă; şi fiecare trebuie să facă doar ceea ce se referă la parohia (eparhia) sa şi satele de sub stăpânirea ei. Dar nici acela să nu facă ceva fără încuviinţarea tuturor, căci numai astfel va fi înţelegere şi se va mări Dumnezeu prin Domnul în Duhul Sfânt: Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh".

În conformitate cu acest canon, principiul etnic forma deja în secolul IV, alături de autocefalie, autonomie şi sinodalitate un element de bază în organizarea administrativă a Bisericii. Este vorba aici, fără îndoială, de unităţi bisericeşti care au fost organizate după caracterul etnic[3]". Se accentuează aici faptul că aceste Biserici au ierarhi proprii, care conduc viaţa Bisericii prin hotărâri sinodale. Sinodul episcopilor unei naţiuni este prezidat de căpetenia recunoscută de toţi. Acest principiu este şi astăzi actual în Biserica ortodoxă.

Ca urmare a acestei tradiţii s-a ajuns în ţările din Balcani, în secolul 19, imediat după obţinerea independenţei de stat, la obţinerea autocefaliei. Bisericile autocefale au fost ridicate apoi la rangul de patriarhie, iar teritoriul de jurisdicţie al acestor Biserici se suprapunea cu teritoriul statului naţional. Bisericile autocefale sunt alcătuite din diocezele ce se găsesc pe teritoriul unui stat naţional, iar episcopii acestor dioceze recunosc, după principiul canonului 34 apostolic, pe episcopul capitalei drept căpetenie a lor. Problemele de ordin general sunt tratate în sinod. Conform tradiţiei, Biserica autocefală propovăduieşte Evanghelia prin intermediul realităţilor istorice şi culturale ale poporului care i-a fost încredinţat spre păstorire.

ÎMPREJURĂRILE ISTORICE

Împrejurările istorice au jucat în viaţa Bisericii un rol important. Independenţei politice i-a urmat cu regularitate autocefalia bisericească. Bulgarii, pentru a ne rezuma doar la un exemplu, au pierdut odată cu independenţa şi propria patriarhie (Vasile Bulgarohtonul 1018). Cu această ocazie, Patriarhia de Ohrida s-a transformat într-o Arhiepiscopie autocefală. Întemeierea statului româno-bulgar în secolul XII a fost însoţită de întemeierea unei patriarhii în oraşul Târnovo. Exemplul bulgarilor este tipic pentru popoarele ortodoxe din spaţiul sud-est european. Nici nu putea fi altfel, pentru că poporul şi Biserica sa au avut de-a lungul istoriei un drum comun, iar gloria ca şi pierderea libertăţii au fost purtate împreună de-a lungul istoriei.

---

3 Antonie Plămădeală, Catolicitate şi etnicitate, în Ortodoxie românească, Bucureşti 1992, p. 26.

1. *Situaţia creştinilor sub stăpânirea otomană*

După cucerirea Peninsulei Balcanice de către turci şi căderea Constantinopolului, evenimentele istorice din regiune au primit o interpretare eshatologică ce a legat Biserica de popor până la identificare[4]. Părăsirea religiei era adesea privită ca o pierdere a identităţii naţionale. Bulgar, grec, sârb sau român însemna în această regiune a Europei ortodox, naţiunea identificându-se, fără să deranjeze pe nimeni, cu religia. Sub dominaţia otomană, creştinii se aflau într-o situaţie deosebită. Singura instituţie care-i putea reprezenta era Biserica. Ea a preluat, cu unele excepţii, funcţia spirituală a imperiului bizantin şi a statelor naţionale din Balcani, care şi-au pierdut independenţa.

În conformitate cu Coranul, cetăţenii imperiului turc erau consideraţi şi împărţiţi după apartenenţa lor religioasă. Mahomedanii constituiau clasa privilegiată a cetăţenilor cu drepturi depline, în timp ce creştinii, organizaţi în comunităţi, erau consideraţi cetăţeni de categoria a doua. Pentru a obţine însă acest statut, de care era legată şi o anumită autonomie, creştinii trebuiau să fie organizaţi şi să aparţină comunităţii creştine al cărei conducător avea şi rolul de etnarh, de caput nationis. Interesele religioase, culturale şi naţionale puteau fi reprezentate şi apărate numai pe această cale. La o astfel de înţelegere, creştinii au ajuns deja sub Mahomed II Cuceritorul, iar Patriarhul Ghenadie Scolarios (1454) purta titlul de etnarh şi era considerat ca purtătorul de cuvânt al creştinilor din imperiul turcesc. Prin această formă de organizare s-a încercat să se păstreze religia şi conştiinţa naţională, ajungându-se la o şi mai strânsă relaţie între Biserică şi naţiune. Legătura deja existentă dintre Biserică şi popor din perioada bizantină a ajuns sub domnia otomanilor la o şi mai mare importanţă, fapt ce a dus chiar la o identificare a celor două noţiuni[5]. Conducerea politică a dispărut odată cu dispariţia statelor independente din Balcani, iar locul ei a fost preluat de conducerea bisericească ce reprezenta interesele naţionale şi religioase faţă de Înalta Poartă. Conducătorul spiritual al creştinilor din imperiu, Patriarhul ecumenic, era purtătorul de cuvânt al comunităţii religioase şi naţionale şi pentru acest lucru avea nevoie de recunoaşterea sultanului. Condiţiile în care patriarhul îşi desfăşura însă activitatea ca şi abuzurile la care se pretau autorităţile turceşti erau de multe ori mai mult decât umilitoare.

Datorită acestei strânse legături dintre Biserică şi naţiune, creştinismul la popoarele din sud-estul Europei a primit un accentuat caracter naţional. A fi creştin însemna a trăi Evanghelia după formele de pietate şi exprimare ale propriului popor şi aceasta însemna a păstra Liturghia, calendarul şi datinile naţiunii[6]. Actul de unire al unei

4 Th. Bremer, Historische Aspekte des Konflikts im ehemaligen Jugoslawien, in Una Sancta, Nr. 2/1994, p. 126—127; Astéros Argyriou, Peuples orthodoxes et musulmans dans les Balkans, în Contacts, 1994, Nr. 4, p. 246.

5 A se vedea amănunte la Ernst Ch. Suttner, Kirche und nationale Identität in Europa zur Zeit der Osmanenherschaft über Südosteuropa, în Ostkirchliche Studien, 43 Band, April 1994, Heft 1, p. 42.

6 Idem, ibidem, p. 42—43.

părţi a ortodocşilor români din Transilvania cu Roma reflecta în mod minunat această străduinţă pe atunci foarte actuală[7].

Cine nu făcea parte dintr-o comunitate religioasă n-avea şanse să se opună islamizării. Desigur convertirea sau îmbrăţişarea islamului aducea avantaje materiale, şi din acest motiv unii au acceptat trecerea la mahomedanism. Se obţinea în primul rând statutul unui cetăţean deplin, persoana fiind tratată drept „turc", indiferent cărei grupe etnice a aparţinut înainte de convertire. În felul acesta mulţi „turci" din Europa nu aparţineau etniei turceşti, ci erau greci sau armeni din Asia Mică, sârbi, bulgari, albanezi din Peninsula Balcanică trecuţi la mahomedanism. Adeseori în Balcani erau familii mari cu ramură dublă: una creştină, iar alta mahomedană. Exemplul cel mai reprezentativ îl întâlnim la reîntemeierea Patriarhiei sârbe din Peci (1557), care a luat naştere datorită eforturilor conjugate a doi fraţi: unul mare vizir în Constantinopol, iar celălalt, viitorul patriarh, era monah sârb la Muntele Athos[8].

Îmbrăţişarea islamului a fost privită de comunitatea creştină ca o trădare a religiei şi a identităţii naţionale. Cel ce făcea însă acest pas se simţea în continuare mai apropiat grupei etnice căreia i-a aparţinut prin naştere — în care mai avea de multe ori membri din familie — decât de noua grupă de care s-a ataşat prin îmbrăţişarea islamului[9]. Încercarea unui mahomedan de a părăsi islamul era destul de rară şi era pedepsită cu moartea[10]. În orice caz trecerea la islam constituia un act de importanţă religioasă, politică şi culturală prin care noul convertit primea drepturile unui musulman[11].

În tot timpul stăpânirii otomane, Biserica a desfăşurat o activitate remarcabilă pentru păstrarea credinţei ortodoxe, a conştiinţei naţionale şi a propriei culturi. Toate aceste elemente alcătuiau un tot care nu putea fi separat. Faptul că creştinii din imperiul otoman au suferit aceleaşi umiliri şi asupriri, indiferent de apartenenţa lor etnică, i-a apropiat pe unii de alţii şi le-a dat conştiinţa că împărtăşesc aceeaşi soartă şi aparţin aceleiaşi „naţiuni" a ortodocşilor[12]. S-a încercat chiar promovarea acestei „naţiuni" care era condusă de cercuri foarte precise. A existat chiar tendinţa anumitor cercuri fanariote de a promova limba şi cultura greacă care aveau ca scop de a întregi credinţa comună a ortodocşilor. Această tendinţă nu s-a putut impune însă nici după ce Patriarhia de Peci (1766) şi autocefalia Bisericii din Ohrida (1767) au fost desfiinţate prin intrigi de care Fanarul n-a fost străin. Dorinţa de a celebra Liturghia în limba proprie şi de a propovădui

---

7 În Manifestul de unire din 1698 a unei părţi a românilor ortodocşi cu Roma revenea ca o obsesie în post-scriptum-ul actului tocmai menţinerea neschimbată a Liturghiei, a calendarului şi a datinilor.

8 A. Argyriou, art. cit., p. 252.

9 Ibidem, p. 253.

10 Ibidem, p. 248.

11 Ibidem, p. 248.

12 Ibidem, p. 249.

credința prin intermediul limbii și culturii naționale a fost mai puternică decât tendința fanariotă de centralizare a puterii[13].

La sfârșitul secolului al 18-lea și începutul celui de al 19-lea au pătruns și în Balcani ideile iluminismului, ale revoluției franceze și a renașterii conștiinței naționale. Biserica mare din Constantinopol și cercurile inteligenței fanariote au respins însă aceste idei ca eretice. Prin această atitudine, Biserica oficială a ratat ocazia, de dragul așa zisei „națiuni" a ortodocșilor, de a sprijini, așa cum s-a așteptat, mișcările de redeșteptare națională[14]. În această direcție, fanarioții au fost mult prea fideli intereselor imperiului otoman de ale căror profituri s-au împărtășit ei înșiși din belșug. Interese minore au prevalat intereselor naționale. Clerul obișnuit s-a distanțat însă de poziția Patriarhiei ecumenice și a susținut după puteri mișcările de eliberare națională. În aceste împrejurări a apărut un motiv în plus ca imediat după câștigarea independenței politice de sub jugul turcesc să se ceară și independența bisericească, autocefalia, prin care se urmărea scoaterea Bisericii de sub orice influență străină.

2. *Situația ortodocșilor de sub monarhia austriacă*

La sfârșitul secolului al 17-lea și în special la începutul celui de al 18-lea, Austria a reușit să cucerească de la turci unele teritorii din sud-estul Europei. Transilvania și o parte din Peninsula Balcanică au fost înglobate în imperiul austriac. În aceste împrejurări istorice, românii ortodocși din Transilvania și sârbii, care sub patriarhul Arsenie III s-au stabilit în 1691 în monarhia austriacă, se găseau sub stăpânirea unui stat creștin de religie catolică. Sub austrieci ca și sub puterea otomană, ortodocșii doreau să-și păstreze credința ortodoxă și identitatea națională. În Transilvania se găseau mai multe națiuni, care erau foarte bine definite și din punct de vedere religios. În secolul 17 ungurii erau reformați în marea lor majoritate, sașii erau luterani, iar românii ortodocși. Catolicii, sub dominația principilor reformați, au fost foarte slab reprezentați. Dar, de asemenea, trebuie să recunoaștem că românii, deși constituiau majoritatea populației din Transilvania, nu erau recunoscuți ca națiune, așa cum era cazul ungurilor, sașilor și secuilor. Religia ortodoxă a românilor era doar tolerată. Această majoritate românească deranja și din acest motiv ortodocșii români au devenit terra missionis mai întâi pentru maghiarii reformați și mai târziu pentru politica de catolicizare a Curții vieneze. Sub împăratul Leopold (1698) le-a reușit austriecilor să câștige pentru unirea cu Roma o parte a românilor ortodocși din Transilvania. Majoritatea au rămas însă ortodocși și au fost privați de o ierarhie proprie mai multe decenii.

Sârbii ortodocși, care l-au urmat pe patriarhul Arsenie III și s-au stabilit în imperiul austriac, au văzut, după modelul pe care l-au trăit în imperiul otoman, în patriarh pe conducătorul lor spiritual și națio-

---

13 E. Ch. Suttner, art. cit., p. 50—51.
14 A. Argyriou, art. cit., p. 249—250.

nal. Desigur aceste pretenţii nu erau tocmai pe placul Vienei. După îndelungate tratative însă, sârbii au reuşit, la sfârşitul secolului 18, să întemeieze o Mitropolie la Karlowitz, care constituia o Biserică autocefală, de a cărei opinie Viena trebuia să ţină cont[15]. În acest fel sârbii au reuşit în cadrul monarhiei austriece să-şi păstreze credinţa, să promoveze cultura naţională şi şcolile bisericeşti şi de asemenea să-şi cultive limba naţională.

Românii ortodocşi din Transilvania s-au despărţit de Mitropolia sârbă din Karlowitz, de care au aparţinut timp de un secol şi au întemeiat sub mitropolitul Andrei Şaguna o Biserică autonomă proprie (1868—1869). Şaguna a dăruit Mitropoliei româneşti un statut care a permis societăţii româneşti şi parohiilor ei o dezvoltare în spirit democratic. Adunările parohiale, eparhiale şi cea mitropolitană ca şi consiliile şi comitetele aferente au cultivat interesele bisericeşti, naţionale şi culturale ale românilor. Ele au oferit românilor ortodocşi din Transilvania posibilitatea unei educaţii democratice.[16] Adunarea mitropolitană a fost un adevărat parlament al românilor din monarhia austriacă. Pe această cale s-a ajuns ca românii şi sârbii ortodocşi să constituie în imperiul Habsburgilor de la Viena un fel de „Biserică naţiune", după cum a fost calificat acest fenomen de către unii istorici bisericeşti[17].

Cu totul alta era situaţia românilor uniţi. „Prin unire... subliniază profesorul E. Ch. Suttner, ei (uniţii) stăteau sub supravegherea primatului Ungariei. Dintr-o „minoritate" sub controlul superintendentului calvin din timpul principilor Transilvaniei, ei au devenit sub Habsburgi o „minoritate" sub controlul primatului latin-catolic al Ungariei. Încă înaintea românilor ortodocşi, deja în anul 1854, ei au ajuns la o mitropolie. Cu toate acestea, prin caracterul multinaţional al Bisericii catolice şi ca o consecinţă a influenţei maghiarilor din Biserica catolică a monarhiei, autonomia acestei mitropolii se limita doar la domeniul bisericesc-liturgic. Foruri care ar fi putut oferi posibilitatea unei instruiri a spiritului democratic în problemele naţionale, cum acestea au putut fi create de conaţionalii lor ortodocşi au fost interzise uniţilor din Transilvania"[18].

Foarte multe elemente din Regulamentul şagunian de odinioară se păstrează până astăzi în Statutul Bisericii Ortodoxe Române, iar autonomia, autocefalia şi sinodalitatea constituie principiile de bază ale Ortodoxiei româneşti.

*
* *

Manifestându-se de-a lungul istoriei o astfel de apropiere între Biserică şi neam nu este de mirare că între cele două realităţi, cu o

15 E. Ch. Suttner, art. cit., p. 48—49.

16 Ibidem, p. 48—50. Amănunte în legătură cu Mitropolia ortodoxă a românilor din Transilvania la Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. III, Bucureşti 1981.

17 E. Ch. Suttner, art. cit., p. 50.

18 Ibidem, p. 50.

lungă şi reală osmoză, s-a ajuns în anumite perioade ale istoriei până la identificarea lor. Fără o cunoaştere a raportului dintre Biserică şi popor şi a împrejurărilor în care au evoluat Bisericile ortodoxe locale şi autocefale nu putem avea o imagine precisă şi corectă a acestui raport. Faptul că Biserica se simte legată şi răspunzătoare faţă de existenţa neamului pe care l-a păstorit în istorie nu ne dă dreptul să calificăm Bisericile ortodoxe drept naţionaliste. Bisericile ortodoxe locale sunt şi se consideră dintr-un anumit punct de vedere Biserici naţionale, dar acest fapt n-are nimic comun cu naţionalismul. Ele au fost naţionale chiar înainte de apariţia noţiunii de naţiune şi a ideologiei naţionaliste, prin faptul că ele erau româneşti, sârbeşti sau greceşti. Ele nu s-au exclus niciodată, ci, din contră, s-au considerat Biserici surori, care trăiesc în comuniune de dragoste şi credinţă manifestată în comuniunea euharistică.

Analizând raportul dintre Bisericile ortodoxe locale şi naţiune de pe alte poziţii decât cele pe care le-am arătat, unii ajung repede la concluzii care, oricât ar corespunde unor scheme preconcepute şi faţă de care unii se simt foarte legaţi, nu corespund realităţii. Realitatea istorică şi dogmatică nu poate fi exclusă în aprecierile pe care le emitem în legătură cu raportul dintre Bisericile ortodoxe şi poporul pe care-l păstoresc.

Legată de soarta poporului pe care l-a însoţit de-a lungul istoriei sale, Biserica se consideră naţională. Ea nu refuză însă altor popoare sau etnii Evanghelia şi Euharistia, nici nu sprijină ideea superiorităţii unui popor sau a unei etnii faţă de altele. Ca Biserică a unui anumit loc, ea se dedică oamenilor, împrejurărilor istorico-sociale şi datelor culturale în care trăiesc credincioşii ei. În înţelegerea ortodoxă, Biserica naţională înseamnează propovăduirea Evangheliei în împrejurările istorice şi socio-culturale proprii unui popor cu care Biserica s-a identificat în misiunea ei. Ea cuprinde pe credincioşii unui teritoriu, care constituie trupul lui Hristos şi în cadrul căruia fiecare membru sau grupă etnică îşi păstrează identitatea etnică şi culturală, participând în mod deplin la viaţa bisericească. Nimeni nu poate fi îndepărtat de la masa Domnului din cauza rasei, sexului, a apartenenţei sale culturale, etnice sau pe baza statutului său social, pentru că toţi, în ciuda diferenţelor naturale sau socio-culturale, aparţin aceluiaşi trup mistic al Domnului.

Biserica locală este concepută şi privită totdeauna în raport cu Biserica universală. Universalitatea ei depăşeşte etnicitatea, Biserica locală existând în realitate doar în comuniune cu celelalte Biserici surori. Biserica nu se poate izola, prin structura şi fiinţa ei ea este comuniune.

Raportul ei cu naţiunea, Biserica trebuie să-l privească în mod critic, iar criteriul ei de judecată nu poate fi decât unul teologic. Mai ales astăzi este absolut necesar faptul ca diferenţa dintre criteriul sau criteriile teologice şi ideologice sau ideologiile cu caracter partinic să apară cât se poate de evidentă. Privită din punct de vedere teologic, naţiunea este un element secundar. Etnicitate şi catolicitate (soborni-

citate), local şi universal constituie noţiuni cu care Biserica trebuie să opereze şi prin intermediul cărora ea trebuie să privească relaţia ei cu naţiunea. Biserica locală este o întrupare a Bisericii universale în deplinătatea ei în comuniune conciliară cu alte Biserici locale. Ea reprezintă maniera concretă în care întruparea, crucea, învierea şi înălţarea lui Iisus sunt trăite într-un loc anume, de către o grupă etnică sau un popor.

Naţionalismul, rasismul ca şi orice altă discriminare sunt străine Evangheliei, iar Biserica ortodoxă în cea de a III-a Conferinţă panortodoxă preconciliară s-a distanţat categoric de aceste manifestări ostile duhului Evangheliei.

Mircea Basarab

ŞTIRI DIN VIAŢA BISERICILOR ORTODOXE ŞI DESPRE ÎNTRUNIRI ECUMENICE

BELGRAD: COMUNICAT AL SFÂNTULUI SINOD. — La 3 martie a. c., Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Sârbe a convocat, la Belgrad, o consultaţie a tuturor episcopilor, pentru a discuta „provocările şi dificultăţile cu care se confruntă în acest moment istoric Biserica Ortodoxă Sârbă şi credincioşii săi". În urma discuţiilor purtate, Episcopatul Sârb a dat publicităţii un Comunicat, prin care cheamă încă o dată părţile beligerante să găsească soluţii paşnice la tragicul conflict din fosta Iugoslavie. Totodată, adresează un apel comunităţii internaţionale să ajute la soluţionarea conflictului, nu impunând nedreptatea prin forţă, ci căutând soluţii juste, care să respecte drepturile şi demnitatea fiecărei părţi implicate. Comunităţii Internaţionale i se cere, de asemenea, să abroge, de urgenţă, „sancţiunile inumane impuse Iugoslaviei", iar autorităţilor iugoslave „să desfiinţeze blocada împotriva propriului popor", întrucât toate acestea au produs numai nenorociri, suferinţe şi dezbinare. Adresându-se tuturor autorităţilor federale şi republicane, Episcopatul Sârb le cere ca, în acest moment crucial al istoriei, să depăşească dezbinările şi interesele individuale sau partizane, pentru a putea lua împreună decizii benefice întregului popor; „nici un individ şi nici un grup nu-şi poate atribui dreptul moral de a-şi asuma singur răspunderea destinului naţional", se arată în Comunicat. De asemenea, Biserica Ortodoxă Sârbă face apel la toţi credincioşii săi şi la întregul popor să ajute populaţia aflată în zonele de conflict, menţionând cu regret că în problema ajutoarelor umanitare, organismele internaţionale — tributare opiniei create de propaganda occidentală anti-sârbească — defavorizează ortodocşii din zonele respective. În acest context, Comunicatul menţionează, cu recunoştinţă, ajutorul frăţesc acordat de Biserica Ortodoxă Română, prin fondul „Filantropia".

În încheierea apelului, Episcopatul sârb, încredinţat că „ceea ce este cu neputinţă la oameni, este cu putinţă la Dumnezeu", îndeamnă

la rugăciune și post, la pocăință și iertare reciprocă, implorând ajutorul Domnului „în mâinile Căruia ne punem nădejdea pentru viitorul nostru și al tuturor popoarelor și națiunilor".

ZAGREB: SITUAȚIA COMUNITĂȚII ORTODOXE SÂRBE LOCALE. — Deși de la atentatul care, la 11 aprilie 1992, a distrus reședința episcopală ortodoxă și birourile Administrației Eparhiale din Zagreb, au trecut mai bine de 3 ani, reconstrucția acestora nu a început nici până acum. Comunitatea Ortodoxă s-a adresat în repetate rânduri autorităților croate, cerându-le să permită începerea lucrărilor de reconstrucție și să acorde, eventual, și un ajutor material — așa cum s-a procedat în cazul clădirii Comunității evreiești dinamitate, de asemenea, la a cărei reconstrucție Guvernul Croat a contribuit financiar — însă toate cererile ortodocșilor au rămas fără răspuns. Lipsa unui sediu face puțin probabilă și întoarcerea definitivă la Zagreb a Î. P. S. Mitropolit Ioan, conducătorul Eparhiei Ortodoxe Sârbe pentru Croația Occidentală și Slovenia, care trăiește în exil la Belgrad de peste trei ani. Î. P. S. Sa vine la Zagreb doar periodic, cu prilejul principalelor sărbători, cum s-a petrecut, de exemplu, la 27 ianuarie a. c., când, de sărbătoarea Sfântului Sava, primul Arhiepiscop al Sârbilor (sec. XIII), a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica „Schimbării la Față", în prezența unei mulțimi impresionante de credincioși, adunați în jurul arhipăstorului lor.

Tot fără răspuns au rămas și solicitările adresate primarului de către Parohia Schimbării la Față, de a i se permite să utilizeze, măcar temporar, un local comercial dezafectat care, înainte de a fi naționalizat de comuniști, aparținuse Bisericii Ortodoxe Sârbe și în care parohia ar putea, în prezent, să țină cursurile de pregătire religioasă, să distribuie ajutoarele umanitare.

Pe de altă parte, atacurile dezlănțuite în presa croată împotriva Bisericii Ortodoxe Sârbe continuă la fel de intens, atât în publicația oficială a Bisericii Catolice Croate, cât și în principalele cotidiene naționale. Totodată, ortodocșii sârbi din Croația sunt supuși multor presiuni pentru a-și înscrie copiii lor cursurile de catehism organizate de Biserica Catolică.

(cf. SOP/martie 1995)

SKOPJE: DISENSIUNI PRIVIND RECUNOAȘTEREA BISERICII ORTODOXE DIN MACEDONIA. — Președintele fostei Republici Iugoslave a Macedoniei (FYROM), Kiro Gligorov, acuză conducerea Bisericii Ortodoxe Sârbe că refuză să recunoască autocefalia Bisericii Ortodoxe a Macedoniei și consideră că această atitudine afectează negativ relațiile țării sale cu Guvernul de la Belgrad. Această Biserică Ortodoxă, ai cărei membri reprezintă 60% din locuitorii FYROM (1,9 milioane), numără 10 eparhii (din care 3 peste hotare) și a fost recunoscută ca autonomă de către Patriarhia Sârbă, în 1958. Conform unui recensământ recent, sârbii reprezintă 2% din populația macedoneană, turcii 4%, țiganii 2,3%; albanezii, care reprezintă 23%, se plâng că Guvernul nu le acordă drepturi egale. În 1967, Biserica Macedoneană și-a declarat în mod unilateral autocefalia, care nu i-a fost însă recu-

noscută de nici una din Bisericile Ortodoxe; Sinodul Ortodox Sârb i-a adresat în 1994 un ultimatum, cerându-i „să revină la unitatea canonică cu Patriarhia de la Belgrad", dar partea macedoneană l-a respins. Din 1991, dată la care fosta Republică Iugoslavă şi-a declarat independenţa, revendicările bisericeşti ale Bisericii din Macedonia au primit sprijinul Guvernului de la Skopje.

Patriarhul Ecumenic BARTOLOMEU I a precizat că, „deşi canoanele Bisericii Ortodoxe recunosc Bisericilor locale dreptul la autonomie şi chiar la autocefalie", acestea nu pot fi acordate decât dacă demersurile întreprinse în acest sens respectă prevederile dreptului canonic şi urmează „proceduri exclusiv spirituale". La rândul său, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice la Geneva, George Tsetsis, a precizat: «toată această problemă (a Bisericii Ortodoxe în FYROM) este dureroasă, dar ar trebui rezolvată potrivit disciplinei şi dreptului canonic în vigoare în Biserica Ortodoxă şi nu după criterii seculare (...). De altfel, chiar faptul că Preşedintele Gligorov pledează pentru autocefalia aşa zisei Biserici Ortodoxe Macedonene, este o dovadă în plus că declaraţia de autocefalie din 1967 fusese dictată de raţiuni politice, înscriindu-se într-un demers politic care căuta să dovedească cum că sudul Iugoslaviei era locuit de „naţiunea macedoneană"».

(cf. ENI, februarie 1995)

M. A.

TBILISI: BISERICA ORTODOXĂ DIN GEORGIA CUNOAŞTE O ADEVĂRATĂ RENAŞTERE. — Într-un document recent dat publicităţii, P. S. Episcop Avraam Garmelia, rectorul Academiei de teologie ortodoxă din Tbilisi şi Pr. Grigore Gamrekeli, preşedintele comitetului ştiinţific al Patriarhiei georgiene, declară că, „într-un context politic şi economic deosebit de dureros, Biserica Ortodoxă din Georgia cunoaşte astăzi o înflorire remarcabilă".

În timp ce în ultimii ani ai regimului comunist, în Georgia nu mai rămăseseră deschise decât 50 de biserici din cele 2 000 existente în 1917, doar patru-cinci mânăstiri şi un singur seminar, în perioada actuală, după dispariţia fostei URSS, numărul lăcaşurilor de cult deschise în capitală s-a dublat, prin restituirea multor biserici dezafectate de comunişti, cât şi prin construirea a două biserici noi. Şi în alte oraşe ale ţării s-au construit biserici — la Rustavi, Chindissi, Gardabani, iar o impozantă catedrală închinată Sf. Treimi urmează să fie edificată la Tbilisi, cu ajutorul statului pentru a comemora 2 000 de ani de creştinism şi 1 500 de ani de la înfiinţarea Bisericii georgiene. De asemenea, au fost reactivate zece comunităţi monahale de călugări şi şapte de maici.

Condiţiile grele de viaţă ale populaţiei au determinat Biserica să pună un accent deosebit pe activitatea caritativă şi umanitară. Astfel, s-a înfiinţat o reţea de cantine pentru săraci şi pentru refugiaţii din Abhazia. Sunt distribuite ajutoare familiilor nevoiaşe; bătrânii, infirmii şi bolnavii primesc hrana la domiciliu, prin voluntariatul unor enoriaşi. Ajutoarele umanitare primite din străinătate (SUA, Germania, Grecia, Olanda, Elveţia) sau din partea unor Biserici (îndeosebi

Biserica Anglicană) sunt distribuite integral celor săraci, fără deosebire de apartenență religioasă sau etnii. Activitatea caritativă este coordonată de un serviciu special al Patriarhiei, Centrul Lazăr, în timp ce ajutorul financiar este gestionat printr-un Fond de ajutor economic creat recent de Biserică. Unele eparhii și-au înființat propriile structuri în acest domeniu.

Un alt capitol de primă importanță îl reprezintă pregătirea teologică, cu atât mai necesară cu cât în Georgia, ca și în celelalte țări ale fostului bloc comunist, se constată o adevărată invazie de misionari, secte, evanghelizatori etc. Instruirea preoților și a cateheților se efectuează în cele două academii teologice, de la Tbilisi și Gelati, cele trei seminarii (Tbilisi, Batum, Akhaltsikhe) în institutul pedagogic din Tbilisi, sau liceele ortodoxe din Tbilisi, Batum și Khulo. Pe de altă parte, în fiecare eparhie există centre de pregătire a cateheților și misionarilor, chemați să ia parte la „reevanghelizarea națiunii georgiene". Sub îndrumarea Î. P. S. Arhiepiscop Daniel de Suhumi s-au înființat mai multe grupuri de tineri care acordă asistență refugiaților, distribuie cărți de edificare spirituală, organizează dezbateri pe teme religioase. De asemenea, se organizează pelerinaje la centrele duhovnicești din țară.

În prezent, Biserica, în colaborare cu cadrele didactice, pregătește un program de educație religioasă în școli, deoarece până acum, după cum constată P. S. Avraam, „școala nu a oferit cunoștințele necesare nici în domeniul spiritual și moral, nici în cel cultural și artistic". Ori, s-a constatat că renașterea artei religioase, antrenată de edificarea de noi biserici, a trezit în rândul tineretului un interes deosebit față de viața Bisericii.

Biserica din Georgia a fost întemeiată în sec. IV, fiind una dintre cele mai vechi Biserici locale care a reușit să mențină vie mărturia creștină în regiunea Caucazului, în pofida presiunilor vecinilor islamici, apoi a „regimului sovietic". Autocefalia i-a fost recunoscută de Patriarhia Moscovei în 1943 și de către Constantinopol în 1991. Biserica Georgiei este membră CED (actualul său Întâistătător, Patriarhul Catolicos Ilia II, fiind și copreședinte al CED între 1978—1983) și a KEK.

În cursul conflictelor politice care de cinci ani frământă regiunea Caucazului, Biserica Georgiei a căutat să aibă un rol conciliator, acționând în favoarea soluțiilor negociate și echitabile.

(cf. SOP/aprilie 1995)

M. A.

GEORGIA: MINISTRUL RUS AL APĂRĂRII SE BOTEAZĂ PE NEAȘTEPTATE. — În seara de 22 martie a. c., la sfârșitul unei vizite oficiale pe care o făcuse în Georgia, Ministrul rus al Apărării, Pavel Graciov, s-a botezat într-o Biserică Ortodoxă, „Sfânta Fecioară" din Ananuri, la 70 de km de Tbilisi, avându-l ca naș pe Ministrul Apărării georgian. Purtătorul de cuvânt al Patriarhiei Ortodoxe din Georgia a declarat că botezul a fost făcut „pe neașteptate", că nici o autorizație specială nu fusese solicitată în acest sens de la autoritățile bisericești

şi a refuzat orice comentariu privind motivele care l-au determinat pe Graciov să devină membru al Bisericii georgiene. Precizând că este vorba de o opţiune personală, purtătorul de cuvânt a menţionat că „Biserica Georgiană se poate mândri cu convertirea mai multor foşti comunişti". Într-adevăr, este pentru a doua oară când un înalt demnitar comunist primeşte botezul în Biserica Ortodoxă a Georgiei, Biserică care datează de la începutul secolului al V-lea şi al cărui rol determinant în mişcarea de independenţă georgiană (1989—1991) este unanim recunoscut: primul înalt demnitar, care s-a botezat în secret în Catedrala Ortodoxă din Tbilisi în noiembrie 1992, a fost actualul preşedinte şi fost ministru de externe sovietic, Eduard Şevarnadze, care şi-a luat numele creştin de George în cinstea Sfântului patron al ţării sale. La rândul său, Pavel Graciov, în vârstă de 47 de ani, militar în armata sovietică de la 17 ani, „erou al URSS" după ce a condus trupele sovietice din Afganistan timp de 5 ani, a fost membru al Partidului Comunist Sovietic din 1972 până la dizolvarea acestuia, în 1991, fiind numit Ministru al Apărării în Federaţia Rusă în 1992. Actualmente, Graciov a fost foarte criticat pentru brutalităţile comise de Armata rusă în timpul războiului din Cecenia. El se afla în Georgia pentru semnarea unui tratat de cooperare care dă Rusiei dreptul de a utiliza timp de 20 de ani bazele militare georgiene.

Georgia este prima dintre Republicile foste Sovietice care a reintrodus — în iunie 1994 — educaţia religioasă şi culturală ca disciplină obligatorie în învăţământul de stat.

(cf. ENI/27 martie 1995)

M. A.

ALBANIA: REVISTA BISERICII ORTODOXE APARE ÎN LIMBA ENGLEZĂ. Începând din luna martie a. c., revista oficială a Bisericii Ortodoxe din Albania, „Învierea" („Ngjallja"), care, din octombrie 1992, apare lunar într-un tiraj de 5 000 de exemplare, va apărea şi în versiune engleză. Această iniţiativă reprezintă o nouă dovadă a renaşterii pe care ortodoxia o cunoaşte în această ţară, în pofida tuturor greutăţilor pe care le întâmpină. După părerea redactorului său, Vanghelis Dulas, un laic ortodox în vârstă de 27 de ani, licenţiat al universităţii din Tirana, această revistă constituie „unul din cele mai importante instrumente ale acţiunii misionare şi catehetice ale Bisericii în Albania".

(cf SOP/martie 1995)

BELGIA: ÎNTRUNIREA PROFESORILOR DE RELIGIE ORTODOXĂ. — La 17 ianuarie a. c., a avut loc prima Zi Pedagogică a profesorilor de religie ortodoxă din şcolile flamande, sub preşedinţia Î. P. S. Mitropolit Pantelimon al Belgiei. Cu acest prilej, a fost constituită o comisie care va avea sarcina de a redacta programele de studiu şi de a examina modalităţile de coordonare a mijloacelor pedagogice şi didactice. În Belgia, religia ortodoxă a fost introdusă ca disciplină de studiu în şcolile de stat din anul 1989; anul acesta, este predată în 46 de şcoli, de către 11 profesori, în 136 ore pe săptămână. În mai 1994,

a fost numit şi un inspector în acest domeniu, şi anume diaconul Dominique Verbeke, de la parohia „Sf. Andrei" din Gand.

(cf. SOP/martie 1995)

M. A.

TANANARIVE: ÎNFIINŢAREA UNEI MISIUNI ORTODOXE. — Felul în care a luat naştere comunitatea ortodoxă dn Madagascar l-a determinat pe Î. P. S. Hrisostom de Zimbabwe (Patriarhia Alexandriei), sub jurisdicţia căruia se află Madagascarul, să afirme că „de nepătruns sunt căile Domnului".

În urmă cu un an, un tânăr învăţător din Madagascar s-a adresat Bisericii Ortodoxe din Grecia, exprimându-şi dorinţa de a cunoaşte Ortodoxia; scrisoarea acestuia a fost publicată în revista „Panta ta ethni", editată de Diaconia Apostolică a Bisericii greceşti, care în comentariul însoţitor, sugera ca răspunsul la cererea tânărului malgaş să nu se limiteze la o scrisoare, ci un misionar ortodox să se ducă la faţa locului în acest scop. Un cititor al revistei, preotul ortodox din Australia, Nectarie Kellis, a reacţionat la acest apel şi luându-şi un concediu de trei luni, s-a dus în Madagascar din august până în octombrie 1994, pentru a face misiune. La sosirea sa acolo, a constatat că din comunitatea grecească instalată în insulă la începutul secolului şi care număra pe atunci cca 600 persoane, nu au mai rămas, din cauza deteriorării situaţiei economice şi politice după obţinerea independenţei, decât vreo 20 de credincioşi şi două biserici, biserica „Adormirii" din Tananarive şi „Sf. Nicolae" din Mazanga; în acelaşi timp, însă, preotul grec a descoperit cca 2 000 de băştinaşi proveniţi din familii mixte, cu unul din părinţi de origine greacă. Pornind de aici, pr. Nectarie ajutat de tânărul învăţător malgaş, Jea-Louis Rakotondrazafy, devenit ortodox, au constituit primul nucleu de cateheţi. Astăzi, comunitatea ortodoxă malgaşă numără aproape 3 000 de persoane, organizate în 14 grupuri de catehumeni, cele două biserici au fost restaurate, iar actualmente se lucrează la traducerea Sf. Liturghii în limba malgaşă. Totodată pe un teren de 8 500 m², situat la 7 km de Tananarive, urmează să se construiască un centru misionar ortodox. În martie 1995, Î. P. S. Mitropolit Hrisostom a vizitat pentru a doua oară tânăra comunitate ortodoxă. Î. P. S. Sa nădăjduieşte ca Pr. Kellis să mai poată veni pentru încă o perioadă sau ca un alt preot cu vocaţie misionară să vină să se instaleze definitiv până la apariţia primilor preoţi ortodocşi autohtoni, dintre care primul ar putea fi chiar tânărul învăţător Jean-Louis Rakotondrazafy.

(cf. SOP/aprilie 1995)

M. Alexandrescu

BISERICA ORTODOXĂ DIN ERITREEA. — De la dobândirea independenţei faţă de Etiopia, la 24 mai 1991, Biserica din Eritreea a început o intensă activitate de organizare. S-a format un consiliu bisericesc, din care fac parte preoţi şi laici, sub conducerea lui Abba Philipos, Episcopul de Eritreea, în vârstă de 90 de ani. Cinci călugări, acum episcopi, au fost aleşi şi trimişi în Egipt care, înainte de a fi hi-

rotoniţi, s-au aflat timp de şase luni sub îndrumarea spirituală a Sanctităţii Sale Papa Shenouda al III-lea.

Biserica din Eritreea are peste 1,7 milioane de membri, 1 500 de biserici, 22 de mânăstiri şi mai mult de 15 000 de preoţi. Biserica se consideră a fi cea care în anul 330 A. D. l-a primit pe Episcopul Frumentios, hirotonit de Sf. Athanasius, când acesta a călătorit pe mare de la porturile din Egipt, pe Marea Roşie şi a debarcat în Portul Asmara, în Eritreea.

Biserica Ortodoxă din Eritreea a făcut parte din Biserica Etiopiană în cei 30 de ani cât a durat dominaţia etiopiană în Eritreea. De la dobândirea independenţei ţării, Biserica a devenit, de asemenea independentă faţă de Biserica Etiopiană.

În februarie a.c., Sanctitatea Sa Shenouda al III-lea a trimis o delegaţie care să întâlnească delegaţia Bisericii Ortodoxe Etiopiene la Addis Abeba. Între cele două Biserici s-a semnat un nou protocol recunoscându-se autocefalia (independenţa) Bisericii Etiopiene şi primatul Papei Alexandriei (Shenouda) care deţine prima poziţie de onoare. S-a format un comitet mixt care să supravegheze traducerea în viaţă a protocolului şi care să promoveze cooperarea.

(cf. MECC News Report mai/iunie 1994)

ISRAEL: ACORD CU PRIVIRE LA RESTAURAREA BISERICII SF. MORMÂNT. — Întâistătătorii principalelor trei comunităţi creştine din Ierusalim — patriarhul ortodox, cel armean şi cel catolic — au ajuns la un acord cu privire la proiectul de restaurare a domului bisericii Sf. Mormânt, pe care o gireazâ în comun, conform unor reguli stabilite în secolul trecut. Se pare că este pentru prima oară în ultimii 150 de ani că un proiect de asemenea anvergură a fost adoptat. Costul lucrărilor a fost estimat la cca. 750 000 dolari, la cheltuieli urmând să contribuie toate cele trei Biserici creştine. UNESCO şi-a condiţionat participarea de încheiere a unui acord prealabil în acest sens între cele trei comunităţi care răspund de edificiu. Biserica Sf. Mormânt a fost ridicată de împăratul bizantin Constantin cel Mare la 333, iar în sec. XI—XII, cruciaţii i-au adus importante modificări. Lucrările de restaurare sunt prevăzute a începe în prima jumătate a anului în curs.

(cf. SOP/aprilie 1995)

M. A.

ÎNTRUNIREA COMUNĂ KEK/CCEE. — În zilele de 12—14 mai a.c., la Assisi a avut loc întrunirea comună a Comitetului Central al Conferinţei Bisericilor Europene şi a Consiliului Conferinţelor Episcopale Europene, reunind 120 de participanţi care reprezentau cele 118 Biserici membre ale KEK, precum şi preşedinţii celor 33 de Conferinţe episcopale. Întrunirea — prima de acest gen care reuneşte cele două organe executive — a fost prezidată de cei doi preşedinţi respectivi, Decanul John Arnol din Durham (Anglia), şi Cardinalul Miloslav Vlk din Praga (Cehoslovacia).

Discuţiile s-au axat pe pregătirea celei de-a doua Adunări Ecumenice Europene, care se va ţine la Graz (Austria), între 23—29 iunie 1997. Se aşteaptă o largă participare, din toate ţările Europei, Întrunirea de la Assisi scoţând în evidenţă interesul faţă de o numeroasă participare a tinerilor. Adunarea din 1997 urmează primei Adunări, ţinută la Basel în 1989, pe tema „Pace şi Dreptate pentru întreaga Creaţie.".

Cea de a doua Adunare Ecumenică Europeană constituie o nouă etapă pe calea ecumenică a Bisericilor europene. Pentru prima dată, Bisericile şi creştinii din Europa Centrală şi Răsăriteană vor avea posibilitatea să se exprime pe deplin liber într-o întrunire de acest gen. Participanţii vor discuta despre experienţele fiecăruia, vor face schimb de impresii şi vor dezbate probleme legate de tema principală: RECONCILIEREA, DAR AL LUI DUMNEZEU ŞI IZVOR DE VIAŢĂ NOUĂ.

Adunarea se doreşte, totodată, a fi un prilej de mărturisire plină de bucurie a credinţei noastre creştine comune, precum şi un schimb de experienţă între creştini de confesiuni diferite, contribuind astfel la precizarea misiunii care revine Bisericilor şi creştinilor în slujirea reconcilierii.

Adunarea va avea şase puncte centrale, precizate în mesajul final al Întrunirii comune, căruia i s-a dat citire la ceremonia religioasă săvârşită la închiderea lucrărilor în bazilica Sfântului Francisc:

— căutarea unităţii văzute a Bisericii;

— dialogul cu religiile şi culturile;

— activitatea pentru dreptate socială şi, îndeosebi, lupta împotriva sărăciei, excluderii sociale şi celorlalte forme de discriminare;

— angajamentul în favoarea reconcilierii între popoare şi în sânul aceluiaşi popor, îndeosebi prin forme neviolente de rezolvare a conflictelor;

— o nouă „praxis" a răspunderii ecologice, în spiritul respectului faţă de generaţiile viitoare;

— o împărţire echitabilă cu celelalte regiuni ale lumii.

În vederea pregătirii celei de-a doua Adunări, a fost publicat un manual de studiu, existent în versiune engleză, franceză, germană şi rusă, al cărui scop este de a facilita pregătirile la nivel naţional, subregional şi local. Acest manual cuprinde, pe lângă contribuţii biblice şi teologice, exemple concrete de reconciliere între Biserici din diferite ţări ale Europei, precum şi analize ale situaţiei actuale din Europa, din punct de vedere al reconcilierii, în ţări cum ar fi fosta Iugoslavie, Irlanda de Nord şi Cipru. Sunt evocate, de asemenea, relaţiile dintre Nord şi Sud.

În prima zi a lucrărilor de la Assisi, cinci vorbitori au prezentat situaţia din ţara sau din regiunea lor din punctul de vedere al unei Biserici minoritare; aceştia veneau din Austria, Belgia, Rusia, Republica Slovacă şi din zona nordică. În ziua următoare aceste analize au

fost aprofundate prin două prezentări teologice ale reconcilierii din punct de vedere catolic şi respectiv ortodox. S-a ajuns la concluzia că este nevoie de un ecumenism venit din inimă şi s-a exprimat îndemnul de a se acţiona în mod concret pentru promovarea eforturilor închinate reconcilierii.

Duminică, 14 mai, participanţii din partea KEK, cât şi un număr important de delegaţi ai CCEE, s-au dus la Florenţa pentru a participa la o slujbă ecumenică comună, oficiată în Biserica Valdeză, unde au fost salutaţi de către reprezentanţii Bisericilor Protestante din Florenţa, membri ai Federaţiei Protestante italiene. La ceremonia religioasă a participat şi Cardinalul Silvano Piovanell.

Întrunirea s-a încheiat în seara de duminică, 14 mai, printr-o slujbă ecumenică în bazilica Sf. Francisc din Assisi, prilej cu care s-a citit mesajul Preşedinţilor privind reconcilierea. Acesta a constituit un prim îndemn adresat Bisericilor şi credincioşilor de a se angaja pe calea care conduce la cea de a doua Adunare Ecumenică Europeană de la Graz.

La această întrunire, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de o delegaţie condusă de Î. P.S. Mitropolit DANIEL al Moldovei şi Bucovinei şi alcătuită din P. S. Episcop TEOFAN SINAITUL, Vicar patriarhal şi Monahia MARIA BĂLAN de la Mânăstirea Agapia; Biserica Romano-Catolică din România a fost reprezentată de Î. P. S. Mitropolit IOAN ROBU, iar cea Greco-Catolică, de P. S. Episcop VIRGIL.

VARŞOVIA: CONFERINŢA INTERNAŢIONALĂ A CAPELANILOR MILITARI. — Peste 80 de delegaţi veniţi din 30 de ţări — episcopi ortodocşi, romano-catolici şi protestanţi, un rabin şi 2 imami, precum şi 12 generali şi amirali — au participat la o conferinţă internaţională organizată în luna februarie la Varşovia, pe tema „Capelanul, martor al credinţei". Iniţiativa comunităţilor religioase din Europa Centrală şi de Răsărit de a reînvia tradiţia istorică a capelanatului militar şi lucrarea pastorală în rândul armatei este sprijinită şi de autorităţile guvernamentale ale ţărilor respective. „Capelanii participă şi la exerciţiile Parteneriatului pentru Pace, precum şi la întrunirile şi dezbaterile privind integrarea unei armate europene", a declarat Herman Keizer, Capelan general (luteran) al forţelor armate ale S.U.A. în Europa, participant şi el la conferinţă. După părerea sa, rolul capelanului nu trebuie să se limiteze la oficierea ceremoniilor religioase, ci trebuie să sensibilizeze soldaţii la diferitele probleme existente, ca: alcoolismul, drogurile etc., veghind la „asigurarea unui bun echilibru între solicitările religioase şi cele militare".

În Polonia, capelanatul militar a fost reintrodus în urmă cu 5 ani. Episcopul militar romano-catolic Lezek Glodz a cerut preoţilor săi să permită accesul în bisericile lor şi capelanilor militari ortodocşi. La începutul anului, P. S. Sava de Bialystok — Gdansk a fost numit episcop militar ortodox pentru Europa de Est; în cursul anului 1995, va fi

numit şi un episcop militar din partea Bisericii Evanghelice C.A. (90 000 credincioşi).

În Cehia, s-a hotărât introducerea unei pregătiri „umaniste" în armată, un prim grup de cadre „umanitare" fiind desemnate de Ministerul Apărării să înceapă în aprilie cursuri ecumenice în acest scop.

În Slovacia, funcţia de pastor pentru armată a fost restabilită la 1 februarie a. c., exact la 45 de ani după ce fusese desfiinţată de comunişti. Reprezentantul slovac la conferinţă şi-a exprimat nădejdea că prezenţa capelanilor în armată va avea o influenţă benefică asupra întregii societăţi, neutralizând sechelele îndoctrinării ateiste şi facilitând totodată integrarea militară a Slovaciei în NATO.

În Federaţia Rusă, o comisie de coordonare a fost înfiinţată în acest scop în martie 1994, de către Sanctitatea Sa Patriarhul ALEXEI al Moscovei şi Ministrul Apărării PAVEL GRACIOV, comisie care urmează să fie lărgită cu reprezentanţii diferitelor minorităţilor religioase din ţară.

Reprezentantul Bulgariei, Î. P. S. Mitropolit GRIGORIE, şi-a exprimat nădejdea că instituţia capelanatului militar va fi restabilită şi în ţara sa, unde preoţii nu au acces în centrele militare decât cu invitaţie specială, în timp ce influenţele nefaste se înmulţesc continuu: „tinerii sunt atraşi de secte, care înainte nici nu existau la noi".

În ceea ce priveşte Ungaria, soldaţii reformaţi şi cei evrei beneficiază de asistenţa religioasă a capelanilor respectivi; la rândul său, Episcopul militar romano-catolic Gaspar Ladoczy a recrutat deja peste 50 de preoţi şi aşteaptă acum atribuirea capelelor necesare.

Conferinţa capelanilor militari s-a încheiat cu un pelerinaj la Iasnaia Gora şi cu rugăciuni ecumenice în fostul lagăr de la Auschwitz.

(cf. ENI/februarie 1995)

M. A.

GENEVA: MESAJUL DE CINCIZECIME AL CONDUCERII C.E.B. — Ca în fiecare an, şi anul acesta, cu prilejul Cincizecimii, preşedinţii Consiliului Ecumenic al Bisericilor au adresat un mesaj tuturor Bisericilor membre. La semnificaţia acestei mari sărbători a creştinătăţii, anul acesta se adaugă un alt eveniment important din istoria umanităţii, şi anume comemorarea a cincizeci de ani de la încheierea celui de al II-lea război mondial; aceasta îi face pe autorii mesajului să evoce anul biblic al jubileului, cel venit după „şapte săptămâni de ani", în care Dumnezeu ne cere să ne pocăim, să ne iertăm datornicii şi să reinstaurăm dreptatea în relaţiile cu semenii noştri. „În această perioadă a Cincizecimii anului 1995, la „şapte săptămâni de ani" după sfârşitul celui de al II-lea război mondial, nouă creştinilor, ne revine în mod special misiunea de a reînvia această tradiţie a jubileului, mărturisind că nu am ştiut să punem temelia unei păci drepte, pocăindu-ne pentru păcatul dezbinării şi reînnoindu-ne angajarea în favoarea păcii, în mijlocul comunităţilor şi popoarelor reconciliate. Într-o lume sfâşiată de violenţă, să ne oprim o clipă pentru a ne ruga ca Duhul să sufle din nou asupra noastră pentru a risipi norii îndoie-

lii şi ai deznădejdii, pentru a ne boteza cu limbile de foc, făcându-ne una în Hristos Cel Înviat".

Totodată, C.E.B. este în aşteptarea unui alt jubileu, şi anume a cincizecea aniversare de la crearea sa, care va fi sărbătorită cu prilejul celei de a VII-a Adunării Generale, la Harare, în Zimbabwe în 1998.

Redăm, în continuare, textul integral al Mesajului:

CINCIZECIME 1995
Mesajul Preşedinţilor şi Preşedintelor
Consiliului Ecumenic al Bisericilor

În urmă cu 50 de ani, în această perioadă, popoarele lumii tocmai ajungeau la limanul barbariei celui de-al doilea război mondial: oraşele erau ruine, satele transformate în pustiuri de către bombele agresorilor şi ale justiţiarilor, comunităţile erau răvăşite de ură şi de ambiţii deşarte. În urmă, se profilau ororile marşurilor morţii, ale lagărelor de exterminare, ale devastărilor făcute de bomba atomică. În faţă, făgăduinţa păcii, nădejdea de a-şi putea reclădi căminul, de a semăna şi a aduna recolta.

În timp ce zorii unei zile noi apăreau la orizont, se definitiva Carta unei noi Organizaţii a Naţiunilor Unite, care să fie capabilă să „apere generaţiile viitoare de flagelul războiului".

De-a lungul întregului an 1995, bărbaţi şi femei din numeroase ţări se vor duce în cimitire, pe câmpurile de bătălie şi la locurile ruşinii — tragică evocare a acestui conflict mondial — pentru a deplânge şi a se întrista de absurditatea războiului. Unii se vor aduna pentru a sărbători izbânda binelui asupra răului, a raţiunii asupra nebuniei, a armatei lor asupra armatelor inamice. Alţii se vor întruni pentru a se întreba asupra stării lumii actuale, mereu pradă urii şi violenţei. Mulţi vor vorbi despre rezultatele remarcabile obţinute de Organizaţia Naţiunilor Unite. Alţii ne vor aduce aminte că ea nu a reuşit încă să elimine războiul şi că trebuie reformată, de urgenţă, dacă vrem să mai poată răspunde speranţelor de pace şi de securitate ale popoarelor timpurilor noastre.

Printre cei care vor plânge şi vor sărbători victoria, se vor afla şi creştini. Mulţi dintre ei vor fi chemaţi pentru a conferi, prin prezenţa lor, un caracter de solemnitate, de demnitate şi de comemorare a acestor manifestări publice; vor fi chemaţi să aducă un sprijin pastoral în momentele de mare emoţie care vor însoţi această aniversare, şi să se întrebe asupra semnificaţiei acesteia pentru noi, astăzi.

Aceste manifestări vor oferi prilejul de a aduce vestea cea bună a lui Iisus Hristos, asigurarea că dincolo de suferinţă şi de pierdere se află făgăduinţa Învierii şi că din dezbinare se poate naşte nădejdea reconcilierii şi unităţii.

Comemorarea acestor cincizeci de ani ne duce cu gândul la anul biblic al jubileului (Levitic 25) şi la chemarea pe care ne-o adresează, să ne pocăim, să ne-ntoarcem din nou către Dumnezeu, să-i eliberăm

pe cei aflaţi în sclavie şi să iertăm datornicilor noştri, să îndreptăm balanţa justiţiei, să restabilim relaţii juste cu aproapele nostru şi cu Dumnezeu şi să creăm condiţii favorabile păcii.

Mesajul unei noi speranţe care răsună în proclamarea jubileului — după „şapte săptămâni de ani" — este legat, în tradiţiile evreiască şi creştină, de evenimentul Cincizecimii, sărbătorită de către fiii lui Israel la şapte săptămâni după Paştile lor, după ieşirea din Egipt. În ziua Cincizecimii, ucenicii lui Iisus, adunaţi toţi împreună la Ierusalim după şapte săptămâni de sărbătorire a Învierii Sale, îşi văd nădejdile împlinite prin venirea Duhului Sfânt, care se pogoară peste ei.

În această perioadă a Cincizecimii anului 1995, la „şapte săptămâni de ani" după sfârşitul celui de-al doilea război mondial, nouă, creştinilor, ne revine în mod special misiunea de a reînvia această tradiţie a jubileului, mărturisind că nu am ştiut să punem temelia unei păci drepte, pocăindu-ne pentru păcatul dezbinării şi reînnoindu-ne angajarea în favoarea păcii, în mijlocul comunităţilor şi popoarelor reconciliate. Într-o lume sfâşiată de violenţă, să ne oprim o clipă pentru a ne ruga ca Duhul să sufle din nou cu putere asupra noastră, oriunde ne-am afla, pentru a risipi norii îndoielii şi ai deznădejdii, pentru a ne boteza cu limbile de foc, făcându-ne una în Hristos Cel Înviat.

Pentru a pregăti a cincizecea aniversare de la crearea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care va fi sărbătorită cu prilejul celei de-a VIII-a Adunări de la Harere (Zimbabwe) în 1998, Bisericile membre au fost invitate să reflecteze la semnificaţia jubileului. Astfel, să vestim împreună Evanghelia Domnului păcii şi, reluând tema acestei Adunări, să spunem tuturor neamurilor: „să ne întoarcem către Dumnezeu în bucurie şi nădejde".

Preşedintele şi preşedinţii Consiliului Ecumenic al Bisericilor
Dna. Anna Marie Aagaard, profesor, Hojbjerg, Danemarca
Episcopul Vinton Anderson, Saint Louis, Statele Unite
Episcopul Leslie Boseto, Boeboe Village, Insulele Salomon
Dna. Priyanka Mendis, Idama, Sri Lanka
Patriarhul Parthenios, Alexandria, Egipt
Dna. Eunice Santana, pastor, Arecibo, Porto Rico
Papa Shenouda III, Le Caire, Egipt
M. Aaron Tolen, Yaounde, Camerun

M. A.

ADDIS ABEBA: VIZITA SANCTITĂŢII SALE PATRIARHUL ECUMENIC ÎN ETIOPIA. — La invitaţia Sanctităţii Sale Abuna PAUL, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Orientale din Etiopia, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic BARTOLOMEU I a făcut o vizită în această ţară, între 11—21 ianuarie a.c., ca răspuns la vizita făcută la Fanar, în decembrie 1993, de către Patriarhul Paul. Această întâlnire a celor doi Întâistătători a avut o importanţă deosebită, atât prin faptul că este prima pe care un patriarh ecumenic o face în Etiopia, cât şi în contextul apropierii, în curs de realizare, între cele două familii de Biserici,

Ortodoxe şi Ortodoxe Orientale (precalcedoniene).

În acelaşi timp, aşa cum se preciza în Buletinul Informativ al Patriarhiei Ecumenice, publicat la Geneva, această vizită „este mai mult decât o simplă întâlnire protocolară", fiind în primul rând „o manifestare de solidaritate şi de sprijin (...) faţă de o sfântă Biserică, străveche şi respectabilă, care după ce a suferit regimul ateu şi sângeros al lui Mengistu, continuă să sufere, de această dată din cauza dezbinărilor şi schismelor create de intervenţiile exterioare ale altor Biserici, zise „surori", care nu-i respectă nici autonomia, nici integritatea teritorială c•nonică". De altfel, credincioşii etiopieni au sesizat pe deplin semnificaţia evenimentului, rezervându-i Patriarhului Bartolomeu o primire entuziastă: 300 000 de credincioşi l-au ovaţionat îndelung la Addis-Abeba pe 19 ianuarie (sărbătoarea Bobotezei după calendarul iulian), o mulţime enormă îl aştepta la Axum, astfel de manifestări de bucurie populară nemaifiind văzute în această ţară de mai multe decenii.

Patriarhul ecumenic era totodată purtătorul unui mesaj de primă importanţă: intenţia fermă de „a promova, pe calea dialogului, legăturile Ortodoxiei cu restul lumii creştine, până la realizarea deplinei unităţi de credinţă", ceea ce, în cazul Bisericilor Orientale, a devenit foarte posibil, având în vedere că „principala problemă care dusese la schisma din sec. V", şi anume divergenţele privind doctrina hristologică, a fost soluţionată în cadrul dialogului teologic bilateral, rămânând să se găsească soluţii de ordin canonic şi liturgic pentru a se ajunge la deplina comunine euharistică.

(cf. SOP/martie 1995)

M. A.

PARIS: VIZITA SANCTITĂŢII SALE PATRIARHUL SHENOUDA ÎN FRANŢA. — Între 11—14 februarie a. c., Sanctitatea Sa Shenouda III, Papă şi Patriarh al Bisericii Ortodoxe Copte, a făcut o vizită în Franţa, pentru a sfinţi noua Biserică a Comunităţii copte din Paris. În timpul şederii sale în capitala Franţei, Patriarhul Shenouda a avut întâlniri cu Preşedintele Republicii, cu Primul Ministru, cu Primarul Parisului, cu Ministrul de Externe francez, precum şi cu conducătorii Bisericilor creştine şi Comunităţii musulmane din această ţară.

Una din cele mai vechi Biserici ale Răsăritului, întemeiată conform tradiţiei, de Sf. Apostol Marcu, Biserica Coptă — împreună cu celelalte Biserici „monofizite" sau „precalcedoniene", s-au despărţit de Biserica Ortodoxă în sec. al V-lea, neacceptând dogma de la Calcedon, (451). În prezent, în Egipt trăiesc cca. 8 000 000 de copţi, deşi statisticile oficiale nu recunosc decât 3 000 000. Viaţa spirituală a Comunităţii copte a cunoscut, în ultima vreme, o deosebită înflorire: 7 seminarii, numeroase şcoli duminicale cu 30 000 de catehişti numai în Cairo, reînvierea monahismului, care atrage un număr tot mai mare de tineri intelectuali. În Diaspora, de asemenea, prezenţa coptă nu este de neglijat: 38 de parohii în Europa, 58 în S.U.A., 14 în Canada, 21 în Australia. Această profundă renaştere spirituală a Bisericii Copte se datorează în mare măsură puternicei personalităţi a Patriarhu-

lui Shenouda, aflat din anul 1971 în fruntea acestei Biserici pe care, după spusele unui intelectual copt din Cairo, „a proiectat-o din sec. V în sec. XX". Totodată, Sanctitatea Sa este un simbol al rezistenţei copte în faţa presiunilor fundamentalismului islamic, care ajung până la atacuri armate, cărora le cad victimă creştinii. Situaţia acestora în Egipt rămâne precară şi, după cum afirmă Patriarhul, impune „înţelepciune şi răbdare". „Astăzi, copţii se pot ruga liber, dar nu au destule Biserici. Multe au fost incendiate, distruse şi nu putem construi altele decât cu cea mai mare discreţie pentru a evita represaliile islamiste". Patriarhul Shenouda a precizat însă că dificultăţile sunt create de musulmanii fanatici, în timp ce cu cei moderaţi, copţii întreţin relaţii prieteneşti. Cât priveşte decizia Sanctităţii Sale de a interzice copţilor să se ducă la Ierusalim, Patriarhul a explicat că Oraşul Sfânt este una din cele mai grave probleme ale conflictului arabo-israelian, iar copţii nu se vor duce acolo decât atunci când se vor putea duce toţi arabii şi toţi musulmanii. De asemenea, consideră că relaţiile cu Israelul nu se pot normaliza înainte ca acesta să elibereze teritoriile arabe ocupate.

Cu prilejul vizitei sale la Paris, Sanctitatea Sa s-a întâlnit şi cu Î. P. S. Mitropolit IEREMIA, Preşedintele Comitetului Interepiscopal Ortodox din Franţa, precum şi cu alţi ierarhi membri ai acestui Comitet, cu care a discutat probleme legate de situaţia şi de reorganizarea Bisericii Ortodoxe în această ţară, precum şi de evoluţia dialogului teologic dintre Biserica Ortodoxă şi Bisericile Ortodoxe Orientale („Precalcedoniene").

(cf. SOP/martie 1995; La Croix/11 februarie 1995)

M. A.

LETONIA: BISERICA LUTERANĂ REFUZĂ HIROTONIA FEMEILOR. — Biserica Luterană din Letonia a decis să nu mai îngăduie femeilor accesul la hirotonie; cele deja hirotonite vor putea rămâne pastori, dar cele care se pregătesc actualmente în acest scop nu mai au această perspectivă. Întâistătătorul acestei Biserici, Arhiepiscopul Vanags adversar declarat al hirotoniei femeilor, consideră că situaţia existentă s-ar putea reglementa prin crearea funcţiei de „evanghelist" pentru femeile deja hirotonite, cu atribuţii mult reduse faţă de un pastor propriu-zis; astfel, acestora nu li se va atribui o parohie anume, nu vor avea dreptul de a administra Sf. Taine, nici de a purta haina clericală. Argumentul decisiv care a dus la această decizie a Bisericii Luterane letone a fost piedica pe care hirotonia femeilor o constituia în calea relaţiilor ecumenice ale acestei Biserici cu Bisericile Ortodoxe şi cu Biserica Romano-Catolică. Cât priveşte decizia Sinodului Bisericii Luterane din Suedia, de a nu mai hirotoni nici un pastor care s-ar opune hirotoniei femeilor, arhiepiscopul Vanags a afirmat că eroarea provine din modul însuşi de abordare a problemei: „Au dezbătut acest subiect fără a lua în discuţie argumente teologice, ci referindu-se exclusiv la drepturile omului".

(cf. „Réforme"/22 aprilie 1995)

M. Alexandrescu

Vizită la Roma a Patriarhului ecumenic

Timp de trei zile, între 27—29 iunie 1995, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, Bartolomeu I, a fost oaspetele papei Ioan Paul II la Roma. Această întâlnire s-a înscris în seria schimburilor de delegații oficiale dintre Roma și Constantinopol prilejuite de sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel și de cea a Sf. Andrei. Dar, ținând seama de personalitatea ilustrului vizitator, ea îmbracă și un caracter excepțional.

Papa și patriarhul — care se cunosc, se stimează și se iubesc reciproc — nu au lipsit în timpul acestor zile de dialog. Publicăm, mai jos (p. 123) comunicatul final semnat în comun. Numai lipsa de spațiu ne împiedică să reproducem alte documente semnificative, în special omiliile pronunțate de cei doi ierarhi în timpul celebrării euharistice din 29 iunie. Patriarhul a insistat asupra „necesității autocriticii și pocăinței neîncetate" a „păstorilor și turmelor" chiar, dacă „trecând prin necazuri și umilințe", am înțeles astăzi că trebuie „a căuta întâietatea nu între persoane ci mai degrabă între preoții slujitori". Episcopul Romei, la rândul său, a făcut elogiul Simbolului niceo-constantinopolitan, „text venerabil pe care împreună îl recunoaștem ca expresia normativă și irevocabilă a singurei credințe a Bisericii". Din inimă trebuie „a se lămuri doctrina tradițională a lui „Filioque" prezentă în versiunea liturgică a Crezului latin" și de a afirma că trebuie pusă în lumină „deplina sa armonie cu ceea ce mărturisește Sinodul ecumenic în Simbolul său: pe Tatăl ca izvor al Treimii, singura obârșie a Fiului și a Duhului Sfânt".

Aceste două scurte citate probează că nici papa, nici patriarhul nu s-au mulțumit cu cuvinte de politețe și legăminte pioase. Întâlnirea lor constituie, într-adevăr, pe un drum semănat cu dificultăți (să ne gândim la tensiunile din fosta Iugoslavie și din Europa orientală), un pas în plus spre reconcilierea plenară a celor două jumătăți ale Bisericii.

Reuniunea de la Fanar a Comisiei interortodoxe pentru dialogul cu Biserica romano-catolică

La invitația Sanctității Sale, patriarhul ecumenic Bartolomeu I, s-a reunit la Fanar, între 13—14 iunie 1995, Comisia interortodoxă pentru dialogul cu Biserica romano-catolică. Ea s-a interesat de evoluția și perspectivele viitoare ale dialogului teologic dintre cele două Biserici.

La lucrări au participat delegații Bisericilor din Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Serbia, România, Georgia, Grecia, Albania și Finlanda. Pentru motive independente de subiectul tratat, nu au putut participa Bisericile din Ierusalim, Rusia, Bulgaria, Cipru, Polonia, Cehia și Slovacia, deși unele dintre acestea și-au numit reprezentanți.

În timpul discuțiilor, delegații au trecut în revistă evaluările — pozitive și negative — ale dialogului dintre Bisericile ortodoxă și romano-catolică la care au ajuns Bisericile ortodoxe în perspectiva enciclicei papale *Ut unum sint* și criteriile propuse pentru acest dialog.

Comisia interortodoxă a subliniat că textul formulat la Balamand este un pas într-o direcție bună și conține propuneri importante pentru a pune în practică documentul elaborat anterior la Freising. Au fost formulate propuneri privind necesitatea continuării lucrărilor Comisiei mixte în problema uniată și îndeosebi asupra urmărilor eclesiologice și pastorale pentru ca problematica dialogului teologic să avanseze.

Comisia ortodoxă a considerat că este necesar să adreseze Bisericii romano-catolice un apel — conform propunerilor conținute în documentul de la Balamand — pentru ca, în această perioadă delicată pe care o traversează dialogul teologic, să evite să celebreze evenimente — precum cea de a 400-a aniversare a „conciliului Unirii" de la Brest-Litovsk (1595—1596) — care evocă Bisericii ortodoxe amintiri negative.

Comisia interortodoxă a decis în unanimitate să propună părții romano-catolice ca tema viitoarei reuniuni a Comisiei mixte să fie centrată pe *„Consecințele eclesiologice și pastorale ale uniatismului"* și a autorizat pe președintele Comisiei, mitropolitul Stylianos al Australiei, să ia măsurile necesare pentru ca aceste propuneri să fie puse în practică.

Comsia a exprimat, în sfârșit, voința ca să înceteze actele de război și vărsare de sânge în fosta Iugoslavie precum și pretutindeni unde asemenea evenimente se produc și să fie întreprinse eforturile necesare pentru ca problemele aflate la baza acestor evenimente să nu fie rezolvate prin arme ci prin dialog și negociere.

(Episkepsis, nr. 521/1995, p. 2—3)

Reuniunea de la Limassol a Comisiei mixte pentru dialogul ortodox-luteran

Între 1—8 august 1995 s-a reunit la Limassol, la Centrul de conferințe al Arhiepiscopiei din Cipru, sub copreședenția mitropolitului Spyridon al Italiei și a episcopului William Lazareth, plenul Comisiei mixte pentru dialogul dintre ortodocși și luterani. Din partea ortodoxă au participat reprezentanți ai Patriarhiei ecumenice, ai Patriarhiilor Alexandriei, Antiohiei, Moscovei și României, ai Bisericilor din Cipru, Polonia, Cehia și Slovacia, Albania și Finlanda. Din partea luterană au participat doisprezece episcopi și teologi provenind din zece Biserici, membre ale Federației luterane mondiale.

Comisia mixtă a elaborat și a adoptat un text despre *„Sensul mântuirii în perspectiva sinoadelor ecumenice"*. Comisia se va reuni din nou, în plen, în octombrie 1997 pentru a dezbate tema *„Sensul mântuirii în lumina tainei Bisericii.*

(Episkepsis, nr. 521/1995, p. 8)

A 46-a sesiune ordinară a C.E.B.

Între 14—22 septembrie 1995 a avut loc la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la Geneva, a 46-a sesiune a Comitetului central,

consacrată în mare parte pregătirii celei de-a VIII-a Adunări generale a C.E.B., care va avea loc în anul 1998 la Harrare în Zimbabwe, precum și reexaminării orientărilor generale ale activităților Consiliului în cadrul general al Mișcării ecumenice.

Comitetul a dezbătut unele teme, ca: *Misiune și prozelitism, eclesiologie* (semnificația termenului „poporul lui Dumnezeu") și *„ospitalitate euharistică"* (respins de membrii ortodocși).

A redactat o declarație — document asupra statutului orașului Ierusalim, respingând planul autorităților israeliene de a proclama Orașul Sfânt *„capitală veșnică a Israelului"*. A fost, de asemenea, publicat un mesaj privind fosta Iugoslavie, în care este condamnată intransigența responsabililor politici și militari ai regiunii, folosirea unor arme tot mai ucigătoare precum și bombardarea orașelor și escaladarea violenței. Mesajul laudă inițiativa de pace a Patriarhiei sârbe și declară că poziția acestei Biserici este potrivnică acestui război, făcând abstracție de religia părților (implicate în conflict n.n.).

(Episkepsis, nr. 522/1995, p. 7—8)

NICOSIA — a XV-a adunare generală a Syndesmos

Lucrările celei de-a XV-a adunări generale a Federației mondiale a tineretului ortodox — Syndesmos, s-au desfășurat la mânăstirea Kykko, la aproximativ 100 km de Nicosia (Cipru), între 21—28 septembrie 1995. Aproape 250 de delegați, invitați și observatori veniți din 45 de țări au luat parte la aceste lucrări cu tema: *„Lumina Ta să strălucească înaintea tuturor oamenilor"*. Adunarea generală a adoptat noi regulamente și a admis 45 de noi membri, îndeosebi asociații ale tineretului ortodox din Rusia, Australia, Canada, Congo și Africa de Sud, ceea ce face din Syndesmos cea mai mare federație a tineretului creștin din lume, prin numărul membrilor aderenți.

Adunarea generală a Syndesmos a fost deschisă de către arhiepiscopul CHRYSOSTOMOS, primatul Bisericii ortodoxe din Cipru; președintele cipriot M. CLERIDES, a luat cuvântul pentru a întâmpina pe participanți. Comunicarea asupra temei centrale *„Lumina Ta să strălucească înaintea tuturor oamenilor: provocări pentru ortodoxie în noul mileniu"*, a fost prezentată de Gabriel HABIB, laic ortodox antiohian, vechi secretar general al Syndesmos și co-președinte în exercițiu al Conferinței mondiale a religiilor pentru pace.

Unul din momentele forte ale adunării l-a constituit raportul de activitate al Syndesmos pe anii 1992—1995, prezentat de pr. Heikki HUTTUNEN și Alexander BELOPOPSKY, respectiv președintele și secretarul general aleși. În acești ultimi trei ani, Syndesmos a organizat manifestații importante, printre altele al V-lea și al VI-lea festival al tinerilor ortodocși, la Maisons-Laffitte (Franța) în 1993 și la Ligonier (S.U.A.) în 1994, precum și seminarii de formare teologică și catehetică în Albania, Polonia, Rusia, Slovacia și Mexic. Syndesmos a lansat în noiembrie 1992, în colaborare cu *Service orthodoxe de presse* un buletin de informare în limba engleză, numit *Orthodox Press Service.*

În iunie 1995 a apărut primul număr al noii reviste *Syndesmos Journal*, editat la Bialystok cu asistenţa tehnică a mişcării tineretului ortodox din Polonia.

Adunarea generală a ales un nou preşedinte al Syndesmos; acesta este Dimitri OIKONOMOU, laic ortodox britanic, specialist în istoria şi civilizaţia bizantină, care va fi asistat de patru vice-preşedinţi. Secretariatul general a fost încredinţat lui Vladimir Misjiuk, din cadrul Mişcării tineretului ortodox din Polonia şi va fi stabilit, de acum înainte la Bialystok (Polonia). Adunarea a ales, de asemenea, un număr de zece noi membri ai comitetului executiv, compus din reprezentanţi regionali din Africa, Oceania, Balcani, Europa Centrală, Europa de Est, Orientul Mijlociu, America, Europa de Nord, Europa de Sud, Europa de Vest.

De la întemeierea sa, în 1953, Syndesmos — fundaţie ce reuneşte mişcările de tineret şi şcolile de teologie ortodoxă — are drept obiectiv promovarea unităţii ortodoxe, contribuind la schimburile dintre Bisericile locale precum şi la reînnnoirea vieţii liturgice, a formării catehetice şi teologice, a mărturiei spirituale. Syndesmos rămâne până în prezent singura organizaţie interortodoxă la scară mondială.

(Service Orthodoxe de Presse, nr. 202/1995, p. 8—9)

23—26 septembrie 1995. PATMOS — sărbătorirea celei de-a 1900-a aniversări a cărţii Apocalipsei şi reuniunea întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe

La iniţiativa Sanctităţii Sale, patriarhul ecumenic BARTOLOMEU I, cea de-a 1900-a aniversare a cărţii Apocalipsei a fost comemorată solemn la mânăstirea Sf. Ioan Evanghelistul din insula Patmos (Grecia), între 23—26 septembrie a. c. Potrivit tradiţiei, pe insula Patmos — unde se găsea în timpul persecuţiilor împăratului Domiţian (81—96 d. Hr.) *„din cauza cuvântului lui Dumnezeu şi a mărturiei lui Iisus"* — Apostolul Ioan a primit *„revelaţia"* care constituie obiectul ultimei cărţi a Noului Testament. Insula Patmos este de atunci un loc de pelerinaj tradiţional al creştinătăţii.

La solemnităţi au participat patriarhul ecumenic BARTOLOMEU I, patriarhii PARTHENIOS III al Alexandriei, PAVLE al Serbiei, TEOCTIST al României, arhiepiscopii HRISOSTOM al Ciprului, ANASTASIOS al Albaniei, DOROTEI de Praga, IOAN al Finlandei şi DAMIAN al Muntelui Sinai. Patriarhii Antiohiei, Ierusalimului, Georgiei şi Bulgariei, precum şi arhiepiscopul Atenei, şi-au trimis reprezentanţi. Doar patriarhul Moscovei şi mitropolitul Varşoviei nu au trimis nici o delegaţie. Printre personalităţile invitate de către Patriarhia ecumenică la ceremonii, s-au aflat şi delegaţii altor Biserici creştine, între care: cardinalul Roger ETCHEGARAY, preşedintele Consiliului pontifical dreptate şi pace, cardinalul Edward CASSIDY, preşedintele Consiliului pontifical pentru unitatea creştinilor, reprezentant personal al papei Ioan Paul II, precum şi episcopul Richard CHARTRES pentru Biserica anglicană.

În data de 23 septembrie, Sanctitatea Sa Bartolomeu I a prezidat o scurtă doxologie, la sfârşitul căreia a declarat: *„ne-am reunit în sfânta insulă Patmos cu ocazia celei de-a 1900-a aniversări a Revelaţiei* (cuv. grec *apocalypsis* înseamnă „revelaţie") *pentru a celebra inepuizabila bogăţie a Tradiţiei care se află în permanenţă în cuvântul şi tainele Bisericii"*. Atenţionând împotriva falselor interpretări ale cărţii Apocalipsei, patriarhul a subliniat că Biserica, în lumina experienţei sale liturgice şi sacramentale şi inspirându-se din moştenirea teologică a Părinţilor, poate *„să explice şi să înveţe în mod corect cuvântul Revelaţiei care a fost dat pentru mântuirea întregului neam omenesc"*.

După celebrarea Sf. Liturghii în biserica cu hramul Maica Domnului din satul Chora, la 24 septembrie, au început lucrările adunării Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe, care au continuat până în 25 septembrie. În după amiaza acestei zile au fost prezentate concluziile Colocviului internaţional asupra Apocalipsei şi mediului înconjurător (desfăşurat la Atena, între 17—22 septembrie a.c.).

La 26 septembrie, ziua adormirii întru Domnul a Sf. Apostol Ioan, Întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe au celebrat Sf. Liturghie lângă peştera Apocalipsei unde, după tradiţie, Sf. Ap. Ioan a primit „Revelaţia". Cu acest prilej, episcopul Isidor de Trallis, exarh patriarhal al Patmosului, a dat citire *Mesajului* semnat de Întâistătătorii Bisericilor Ortodoxe sau de reprezentanţii lor, asupra stării actuale a lumii şi a rolului Ortodoxiei în perspectiva apocaliptică a epocii noastre (vezi textul mai jos, p. 125).

ISTANBUL — colocviu internaţional asupra ortodoxiei şi Europei

Organizat de către Biroul Bisericii ortodoxe de pe lângă Uniunea europeană cu concursul Patriarhiei ecumenice şi al Uniunii europene, între 25—29 noiembrie a.c. s-a desfăşurat la Fanar (sediul Patriarhiei ecumenice la Istanbul) un colocviu internaţional cu tema *„Comunităţile ortodoxe locale: a trăi în Europa de astăzi, pregătind Europa de mâine"*. Timp de cinci zile, responsabili şi teologi ortodocşi din Germania, Belgia, Bulgaria, Franţa, Grecia, Ţările de Jos, Polonia, Republica Cehă, România, Serbia şi Elveţia, cărora li s-au alăturat reprezentanţi ai Uniunii europene şi ai Consiliului ecumenic al Bisericilor (CEB) au reflectat asupra dezvoltării prezenţei ortodoxiei în edificiul european. Deschis în ianuarie 1995 la iniţiativa Patriarhatului ecumenic (SOP 159. 9), Biroul Bisericii Ortodoxe de pe lângă Uniunea europeană, la Bruxelles, serveşte ca organ de informare şi de legătură între Biserica Ortodoxă şi diferitele instanţe ale Uniunii europene.

În discursul de deschidere a colocviului, patriarhul ecumenic BARTOLOMEU I a declarat: *„Avem convingerea fermă că Biserica Ortodoxă trebuie să joace un rol esenţial în construirea casei comune europene precum şi în apropierea dintre Est şi Vest, pentru care poartă o deosebită responsabilitate"*. Patriarhul a subliniat că spiritualitatea ortodoxă ar putea ajuta Europei — care nu este, a spus el, *„o entitate geografică unită"* ci *„un mozaic de culturi, de credinţe şi*

de tradiții" — să-și găsească echilibrul. *„Credința noastră ortodoxă este una din constituantele acestei diversități. Dar, în același timp, în această diversitate se realizează unitatea credinței noastre în Biserica una, sfântă, sobornicească și apostolică"* a mai afirmat el.

BARTOLOMEU I a reamintit că recentele sale vizite în Europa Occidentală și alocuțiunea sa la Parlamentul european din Strasbourg în aprilie 1994 (SOP 189.1) au fost inspirate din convingerea că *„Biserica Ortodoxă nu este străină de construirea Europei, dat fiind că Biserica noastră are fundamente istorice și drepturi pe acest continent". „Voința noastră este ca Uniunea europeană să se extindă mai repede spre Est unde trăiesc numeroase popoare ortodoxe și ca ea să se extindă, de asemenea, spre regiunea sud-estică, unde se află țara noastră, Turcia, oricare ar fi religia predominantă a locuitorilor săi"*, a subliniat el.

Participanții s-au reunit apoi pe grupe de lucru și în sesiune plenară pentru a dezbate șase teme care s-au articulat fiecare în jurul unei comunicări: „Patriarhia ecumenică și Europa" (V. ISTAVRIDIS), „Ortodoxia în Europa: mize misionare și ecumenice" (pr. Georges TSETSIS), „Proiectele de integrare ale țărilor din Europa Centrală și Orientală în Uniunea europeană" (Dimitrios KOURKOULAS), „Evoluția valorilor religioase în Europa" (Jan KERKHOFS), „Ortodoxia și Europa: noi provocări spirituale pentru o cetățenie europeană responsabilă și activă" (pr. Gennadios LIMOURIS)", „Participarea țărilor Europei Centrale și Orientale în construcția europeană" (V. CORONAKIS).

Printre intervenții se remarcă cea a Pr. G. TSETSIS, reprezentant al Patriarhiei ecumenice pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Geneva. *„Europa creștină nu este decât o iluzie"*, a afirmat el, căci secularizarea a invadat societatea europeană și, după ea, astăzi știința, tehnologia, arta, economia și statul sunt în afara domeniului creștin. Prioritatea acordată obiectivelor politice și economice în Uniunea europeană ar putea conduce la *„eroarea fatală"* de a reduce *„pur și simplu* pe Homo Europeus la un Homo Economicus". În aceste condiții, a continuat el, Bisericile Ortodoxe din Europa, nu numai cele din țările ortodoxe tradiționale, ci și cele din Europa Occidentală, trebuie să redea Europei caracteristicile sale creștine, bazate pe *„propriile valori"*.

Ortodocșii, îndeosebi cei care trăiesc în regiuni tradițional ortodoxe, trebuie să consolideze relațiile lor cu alte comunități creștine. *„Conservatorismul care mocnește în numeroase medii ortodoxe și înmulțirea manifestărilor antioccidentale în numeroase medii eclesiastice și teologice, aproape în fiecare Biserică ortodoxă locală, mă lasă să deduc că acest lucru nu poate fi obținut ușor"*, a observat el. *„Într-o Europă care proslăvește libera circulație a persoanelor și a mărfurilor, este posibil ca Bisericile noastre să rămână prizoniere în frontierele lor eclesiastice?"* s-a întrebat el în concluzie.

Într-un comunicat final, organizatorii colocviului subliniază că Europa nu este o nouă realitate, ci că ea corespunde unui cadru istoric

vechi unde astăzi predomină un sentiment de nesiguranță care răsare din străfundurile identitare ca un corolar al emergenței naționalismului și rasismului. Biserica Ortodoxă a contribuit la crearea culturii europene care constituie moștenirea comună a tuturor popoarelor din Europa. Astăzi ea înțelege să continue a contribui la unitatea Europei, în special prin viața sa liturgică și învățământul său teologic care oferă o alternativă la atomizarea societății moderne, căci ea afirmă demnitatea persoanei umane, reintegrând-o într-o perspectivă de comuniune cu imaginea relației trinitare.

„*Comunitățile ortodoxe din așa numita diasporă din Europa Occidentală au nevoie de o vecinătate unificată pentru a încerca să găsească împreună soluții la numeroasele probleme ale societății contemporane. Fără îndoială că organizarea bisericească a diasporei așa cum este ea formulată în cadrul procesului preconciliar va fi de natură să permită ortodocșilor să vorbească și să acționeze la unison*", afirmă acest document.

Participanții la acest colocviu au asistat la Liturghia duminicală în catedrala Sf. Gheorghe din Fanar, la 27 noiembrie. Ei au vizitat principalele monumente bizantine din oraș precum și mânăstirea Sf. Treime și școala teologică ortodoxă, astăzi închisă, din insula Halki și mânăstirea Valoukli unde au participat la slujba Vecerniei și s-au întâlnit cu comunitatea de maici.

(Service Orthodoxe de Presse nr. 204/1996, p. 8—9)

Diacon lector drd. Pavel Cherescu

CEA DE A ȘAPTEA ÎNTRUNIRE DIN CADRUL DIALOGULUI TEOLOGIC BILATERAL DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI BISERICA EVANGHELICĂ DIN GERMANIA

Între 27 noiembrie — 5 decembrie 1995 a avut loc la așezământul „Frăția lui Hristos" din Selbitz, Bavaria — Germania, cea de a șaptea întrunire din cadrul dialogului teologic bilateral dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania. Au participat din partea germană Episcopul Rolf Koppe, profesorii Hans-Dieter Döpmann, Adolf Martin Ritter, Jörg Jeremias și Heinz Ohme; preoții Hans-Peter Friedrich, Katharina Gaede, Johannes Toaspern, Reinhard Thöle, consilierul bisericesc Klaus Schwarz și sora Anna-Maria a. d. Wiesche, superioara așezământului din Selbitz, ajutați de Berta Gründler, Susanna Faust și Martin Streck. Delegația română a fost compusă din Î. P. S. Nicolae Corneanu — conducătorul ei, Î. P. S. Serafim Joantă, Pr. Prof. Viorel Ioniță, Pr. Prof. Mircea Basarab, Diacon Asistent Ioan Caraza, Pr. Conf. Ioan Tulcan, Pr. Lector Valer Bel și Diacon Lector Dorin Oancea. Pe lângă problematica abordată, lucrările au prezentat interes și datorită unei anumite restructurări a comisiei. Astfel, conducerea părții evanghelice a fost preluată de episcopul Rolf Kop-

pe, noul conducător al Sectorului de Relaţii Externe al Bisericii Evanghelice din Germania, care-l înlocuieşte pe preşedintele Hans Joachim Held. Tot în ce-i priveşte pe participanţii germani notăm absenţa profesorului Georg Kretschmar, între timp episcop al evanghelicilor germani din Comunitatea Statelor Independente şi prezenţa unui membru nou în persoana prof. Heinz Ohme, care mai participase la întrunirile de început ale dialogului în calitate de organizator, fiind pe vremea aceea consilier în cadrul Sectorului de Relaţii Externe al Bisericii sale. În ce-i priveşte pe participanţii români, remarcăm pe de o parte absenţa Pr. Prof. Dumitru Radu, Pr. Prof. Ilie Moldovan şi a Pr. Prof. Ioan Ică, iar pe de alta participarea Î.P.S. Serafim Joantă, mitropolitul Germaniei şi al Europei Centrale, şi a părinţilor profesori Mircea Basarab, Valer Bel şi Ioan Tulcan, această serioasă restructurare vizând întinerirea parţială a comisiei — în vederea unei bune continuităţi viitoare — şi eliminarea procesului de traducere şi translaţie, care se dovedise dificil în cadrul întrunirilor anterioare.

Tema principală a sesiunii a reprezentat-o „Comuniunea sfinţilor — misiune a Bisericilor noastre şi împlinirea ei în lumea secularizată". Prin alegerea acestei teme comisia şi-a propus să realizeze o continuitate directă cu sesiunile anterioare ale dialogului, în care se discutaseră probleme soteriologice legate de îndreptare, îndumnezeire, botez, sinergie, pentru a scoate în evidenţă dimensiunea soteriologică a acestora. Fireşte că nu s-a intenţionat o abordare exhaustivă a dimensiunii eclesiologice a existenţei creştine, ci mai curând clarificarea unor repere fundamentale ale ei, după cum se va mai vedea.

Referatele prezentate, câte trei de fiecare parte, au trasat cadrul eclesiologic în perspectiva comuniunii sfinţilor, raportându-l la condiţiile sale concrete de existenţă în lumea contemporană, caracterizată de un acut proces de secularizare. Pe lângă aceste delimitări importante, menite să contureze un cadru general, s-a analizat şi o problemă ecleziologică specială, şi anume misiunea profetică a Bisericii, privită şi ea în raport cu lumea dramatic secularizată a zilelor noastre.

Referatul prezentat de Pr. Prof. Mircea Basarab, intitulat „Communio sanctorum — consideraţii teologice", a urmărit, într-o primă parte, apariţia termenului în Sf. Tradiţie, începând încă cu o mărturisire a Bisericii din Galia, de pe la mijlocul sec. 5, exprimând însă o învăţătură de credinţă familiară de la bun început Bisericii creştine. Se accentuează în acelaşi timp faptul că acest termen, identificat şi la Sf. Niceta de Remesiana, Sf. Chiril al Ierusalimului şi la alţi Sfinţi Părinţi, mai ales din veacul al IV-lea, are o solidă bază scripturistică, raportându-se mai ales la comuniunea euharistică. Cele două componente ale Revelaţiei supranaturale pun în evidenţă trăsăturile esenţiale ale comuniunii sfinţilor, subliniind legătura permanentă şi indisolubilă dintre creştinii încă trăitori pe pământ şi cei care, adormiţi în Domnul, experiază o altă dimensiune a comuniunii cu El. Partea a treia abordează problema liturgic, în perspectiva dipticilor, respectiv a rugăciunii pentru unitate a Bisericii din Liturghia Sf. Vasile cel Mare, relevând întemeierea trinitară şi permanenta raportare hristologică

a comuniunii sfinţilor, centrată pe comuniunea euharistică. Pe această bază sunt relevate deschiderile spre lume pe care le presupune această învăţătură, subliniindu-se caracterul relaţional al existenţei ecleziale, realizat printr-un echilibru între hristologie şi pnevmatologie, care duce şi la un echilibru corect între Biserica universală şi Bisericile locale.

Cel de-al doilea referat, al Pr. Prof. Heinz Ohme, a dorit să realizeze o similară fundamentare conceptuală cu trimiteri ecleziologice structurale, după cum reiese şi din titlu: „Comuniunea sfinţilor" — o învăţătură de credinţă referitoare la structurile fundamentale ale Bisericii". În referat se face o analiză şi mai amănunţită a folosirii termenului la Sf. Părinţi, pentru ca apoi să se prezinte receptarea sa de către reformatori, mai ales în accepţiunea de „congregaţie", de comunitate creştină, specifică, întemeiată pe credinţa credinciosului şi pe viaţa sacramentală a Bisericii. În partea finală a lucrării referentul a subliniat faptul că temeiul comuniunii sfinţilor este în primul rând lucrarea lui Dumnezeu. Biserica, care constituie comuniunea sfinţilor prin participarea efectivă a credincioşilor la lucrarea mântuitoare a Domnului Iisus Hristos, are un caracter supratemporal, în sensul că este întemeiată de Dumnezeu şi realizează comuniunea credincioşilor actuali întreolaltă, cu Sf. Apostoli (I Ioan 1, 3) şi cu poporul Israel (F. A. 7, 38). Şi în acest referat s-a subliniat, pe baza cântărilor cultice luterane, cadrul liturgic în care se realizează comuniunea sfinţilor.

Din această foarte sumară prezentare rezultă temeiul comun al învăţăturii despre comuniunea sfinţilor în cele două confesiuni creştine — practica vieţii creştine dintotdeauna, fixată în unele mărturisiri de credinţă ale Bisericii, explicată şi conceptualizată de către Sf. Părinţi — şi modul în care a fost şi este experiată ea în lumina Sf. Liturghii şi a scrierilor reformatorilor luterani. Următoarele referate s-au concentrat şi asupra dimensiunii concrete, de existenţă creştină trăită, a comuniunii sfinţilor, accentuând implicaţiile ei în lumea contemporană.

Diac. lect. Dorin Oancea a consacrat o primă parte a referatului său, intitulat „Slujirea profetică a Bisericii în timpul unor transformări secularizante" analizei termenului de secularizare. Acesta este folosit, de regulă, cu sensul de autonomizare radicală a omului faţă de Dumnezeu, declanşată de iluminism, intensificată în veacul trecut, pentru a căpăta proporţii deosebit de periculoase chiar în vremea noastră. Datorită apariţiei ei în Occident şi a acţiunii ei mai cu seamă în acelaşi spaţiu, unii teologi ortodocşi au avut tendinţa de a o prezenta ca un fenomen exclusiv occidental, de interes redus pentru ortodocşi. Referentul a arătat însă că şi în lumea ortodoxă, mai ales în fostele state socialist-comuniste, fenomenul secularizării a atins nişte proporţii aşa de îngrijorătoare, încât localizarea lui cauzală exclusiv în lumea spirituală occidentală, cu anumite deficienţe specifice ale ei, nu este îndreptăţită. Ea apare mai curând ca un fenomen general uman, ca o consecinţă a păcatului strămoşesc, ultimele veacuri de la Iluminism încoace nereprezentând decât o intensificare, ce-i drept specta-

culoasă, a unei realităţi tragice a existenţei omeneşti şi care a făcut necesară Întruparea şi întreaga lucrare a Domnului Iisus Hristos. În perspectiva de mai sus secularizarea aceasta cu caracter general solicită dintotdeauna din partea Bisericii activarea dimensiunii ei profetice, care apare, pe de o parte, ca o revărsare firească în plan orizontal a comuniunii cu Dumnezeu experiate de fiecare credincios în parte şi de Biserică în ansamblu în plan vertical, iar pe de alta ca misiunea permanentă a fiecărui creştin, a Bisericii de a face lumea întreagă permanentă a fiecărui creştin, a Bisericii de a face lumea întreagă permeabilă, pentru comuniunea cu Dumnezeu. Slujirea profetică a Bisericii, constitutivă pentru aceasta, capătă valenţe noi tocmai în vremuri de secularizare accentuată, cum sunt cele de astăzi, când în fostele ţări comuniste Bisericile locale au fost nevoite să renunţe la împlinirea integrală a acestei dimensiuni a lor pentru a putea face posibilă continuitatea vieţii sacramentale a credincioşilor.

În referatul său, cu acelaşi titlu ca cel precedent, Prof. Adolf Martin Ritter s-a concentrat mai ales asupra unor precizări de natură conceptuală referitoare la termenul secularizare, subliniind în primul rând prezenţa, în limba germană, a unor termeni înrudiţi proveniţi din acelaşi radical, dintre care doar unul are evidente conotaţii negative, care lipsesc în celelalte cazuri. În tradiţia occidentală s-a impus, mai cu seamă în secolul nostru prin Friedrich Gogarten, care reia însă idei vechi ale lui Martin Luther, şi o accepţiune pozitivă, în sensul de emancipare a Bisericii de sub control lumesc, indiferent de ce natură ar fi acesta. Se observă în orice caz că cele două sensuri sunt diametral opuse. În plus referatul prezintă evoluţia discuţiilor referitoare la problematica secularizării de-a lungul ultimelor decenii, dar şi în contextul unor întruniri ecumenice organizate de CBE şi de alte organisme intercreştine pe această temă. Interesant este faptul că o secţiune specială a referatului aduce în discuţie poziţii ortodoxe referitoare la problematica secularizării, aparţinând uneori chiar unor teologi români — Ioan Bria, Dumitru Popescu —, autorul evidenţiind, fireşte, şi momentele de receptare pozitivă a acestui fenomen. Concluzia referatului este că procesul secularizării, încheiat între timp în Occident, reprezintă de acum o realitate obiectivă cu valenţe atât pozitive cât şi negative, ultimele făcând apel, pentru a fi contracarat, nu atât la resursele profetice cât la cele sapienţiale ale Bisericii. (De remarcat în această privinţă o accepţiune mai îngustă a termenului de „profetism", în sensul exclusiv de critică a unor neajunsuri, dimensiunea pozitivă, de transmitere a Revelaţiei şi tălmăcire a ei în context nou fiind rezervată laturii sapienţiale a Bisericii. În accepţiunea ortodoxă a profetismului cele două sensuri se contopesc).

Referatul al cincilea, prezentat de Diacon Ioan Caraza, a fost intitulat „Mărturia comună a creştinilor într-o societate pluralistă". Într-o primă parte autorul a căutat să stabilească conţinutul mărturiei comune, acesta fiind iubirea lui Dumnezeu. Ea se manifestă prin însuşi actul creaţiei şi restaurarea omului în Iisus Hristos. Expresia perenă a acestei iubiri creatoare şi restauratoare este darul Duhului Sfânt pe

care îl reprezintă Biserica, a cărei primă formă, ca dar natural, este însăşi comuniunea cu Dumnezeu experiată de primii oameni în Grădina Edenului. Biserica în sine, atât în forma dintâi, cât şi în cea restaurată în Hristos, a avut un caracter unitar, a cărui pierdere echivalează cu pierderea lui Hristos. Creştinii au încercat mereu să experieze, totuşi, această unitate, diferitele confesiuni creştine reprezentând diferite modalităţi de recuperare a acestei unităţi în Hristos. Rezultă de aici un pluralism confesional limitat, dar în acelaşi timp legitim, care exclude în virtutea acestei îndreptăţiri orice formă de concurenţă dintre confesiuni, obligându-le, dimpotrivă, să-şi aprofundeze mereu darul Duhului Sfânt pe care l-au primit, mai ales prin slujirea aproapelui.

Într-o a doua parte autorul se referă la modul concret în care se realizează mărturia comună în cadrul unei societăţi pluraliste, care este una dintre formele în care se prezintă lumea opusă lucrării Domnului. Pluralismului cu numeroase conotaţii negative al lumii, care trebuie transformată, i se opune pluralitatea modurilor de mărturisire a lui Hristos. O latură distinctă a înstrăinării lumii de Dumnezeu o reprezintă şi secularizarea, care pe lângă anumite valenţe pozitive, cum ar fi detaşarea Bisericilor de orice structuri de putere lumească, sau receptarea ştiinţei şi tehnicii ca mijloace de slujire diaconică a semenilor, se prezintă mai ales în forme negative, de înstrăinare a omului contemporan de valorile creştine propovăduite de Biserica lui Hristos. Concomitent apar şi forme nelegitime, ale unei religiozităţi de provenienţă orientală, sau expresii ale unei dualizări radicale a omului provenit din vechile societăţi totalitare.

Referatul prezentat de episcopul Koppe a avut acelaşi titlu ca cel anterior, ceea ce a pus clar în evidenţă paralelismul celor două abordări. Autorul s-a axat pe o clară definire a „mărturiei" şi a „pluralismului", procedând apoi la relaţionarea celor doi termeni. „Mărturia" este definită cu ajutorul unei formule ecumenice ca „prezenţa şi manifestarea evanghelică cuprinzătoare a Bisericii", având-şi temeiul în lucrarea revelatoare a Domnului Iisus Hristos şi în mărturia pe care o reprezintă ea. Ea poate să îmbrace forme distincte şi egală măsură legitime, cum ar fi mărturia euharistică, cea a martirilor, viaţa monahală sau cea pe care o reprezintă exercitarea concretă a unei meserii.

Pluralismul este definit ca o autonomie a unor diferite entităţi socio-culturale faţă de diferite forme de autoritate. Această tendinţă de autonomizare a apărut în urma conflictelor religioase din epoca postreformatorică, expresia sa iniţială fiind toleranţa religioasă. După transformările radicale din 1989 pluralismul a ajuns o structură fundamentală a existenţei comunitare democratice, care se extinde asupra tuturor domeniilor socio-culturale, inclusiv asupra religiosului, ceea ce ar corespunde caracteristicilor unei societăţi postmoderne. În această situaţie el presupune în acelaşi timp concurenţă şi dialog între participanţii la viaţa socială. În ce priveşte pluralismul Bise-

ricilor, acestea vor folosi ceea ce este comun între ele pentru a înțelege diferențele care le despart. Aceasta este necesar mai ales față de existența unor situații pluraliste concrete periculoase în sfera politicului, care ar fi necesitat acțiuni concrete comune din partea creștinilor, acțiuni care au lipsit însă. Dar și în prezent există situații asemănătoare: cum fac față, de pildă, creștinii din România pluralismului lor etnic? Sau, cum se procedează în Germania cu partenerii ecumenici mai mici? Răspunsurile la aceste întrebări și la altele asemănătoare sunt importante în perspectiva construirii Noii Europe, cu pluralismul ei inerent, în care creștinii au ocazia să promoveze unitatea ei. Baza deja existentă pentru evidențierea unității prin acțiuni comune o reprezintă organisme ecumenice bine constituite, cum ar fi Conferința Bisericilor Europene sau Consiliul Ecumenic al Bisericilor. La fel de utilă este însă cunoașterea reciprocă prin schimburi de teologi, contacte științifice și personale.

Acesta a fost ultimul dintre referatele oficiale ale dialogului. Ca întotdeauna, a mai fost prezentat încă unul de Pr. Hermann Pitters, care îi reprezintă pe luteranii din România. Referatul dânsului s-a intitulat „Comuniunea Sfinților — dar al Bisericilor noastre și împlinirea ei în lumea secularizată". De la bun început Prof. Pitters definește comuniunea sfinților pe de o parte ca participare la cele sfinte și prin ele la Hristos care le-a dăruit, iar pe de alta ca pe o trăsătură ontologică a Bisericii, fundamentată în ambele Biserici aflate în dialog pe lucrarea Domnului Iisus Hristos, după cum rezultă și din etimologia celor doi termeni folosiți pentru Biserică. Fiind o trăsătură ontologică ea presupune o structură perenă, nemodificabilă, articulată însă cu ajutorul unor forme istorice cu caracter schimbător. Una dintre misiunile efortului ecumenic în general ar fi tocmai diferențierea celor două aspecte, proces care, în opinia referentului, a avut loc în Transilvania. Prima dimensiune, cea supraistorică, îi include concomitent pe patriarhi și pe drepții Vechiului Testament, martirii creștini, comuniunea liturgică a viilor și a morților. Cea de a doua dimensiune se folosește cu sens de „congregație" și are în vedere mai ales comunitatea celor care împărtășesc aceeași credință.

În ce privește secularizarea, aceasta are un aspect pozitiv, de eliberare a Bisericii de sub tutela lumescului, și unul negativ — secularism — de existență exclusiv intramundană. Acest sens, propriu lumii în general, definește și pluralismul actual, față de care Bisericile trebuie să adopte o atitudine conștientă, cum a procedat Biserica luterană transilvăneană, confruntată cu o situație complet inedită în raport cu identitatea ei istorică. Acțiunii secularizatoare Biserica îi opune vocația ei profetică, prin care oferă lumii înlocuirea vacuumului ei spiritual cu iubirea lui Dumnezeu. Această ofertă capătă consistență mai ales atunci când este asociată cu dimensiunea diaconică a existenței creștine.

În general, Biserica, sfântă în dimensiune ontologică, reprezintă datorită secularizării o realitate istorică parțială, supusă acțiunii pervertitoare a răului, de unde și suferința pe care i-o provoacă păcăto-

șenia lumii și propriile greșeli. De unde și necesitatea de a-și asuma responsabilitatea față de propriul trecut, așa cum au procedat episcopii germani la apusul hitlerismului, episcopul luteran din Transilvania și unii episcopi ortodocși români după 1989.

Pe lângă referatele menționate în timpul lucrărilor dialogului au mai fost puse în circulație două materiale evaluative referitoare la acest dialog teologic, unul aparținând Pr. Bel, iar celălalt Pr. Oancea. Discuțiile pe marginea referatelor au clarificat, firește, în primul rând anumite neînțelegeri din textele respective, așa încât s-au putut formula în final punctele de convergențe la care ne vom mai referi. Pe lângă aceasta însă au mai fost făcute anumite precizări și nuanțări, unele cu caracter general, semnificative pentru desfășurarea viitoare a dialogului.

În urma citirii referatelor și a discutării lor comisia a formulat un comunicat în care este subliniată mai întâi continuitatea tematicii abordate cu cea a întrunirilor anterioare, iar apoi se evidențiază convergențele teologice la care au ajuns cele două delegații și diferențele de accente care caracterizează abordarea acestei problematici. În ce privește punctele de convergență se subliniază că Biserica îl are ca temei pe Domnul Iisus Hristos, fiind zidită permanent prin lucrarea Duhului Sfânt. Dimensiunea ei de comuniune a sfinților, al cărui izvor și arhetip îl reprezintă comuniunea intertreimică, își găsește cea mai proprie concretizare în Sf. Liturghie, la care participă „cei vii și cei desăvârșiți înaintea lui Dumnezeu (sfinții — n.m.) și își găsește expresia în doxologia comună, în rugăciune și în rugăciune unii pentru alții". Însă dincolo de cadrul liturgic ea se deschide spre lume, pe care o cheamă prin slujire profetică să fie părtașă la propria comuniune cu Hristos. Un accent deosebit s-a pus pe cei care au realizat în mod exemplar această comuniune, pe sfinți, pe care toți creștinii îi pot invoca ca ajutoare pentru propria rugăciune.

Deschiderea comuniunii sfinților se realizează în zilele noastre spre o lume în mare măsură secularizată și pluralistă, termeni bivalenți, în sensul că permit atât interpretări pozitive — eliberarea creștinilor de sub autoritatea unor structuri lumești, temeiul pluralist al statului democratic —, cât și negative — sustragerea conștientă a oamenilor de sub autoritatea lui Dumnezeu, pluralismul religios care relativizează identitatea creștină. Secularizarea apare astfel în această din urmă accepțiune pe de o parte ca o caracteristică generală a omului păcătos, pe de alta ca fenomen istoric, în măsură să afecteze într-o epocă sau alta și autenticitatea mesajului evanghelic al Bisericii. Problemele ridicate de secularizare și pluralism presupun o colaborare responsabilă pentru rezolvarea lor în spiritul profetic angajant al Bisericii lui Hristos. Aceasta este cu atât mai mult necesar, cu cât însăși perpetuarea despărțirii dintre Biserici se constituie în zilele noastre într-un factor activ de secularizare.

În ce privește accentele diferite despre care vorbeam, ele se referă la receptarea sfinților și la relevanța actuală a profetismului. În legătură cu prima problemă partea luterană a arătat că Reforma a

căutat să restabilească vechea distincţie, curentă în Biserica nedespărţită, însă dispărută în Biserica occidentală medievală, între *latreia*, cuvenită doar lui Dumnezeu, şi *proskinesis*, cuvenită sfinţilor. Din acest motiv ea a şi respins chemarea în ajutor a sfinţilor, pentru a nu se leza rolul lui Hristos ca unic mijlocitor între Dumnezeu şi om. Biserica Ortodoxă a menţinut întotdeauna distincţia amintită, afirmând în acelaşi timp că între sfinţii şi creştinii ce vieţuiesc în acest veac există o comuniune vie, care permite acestora să-i cheme într-ajutor pe cei dintâi. Comunicatul subliniază că diferenţele acestea de nuanţe se datorează unor cauze istorice, ceea ce face ca într-un context nou să se ajungă la şi mai mari apropieri în această privinţă.

Diferenţe de accentuare, aici oarecum surprinzătoare, deşi puţin semnificative, au apărut şi în ce priveşte chemarea profetică a Bisericii. Pornind de la o experienţă proprie din ultimele decenii, care reduc până la un punct profeticul la critică social-politică, partea luterană din Germania a propus înlocuirea termenului *slujire profetică* cu *slujire sapienţială*. Ortodocşii au afirmat insistent legitimitatea termenului consacrat în integralitatea sa, fiind susţinuţi şi de reprezentantul Bisericii Evanghelice din România, care a arătat că şi doctrina luterană tradiţională acordă slujirii profetice acelaşi sens, opinie care a fost împărtăşită în final şi de ceilalţi luterani.

În finalul comunicatului se recomandă formarea unei comisii mixte de evaluare a lucrărilor de până acum ale dialogului şi adâncirea, pe multiple planuri, a colaborării practice deja existente între Bisericile noastre.

Lucrările comisiei au avut loc într-o atmosferă duhovnicească conturată prin participarea comună la rugăciunile de dimineaţă şi seară, la slujba euharistică luterană din 29 noiembrie, la Sf. Liturghie oficiată în 1 Decembrie şi la aniversarea votului depus de unele vieţuitoare mai vârstnice ale aşezământului în urmă cu mai multe decenii. Spiritul de comuniune dintre participanţi a fost aprofundat în timpul unei recepţii date de episcopia luterană a Bavariei, a unei excursii la Bayreuth şi a vizitării unor monumente din Leipzig şi Wittenberg, semnificative pentru cultura europeană în general şi istoria Bisericii Luterane.

Privite retrospectiv lucrările acestei întruniri a comisiei de dialog prezintă o serie de împliniri, unele neîmpliniri şi permit, în orice caz, o serie de observaţii care ar putea aduce la o şi mai mare eficienţă a lor.

Vorbeam de împliniri. Ele se referă cu precădere la convergenţele atinse, dintre care unele erau de aşteptat. Altele însă cu siguranţă că nu. Şi aici menţionez mai cu seamă problema sfinţilor. Noi, ortodocşii, suntem în general convinşi că luteranismul respinge orice forme de cinstire a sfinţilor, ceea ce, evident, nu corespunde realităţii, după cum rezultă din scurta prezentare făcută comunicatului final. Deosebit de importantă mi se pare în acest sens indicarea cadrului liturgic-euharistic ca loc de maximală împlinire a comuniunii sfinţilor, ceea ce nu lasă nici o îndoială asupra cinstirii reale care se acor-

dă sfinților de către acești frați protestanți ai noștri. Este în orice caz evident că pe viitor problema va trebui privită mult mai nuanțat, ținând seama și de contextul istoric în care s-a conturat învățătura luterană referitoare la cinstirea sfinților. Perspectivele de aprofundare și de apropiere sunt aici foarte mari.

Neîmplinirile nu au atât un caracter obiectiv, cât se referă mai ales la realizări mai puține decât așteptările inițiale. Tematica propusă, de natură eclesiologică, a fost extrem de cuprinzătoare, ceea ce a depășit posibilitățile efective de aprofundare corespunzătoare a ei. Vor trebui alese în viitor teme ceva mai restrânse și bine precizate, care să permită clarificări efective.

Pe parcursul discuțiilor s-au făcut o serie de importante observații metodologice, referitoare la problematica aleasă, la ritmul dialogului, la maniera de purtare a lui. Amintesc aici doar unele dintre ele. In primul rând problema pașilor mărunți în care să se desfășoare dialogul, de așa manieră încât rezultatele sale să nu aibă doar un caracter general și oarecum nesemnificativ, ci să fie palpabile, nemijlocit relevante pentru apropierea reciprocă. În această perspectivă s-a subliniat apoi necesitatea acordării unei atenții sporite elementelor convergente și divergente, punctându-se și tensiunile existente și eventuale modalități de depășire a lor. De amintit ar fi aici propunerea Prof. Pitters să se identifice la nivel doctrinar ceea ce este esențial de ce este neesențial, convergențele fiind reclamate mai ales de cele dintâi.

Foarte interesantă mi se pare și exigența, în repetate rânduri enunțată, de privire a diferențelor în perspectiva unor contexte istorice distincte. Eficiența unei astfel de maniere de abordare s-a arătat chiar la Selbitz: importantele convergențe în problema cinstirii sfinților s-au putut obține mai ales în acest mod, care a dus, de altfel, și la relativizarea unor dificultăți aparent insurmontabile.

În concluzie se poate afirma că întrunirea de la Selbitz a comisiei mixte de dialog teologic între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania a contribuit la o mai mare apropiere între Bisericile noastre, demonstrând în același timp că există reale perspective pentru o mai mare apropiere, pentru o și mai mare conlucrare intercreștină, pentru a preamări împreună pe Dumnezeu și a chema lumea de astăzi să se includă în circuitul vieții în Hristos.

Diacon lector dr. Dorin Oancea

DECLARAȚIA COMUNĂ A PATRIARHULUI ECUMENIC AL CONSTANTINOPOLULUI, BARTOLOMEU I, ȘI A PAPEI IOAN PAUL II (ROMA, 29 IUNIE 1995)

„Binecuvântat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce, întru Hristos, ne-a binecuvântat pe noi, în cereștile locașuri, cu toată binecuvântarea duhovnicească" (Efes. 1, 3).

1. Dăm mulțumire lui Dumnezeu pentru întâlnirea noastră frățească, realizat în numele Său și în intenția, umilă și convinsă, de a asculta de voința Sa ca ucenicii Săi să fie una (In. 17, 21). Întâlnirea noastră s-a situat pe linia altor mari evenimente în care Bisericile noastre au voit să-și declare voința de a alunga în uitare vechile excomunicări și de a porni la drum pe calea refacerii unității plenare. Venerații noștri predecesori Athenagoras I și Paul V au făcut pelerinajul la Ierusalim pentru a se întâlni în numele Domnului, tocmai acolo unde Domnul, prin moartea și învierea Sa, a adus oamenilor iertarea și mântuirea. Prin urmare, întâlnirile lor la Fanar și la Roma au consacrat această nouă tradiție a vizitelor frățești pentru a încuraja autenticul dialog al carității și adevărului. Acest schimb al vizitelor s-a reînnoit în timpul slujirii patriarhului Dimitrios când, între altele, dialogul teologic a fost declarat deschis. Descoperirea acestei frățietăți în numele unicului Domn ne-a condus la o discuție sinceră, la un dialog care caută înțelegere și unitate.

2. Acest dialog — prin mijlocirea Comisiei mixte internaționale — s-a arătat a fi rodnic și a putut progresa în mod substanțial. El a dus la apariția unei concepții sacramentale comune a Bisericii, susținută și transmisă în timp prin succesiunea apostolică. În Bisericile noastre, succesiunea apostolică este fundamentală pentru sfințirea și unitatea poporului lui Dumnezeu. Considerând că taina dragostei dumnezeiești se realizează în fiecare Biserică locală și că Biserica lui Hristos își manifestă astfel prezența sa activă în fiecare dintre ele, Comisia mixtă a putut să declare că Bisericile noastre se recunosc drept Biserici surori, împreună răspunzătoare de salvgardarea singurei Biserici a lui Dumnezeu, în credincioșia în planul dumnezeiesc și în special în ceea ce privește unitatea.

Din adâncul inimii noastre mulțumim Domnului Bisericii pentru că aceste afirmații făcute împreună, nu redau numai mai repede calea pentru soluționarea dificultăților existente, ci de acum conferă catolicilor și ortodocșilor dreptul de a da o mărturisire comună de credință.

3. Aceasta este îndeosebi potrivită în ajunul celui de-al treilea mileniu ,adică în momentul în care, două mii de ani după nașterea lui Hristos, toți creștinii se pregătesc să facă un examen de conștiință asupra a ceea ce a devenit anunțul Său de mântuire în istorie și printre oameni.

Noi vom celebra acest mare Jubileu chiar dacă suntem în pelerinaj spre unitatea plenară și acea zi binecuvântată — și ne rugăm să nu fie prea îndepărtată — în care vom putea participa împreună la aceeași pâine și același potir, în singura Euharistie a Domnului.

Invităm pe credincioșii noștri ca să facă împreună, duhovnicește, acest pelerinaj spre Jubileu. Meditația, rugăciunea, dialogul, iertarea și mila frățească reciprocă ne vor apropia de Domnul și ne vor ajuta să înțelegem mai bine voința Sa asupra Bisericii și a omenirii.

4. În această perspectivă, îndemnăm pe credincioșii noștri, catolici și ortodocși, să întărească duhul frățietății care vine din unicul Botez și din participarea la viața sacramentală. De-a lungul istoriei, și în trecutul cel mai apropiat, s-au produs ofense și vexațiuni reciproce; chiar dacă ne pregătim, în această circumstanță, să cerem Domnului marea Sa milă, invităm pe toți (credincioșii noștri) să se ierte reciproc și să-și manifeste voința fermă pentru a se instaura raporturi noi de frățietate și de colaborare activă.

O asemenea stare de spirit ar trebui să-i încurajeze pe catolici și ortodocși, îndeosebi acolo unde viețuiesc umăr la umăr, la o colaborare mai intensă în domeniile cultural, spiritual, pastoral, educativ și social evitând orice tentativă de zel nepotrivit în favoarea propriei lor comunități și în detrimentul alteia. Fiindcă așa Biserica lui Hristos învinge întotdeauna. Susținerea reciprocă și schimbul de ofrande nu poate decât să facă mai eficace însăși acțiunea pastorală și mai transparentă mărturia exprimată de Evanghelia care trebuie anunțată.

5. Noi credem că o colaborare mai activă și concertată ar putea, de asemenea să faciliteze influența Bisericii pentru promovarea păcii și a dreptății în zonele actuale de conflict pentru rațiuni politice sau etnice. Credința creștină are posibilități inedite de a aduce soluții la tensiunile și dușmăniile omenirii.

6. De-a lungul întâlnirilor lor, papa Romei și patriarhul ecumenic s-au rugat pentru unitatea tuturor creștinilor. Ei au inclus în rugăciunea lor pe toți cei care, botezați, sunt încorporați în Hristos și au cerut pentru diferitele comunități o fidelitate mereu mai mare față de Evanghelia Sa.

7. Ei poartă în inima lor preocuparea pentru întreaga omenire, fără a avea vreo preferință de rasă, de culoare, de limbă, de ideologie și de religie.

Astfel ei încurajează dialogul, nu numai între Bisericile creștine, ci de asemenea cu diferite religii și mai ales cu religii monoteiste.

Fără îndoială, aceasta constituie o contribuție și un suport la afirmarea păcii în lume, pentru care Bisericile noastre se roagă fără încetare. În acest spirit, declarăm, fără ezitare, că suntem în favoarea bunei înțelegeri între popoare și pentru colaborarea lor, îndeosebi în

ceea ce ne priveşte în mod direct; şi ne rugăm pentru deplina realizare, fără întârziere, a Uniunii europene, sperând că frontierele ei se vor lărgi spre Est.

În acelaşi timp, lansăm un apel pentru ca toţi, cu cea mai mare atenţie, să se angajeze faţă de actuala şi fierbintea problemă ecologică, pentru a înlătura marele pericol prin care lumea trece astăzi din cauza folosirii denaturate a resurselor sale, care sunt darul lui Dumnezeu.

Domnul să binevoiască să vindece suferinţele care chinuie astăzi omenirea şi să asculte rugăciunile noastre şi pe cele ale credincioşilor noştri, în favoarea păcii în Biserici şi în întreaga lume".

Roma, 29 iunie 1995.

(trad. după *Chretiens en marche*, bulletin oecuménique,, oct.-dec. 1995, p. 2)

MESAJUL ÎNTÂISTĂTĂTORILOR BISERICILOR ORTODOXE (PATMOS, 26 SEPTEMBRIE 1995)

„Binecuvântare şi slavă şi înţelepciune şi mulţumire şi cinste şi putere şi tărie — Dumnezeului nostru în vecii vecilor. Amin! (Apoc. 7, 12)"

1. Slavă şi laudă şi mulţumire înălţăm Dumnezeului nostru Celui în Treime, că ne-a învrednicit din nou prin mila şi harul său, pe noi Întâistătătorii Sfintelor Biserici Ortodoxe locale, să ne întâlnim *„în insula ce se cheamă Patmos"* (Apoc. 1) pentru a sărbători împreună împlinirea a o mie nouă sute de ani de la scrierea cărţii sfinte a Apocalipsei Sfântului Ioan, care încheie Sfintele Scripturi ale Bisericii.

Prăznuind laolaltă cu strălucire şi slujind împreună Domnului întru pomenirea Sfântului slăvitului Apostol şi Evanghelist Ioan şi împărtăşindu-ne cu Pâinea şi Potirul credinţei noastre comune, ale speranţei şi ale iubirii, dorim să adresăm credincioşilor Sfintei noastre Biserici Ortodoxe şi tuturor celor ce cred în Hristos, ca şi tuturor oamenilor de bună credinţă, un mesaj de pace şi de iubire şi să ne unim cu toţii pentru a asculta *„ceea ce Duhul zice Bisericilor"* (Apoc. 2, 11, 12, 17, 29; 3, 6, 12) în aceste vremuri grele.

2. Vremurile sunt într-adevăr critice, iar responsabilitatea Bisericii lui Hristos devine grea şi complexă nu numai faţă de fiii săi, ci şi faţă de toţi oamenii şi de întreaga creaţie a lui Dumnezeu. Starea critică a acestor vremuri, care sunt caracterizate de mulţi drept „apocaliptice", este determinată şi intensificată de îndepărtarea şi lepădarea oamenilor de Dumnezeu şi odată cu acestea de încrederea de îndumnezeire a puterii şi a plăcerilor omeneşti, pe altarul cărora se sacrifică totul, semenii şi întreaga creaţie materială.

În aceste vremuri credem că este datoria noastră să subliniem însemnătatea Revelaţiei în Hristos pentru progresul omenirii, pentru

pace şi înfrăţirea popoarelor, precum şi responsabilitatea Bisericilor Ortodoxe de a contribui, cu tot ceea ce le stă în putere, la instaurarea acestor principii în întreaga lume. Astfel, ele devin purtătoare şi propovăduitoare ale duhului şi etosului acestei Revelaţii.

De aceea, din acest loc sfinţit de Evanghelistul iubirii, facem către toţi oamenii, mai aes către cei ce deţin puterea pe pământ şi către cei ce vieţuiesc în regiuni de conflicte şi războaie, apel la adevăr, pace şi dreptate pentru toţi. În acest scop suntem gata să oferim şi noi, ca Biserici, puterile noastre spirituale şi morale, oriunde s-ar cere aceasta.

3. Prin apelul nostru dorim să facem cunoscut încă o dată tuturor, îndeosebi celor care în mod intenţionat sau din ignoranţă prezintă o imagine inexactă şi deformată a Bisericii Ortodoxe, că înţelegerea bisericească ortodoxă a *neamului* nu conţine în nici un fel elementul agresivităţii sau al conflictelor între popoare, ci se referă la specificul fiecăruia dintre acestea, la dreptul sfânt al acestora de a păstra şi cultiva bogăţia tradiţiilor lor şi de a contribui în acest fel la progresul, pacea şi reconcilierea tuturor oamenilor. De aceea şi condamnăm orice fel de fanatism naţionalist capabil să ducă la dezbinare şi ură între oameni, la înstrăinarea sau dispariţia elementelor culturale şi religioase ale altor popoare de pe pământ şi la încălcarea dreptului sacru al libertăţii şi demnităţii persoanei umane şi al minorităţilor de pretutindeni.

4. Prezentul Mesaj este adresat într-un moment de răscruce al istoriei umane, marcat de apropiatul sfârşit al celui de al doilea mileniu de după Hristos şi începutul secolului al 21-lea. Biserica Ortodoxă nu poate lăsa această aniversare să treacă neobservată, deşi nu ignoră faptul că măsurarea timpului în milenii şi alte unităţi este, în fond, un act convenţional. Măsurarea timpului istoric cu referire la Hristos, cheamă, mai ales pe cei ce cred în Hristos, să marcheze acest moment istoric şi să-l întrebuinţeze ca pe un prilej de evaluare a marilor evenimente ale secolului ce se încheie şi de estimare a problemelor şi posibilităţilor secolului care, cu voia lui Dumnezeu, se apropie.

Pentru aceste motive, Biserica Ortodoxă intenţionează să organizeze sărbătorirea la nivel panortodox a jubileului anului 2000 d. Hr., în timpul căreia va preamări pe Domnul istoriei pentru tot ceea ce a dăruit Bisericii şi lumii Sale în secolul care se încheie, aducând slavă lui Dumnezeu „pentru toate", după spusele unui Sfânt Părinte al Bisericii, va invoca harul, luminarea şi ajutorul Lui asupra Bisericii şi lumii Sale pentru mileniul care urmează.

5. În ceea ce priveşte secolul care se încheie, observăm că pentru Biserica Ortodoxă acesta a fost plin de evenimente importante. În diferite părţi ale lumii, creştinii ortodocşi au suferit grele şi îndelungate persecuţii. Martiriul lor a întărit duhul ortodox al smereniei evanghelice, *„al răbdării şi al credinţei sfinţilor"* (Apoc. 13, 10) în Acela Care *„a pornit ca un biruitor ca să biruiască"* (Apoc. 6, 2) şi al certitudinii că în trăirea Crucii lui Hristos se cuprinde şi trăirea În-

vierii. Sângele martirilor cunoscuți sau necunoscuți leagă Biserica noastră într-un mod special de timpurile apostolice.

6. Experiența aceasta a muceniciei a fost însoțită de mărturia teologică ortodoxă prin care s-a reînnoit teologia patristică și a fost pusă în evidență învățătura patristică despre lume și om, precum și cea despre Biserică și Sfintele Taine.

Redescoperirea și promovarea creatoare a învățăturii Sfinților Părinți răsăriteni ai Bisericii, a „limbajului" și frumuseții icoanelor, precum și reîmprospătarea conștiinței misionare, a vieții monahale și redescoperirea și punerea în valoare a Părinților filocalici în strânsă legătură cu dialogul fructuos cu unele curente contemporane ale Filosofiei și Științei, toate acestea au dat viață teologiei ortodoxe și au făcut-o apreciată pe plan internațional.

De aceea suntem chemați să cinstim pe promotorii acestei înfloriri teologice care, prin eforturile lor stăruitoare, au condus teologia ortodoxă la o mărturie comună în lumea de astăzi, dincolo de deosebirile și granițele etnice sau rasiale.

7. Reînviorarea creatoare a duhului Părinților Bisericii nu numai că a ajutat lumea teologică și bisericească contemporană la înnoirea vieții Bisericilor noastre locale în general ci, de asemenea, a oferit diferitelor organisme ale Mișcării Ecumenice, cât și dialogurilor teologice bilaterale sau multilaterale, mărturia Bisericii celei una, sfinte, sobornicești și apostolice. Mișcarea Ecumenică în general, a cărei prezență la acest sfârșit de mileniu a fost puternică și a readus speranțe sfinte între creștinii divizați, a constituit un spațiu important de mărturie, de afirmare și contribuție pentru teologia ortodoxă. Din păcate, însă, criza și decierile semnalate în ultimele decenii în sânul Mișcării Ecumenice impun Bisericii Ortodoxe nevoia unei atitudini de rezistență față de astfel de devieri, precum și afirmarea Tradiției autentice a Bisericii.

În mod special considerăm că uniația și prozelitismul constituie piedici serioase în calea progresului dialogului nostru cu romano-catolicii și cu protestanții.

8. În aceste vremuri caracterizate de un proces nestăvilit de secularizare, se impune în mod deosebit necesitatea afirmării însemnătății sfințeniei vieții, având în vedere criza spirituală care domină civilizația de astăzi. Înțelegerea greșită a libertății ca libertinaj duce la creșterea criminalității și la lipsa de respect față de libertatea aproapelui, față de sfințenia vieții, chiar și la agresarea lumii fizice și la distrugerea ecologică. Tradiția ortodoxă formată prin trăirea adevărurilor creștine este purtătoarea spiritualității și a etosului ascetic, care trebuie să fie puse în evidență și afirmate în mod cu totul special în epoca noastră.

9. Această experiență, împreună cu mărturia ortodoxă, este oferită în smerenie întregii lumi, tuturor oamenilor și popoarelor, fără excepție, respectând libertatea și specificul fiecăruia în parte, în ascultare față de Cel care *„a fost înjunghiat și a răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Său, oameni din toată seminția și limba și poporul și nea-*

mul" (Apoc. 5, 9). Orizontul misiunii ortodoxe, în ciuda greutăţilor temporare, rămâne universal, iar aşteptarea şi orientarea acesteia eshatologice.

10. În mod special, în legătură cu problema ecologică, care este pentru toţi gravă şi ameninţătoare, repetăm şi prin prezentul Mesaj interesul viu şi intens al Bisericii Ortodoxe referitor la folosirea corectă a mediului înconjurător. Deja cu prilejul întâlnirii noastre precedente din Fanar am manifestat acest interes. Reamintim că din iniţiativa Patriarhiei Ecumenice s-au organizat congrese pe această temă şi s-a fixat ziua de 1 septembrie a fiecărui an ca zi de rugăciune pentru ocrotirea mediului înconjurător. Declarăm, încă o dată, că această problemă este extrem de serioasă şi chemăm pe toţi oamenii la trezvie şi la luarea tuturor măsurilor necesare pentru salvarea şi protejarea creaţiei lui Dumnezeu. Biserica Ortodoxă consideră pe om iconom şi nu proprietar al lumii fizice, această înţelegere fiind exprimată în mod cu totul deosebit de tradiţia şi experienţa sa ascetică şi cultică — mai ales de cea euharistică. Astăzi este necesar ca toţi să arătăm dragoste şi să avem o atitudine ascetică faţă de natură.

11. Sensul şi importanţa Sfintei Euharistii ca centru şi criteriu al întregii vieţi a Bisericii sunt evidente. Toate Sfintele Taine şi întreaga viaţă bisericească se desfăşoară în jurul Sfintei Euharistii şi primesc substanţă din relaţia lor cu aceasta. Sfânta Euharistie, săvârşită de fiecare dată sub conducerea sau în numele episcopului canonic al locului, constituie axul central şi criteriul întregii vieţi a Bisericii, descoperind sensul profund şi ultim al existenţei întregii creaţii, care este comuniunea cu viaţa Lui Dumnezeu Cel în Treime.

Rezultă cu evidenţă, pe de o parte, că Sfânta Euharistie trebuie să se săvârşească totdeauna în numele episcopului canonic şi cu permisiunea acestuia — pentru a fi validă şi mântuitoare pentru cei ce participă, iar pe de altă parte că modul săvârşirii acesteia trebuie să fie acela care se potriveşte cu natura şi caracterul ei ca icoană a împărăţiei lui Dumnezeu şi a sensului ultim a tot ceea ce există.

Acest lucru este necesar deoarece, din păcate, se observă uneori devieri grave în ceea ce priveşte permisiunea episcopului canonic şi pomenirea acestuia la Proscomidie, în timp ce modul de săvârşire a Sfintei Liturghii şi a tuturor slujbelor prezintă uneori influenţe străine de tradiţia ortodoxă.

12. Privind deja cu credinţă şi nădejde spre mileniul următor, chemăm pe toţi oamenii la rugăciune şi priveghere, având în vedere marile probleme, dar şi posibilităţile deosebite care se întrevăd la orizont. Salturile ştiinţei, aproape în toate domeniile, dar mai ales în biologie, prevestesc realizări de neimaginat, dar şi pericole. Biserica nu poate fi indiferentă faţă de aceste previzibile evoluţii, întrucât de acestea depinde supravieţuirea persoanei umane ca şi „chip al lui Dumnezeu".

13. În domeniul schimbărilor politice, Biserica Ortodoxă doreşte să păstreze şi pe mai departe principiul fundamental referitor la ne-

amestecul acesteia în politică. Desigur, ea nu poate rămâne indiferentă atunci când deciziile politice afectează însăşi existenţa Bisericilor Ortodoxe. De aceea, aşteaptă ca în astfel de situaţii să se ceară şi să se ia serios în seamă şi poziţia sa. Un astfel de caz cansiderăm că va fi problema viitorului Locurilor Sfinte, al locurilor de pelerinaj şi al comunităţii ortodoxe care trăieşte acolo, care privesc întreaga Ortodoxie şi mai ales Patriarhia Ierusalimului. Prin urmare, orice discuţie referitoare la schimbarea statutului (status quo) Locurilor Sfinte, statut asigurat de-a lungul veacurilor prin hotărâri şi acorduri internaţionale, nu este posibil şi nici îngăduit să se facă fără ştirea şi în absenţa Patriarhiei Ortodoxe a Ierusalimului, care îşi are acolo reşedinţa de secole.

14. În câmpul mai larg al culturii se exprimă de către mulţi teama că mileniul viitor va conduce omenirea în faţa unor conflicte culturale, în care elementul religios va fi dominant. Această eventualitate impune tuturor conducătorilor religioşi înţelepciune, prudenţă şi curaj, pentru ca orice element de fanatism şi de ură să fie îndepărtat şi să fie apărată pacea lumii, atât de mult încercată de războaie şi conflicte în secolul care se încheie.

15. Într-o lume confruntată cu tot felul de secte şi interpretări înfricoşătoare ale cărţii Apocalipsei, noi toţi, dar mai ales generaţia tânără, suntem chemaţi să învăţăm şi să mărturisim prin cuvânt şi faptă că numai iubirea lui Dumnezeu, a semenilor şi a întregii creaţii dă sens şi mântuire vieţii noastre, chiar şi în cele mai grele episoade ale istoriei.

În ciuda prezentării dramatice a evenimentelor, cartea Apocalipsei conţine în profunzimea sa însăşi Evanghelia lui Hristos, adică ne descoperă că păcatul omenesc şi puterile demonice distrugătoare au fost şi vor fi biruite de Iisus Hristos, Domnul istoriei, care este *„Alfa şi Omega, Cel ce era şi Cel ce vine, Atotţiitorul“* (Apoc. 1, 8).

* * *

Adresându-vă acestea din sfânta insulă a Patmosului, vă îmbrăţişăm cu îmbrăţişare sfântă şi vă transmitem vouă şi lumii întregi cuvântul autorului sfânt al Apocalipsei, cuvânt de credinţă, nădejde şi dragoste. *„Iată, cortul lui Dumnezeu este cu oamenii şi El va sălăşlui cu ei şi ei vor fi poporul Lui şi Însuşi Dumnezeu va fi cu ei. Şi va şterge orice lacrimă din ochii lor şi moartea nu va mai fi, nici plângere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi, căci cele dintâi au trecut“* (Apoc. 21, 3—4).

Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfântului Duh să fie cu noi cu toţi. Amin.

În Sfânta Insulă Patmos, 26 Septembrie 1995, pomenirea adormirii Sfântului slăvitului Apostol şi Evanghelist Ioan Teologul.

Patriarhul ecumenic BARTOLOMEU, reprezentând şi pe Patriarhul Sfintei cetăţi a Ierusalimului şi a toată Palestina, DIODOR III;

Papă şi Patriarh al Alexandriei şi a toată Africa, PARTHENIOS I.

Patriarhul Antiohiei şi a tot Orientul, IGNATIOS III, reprezentat de mitropolitul IOANNIS de Pergam;

Patriarhul Belgradului şi a toată Serbia, PAVLE;

Patriarhul Bucureştilor şi a toată România, TEOCTIST;

Patriarhul Sofiei şi a toată Bulgaria, MAXIM, reprezentat de Mitropolitul GHELASIE;

Arhiepiscopul de Metschete şi Tbilisi şi Catolicos Patriarh a toată Georgia, ELIAS;

Arhiepiscopul de Noua Justiniana şi al tot Ciprului, HRISOSTOMO;

Arhiepiscopul Atenei şi a toată Grecia, SERAFIM;

Arhiepiscopul Tiranei şi a toată Albania, ANASTASIOS;

Arhiepiscopul de Praga şi Mitropolit al Cehiei şi Slovaciei, DOROTEI;

Arhiepiscopul de Karelia şi a toată Finlanda, JOHN.

(Episkepsis, nr. 522/1995, p. 3—5; Service Orthodoxe de Presse, nr. 202/1995, p.3-8)

PREDICĂ LA DUMINICA A 20-A DUPĂ RUSALII (ÎNVIEREA FIULUI VĂDUVEI DIN NAIN)

Iubiţi credincioşi,

În pericopa Evangheliei de astăzi ni se relatează minunea readucerii la viaţă a fiului văduvei din Nain — aşezare situată în apropierea muntelui Taborului. — Evanghelistul Luca ne zugrăveşte un tablou extrem de dureros, cel mai tragic din viaţa unei familii, moartea unicului fiu al unei femei văduve — care-şi pierde astfel singura mângâiere, sprijinul şi nădejdea bătrâneţelor ei. — În vremea aceea, pe când intra Iisus în cetatea Nain, însoţit fiind de apostolii Săi a întâlnit un convoi de înmormântare, care ducea la groapă pe unicul copil al unei văduve sfâşiate de durere.

În faţa acestui convoi trist apare Domnul nostru Iisus Hristos. S-a întâlnit atunci pe acel drum moartea cu viaţa, moartea, biruitoare până aci, cu Biruitorul ei. — Au stat faţă în faţă durerea nesfârşită a unei mame cu Cel ce a venit în lume să alunge toată durerea şi lacrimile de pe faţa oamenilor.

Profund mişcat de atâta suferinţă şi durere a rugat să se oprească convoiul şi îndreptându-se spre îndurerata mamă i-a zis: „Nu mai plânge". Apoi s-a apropiat, a pus mâna pe cel mort şi i-a zis: „Tinere, ţie îţi zic scoală-te", şi luându-l duios de mână l-a dat maicii sale, spre uimirea tuturor celor prezenţi, care, cuprinşi de teamă au început să dea slavă lui Dumnezeu. — Chiar dacă noi n-am fost prezenţi avem multe de învăţat de la această minune, deoarece numai la auzirea ei simţim parcă un anumit fior ce ne pătrunde şi se revarsă în inima noastră ca o forţă nouă, ca o nădejde tare căci Domnul este cu noi în toate clipele vieţii noastre.

Iubiţi credincioşi, fiecare din noi am avut sau avem dureri, supărări sau necazuri, fie ele trupeşti, fie sufleteşti. — Ele apar şi ne însoţesc paşii, pretutindeni, pe toate cărările vieţii noastre şi oricât ne-am strădui nu le putem înlătura pe toate şi în mod definitiv.

Uneori sunt dureri care vin de la oameni şi sunt izvorâte din răutatea lor; alteori, noi înşine suntem cauza lor, aşa încât nu e de mirare să auzim din când în când cuvintele vreunui disperat: „Cât de nenorocit şi nefericit sunt în această viaţă". Dar, cu mult mai mare este durerea pentru acela care trăieşte în singurătate, care în afară de Dumnezeu nu are pe nimeni să-l înţeleagă, să-l ajute şi să-l mângâie.

Dacă am sta să privim viaţa numai sub acest aspect apăsător al durerilor, am putea spune că omul este una din fiinţele cele mai chi-

nuite din lume, am putea să ne îndoim chiar de chemarea și destinul lui major pe acest pământ. — Să nu uităm însă că durerile și necazurile pot fi depășite și pot fi înlăturate, chiar dacă nu de tot, atunci când simți că se află cineva lângă tine, simți parcă o ușurare dar și o anumită siguranță și nădejde de mai bine. Sunt însă în viață unele momente grele și clipe de amară durere în care oamenii nu ne pot ajuta.

Fără nici o îndoială, cea mai mare și mai cumplită durere este aceea pe care o aduce moartea. În această împrejurare cuvintele și ajutorul oamenilor sunt neputincioase, sunt foarte palide. Dar în aceste momente disperate există totuși cineva care ne poate ajuta — este Domnul nostru Iisus Hristos. El se apropie de noi în aceste apăsătoare clipe de durere, așa cum s-a apropiat și de cei care duceau la groapă pe tânărul din Nain. El este Fiul lui Dumnezeu, care din iubire față de om S-a făcut și El om, ca să ridice toată povara care apasă viața noastră de zi cu zi. El n-a venit numai ca să mângâie pe mama celui ce se îndrepta spre mormânt, ci a venit ca să ne scoată și pe noi din mormântul atâtor păcate și dureri în care am căzut și cădem atât de des și zilnic. El se apropie de noi, călătorește cu noi, chiar când nu ne dăm seama și ne ajută să ieșim biruitori asupra păcatului și asupra tuturor încercărilor de viață.

Iisus Hristos este fratele nostru mai mare, care ne întinde de multe ori, în chip nevăzut dar real, mâna Sa cea dumnezeiască. În asemenea clipe de grea cumpănă, El ne șoptește și ne îmbărbătează: „Nu plângeți, nu vă temeți și nu descurajați, credeți cu tărie că Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacurilor. De altfel, prin întreaga Sa lucrare pe pământ, Mântuitorul ne-a adus, prin iubire, raza mângâierii, bucuriei și îmbărbătării. Punctul culminant este Învierea — prin care El a biruit moartea. Desigur moartea trupească își urmează cursul ei firesc, dar ea nu poate lua din făptura noastră decât ceea ce este vremelnic. De aceea, înainte de a da pământului ceea ce este al său, noi dăm lui Dumnezeu sufletul nemuritor și veșnic.

Noi știm că dintru început am fost creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, înzestrați cu suflet nemuritor, dar păcătuind, am devenit muritori cu trupul, care se va întoarce în pământul din care a fost alcătuit. Și astfel, moartea nu ia decât ceea ce este al său din făptura noastră omenească. Sufletul nostru rămâne nemuritor și dacă el este mai aproape de Dumnezeu prin trăire, împlinind voia lui Dumnezeu, moartea devine un fenomen cu puteri limitate și prilej de întoarcere acasă, la Tatăl nostru cel ceresc. Din cauza prea multor griji și păcate, căutând fericirea pe căi greșite, ajungem de multe ori în situația de a uita cu desăvârșire de nemurirea sufletului nostru. Dar, spre fericirea noastră, la plinirea vremii a venit în lume Fiul lui Dumnezeu. El a trezit în noi simțul nemuririi și ne-a arătat calea care duce la viața veșnică. De la El avem divina asigurare: „Cel ce crede în Mine, de va și muri, viu va fi în veci."

Odată cu venirea Sa în lume, Mântuitorul s-a arătat Stăpân al vieții dar și biruitor al morții. A înviat pe fiica lui Iair, pe tânărul din

Nain, pe Lazăr cel mort de patru zile şi a înviat El însuşi din mormânt.

De la Învierea Domnului am învăţat cu toţii şi ne-am luminat conştiinţa nemuririi. De atunci încoace suntem deplin încredinţaţi că, noi oamenii am fost făcuţi spre viaţă şi nu spre moarte. De la înviere, noi nu mai plângem pe cei adormiţi ca şi cei ce n-au nădejde. Am fost şi rămânem încredinţaţi, că, mormântul este numai un locaş vremelnic al trupului. Iisus Hristos ne-a adus marele dar şi binecuvântarea de a fi biruitori asupra păcatului, şi astfel moartea cea veşnică nu mai are putere asupra noastră. El, prin întruparea şi învierea Sa, a liniştit şi întărit întreaga omenire, deoarece a dezlegat definitiv taina morţii şi a înlăturat definitiv teama şi deznădejdea noastră în faţa ei.

Afirmăm cu tărie că nimeni până la Hristos şi nici după aceea n-a putut arunca o lumină mai puternică peste întunericul morţii. Orice creştin adevărat este omul vieţii. El, în mod conştient, iubeşte şi preţuieşte pe oricine aduce în lume un bine, un spor vieţii şi nu e de partea celor ce aduc, pe orice căi, moartea şi distrugerea. Noi credem cu tărie în purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi credem neclintiţi în nemurire.

Din această neclintită credinţă a nemuririi ne tragem noi seva optimismului şi încrederea în viaţă. Dincolo de culmea durerilor şi încercărilor se iveşte zarea luminii, iar dincolo de crucea suferinţelor se află lumina învierii. Niciodată nu suntem singuri, întrucât Domnul ne iese întru întâmpinare, călătoreşte cu noi şi ne ajută să ieşim biruitori asupra durerii.

Iubiţi credincioşi, există multe puteri şi mijloace prin care omul a ajuns să domolească, să aline şi chiar să stingă focul suferinţelor. Noi înşine ne putem ajuta ori bucura de ajutorul semenilor în clipele grele ale vieţii. Dar, să nu uităm că Cel ce ne ajută şi este mereu cu noi este însuşi Domnul nostru Iisus Hristos.

Dumnezeu este pretutindeni, dar nicăieri ca în Sf. Biserică nu simţim mai aproape de noi pe Dumnezeu. De multe ori venim aici împovăraţi de griji şi necazuri, copleşiţi de ispite şi păcate, cu inimile răvăşite de durere aşteptând să primim mângâierea de care avem nevoie.

Aici, în Casa Domnului îl simţim mai aproape pe Hristos, care, asemeni unui părinte bun, ne iese în întâmpinare şi ne spune tainic: „Fiule ţie-ţi zic scoală-te din mormântul păcatelor tale şi mergi pe calea luminoasă a vieţii celei adevărate.

Doamne, Iisuse Hristoase, Cel ce odinioară ai mângâiat şi ai umplut de bucurie inima îndurerată a văduvei din Nain, înviind pe fiul ei, Te rugăm apropie-Te şi de noi în acest ceas de caldă rugăciune, îndreptează viaţa noastră pe calea cea bună şi învredniceşte-ne să fim şi noi fericiţi părtaşi la viaţa cea adevărată, viaţa cea veşnică".

Amin! *Preot M. Rusu*

PREDICĂ LA DUMINICA A 26-A DUPĂ RUSALII

P.C. Părinţi, iubiţi credincioşi,

De-a lungul anilor de propovăduire, Mântuitorul, în dorinţa de a fi cât mai bine înţeles, a vorbit ucenicilor şi prin ei lumii întregi, prin învăţături directe dar şi indirecte folosind parabolele, ca mijloc mai accesibil şi mai uşor de înţeles decât cuvintele alese sau alte demonstraţii filozofice mai greu de pătruns.

Una din aceste minunate parabole rostite cândva de El este şi „Parabola bogatului căruia i-a rodit ţarina", parabolă pe cât de simplă pe atât de frumoasă şi plină de adevăr. Prin această pildă plină de tâlc, Mântuitorul a sancţionat păcatul lăcomiei şi al egoismului şi a condamnat cu asprime pe cei ce adună peste trebuinţele lor, numai de dragul de a aduna şi a avea cât mai mult. Unii ca aceştia uită de Dumnezeu dar mai ales de semenii lor. Uită că şi ei sunt muritori şi că acumulează mereu, fără a gândi că într-o bună zi le va abandona pe toate.

De aceea, Dumnezeu când i-a atras atenţia bogatului din Evanghelie „Nebune, în noaptea aceasta ţi se va lua sufletul, aşadar cele pe care le-ai pregătit cui vor rămâne?" — i-a dezvăluit şi zădărnicia agoniselii exagerate de bunuri trecătoare, în loc să se îmbogăţească pentru eternitate.

Dacă vom transpune întâmplarea în planul actual, bogatul din parabola evangheliei de astăzi, nu este un caz singular — izolat, ci este doar unul din nesfârşitul număr de oameni, care, din pură lăcomie, întorc spatele lui Dumnezeu şi totodată semenilor lor — pentru a-şi satisface o patimă meschină şi egoistă, care îi degradează din punct de vedere moral.

Sub raport moral, deci, lăcomia este un păcat capital îndreptat împotriva lui Dumnezeu şi a ordinii fireşti, care se manifestă prin concretizarea dorinţei excesive de a poseda şi acumula peste trebuinţele vieţii în modul cel mai egoist posibil. Omul lacom este acela, care în avere îşi fixează rostul şi idealul principal de viaţă, se îndepărtează de Dumnezeu şi pe nesimţite se lasă înrobit de această patimă urâtă.

Cu cât trec anii şi cu cât se apropie moartea, această josnică patimă se înfige mai adânc în sufletul omului. S-au văzut lacomi gârboviţi de ani şi amare suferinţe care nici pe patul morţii nu s-au putut dezlipi de această patimă, chiar dacă au rămas privind deznădăjduiţi şi neputincioşi la comorile ce le lăsau în urma lor.

Marele scriitor francez Balzac, în romanul său Eugenie Grandet povesteşte despre moş Grandet, care pe patul morţii fiind, privind la aurul dinaintea ochilor săi a exclamat: — „Asta mă încălzeşte!". În acele momente de agonie, buna sa fiică, cu lacrimi în ochi a îngenunchiat şi l-a rugat: „Tată, te rog să mă binecuvintezi, cum m-ai binecuvântat de atâtea ori! În loc de binecuvântare tatăl i-a zis: „Să ai grijă de tot ce ţi-am lăsat, să nu înstrăinezi şi să nu dai nimănui nimic pen-

tru că ai să-mi dai socoteală dincolo — unde o să ne întâlnim".

Un mare gânditor creştin, vorbind despre lăcomie, spunea că este asemenea cu iedera care se urcă pe copaci, se înfăşoară puternic în jurul lor şi nu-i părăseşte nici dacă aceştia se usucă. Tot aşa de greu scapă omul stăpânit de lăcomie, fie tânăr fie bătrân, decât în cazul fericit, când survine un gând curat şi o decizie fermă prin care se taie răul de la rădăcină.

Orice om lacom, oricare ar fi condiţia lui socială şi oriunde s-ar găsi îşi are o psihologie foarte ciudată, un fel deformat de a vedea lucrurile şi viaţa în sine. Portretul lui e antipatic din cauza atrofierii simţului său moral. Datorită patimii devine ursuz, nesociabil şi nesuferit chiar în cadrul familiei sale, nu leagă prietenii, e arţăgos cu vecinii şi răutăcios cu toţi cei din jurul său.

Omul lacom se auto-amăgeşte cu o fericire iluzorie, nu mai are echilibru, nu mai e stăpân pe sine, un vierme lăuntric parcă-i roade sufletul, iar egoismul îl despoaie de atributele demnităţii de om, pierde veşnicia, dar pierde şi fericirea vieţii pământeşti şi chiar viaţa — asemenea bogatului din Sf. Evanghelie de astăzi.

Ilustrul fabulist La Fontaine, în una din fabulele sale intitulată „Găina şi ouăle de aur", vorbeşte despre un om lacom, care avea o găină ce-i făcea ouă de aur. Deşi era foarte încântat, nu era mulţumit deplin. Sperând să găsească o comoară şi mai mare, omul şi-a spintecat pasărea, dar n-a găsit nimic. Morala: „Lăcomia te face să pierzi şi puţinul dar şi multul ce-l aveai".

Cronicarul Miron Costin, referindu-se la lăcomie, a făcut următoarea remarcă: „Poftele omului n-au hotar. Având mult, cum n-ar avea nimic îi pare; pe cât îi dă Dumnezeu nu se satură, având bunul său şi al altuia a-l cuprinde cearcă, şi aşa lăcomind la al altuia — pierde şi pe al său".

Minunatele perle ale literaturii noastre populare — proverbele româneşti — înfierează lăcomia şi satirizează pe cei lacomi. Astfel se spune: „Lăcomia strică omenia", „Lacomul nu zice ajunge / Oltu-n gură de i-ar curge", „Găina vecinului totdeauna-i curcă, sau face ouăle mai mari", etc.

Omul lacom din cauza sărăciei sufleteşti este cel mai nefericit dintre toţi oamenii. L-am putea asemui cu cei doi închipuiţi — Setilă şi Flămânzilă din Harap Alb a lui I. Creangă. Aşa e şi lacomul, veşnic nemulţumit, nu se satură şi nu se potoleşte niciodată, se chinuieşte mereu cu frica de a nu fi prădat sau păgubit. Aceasta este soarta tristă a tuturor celor cuprinşi de patima lăcomiei, cărora în loc de fericire le aduce numai şi numai suferinţă.

Sf. Scriptură — califică lăcomia drept idolatrie, mama şi rădăcina tuturor răutăţilor din lume; „căci aceasta s-o ştiţi bine că nici desfrânat sau necurat sau lacom — care este închinător la idoli nu are moştenire în împărăţia lui Dumnezeu".

Într-adevăr, lăcomia este izvorul răutăţilor, fiindcă din cauza ei piere dragostea dintre oameni, pământul e plin de hoţi şi ucigaşi, întreaga societate e presărată de calomniatori şi trădători; familiile se

dezbină, popoarele își ascut săbiile și se sfâșie între ele ca fiarele sălbatice.

Pe drept cuvânt spunea odinioară înțeleptul Solomon: „Omul lacom ațâță cearta, iar cel ce nădăjduiește în Domnul va fi îndestulat. Aspectul care întunecă și mai mult portretul sufletesc al lacomului este egoismul meschin ce-l stăpânește și prin care devine mai crud decât un ucigaș. Ucigașul lovește, dar în multe împrejurări se căiește, pe când egoistul nutrește o ură lentă și calculată față de semenii săi, și are în sine, după aprecierea lui G. Papini, un singur cult — cultul egolatriei.

În final, ce avem noi de făcut și ce atitudine fermă trebuie să avem față de păcatul lăcomiei — care amenință calea adevăratei fericiri și implicit a mântuirii noastre? Mai întâi, trebuie să fim chibzuiți și cumpătați în toate, să ne împărtășim din darurile cu care ne-a binecuvântat Dumnezeu, știind că El nu s-a împotrivit niciodată agoniselii celor de trebuință vieții noastre, cu o singură condiție: „să nu fie transformată în scop egoist, în idol căruia să ne închinăm, cum a procedat bogatul din parabolă, ci să fie un mijloc onest pentru satisfacerea cerințelor firești ale noastre și ale semenilor noștri".

Mântuitorul n-a fost și nu va fi niciodată împotriva bucuriilor curate, adică a bucuriilor ce zidesc și sfințesc pe om, îl înalță și-l apropie de Dumnezeu.

Bogatul din Evanghelie a fost numit nebun, nu fiindcă avea avere, ci fiindcă idolatriza averea și o întrebuința în mod egoist. Păcatul lăcomiei l-a orbit cu desăvârșire, de aceea în fața morții era mai sărac ca toți săracii din lume, nenorocit și demn de compătimire și de milă.

Pe drept cuvânt zice Mântuitorul în încheierea parabolei; „Așa este cel ce-și strânge comori pe pământ, iar în Dumnezeu nu se îmbogățește.".

Să ne ferim deci, pe cât ne stă în putință de acest mare păcat al lăcomiei și al egoismului meschin și să ne îmbogățim sufletele cu comoara cea aleasă a virtuților iubirii de Dumnezeu și de oameni, știind bine că: „Acolo unde este comoara noastră, acolo va fi și inima noastră". AMIN!

Preot M. Rusu

PREDICĂ LA DUMINICA A 27-A DUPĂ RUSALII

„Iar Iisus şi-a pus mâinile asupra (femeii) şi ea îndată s-a îndreptat şi slăvea pe Dumnezeu".
(Luca 13, 13).

Iubiţi credincioşi,

Ne găsim la jumătatea urcuşului duhovnicesc spre peştera din Bethleemul Iudeii, ca să întâmpinăm şi noi, ca odinioară păstorii şi magii, pe Cel ce s-a născut din Fecioara Maria pentru noi şi pentru mântuirea noastră. Pericopele evanghelice rânduite de Biserică spre a fi citite în duminicile celor şase săptămâni de post au rostul de a ne pregăti duhovniceşte pentru întâmpinarea slăvitului praznic al Crăciunului, fie prin anumite pilde sau parabole rostite de Mântuitorul, fie prin unele discuţii pe care le-a purtat în cursul celor trei ani de activitate publică, prin care voia să pună în lumină superioritatea învăţăturii sale.

Iată că Evanghelia de azi ne prezintă una din vindecările minunate pe care le-a săvârşit, dar şi o discuţie destul de aprinsă pe care a purtat-o cu mai marele sinagogii în care s-a petrecut minunea. Nu se precizează în ce localitate se găsea sinagoga în care învăţa Iisus într-o zi de sâmbătă. La un moment dat a zărit acolo „o femeie care de 18 ani avea un duh de neputinţă şi care era gârbovă, încât nu putea să se ridice în sus nicidecum" (Luca 13, 10—11). Nu se dă nici un amănunt cu privire la vârsta, starea socială sau localitatea din care provenea femeia respectivă. Fără ca ea să-L roage să o vindece — poate că nici nu ştia cine este — Iisus o cheamă lângă El, îşi pune mâinile peste ea, adresându-i cuvintele: „Femeie, eşti dezlegată de neputinţa ta; şi îndată „s-a îndreptat şi slăvea pe Dumnezeu".

Această vindecare printr-un singur cuvânt — după cum procedase şi în alte împrejurări — dar şi prin punerea sfintelor Sale mâini a provocat reacţia mai marelui sinagogii, care a protestat în faţa lui Iisus şi a mulţimii ce era de faţă, declarând că numai în cele şase zile lucrătoare ale săptămânii se pot face vindecări şi nicidecum într-o zi de sâmbătă, rânduită prin porunca a patra din Decalog ca zi de odihnă. Dar Mântuitorul i-a replicat îndată, arătându-i că oricare din cei de faţă era obligat, prin forţa lucrurilor, ca şi în ziua de odihnă, în ziua sâmbetei, să se îngrijească de hrană şi mai cu seamă de apa necesară animalelor pe care le avea.

Şi atunci, dacă te îngrijeşti de acestea, fără ca să încalci prevederile Legii vechi, nu era firesc ca El, Hristos Domnul, Cel ce a venit în lume „ca lumea viaţă să aibă", să vindece pe acea femeie în zi de sâmbătă? Replica Mântuitorului a avut darul de a potoli „zelul", sau mai corect spus, habotnicia mai marelui sinagogii şi a celor ce-i împărtăşau părerea, care au plecat ruşinaţi, pe când mulţimea celor de faţă „se bucura de faptele strălucite săvârşite de El". (Luca, 13, 17).

Iubiţi credincioşi,

Această vindecare, am putea spune obişnuită pentru cineva care parcurge paginile Sfintelor Evanghelii, dar şi discuţia cu mai marele sinagogii, mai puţin obişnuită, ne dă prilejul să medităm măcar asupra a două învăţături care se desprind din pericopa evanghelică de azi. În primul rând trebuie să reflectăm asupra poruncii a patra din Decalog, prin care se cere respectarea — pentru iudei — a zilei de sâmbătă, ca zi de odihnă. Biserica creştină a rânduit, însă, ca zi de odihnă şi de rugăciune, prima zi din săptămână, după socoteala iudeilor, deci *duminica*, pentru că într-o asemenea zi a înviat Hristos din mormânt, proclamându-se astfel biruinţa vieţii asupra morţii şi în aceeaşi zi s-a arătat apostolilor, iar în duminica următoare şi lui Toma. Şi tot într-o zi întâia a săptămânii s-a revărsat Duhul Sfânt peste Sfinţii Apostoli la praznicul Cincizecimii, când s-au botezat primii creştini, întemeindu-se astfel, în chip văzut, Biserica creştină. Acestea au fost motivele care au făcut pe primii creştini să se adune pentru rugăciune şi „frângerea pâinii", tot în ziua întâi a săptămânii. Iar când creştinismul a ieşit biruitor în lupta sa cu împăraţii romani persecutori, împăratul Constantin cel Mare a decretat ziua de duminică drept zi de odihnă, dar şi de rugăciune, ea fiind respectată ca atare până azi.

Ne punem întrebarea: oare noi creştinii de azi cum trebuie să prăznuim această zi? Oare trebuie să ajungem şi noi la bigotismul de care dădeau dovadă iudeii? Viaţa de toate zilele ne arată că acest lucru este cu neputinţă de realizat, mai cu seamă în lumea tehnicizată de azi. Ce s-ar întâmpla, de pildă, dacă un medic chirurg ar refuza o operaţie de maximă urgenţă — poate în urma unui accident rutier — într-o zi de duminică? Oare ce e mai de preţ: viaţa unui om sau interpretarea prea riguroasă a unui text biblic? Fără îndoială că un medic care salvează o viaţă de om — indiferent în ce zi — este un creştin adevărat şi mai cu seamă un om adevărat, care îşi pune sufletul pentru semenii săi, iar reuşita operaţiei lui poate fi considerată ca o adevărată rugăciune de mulţumire adusă lui Dumnezeu.

Astăzi, există atâtea sectoare ale vieţii sociale care trebuie să funcţioneze fără întrerupere, în primul rând, în folosul nostru al oamenilor. În această situaţie, considerăm că munca pe care anumiţi semeni ai noştri sunt obligaţi să o desfăşoare în zilele de duminică nu trebuie considerată ca o încălcare a învăţăturii Bisericii care ne cere să respectăm această zi. Adevăratul creştin, pus într-o situaţie ca aceasta, va şti să suplinească absenţa lui de la biserică, printr-o rugăciune rostită în taina sufletului său ori printr-o faptă de ajutorare faţă de un semen aflat în suferinţă. Dar ceilalţi, cei mulţi, care se bucură de binecuvântata odihnă după o săptămână de muncă, au îndatorirea morală de a fi prezenţi aici, în casa Tatălui ceresc, măcar o oră într-o săptămână, spre a-I mulţumi pentru tot ce le-a dăruit, dar şi pentru a încerca să-şi vindece gârbovenia sufletească, pentru a asculta Sfânta Liturghie, în cadrul căreia să-l primească pe Hristos prin taina Sfintei Împărtăşanii. În sfârşit, Duminica trebuie să fie o zi în

care să ne amintim de răposaţii noştri, de cunoscuţii noştri care sunt în necazuri sau în spitale, o zi pe care să o consacrăm lecturii unor pagini din Sfânta Scriptură sau din anumite cărţi cu conţinut moralizator, o zi a rugăciunii în familie, dacă nu putem participa la rugăciunea liturgică săvârşită pentru întreaga obşte a parohiei în biserică.

Un alt aspect ce se desprinde din pericopa evanghelică de azi, strâns legat de modul în care un adevărat creştin trebuie să prăznuiască ziua de duminică, priveşte comportamentul femeii gârbove după vindecarea ei. Sf. Evanghelist Luca relatează că ea „slăvea pe Dumnezeu" pentru izbăvirea ei din neputinţă. Asupra acestor cuvinte ar trebui să mediteze mai cu seamă credincioasele de azi, căci dacă femeia gârbovă era numită de Mântuitorul „fiică a lui Avraam", fără îndoială femeile creştine de azi şi de totdeauna au fost considerate ca „fiice ale lui Hristos". Şi în această calitate, ele trebuie să se comporte ca atare, să „slăvească" neîncetat pe Hristos prin viaţa şi prin faptele lor. Apostolul care s-a citit astăzi, din Epistola Sfântului Pavel către creştinii din Efes, prezintă o seamă de îndatoriri pe care trebuie să le respecte orice creştin, inclusiv femeile. El ne cere „să ne întărim în Domnul", ca să putem sta împotriva uneltirilor diavolului", având mijlocul nostru încins cu *adevărul*, îmbrăcaţi în platoşa *dreptăţii* şi luând asupra noastră „pavăza *credinţei*". În acelaşi text, Sf. Pavel menţionează că lupta efesenilor trebuie să fie purtată *„împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii care sunt în văzduh"* (cf. Ef. 6, 10—17).

Acest lucruri sunt actuale şi azi, iar femeile creştine sunt chemate, ca alături de soţii, părinţii sau copiii lor — şi poate chiar mai mult decât aceştia — să lupte împotriva „întunericului" şi a „răutăţii" veacului în care trăim. Din nefericire, întunericul este foarte mare, greu de străpuns şi cu atât mai mult, greu de risipit. S-a răspândit peste întreg pământul şi din nefericire şi peste ţara noastră. Iar „întunericul" şi „duhul răutăţii" care apasă peste întreaga suflare omenească, îmbracă azi forme de mare diversitate: războaie între ţări şi popoare, desfrâu, sub toate aspectele lui, corupţie, beţie, furt, minciună, lene, dezinteres faţă de problemele mari ale societăţii şi atâtea altele. Se vorbeşte mereu la noi de refacerea economică sau materială a ţării, dar prea puţini sunt conştienţi că aceasta este condiţionată de refacerea noastră morală-spirituală. „Gârbovia" sufletească şi „întunericul" apasă asupra multora dintre noi şi nu ştim cum să ne îndreptăm. Nu ştim, pentru că nu-L cunoaştem pe doctorul suprem şi unic al trupurilor şi sufletelor noaştre, pe Iisus Hristos. Numai când Îl vom regăsi cu toţii pe Hristos, „Lumina lumii", vom putea ieşi din întuneric la lumină şi din moarte la viaţă. Să ne îndreptăm deci neîncetat gândurile şi nădejdile noastre spre Hristos, izvorul vieţii, ori de câte ori ne simţim sufletul împovărat de păcate, să aducem şi pe alţii la El, care poate că îl tratează cu indiferenţă, să cădem în faţa icoanei Lui şi să-L rugăm să ne ierte păcatele, să ne vindece de toate suferinţele fizice şi sufleteşti. Şi dacă ne vom ruga cu stăruinţă, vom auzi acelaşi glas mângâietor care a declarat sănătoasă şi pe femeia gârbovă.

Vom simţi şi noi mâna atotputernică a lui Iisus Hristos, care a atins urechile surzilor şi ochii orbilor, redându-le auzul sau văzul, mâna care a ridicat pe apostolul Petru care se afunda în mare, mâna care a înviat pe fiul văduvei din Nain, pe fiica lui Iair şi pe prietenul său Lazăr. Este mâna pe care El o întinde în chip tainic tuturor celor care au nevoie de ajutorul Lui, tuturor celor gârboviţi de rele, bărbaţi sau femei, tineri sau bătrâni, ca să ne izbăvească din păcate şi suferinţe, ca să ne ridicăm, prin El, „din întuneric", la o viaţă nouă, de lumină şi de har dumnezeiesc, Amin.

Pr. prof. Mircea Păcurariu

PREDICĂ LA DUMINICA DUPĂ NAŞTEREA DOMNULUI

Împlinirea proorociilor despre Hristos

„Adevărat zic vouă: înainte de a trece cerul şi pământul, o iotă sau o cirtă din Lege nu va trece „până se vor împlini toate" (Mt. 5, 18).

„Taina cea din veac ascunsă şi de îngeri neştiută s-a descoperit prin întruparea Fiului lui Dumnezeu pe care am sărbătorit-o cu aleasă bucurie în zilele de Crăciun. După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri şi în multe chipuri a vorbit părinţilor noştri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul Său. (Evrei, 1, 1—9). Şi când a venit plinirea vremii" a trimis Dumnezeu pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere ca să dobândim înfierea (Galateni 4, 4—5).

În această duminică după Naşterea Domnului am socotit de cuviinţă să arătăm câteva mărturii scripturistice despre împlinirea unor prototipuri ale Vechiului Testament şi împlinirea profeţiilor în persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos ca Mesia şi Mântuitorul lumii.

Pe bună dreptate Fericitul Augustin spunea că „Noul Testament în cel Vechi se ascunde; iar cel Vechi, în cel Nou se descoperă".

Din cele mai vechi timpuri vedem în dumnezeiasca Scriptură prototipurile lui Iisus Hristos şi împlinirea profeţiilor ce s-au arătat la plinirea vremii prin Mântuitorul, care a venit să mântuiască neamul omenesc din robia diavolului şi a morţii.

Astfel chiar strămoşul Adam, cel zidit de Dumnezeu a închipuit pe Hristos Domnul şi Mântuitorul nostru, după mărturia marelui Apostol Pavel care zice: „Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam, suflet viu, iar Adam cel de pe urmă, în duh de viaţă dătător" (I Cor. 15, 45).

Asemenea lui Adam, şi Abel cel drept a fost închipuirea lui Iisus Hristos, deoarece el a fost ucis de Cain, fratele său, precum şi Hristos de cei de un neam cu El (Gen. 4, 8; Ev. 4, 11).

Iosif, care a fost vândut de fraţii săi egiptenilor, a fost şi el prototip al lui Hristos, care a fost vândut, de ai Săi, păgânilor, adică romanilor, ce nu credeau în Dumnezeul cel Adevărat.

Aron a fost şi el prototip al preoţiei lui Hristos (Ex. 28, 1; Evrei 5, 4).

Mielul pascal din Legea Veche a închipuit mai înainte pe Mielul lui Dumnezeu care s-a jertfit pentru noi şi a ridicat păcatele lumii (Ex. 12, 3; Isaia 53, Mt. 22, 2).

Ţapul ispăşitor care lua asupra sa toate nelegiuirile şi păcatele israeliţilor (Lev. 16, 23) a închipuit pe Iisus Hristos care a luat asupra Sa, prin jertfa de pe cruce, toate păcatele lumii. (In. 53; Mt. 26.2).

David împăratul şi proorocul a închipuit şi el pe Iisus Hristos Împăratul (Ps. 55, 3).

Patriarhul Isaac iarăşi a fost prototip al lui Hristos că precum acela a fost adus spre jertfă de tatăl său Avraam, aşa şi Mântuitorul Iisus Hristos a fost adus jertfă pe Golgota pentru mântuirea lumii, de Părintele Său cel din ceruri (Gen. 22 2, Evrei 11, 17).

La fel Iona proorocul a fost închipuire a morţii şi învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Căci, precum acela a stat în pântecele chitului trei zile şi trei nopţi, aşa şi Mântuitorul a stat în mormânt trei zile şi trei nopţi şi a treia zi a înviat din morţi (Iona 2, 14; Mt. 16, 4).

Melchisedec, regele Salemului (Gen. 14, 18), a fost chip al preoţiei lui Hristos, care este numit „Preot în veac după rânduiala lui Melchisedec" (Ps. 109, 4).

Tot aşa Moise ca cel ce a scos pe evrei din robia Egiptului şi a lui faraon (Ieşire 32, 32) a fost prototipul lui Iisus Hristos, Care a venit în lume să scoată pe oameni din robia satanei şi a diavolului (Deut. 18, 18; Ev. 3, 2).

Pe lângă aceste prototipuri care s-au adeverit în persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Sfânta şi dumnezeiasca Scriptură arată că în persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos se împlinesc întru totul şi profeţiile mesianice între care enumerăm doar câteva continuând cu cele prezentate de Sf. Evanghelie de astăzi care urmează evenimentelor de după Naşterea Domnului.

Ideea mesianică străbate Vechiul Testament ca un fir roşu dezvăluind până în amănunt persoana Mântuitorului.

Îndată după săvârşirea păcatului strămoşesc, Dumnezeu, în nemărginita Sa iubire faţă de neamul omenesc, i-a promis lui Adam că-i va trimite un Mântuitor, când s-a adresat şarpelui în care se întruchipase diavolul: „Duşmănie voi pune între tine şi femeie, între sămânţa ta şi sămânţa ei, aceasta îţi va zdrobi capul, iar tu îi vei înţepa călcâiul" (Fac. 3, 15) fiind cea dintâi veste bună făcută neamului omenesc (Protoev). Această proorocie a lui Dumnezeu s-a împlinit când Prea Sfânta Fecioară Maria a născut pe Hristos, Mântuitorul lumii, nu din sămânţă bărbătească, ci de la Duhul Sfânt, după mărturia Sf. Scripturi care zice: „Iar naşterea lui Hristos aşa a fost: Maria, mama Lui, fiind logodită cu Iosif, fără să fi fost ei mai înainte împreună, s-a aflat având în pântece de la Duhul Sfânt (Mt. 1, 18).

Profeţii au arătat mai înainte că Mesia va fi Fiul lui David: „Juratu-s-a Domnul lui David şi nu-l va lepăda; din rodul pântecelui voi pune pe scaunul tău" (Ps. 113, 11) şi acest lucru s-a împlinit când îngerul Domnului a binevestit Prea Curatei Fecioare Maria şi i-a zis: „Şi iată vei lua în pântece şi vei naşte fiu, şi vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare şi Fiul celui prea înalt se va chema şi Domnul Dumnezeu îi va da tronul lui David, părintelui Său" (Lc. 1, 31).

Sfânta Scriptură a arătat că Hristos se va naşte din sământa lui Avram. Sf. Evanghelie a adeverit şi lucrul acesta când zice: „Cartea neamului lui Hristos fiul lui David, fiul lui Avraam" (Mt. 1, 1).

Patriarhul Iacob a arătat timpul venirii Domnului zicând: „Nu va lipsi sceptrul din Iuda nici toiag de cârmuitor din coapsele sale până va veni Împăciuitorul, căruia i se vor supune popoarele" (Facere 4, 10).

La fel şi Daniel proorocul a arătat iarăşi timpul venirii Domnului fixând cu precizie data acestui eveniment.

Sf. Scriptură a arătat nu numai timpul venirii Domnului, ci şi locul unde se va naşte El. Acest lucru îl adevereşte proorocul Miheia care zice: „Şi tu Betleeme Efrata, deşi eşti mic între miile lui Iuda, din tine va ieşi Stăpânitori peste Israel, iar obârşia lui este din început, din zilele veşniciei" (Miheia 5, 1—2). Adeverirea acestei proorocii o arată dumnezeiasca Evanghelie de la Matei, care zice: „Iar dacă s-a născut Iisus în Betleemul Iudeii, în zilele lui Irod împărat, iată magii de la Răsărit au venit în Ierusalim, întrebând (Matei 2, 1—6).

Sf. Scriptură a arătat că Mântuitorul lumii, Hristos se va naşte din Fecioară. Profeţii Vechiului Testament anticipă mereu naşterea Mântuitorului din Fecioară, în special proorocul Isaia, evanghelistul Vechiului Testament, spune: „Iată fecioara va lua în pântece şi va naşte fiu şi se va chema numele lui Emanuel; care se tâlcuieşte: „Cu noi este Dumnezeu" (7, 14). Şi această sfântă proorocie s-a împlinit, după cum arată evanghelistul Matei zicând: „Iar naşterea lui Iisus Hristos aşa a fost: Maria, mama Lui, fiind logodită cu Iosif, fără să fi fost ei mai înainte împreună, s-a aflat având în pântece de la Duhul Sfânt. Iosif, logodnicul ei, drept fiind şi nevrând să o vădească, a voit să o lase pe ascuns. Şi cugetând el la acestea, iată îngerul Domnului s-a arătat în vis, grăind: Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria logodnica ta, că ceea ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt. Ea va naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus, că El va mântui pe poporul Său de păcat". Acestea toate s-au făcut ca să se împlinească ceea ce s-a zis de Domnul prin proorocul: „Iată Fecioara va lua în pântece şi va naşte Fiu şi vor chema numele lui Emanuel, care se tâlcuieşte „cu noi este Dumnezeu" (Mt. 1, 28).

Proorocul şi psalmistul David arată că domnii pământului se vor închina Mântuitorului, zicând: „Şi se vor închina Lui toţi împăraţii pământului, toate neamurile vor sluji Lui" (Ps. 71, 11). Şi această proorocie s-a împlinit, după mărturia Sf. Ev. Matei care zice: „Iar dacă s-a născut Iisus Hristos în Bethleemul Iudeii, în zilele lui Irod regele, iată magii de la Răsărit au venit la Ierusalim, întrebând: unde este re-

gele iudeilor, Cel ce s-a născut? Căci am văzut la Răsărit steaua Lui şi am venit să ne închinăm Lui" (Matei 2, 2).

Steaua magilor, de care face amintire şi marele astrolog Kepller, care spune despre ea că a ieşit de pe firmament, indică imaginea unui om de seamă, domnitor sau rege (Numeri 24, 17).

Vechiul Testament în conformitate cu textele profetice care-l străbat ca un fir roşu ne dă imaginea unei biografii a Mântuitorului. Cele evocate până acum se referă doar la data şi locul naşterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi respectiv că El se va naşte dintr-o fecioară şi am văzut cum s-au împlinit toate.

Sf. Evanghelie de astăzi, continuă cronica evenimentelor Naşterii Domnului arătând cu prisosinţă împlinirea altor profeţii în persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos după Naşterea Domnului.

Proorocul Osea a arătat chemarea Mântuitorului din Egipt zicând: „Că prunc a fost Israel şi eu l-am iubit pe el, şi din Egipt am chemat pe Fiul Meu" (11, 1). Şi această proorocie o arată Evanghelia de astăzi împlinindu-se când zice: „După plecarea magilor, iată îngerul Domnului se arată în vis lui Iosif zicând: „Scoală-te, ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt şi stai acolo până îţi voi spune, fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-l ucidă". Şi sculându-se, a luat, noaptea, Pruncul şi pe mama Lui şi au plecat în Egipt şi au stat acolo până la moartea lui Irod, ca să se împlinească cuvântul spus de Domnul prin proorocul: Din Egipt am chemat pe Fiul Meu" (Mt. 2, 13—15).

Între Dumnezeu şi Israel s-a întemeiat raportul dintre tată şi fiu. În urma acestei adopţiuni spirituale Israel avea să devină organul voii lui Dumnezeu în mijlocul popoarelor, iar Dumnezeu protectorul său părintesc. Când Moise a epuizat toate argumentele în favorul eliberării din Egipt a pus în vedere lui Faraon că Israel, copil al lui Dumnezeu fiind, are obligaţia de a merge în Canaan pentru a servi lui Dumnezeu (Exod 4, 22). Fiu al lui Dumnezeu în cel mai înalt înţeles al cuvântului este Hristos. Evanghelistul Matei face legătura cu Oseea şi consideră cuvântul Vechiului Testament o clară înainte vedere privitoare la fuga şi scăparea minunată din Egipt a pruncului Iisus.

Altă proorocie a arătat despre uciderea pruncilor în Bethleem zicând: „Aşa zice Domnul: Glas în Rama s-a auzit, plângere şi tânguire multă, Rahila plânge pe fiii săi şi nu voia să se mângâie; fiindcă nu mai sunt". (Ieremia 31, 15). Şi această proorocie o adevereşte Sf. Scriptură că s-a împlinit, zicând: „Iar când Irod a văzut că a fost amăgit de magi, s-a mâniat foarte şi trimiţând, a ucis pe toţi pruncii care erau în Bethleem şi în toate hotarele lui, de doi ani şi mai în jos, după timpul pe care îl aflase de la magi. Atunci s-a împlinit ceea ce se spusese de Ieremia proorocul: „Glas în Rama s-a auzit, plângere şi tânguire multă; Rahila îşi plânge copiii şi nu voieşte să se mângâie pentru că nu mai sunt".

Rama este un loc înalt în Palestina, care a fost dat lui Veniamin spre moştenire, iar el a fost fiul Rahilei, care a murit în Bethleem, în ziua în care l-a născut şi a fost îngropată acolo, făcându-se început seminţiei celor din Bethleem.

Proorocul Ieremia, proorocind despre tăierea pruncilor de către Irod, pune înainte pe Rahila, mama cea dintâi a seminţiei din Bethleem, în locul mamelor din vremea uciderii pruncilor care plângea şi se jelea pentru copiii ucişi. Ca să arate că aşa de mari erau glasurile de plângere ale maicilor, a zis că s-au auzit până în locul cel mai înalt: în Rama.

Tot Sf. Evanghelie de astăzi ne mai arată împlinirea altei proorocii şi anume aceea că Mesia, Iisus Hristos se va numi Nazarinean pentru că după ce s-a întors din Egipt a venit şi locuit în oraşul numit Nazaret ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin profeţi: „că Nazarinean se va chema" (Matei 2, 23).

Această proorocie a fost preluată de Evanghelistul Matei din tradiţie care s-a păstrat prin viu grai la evrei. Aici în Nazaret, copilul creştea şi se întărea cu Duhul, umplându-se de înţelepciune şi harul lui Dumnezeu era cu El (Lc. 2, 40).

În Nazaret, Mântuitorul îşi începe predica în sinagogă prin citirea unui text profetic din cartea lui Isaia: (61, 1—2). „Duhul Domnului peste Mine, pentru care m-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei zdrobiţi la inimă, să propovăduiesc celor robiţi iertare şi orbilor vedere. Să slobozesc pe cei apăsaţi. Să vestesc anul plăcut Domnului.

După ce a citit acest text Iisus a închis cartea profetului şi a dat-o slujitorului şi ochii tuturor din sinagogă erau aţintiţi spre El, „Şi El a început a zice către ei: „Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre" (Lc. 4, 16—21).

Din cele relatate până aici deducem că toate prototipurile şi profeţiile care s-au scris în Vechiul Testament despre Iisus Hristos s-au împlinit întocmai în persoana Mântuitorului care a venit în lume pentru mântuirea noastră. De aceea Sf. Ap. Pavel ne atrage atenţia zicând: „Duhul să nu-l stingeţi, Profeţiile să nu le dispreţuiţi". (I Tes. 5, 20).

Profeţiile sunt semne minunate care ne fac să înţelegem că în persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos s-au împlinit toate cele profeţite în Vechiul Testament, fiind pentru noi lucruri minunate care ne întăresc credinţa, ne încălzesc inima, să putem exclama cu bucurie: „Mari şi minunate sunt lucrurile Tale Doamne, toate cu înţelepciune le-ai făcut". AMIN.

Pr. Gh. Streza

PREDICĂ LA TAINA SF. BOTEZ

„Cine va sminti pe unul dintre
aceştia mici care cred în mine..."
(Mt. 18, 6).

Socotesc că este nu numai neavenită, dar şi în flagrantă contrazicere cu mesajul Sf. Scripturi, susţinerea fraţilor noştri care s-au rupt

de la sânul Bisericii Ortodoxe străbune — anume că botezul copiilor nu şi-ar avea nici o fundamentare biblică, motivându-şi acest refuz pe faptul ipotetic că aceştia n-ar avea credinţă (cf. Mc. 16, 16), aceasta fiind, din punctul lor de vedere, condiţia esenţială pentru primirea botezului.

De câteva lucruri ar trebui să ţină cont aceştia: mai întâi faptul, pe care fie că nu-l cunosc, fie că-l uită cu premeditare, anume că nu credinţa este cauza care duce la botez, ci un efect ulterior al acestuia, aşa cum deducem spre exemplu dintr-un singur loc doar din Sf. Scriptură, la F. A. 8, 14—17, unde se spune că Sf. Ap. Petru şi Ioan s-au rugat pentru cei din Samaria, care primiseră botezul creştin, fără să li se fi împărtăşit însă şi Sf. Duh „că nu se pogorâse peste nici unul dintre ei Sf. Duh, ci erau numai botezaţi în numele Domnului" (F. A. 8, 17), ştiut fiind că în esenţa ei credinţa este una din roadele Sf. Duh „iar roadele Duhului sunt: dragostea, bucuria, pacea... *credinţa*" (Gal. 5, 22), chemare şi deschidere a lui Dumnezeu spre noi, invitaţie la împreună-lucrare cu El, privilegiu exclusiv acordat nouă de Dumnezeu „în har sunteţi mântuiţi prin credinţă; iar aceasta nu-i de la voi: e darul lui Dumnezeu" (Ef. 2, 8).

Un alt fapt esenţial întru lămurirea acestei probleme, este acela că adevăratul motiv pentru care Biserica a botezat şi botează copii, nu este credinţa, ci ştergerea păcatului strămoşesc, sub imperiul căruia se naşte orice fiinţă omenească. „Printr-un om a intrat păcatul în lume — şi prin păcat moartea —, tot astfel *moartea a trecut la toţi oamenii* prin acela în care toţi au păcătuit" (Rm. 5, 12).

În legătură cu întrebarea dacă pruncii au sau nu credinţă nimeni nu s-a pronunţat mai limpede şi mai răspicat în această privinţă decât însuşi Mântuitorul Iisus Hristos, atunci când a chemat la Sine copiii, zicând: „Cine va sminti pe unul dintre *aceştia mici care cred în Mine*, mai bine i-ar fi să-şi atârne de gât o piatră de moară şi să se înece în adâncul mării" (Mt. 18, 6; Mc. 9, 42).

Toate cele afirmate mai sus, ar putea să pară cuiva care apreciază lucrurile oarecum din afara lor, drept simple presupuneri, fără a avea temei în realitate. Numai că lucrurile nu stau deloc aşa, pentru că graţie ştiinţei moderne şi mijloacelor sale de investigare în profunzime, avem putinţa să accedem la nişte fapte faţă de care nu cu mult timp în urmă, mulţi dintre noi ar fi păstrat o rezervă serioasă. Mă refer în speţă la una din ştiinţele moderne, anume embriologia, care a reuşit să pătrundă până acolo unde se zămisleşte noua fiinţă umană, având posibilitatea să urmărească, încă din momentul concepţiei, procesul de alcătuire al acesteia. Rezultatele sunt mai mult decât uimitoare, ele nefăcând altceva decât să confirme cele susţinute dintotdeauna de religia creştină: omul este o entitate de sine stătătoare, înzestrată cu suflet şi trup deopotrivă, încă din momentul concepţiei. „Sămânţa omenească are de la prima ivire a compoziţiei sale puterea firii, dar se extinde şi se arată printr-o dezvoltare naturală, înaintând spre deplinătate şi neadăugându-şi ceva din cele din afară în mişcarea spre deplinătate. Astfel, nu e drept a zice nici că sufletul e înain-

tea trupului, nici că sufletul e fără trup, ci amândouă au un unic început, întemeiat după rațiunea cea mai înaltă, în voia primă a lui Dumnezeu, iar după a doua aflându-se la începutul facerii" (Sf. Grigorie de Nyssa citat de Pr. prof. D. Stăniloae în T.D.O., vol. I pag. 378). Afirmația Sf. Ioan Damaschinul că „trupul și sufletul au fost făcute simultan" (Dogmatica, trad. Pr. D. Fecioru, Ediția III, Editura Scripta, Buc. 1993, pag. 71) este de fapt o reluare a ceea ce au afirmat constant toți Sf. Părinți care i-au premers. Aceeași concluzie o aflăm și în opera „Patriarhului teologiei românești", părintele Stăniloae: „sufletul uman nu poate fi înțeles înainte de trup, căci în acest caz trupul n-ar fi părtaș de la început la caracterul de subiect al omului" (op. cit., pag. 379).

Spuneam mai sus, că grație tehnicii moderne, un medic american a reușit să filmeze un avort la 12 săptămâni. Imaginile care i-a fost dat să le vadă au fost de-a dreptul cutremurătoare. La apropierea, numai, a instrumentului ucigaș, fătul a reacționat violent și agitat; bătăile inimii cresc, el încercând să se apere, deschizând larg gura, ca într-un strigăt disperat, așa-numitul *„strigăt mut"* al vieții care se vrea cruțată. (Dr. B. Nathauson, citat de mitr. Kalamaros, Avortul, p. 10). Dar fătul nu reacționează numai la tentativele de avort, ci el resimte încă din primele zile ale existenței sale chiar și starea psihică a mamei, simte atunci când este iubit sau nu, când este dorit sau nu, și în general starea psihică a mamei este recepționată și trăită ca atare de către făt, putând avea de multe ori consecințe grave pentru evoluția lui ulterioară.

Concluzia a doi medici embriologi americani, Dr. Feldmer și Dr. Cowdy, după efectuarea mai multor studii pe femei însărcinate, a fost că memoria fătului poate fi dotată chiar din momentul concepției, iar la 14 săptămâni, fătul și-a format o zonă a memoriei în creier în care se înregistrează emoțiile și sunetele venite de la părinți (Dr. Kenneth Mc All, Vindecarea arborelui genealogic, Ed. Harisma, Buc., 1993, p. 75—76), concluzie împărtășită dealtfel și de unul din cercetătorii români de marcă în domeniu „organul, cât și funcția apar simultan, ca un dublu reflex al unui act fundamental" (Al. Mironescu, Certitudine și adevăr, Ed. Harisma, Buc. 1993, pag. 51).

Un alt specialist american în embriologie, lucrând însă independent de cei amintiți mai sus, ajunge la concluzii similare, împingând însă consecințele mult mai în profunzime: fătul este capabil să dezvolte și să întrețină chiar și o activitate spirituală „copilul nenăscut poate absorbi gândurile și sentimentele, de aceea *consider că este logic să presupunem că el poate absorbi și rugăciunile*" (Dr. K. McAll, în op. cit., p. 77).

Alte dovezi care vin în sprijinul susținerii că fătul este într-o comunicare continuă cu exteriorul, mai mult, că el este capabil să reacționeze corespunzător la mesajele venite din afară, nefiind o simplă masă amorfă, ci ființă vie, o demonstrează cercetările efectuate de câțiva medici psihiatri de la Universitatea Loyola (Chicago) pe mai mulți subiecți care aveau la activ, una sau mai multe tentative de si-

nucidere. După o observare minuţioasă a datelor, s-a constatat că subiecţii respectivi în faza intrauterină fuseseră agresaţi de mamele lor, prin încercări de avort, constatându-se că data în care avusese loc tentativa de avort coincidea cu data tentativei de sinucidere. S-a mai constatat de asemenea, că până şi metodele de sinucidere coincideau cu cele pe care le folosiseră mamele respective (obiecte contondente, otravă, etc.). Concluzia acestor medici ar trebui să dea multora de gândit: fătul avea cunoştinţă despre încercările de avort încă din primele săptămâni de sarcină (op. cit., pag. 78).

Chiar şi aceste puţine exemple, ne îndrituiesc să afirmăm că fătul are conştiinţa de sine, că el este într-o comunicare permanentă cu exteriorul, precum şi faptul că el este capabil să întreţină o viaţă spirituală, şi ca atare putem afirma că el are credinţă, chiar dacă nu în sensul consacrat al termenului, dar cu siguranţă având o predispoziţie, sau o disponibilitate spre spiritual, spre Divinitate. Or, în faţa unor atari fapte care ţin de domeniul evidenţei şi al logicii, ne vine foarte greu să avem chiar şi cea mai mică consideraţie pentru cei care, aşa cum spuneam la începutul rândurilor de faţă, refuză cu obstinaţie botezul copiilor, bazându-se pe acel fapt iluzoriu, cum că aceştia n-ar avea credinţă. Oricum ştiinţa medicală modernă prin concluziile sale, dealtfel obiective, vine să infirme, dacă mai era cazul, aceste false presupuneri.

Botezul pruncilor era una din practicile curente ale Bisericii creştine primare, aşa cum rezultă din câteva locuri doar din Sf. Scriptură. Amintim în acest sens F. A. 16, 14—16, unde citim despre Lidia, „care s-a botezat şi ea şi *casa ei*", sau tot la F. A. 16, 31—34, unde se face referire la temnicerul care „s-a botezat *el şi toţi ai lui îndată*". De asemenea, Sf. Ap. Pavel aminteşte „am botezat şi *casa lui Ştefana*" (1 Cor. 1, 16). În toate aceste exemple, cuvântul „*casă*" avea înţelesul de familie şi copii, după cum îl întâlnim cu acelaşi sens explicit într-un loc din V. T. „eu şi *casa mea* vom fi slugi Domnului" (Ios. Navi 24, 15).

Că botezul pruncilor era o practică constantă a Bisericii primare, o deducem şi din descoperirile arheologice, făcute la Roma în câteva cimitire vechi. Astfel, arheologul italian O. Marucchi, în cartea sa „Elemente de arheologie creştină", Roma, 1891, citează nenumărate inscripţii funerare, care aparţinuseră unor copii decedaţi, proveniţi din familii creştine, şi care fuseseră botezaţi „. . . Flavius, copil care fiind iubit de mama sa cu căldură şi aceasta înţelegând că nu mai are mult de trăit a cerut Bisericii să fie botezat, şi aşa să plece din lumea aceasta" (citat de Î. P. S. N. Corneanu, în Quo vadis Domine, p. 329).

Asemenea mărturii ne furnizează şi un alt arheolog, anume Ch. W. Bennet, în cartea sa „Arheologie creştină", New York, 1898, spre a nu aminti decât câteva dintre ele: „pruncul Melitos botezat creştin": „pruncul Zosimos, botezat, din părinţi botezaţi, mort în vârstă de doi ani"; „prunca Uncia, care botezată a trăit cinci ani", etc. (citat de Arhim. I. Scriban, Botezul copiilor, în BOR, nr. 12/1927, pag. 732).

Aceleaşi mărturii preţioase în ceea ce priveşte botezul copiilor le găsim şi în operele Sf. Părinţi, fideli în sensul păstrării mesajului lăsat lor de Mântuitorul Hristos prin Sf. Apostoli „Biserica a primit de la Apostoli porunca de a boteza pruncii, căci ştiau aceia cărora li se încredinţează secretele tainelor dumnezeieşti, că în toţi sunt întinăciunile păcatului care trebuie să se spele prin apă şi prin Duh" (Origen, citat de Î. P. S. N. Corneanu, op. cit., pag. 334). În acelaşi sens mărturiseşte şi unul dintre Părinţii Bisericii din Apus, Fer. Augustin „Dacă va întreba cineva de porunca dumnezeiască pentru botezul pruncilor, apoi *ceea ce împlineşte toată Biserica*, chiar de nu va fi fost statornicit prin sinoade, dar *ceea ce totdeauna era în practică, aceasta să nu fie socotit altminteri decât poruncă dumnezeiască*". (op. cit., pag. 335).

Pr. N. Stoia

PR. PROF. GHEORGHE ȘOIMA

Mi-e greu să cred că au trecut peste noi zece ani de când, într-o toamnă târzie, a plecat pe drumul cel fără de întoarcere pentru muritori, acela ce se numește și astăzi și se va numi mereu în amintirile noastre Gheorghe Șoima. Mi-e greu să cred aceasta pentru că, mai ieri, parcă, îl vedeam în fața unei cești cu ceai primindu-mă, așa cum o făcea de mai multe zeci de ani, cu același ușor dar nedisimulat zâmbet timid, abia încropit pe colțul buzelor, dar întotdeauna acolo, prezent pe figura lui blajină și care te făcea să înțelegi cât de mult se bucura pentru cel care îi trecea pragul. Bucuria aceasta lăuntrică pentru aproapele său, pentru omul de lângă el, venea de undeva din străfundul unei făpturi pentru care invidia, pizma, răutatea sau îngâmfarea erau schilodiri umane pe care le afla numai din cărți sau din spusele altora. Pentru el lumea era bună, frumoasă și dreaptă, iar oamenii meritau iubire pentru că iubire dădeau. Și când mai zvârleau și cu câte o piatră, acesta era semnul că trebuie să-ți pregătești iute pâinea cu care să le răspunzi. Și astfel, sufletul lui rămânea neîntinat și neînvrăjbit, neatins de valurile tulburi prin care noi, toți ceilalți, înotam până-n gât. Și viața, viața omului din carne și din oase, nu i-a fost presărată doar cu petale de roze. Ba, dimpotrivă atât de deseori. Dar suferința era atunci doar a omului ce trăia printre oameni. Potrivniciile izbeau, atunci, în om dar acesta-și ținea sufletul sus, cu amândouă mâinile, ca acei ostași pe care-i vedem prin filme trecând un râu cu apa până la umeri, dar ținând deasupra capului singura lor armă de apărare, să n-o ude apa cea mașteră. De aici venea zâmbetul timid și abia perceptibil, de aici venea lumina de pe fața sa, de aici venea, la urma urmei, liniștea sa interioară pe care ți-o transmitea atunci când te apropiai de el. Și, iată, sunt zece ani de când zâmbetul acesta a rămas doar în amintirea noastră. Numai că, vă asigur, oameni buni, că nu există carte, nu există poză, nu există statuie care să păstreze — cât pot ele păstra — altceva decât înghețarea unei clipe. Memoria noastră afectivă, însă, păstrează și căldura dinlăuntrul zâmbetului și despre aceasta încerc eu, acum să vă vorbesc. Eu, care am rămas mai sărac de când, de la o vreme, de câte ori pașii mă preumblă prin Sibiu, mă trezesc luând-o, fără voia mea, spre str. Cooperației, unde, la nr. 14 era și casa mea, un pic. Așa fac și caii bătrâni, pe care nu trebuie să-i mai mâni ca să se întoarcă la iesle seara. O, de câte ori n-am venit în ăști zece ani până în fața imensei porți pe care întotdeauna am deschis-o cu greu și n-am stat, o clipă, cu „nenea Ghiță" în suflet, așteptând parcă să-l văd aievea . . .

L-am cunoscut în vara lui 1951, când întâmplarea ne-a adus pe amândoi în concediu, la Borsec. Atunci și acolo și de la el am învățat atâtea lucruri folositoare cugetului și simțirii și de atunci prietenia născută acolo a rămas trainică și peste ani și peste oameni. De atunci Sibiul a început a sălășlui în mine drept „nenea Ghiță". A venit vremea când mi-am luat și nevastă de prin părțile locului, dar Sibiul tot „nenea Ghiță" rămânea. La el am venit și astăzi și, iată, cred acum că el m-a trimis aici să vă iau puțin din ce nu vă poate da decât bunul Dumnezeu, puțin timp, spre a vă face părtași la această oprire în loc a vremii preț de o clipă. Dar ce e o clipă, pe lângă veșnicia de care el se bucură acum? Veșnicia pe care și-a câștigat-o încă din timpul exemplarei sale vieți care a început aici, la Sibiu, în 13 februarie 1911. Era cel mai mare dintre cei cinci copii ai familiei de oameni curați și muncitori din care se trăgea. După absolvirea Liceului „Gheorghe Lazăr" din urbea natală, se înscrie la Conservatorul de Muzică din București, urmând îndemnul profesorului său de muzică din liceu, Nicolae Oancea. Aici, beneficiază de învățătura celor mai buni profesori pe care-i avea țara la vremea aceea. În 1937 capătă postul de profesor suplinitor la Școala Normală „Andrei Șaguna". Urcă, una câte una și treptele clericale, fiind hirotonisit diacon în 1938 și apoi preot în 1939. Urmează numirea lui la catedra de muzică a Academiei Teologice din Sibiu, unde va rămâne timp de 35 de ani neîntrerupt. În 1950 devine membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, iar câțiva ani mai târziu înființează Cenaclul din Sibiu al acestei prestigioase instituții. În tot acest timp, dirijatul formațiilor corale rămâne activitatea sa permanentă și de suflet. Coruri ca acela al Academiei Teologice, al Catedralei Mitropolitane, al Reuniunii Muncitorilor Tipografi sau al Societății Muzicale „Gheorghe Dima", al Sindicatului din învățământ, toate din Sibiu, îl au pe rând sau simultan ca dirijor, la fel ca și formațiile din Săliște, Gura Râului, Poiana Sibiului, Nocrich sau Rășinari. Dar Gheorghe Șoima era compozitor, în primul rând, și pe acest tărâm scrie muzică aparținând unor genuri total diferite și, uneori, atât de îndepărtate unul de celălalt. Melodii simple pentru copii ca: „Jocul copiilor", „La Rășinari" sau „Micul ciobănaș" se alătură în modul cel mai firesc posibil cu muzica de cameră în care liedul urmează sau precede lucrări ca „Balada pentru corn și pian", muzica de scenă pentru piesele „Munții" sau „Ostaticul" și „Dulgherul și prea-frumoasa sa soție", toate montate la Teatrul de Stat, face casă bună cu munca lui cea mai dragă, poate, aceea de culegător și prelucrător al folclorului sibian. Ajunge să ne gândim numai la celebra sa „Jienească", atât de des și de bine cântată la începutul anilor '50 de către basul Mircea Buciu, personalitate remarcabilă a Operei Române și încă ar fi de ajuns spre a ilustra spiritul și litera cu care transpunea folclorul locurilor acestora în nepieritoare giuvaeruri intrate definitiv — și definitoriu — în averea genului muzical respectiv.

Rămâne însă neîndoios că muzica simfonică a fost preocuparea cea mai importantă și omniprezentă în creația lui Gheorghe Șoima. Spirit veșnic căutător și inventiv, el a reușit să-și modeleze pana du-

pă cerințele fiecărei lucrări pe care avea să o dea la iveală. Începând cu „Adagio molto espressivo", piesa sa de început, scrisă în 1938, în limbajul simfonic și sfârșind cu „Simfonia în mi bemol major — Alpii Transilvaniei", 1977, ultima dintre aceste lucrări, Gheorghe Șoima a dat la iveală peste 20 de opus-uri, suite, simfonii, poeme simfonice etc., detașându-se net dintre ele acelea pe care el le-a intitulat „Moment rapsodic" (1951), „Odă în memoria lui Gheorghe Lazăr" (1958), „Tiptic sibian" (1962) sau uvertura „Alma Mater" (1969). Cu siguranță însă că simfonia „Alpii Transilvaniei" rămâne un cântec de lebădă al autorului, cântec din care, în seara aceasta vom auzi o bună parte în gentila execuție a Filarmonicii de Stat, plasată sub autoritara baghetă a dirijorului și directorului ei, Marian Didu. Acesta a fost cel care, pentru starea civilă a Primăriei era cetățeanul Gheorghe Șoima, însurat cu cea care a stat și a împărțit cu el și binele și necazul toată viața și care, tot pentru actele stării civile, se numea atunci, Lucreția Gavra. Doamna Lucreția Șoima ne onorează în seara aceasta cu prezența. Același birou de stare civilă ne mai informează și despre cele două fiice ale lor, Monica și Petronela, care trăiesc la Cluj și, respectiv, la Sibiu.

Acesta a fost cel care, pentru clerul și biserica Sibiului era părintele Șoima, el a fost cel care, pentru studenții în teologie și dascălii lor era profesorul, părintele-profesor Gheorghe Șoima. Și tot el a fost cel care, pentru mine, măcar, dar și pentru cine știe câți dintre cei de față a fost prietenul Ghiță. Omul cu același ușor, dar nedisimulat zâmbet timid, binevoitor mereu, abia încropit pe colțul buzelor, dar întotdeauna acolo, prezent pe figura lui blajină. Acela pentru care bucuria lăuntrică pentru aproapele său, pentru omul de lângă el, venea de undeva, din străfundul unei făpturi a lui Dumnezeu pentru care invidia, pizma, răutatea sau îngâmfarea erau schilodiri umane pe care le afla numai din cărți sau din spusele altora. Fericitul care a crezut cu obstinație și în ciuda tuturor asprimilor vieții și a asupririlor venite de la oameni că aceștia nu merită decât iubire și că lumea din care a plecat a fost bună, frumoasă și dreaptă!

Dumitru Capoianu

Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, TRADIŢIE ŞI LIBERTATE ÎN SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ. Cu pagini de Pateric românesc şi o prefaţă de Pr. Dr. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, 1995, 382 p.

Cea mai bună prezentare a cărţii Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, apărută acum într-o binemeritată şi binevenită a doua ediţie, o face Părintele Stăniloae care spune despre Înalt Prea Sfinţia Sa: „ne-a dat o carte cum nu cunosc să se fi scris o alta undeva". Lângă cuvintele Părintelui Stăniloae, el însuşi un munte care umbreşte un veac de teologie ortodoxă, care vin să pecetluiască această carte cu girul perenităţii şi să-l descopere pe autorul lor celor ce vor urma, nu se mai poate adăuga aproape nimic.

Urmărind să ne înfăţişeze viaţa duhovnicească ortodoxă aşa cum se trăieşte în obştea monahală, cartea aceasta este scrisă nu după legea principiilor abstracte, ci după legea inimii în care pulsează necontenit rugăciunea lui Iisus. Ea nu se adresează doar minţii noastre pentru a ne aduce explicaţii, ci sufletului nostru în întregime pentru a-l câştiga şi a-l face să intre în vibraţie cu sufletul înduhovnicit al monahului. Elaborări ale intelectului prin însăşi natura artei scriitoriceşti, rândurile acestei cărţi cuprind în ele „sesizarea nuanţelor negrăit de bogate ale vieţii spirituale"; ele nu ţin de o tălmăcire teoretică a tainelor monahismului ortodox — deşi argumentarea este întotdeauna puternică şi subtilă — ci de o dezvăluire a modului în care aceste taine sunt trăite. Lucrarea Î. P. S. Mitropolit Antonie este o carte concretă, plină de chipuri şi modele vii, prezentându-ne rodul experienţei lor spirituale autentice într-o alcătuire ce îngemănează în contrapunct sinteza autorului cu mărturia trăitorilor, şi care se constituie tocmai prin aceasta într-o călăuză de primă mărime pentru noul avânt al vieţii monahale din ţara noastră, dar nu numai atât.

Un alt aspect demn de subliniat mai cu deosebire, acum după apariţia unui document precum enciclica Orientale Lumen, pe care de altfel o devansează cu mai mult de un deceniu, este comparaţia între spiritualitatea ortodoxă şi spiritualitatea celorlalte confesiuni creştine, mai ales cea romano-catolică. În acest sens autorul se întreabă: „Ce a adus Orientul în întâlnirea sa cu Occidentul, în acei ani de criză, şi ce aduce de fapt şi astăzi? Cu ce a contribuit Ortodoxia la *re-orientarea* spiritualităţii occidentale la momentul dat, dacă într-adevăr a contribuit cu ceva?" (p. 27). Răspunsul este profund semnificativ: „Orientalii au propus *reaşezarea accentului pe tradiţie*, pe tradiţia autentică, pe experienţa trăită şi verificată de-a lungul secolelor şi, în al doilea rând au recomandat plasarea unui accent nou, şi anume pe

eliberarea de „tradiție", de acea tradiție care devenise literă moartă, formă, formalism, *Regulă* pentru sine, mecanism, inerție" (p. 27). Urmărind redescoperirea libertății în interiorul tradiției, autorul nu recurge nici de data aceasta la abstracțiuni, ci lasă adevărul să se afirme prin simpla, dar extrem de nuanțata lui prezență. Puterea tradiției, care este de fapt și puterea Ortodoxiei, nu se impune prin „reguli" care emană dintr-o oarecare autoritate umană, ci emană din persoana „concretă" a Mântuitorului, ca lumina ce strălucește direct și irezistibil din soarele răsărit la orizont. Între tradiție și libertate nu există nici un interval, cu atât mai puțin vreo contradicție, căci amândouă aparțin unuia și aceluiași soare duhovnicesc.

În sfârșit, dar nu de o mai mică importanță este faptul că ideile exprimate în această carte au darul de a pune în evidență poate cea mai vie dorință a autorului, aceea de a scrie lăsându-se inspirat de cuvintele Sfintei Evanghelii. Într-adevăr, dacă Evanghelia Mântuitorului este o chemare directă la viața dumnezeiască, cartea Î. P. S. Mitropolit Antonie este unul dintre răspunsurile neamânate ale sufletului românesc la această chemare.

Pr. prof. Ilie Moldovan

Emilian Popescu, CHRISTIANITAS DACO-ROMANA. FLORILEGIUM STUDIORUM, București, Editura Academiei Române, 1994, 496 p.

Profesorul de Bizantinologie de la Facultatea de Teologie din București include în acest frumos volum un număr de 28 de studii și comunicări prezentate la diferite congrese, în limbile germană, franceză și engleză.

Cea mai mare parte a lor au văzut lumina tiparului, în versiune românească, în diferite periodice bisericești, iar șase sunt tipărite acum pentru prima oară. Majoritatea studiilor privesc viața și organizarea bisericească daco-romană din provincia Scythia Minor, Dobrogea de mai târziu. Sunt prezentate, de pildă, figurile unor mari ierarhi din această provincie, ca Bretanion, Gherontie și Teotim I sau acel Teofil „al Goției", participant la lucrările primului Sinod ecumenic, martirii de aici, legăturile acestei provincii cu Constantinopolul, probleme legate de inscripțiile creștine descoperite în aceeași provincie. Cartea se adresează în primul rând specialiștilor în istoria creștinismului primar și a Bizanțului, mai ales celor străini, care vor avea astfel posibilitatea să cunoască o Biserică și o spiritualitate de excepție, cea „daco-romană".

Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu

Iurie Colesnic. BASARABIA NECUNOSCUTĂ, vol. I, Chişinău, 1993, 320 p.

Scriitor, ziarist, luptător pentru renaşterea Basarabiei româneşti, Iurie Colesnic prezintă în acest volum o suită de medalioane consacrate unor personalităţi româneşti din stânga Prutului — ori din Moldova liberă care au trăit în Basarabia — militanţi, prin cuvânt şi faptă, pentru păstrarea conştiinţei de neam şi pentru realizarea unirii statale din 1918. Pe lângă un număr însemnat de prozatori, poeţi, oameni politici, artişti, cartea înfăţişează şi aspecte din viaţa şi activitatea unor distinse feţe bisericeşti: mitropoliţii Gavriil Bănulescu-Bodoni şi Iosif Marinescu, episcopii Melchisedec Ştefănescu (fost o vreme la Ismail) şi Dionisi Erhan, preoţii Constantin Popovici, directorul Seminarului din Chişinău, compozitorul şi dirijorul Mihail Berezovschi, poetul Alexie Mateevici şi profesorul Alexandru Cristea, cel care a compus melodia pentru cunoscuta poezie „Limba noastră", ziaristul Grigore Constantinescu. Informaţiile inedite pe care le oferă autorul întregesc imaginea pe care o aveam asupra personalităţilor culturale şi eclesiastice prezentate în această carte, o adevărată istorie a culturii româneşti din Basarabia între anii 1812—1918. Autorul ne anunţă că urmează să vadă lumina tiparului şi alte volume, în care vor figura: mitropoliţii Gurie Grosu al Chişinăului şi Arsenie Stadniţchi al Novgorodului, preotul Mihail Ceachir, profesorii Nicolae Popovschi, Iustin Frăţiman, Gavriil Musicescu (toţi cu studii teologice), ardeleanul Onisifor Ghibu, militant pentru unirea Basarabiei cu România, mecenatul Vasile Stroescu şi alţii.

Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu

Dr. Ioan-Vasile Leb: ORTHODOXIE UND ALTKATHOLIZISMUS. EINE HUNDERT JAHRE ÖKUMENISCHE ZUSAMMENARBEIT (1870—1970), (Ortodoxie şi Vechi-Catolicism. Un secol de conciliere ecumenică). Presa universitară clujeană, Cluj-Napoca 1995, 262 p.

Preotul profesor Dr. Ioan-Vasile Leb, titularul catedrei de Istoria Bisericii Universale la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, licenţiat al fostului Institut Teologic Universitar din Sibiu, cu studii de doctorat la fostul Institut Teologic Universitar din Bucureşti şi la Facultatea de Teologie Evanghelică din Heidelberg (Germania), şi-a tipărit, în Editura universitară clujeană, lucrarea de Doctorat în Teologie pe care a susţinut-o în urmă cu nu prea mulţi ani la facultatea amintită, lucrare apreciată favorabil şi nostrificată apoi la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti.

Desigur că, în forma de faţă, lucrarea a cunoscut şi unele completări faţă de manuscrisul prezentat şi susţinut la amintita facultate pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie.

Autorul s-a străduit, în această lucrare, să facă o sinteză a contactelor, discuţiilor şi rezultatelor favorabile dintre Biserica Ortodoxă

și Biserica Veche-Catolică, născută în urma hotărârilor Conciliului Vatican I când papa Pius al IX-lea (1846—1878), prin Bulla din 18 iulie 1870, intitulată „Pastor aeternus“ s-a autoproclamat ca fiind infailibil și că ar avea jurisdicție neîngrădită asupra întregii Biserici creștine.

Aceste pretenții papale, nejustificate, au stârnit reacții vehemente atât în rândul unor teologi romano-catolici cât și în rândul clerului superior din această Biserică. Această reacție a fost mai vehementă în mediul german decât în alte țări. În Germania s-au remarcat ca opozanți istoricul bisericesc Ignaz von Döllinger (1799—1890), în jurul căruia s-au grupat o serie de teologi catolici renumiți, precum și o parte din episcopat. Dar la scurt timp, în urma presiunilor papale, episcopatul disident a recunoscut hotărârile conciliului și s-a supus acestora. Astfel a rămas în opoziție doar grupa profesorilor nonconformiști. Aceștia, pentru a-și reglementa situația, au convocat la 22 aprilie 1871 primul lor Congres, la care au participat peste 300 de delegați din Germania, Elveția și Austria. În cadrul acestuia și-au reînnoit protestele împotriva hotărârilor Conciliului I Vatican și, cu această ocazie, au hotărât înființarea Bisericii Vechi-Catolice. Aceasta va păstra doctrina catolică, fără înnoirile aduse de Conciliul I Vatican.

Dar pentru ca această nouă Biserică să-și păstreze catolicitatea avea nevoie să dețină succesiune apostolică pe temeiul Sf. Taine a Hirotoniei. Fiindcă episcopii disidenți au acceptat pretențiile papale și au acceptat hotărârile conciliare, comunitatea vechi-catolicilor și-au asigurat succesiunea apostolică primind ajutor în acest sens de la Arhiepiscopia din Utrecht, care se desprinsese de Roma încă din sec. al XVII-lea. Deși episcopii acestei Arhiepiscopii au fost excomunicați de Roma, și-au păstrat totuși Taina Hirotonie ca validă. Primul episcop vechi-catolic în persoana prof. Reinkens a primit hirotonia din partea episcopului Hermannus Heykamp, de Deventer. Astfel, la 27 mai 1874, s-a putut întruni primul Sinod al episcopatului german al vechi-catolicilor.

Pentru a-și justifica și consolida poziția între cele două tabere creștine apusene — catolicism și protestantism — vechii catolici s-au adresat Bisericii Ortodoxe încă de la începutul existenței ei, fiindcă o considera pe aceasta ca pe un factor istoric firesc în strădaniile lor de a regăsi Biserica creștină primară, ca păstrătoare a credinței creștine apostolice și patristice nealterată.

Deoarece conjuncturile politice și sociale din țările în care ființează Biserica Ortodoxă, organizate pe criteriul etnicității, nu erau la fel de favorabile, contactele Bisericii Vechi-Catolice cu Bisericile Ortodoxe naționale n-au fost unitare ci disparate; cu Biserica Ortodoxă Rusă, Greacă, Română, Sârbă, Bulgară, contacte care au dus la un oarecare consens în a doua jumătate a secolului nostru, dar fără să se fi pronunțat un consens unanim.

Cercetările autorului sunt structurate pe următoarele capitole:

I. Contacte ortodoxe și vechi catolice între 1871—1918.

II. Tratative de unire între ortodocşi şi vechi-catolici în perioada 1919—1931.

III. Probleme dogmatice dezbătute între ortodocşi şi vechi-catolici în perioada 1874—1931. (Filioque, Euharistie, Hirotonia vechi-catolicilor, Hirotonia anglicanilor).

IV. Relaţiile dintre ortodocşi şi vechi-catolici între 1931—1966.

V. Convorbirile ortodoxe — vechi-catolice de la Conferinţa din Belgrad din 1966 până în 1970.

În încheiere, autorul este de convingerea că rezultatele la care au ajuns aceste două Biserici ar putea constitui o punte de trecere spre realizarea unităţii de credinţă, a Bisericii primare, atunci când timpul şi împrejurările vor deveni favorabile.

Lucrarea în sine şi bogata bibliografie citată sunt o premiză sigură, pentru cititorii de limbă germană, care doresc să cunoască şi să adâncească această problemă de mare interes ecumenic.

Pr. prof. dr. Sebastian Şebu

John McManners (ed.), THE OXFORD ILLUSTRATED HISTORY OF CHRISTIANITY, Oxford University Press, Oxford, New York, 1992, 724 p.

Prin volumul de faţă s-a pus la îndemâna cititorului din lumea anglo-saxonă o istorie scrisă de un grup de autori, specialişti dintre cei mai cunoscuţi din Anglia şi S.U.A., între care profesorii Henry şi Owen Chadwick (Cambridge), Henry Mayr-Harting, Maurice Wiles (Oxford), Martin Marty (Chicago). Două capitole sunt semnate de autori ortodocşi: „Creştinătatea răsăriteană", de P. S. Episcop Kallistos Ware (profesor la Universitatea din Oxford) şi „Bisericile Ortodoxe din Europa Răsăriteană" (în perioada de după 1800), de Pr. Sergei Hackel, (fost cadru didactic al Universităţii Sussex, în prezent vicar general al Arhiepiscopiei Bisericii Ortodoxe Ruse din Marea Britanie).

Cititorul ortodox român poate fi surprins de puţinătatea datelor despre Biserica sa şi chiar de formularea unora dintre acestea, cum este cazul momentului înfiinţării Patriarhiei Române; „... Biserica românească ca atare a fost o creaţie întru totul nouă, formată din eparhiile munteană, moldavă şi transilvană ale Patriarhiei Constantinopolului (reorganizată ca organism autocefal în 1885 şi căreia i s-a acordat statut patriarhal în 1925)" (p. 529—530). Una din cauzele inexactităţilor de acest fel o constituie şi lipsa, aproape totală, în spaţiul cultural occidental, a unor tratate fundamentale privind istoria noastră.

Cât despre rândurile dedicate României de Episcopul John V. Taylor, conform căruia aceasta „este încă un fief feudal, sub conducere autocratică, în care episcopi ortodocşi sunt membri ai unui parlament neputincios şi religia este tolerată atâta vreme cât susţine guvernul" (p. 656), trebuie spus că surprinderea este şi mai mare întrucât ele fac

parte dintr-un volum tipărit în 1992 sub aşa de înalte auspicii, rânduri copleşite, de fapt, de sute de pagini de înaltă ţinută ştiinţifică. Afirmaţiile respective se referă, foarte probabil, la situaţia de dinainte de 1989, şi acest lucru ar fi trebuit specificat. Dar şi în acest caz ele suferă cel puţin de unilateralitate, pentru că şi reprezentanţi ai altor confesiuni au făcut parte din acel parlament, într-o măsură şi mai mare, proporţional cu numărul lor de credincioşi.

Ilustrarea volumului conţine reproduceri ale unora din cele mai reprezentative opere şi monumente religioase, între care şi icoane ortodoxe. Foarte utile sunt lista bibliografică (p. 667—685) şi Cronologia (p. 686—704).

Pr. prof. Aurel Jivi

Owen Chadwick, A HISTORY OF CHRISTIANITY, Weidenfeld & Nicholson, London, 1995, 304 p.

Cunoscutul profesor onorar al Universităţii Cambridge, Owen Chadwick, a scris acest volum nu ca pe un tratat savant adresat specialiştilor ci l-a destinat unui cerc mai larg de cititori, pe care să-i familiarizeze cu momentele principale ale istoriei bimilenare a Bisericii Creştine. Este foarte echilibrată prezentarea diferitelor personalităţi şi a efectului pe care credinţa creştină l-a avut asupra vieţii oamenilor, asupra civilizaţiei mondiale.

Nu este uşor a cuprinde două mii de ani de istorie creştină în 300 de pagini, dintre care aproape jumătate conţin ilustraţii, dar autorul a reuşit acest lucru cu multă măiestrie şi într-un stil care ni-l arată pe deplinul cunoscător al problemelor în discuţie.

Distribuirea materialului, desigur în ordine cronologică, ca şi unele teme abordate ar putea surprinde pe cei obişnuiţi cu structura clasică a unor astfel de lucrări.

Adresându-se, deci, unui cerc larg de cititori, profesorul O. Chadwick a considerat important să explice acestora cum s-a ajuns în secolul al IV-lea, în timpul papei Siricius, la celibatul preoţilor în Apus, în contextul apariţiei şi organizării monahismului, originea rugăciunii „Ave Maria" şi a rozariului, stabilirea erei creştine de către Dionisie Exigul, originar din Dobrogea ca şi încercarea revoluţionarilor francezi la 1789, a lui Lenin şi Mussolini de a impune un alt calendar, originea veşmintelor preoţeşti, a clopotelor şi a icoanelor. Importanţa acestora pentru tradiţia ortodoxă este subliniată prin subcapitolele dedicate lor (icoane, iconostas, iconoclasm). Este semnificativ şi faptul că cel de al treilea capitol, dedicat Bisericii din Răsărit insistă asupra catedralei Sfânta Sofia, care mai mult decât orice altceva a reprezentat simbolul Bizanţului şi al influenţei acestuia în lumea ortodoxă.

În spaţiul restrâns al acestui volum s-a găsit loc şi pentru teme mai puţin convenţionale cum sunt: industria şi Bisericile, socialism, conştiinţă şi război, războiul rece, viaţa religioasă în China lui Mao,

Bisericile independente din Africa, problemele cauzate acolo de diferenţele lingvistice şi culturale (cum este, de pildă, poligamia), femeile preoţi, ştiinţă şi religie.

Ilustraţiile de foarte bună calitate constituie un adevărat album de artă, cu reproduceri ale unor capodopere datorate unor artişti ca Giotto, Michelangelo, Leonardo da Vinci, El Greco, precum şi a unora din cele mai cunoscute icoane ortodoxe. Pe pagina 112 străluceşte reproducerea unui fragment din pictura exterioară de la mânăstirea Suceviţa, însoţit de observaţia autorului volumului că „bisericile româneşti pictate sunt unice în întreaga Creştinătate. Între ilustraţii se află şi fotografii ale unora din cele mai cunoscute lăcaşuri de cult, de la catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol la catedrala de cristal din Los Angeles.

O lucrare a unui autor savant, care se citeşte cu uşurinţă de către oricine, ale cărei ilustraţii ajută la transmiterea mesajului cărţii.

Pr. prof. A. Jivi

Nicolae Bocşan, Ioan Lumperdean, Ioan-Aurel Pop, „ETNIE ŞI CONFESIUNE ÎN TRANSILVANIA (SECOLELE XIII—XIX)". Fundaţia „Cele trei Crişuri" Oradea, 1994, 188 p.

Problematica complexă a istoriei Transilvaniei în perioada medievală şi modernă a fost subiectul a mii de lucrări a numeroşi istorici atât români cât şi străini.

În acest cadru se înscrie şi lucrarea „Etnie şi confesiune în Transilvania (secolele XIII—XIX)" alcătuită cu râvnă şi pasiune de către colectivul format din istoricii: Nicolae Bocşan, Ioan Lumperdean şi Ioan-Aurel Pop. Lucrarea cuprinde trei părţi fiecare fiind opera unuia dintre autori.

În prima parte „Etnie şi confesiune: geneza medievală a naţiunii române moderne", Ioan-Aurel Pop tratează legătura de nezdruncinat ce a existat între poporul român şi Biserica ortodoxă pe parcursul istoriei începând de la etnogeneză. Se arată faptul că etnogeneza poporului român a fost corelată cu hristogeneza, poporul român apărând pe scena istoriei „ca popor creştin" singurul popor neolatin de credinţă ortodoxă. Se menţionează de asemenea faptul că creştinismul românesc a gravitat de la început spre spiritualitatea răsăriteană nu numai de la venirea slavilor, aşa cum susţin unii istorici filocatolici. În continuare se prezintă situaţia românilor din Transilvania după cucerirea maghiară când pericolul catolicismului (din secolul al XVI-lea al calvinismului) era corelat cu cel al deznaţionalizării şi maghiarizării. În acest context se arată faptul că numai păstrarea credinţei ortodoxe a determinat poporul să poată să-şi păstreze şi identitatea naţională. Se evidenţiază de asemenea rolul pe care l-a avut asupra conştiinţei naţionale unirea celor trei ţări româneşti la 1601 sub Mihai Viteazul. În încheiere este prezentată situaţia Transilvaniei la începutul secolului al XVIII-lea tratându-se şi problema unirii cu Biserica Romano-Cato-

lică, autorul susținând faptul că aceasta „a fost o soluție realistă, explicabilă istoricește". Adevărul este că unirea a realizat-o doar Mitropolitul Atanasie și o parte a clerului, poporul opunându-se încă de la început.

În partea a doua „Națiune și confesiune în secolul al XVIII-lea: opțiuni și preocupări pentru reunificarea ecleziastică a românilor ardeleni", Ioan Lumperdean prezintă frământările din sânul poporului român din Transilvania în secolul al XVIII-lea, după dezbinarea Bisericii, și încercările de refacere a unității acesteia.

Autorul pornește de la cadrul în care a avut loc unirea și anume de la faptul că după cucerirea Transilvaniei habsburgii doreau atât întărirea elementului catolic în detrimentul elementului reformat, cât și dezbinarea etnică și confesională a Transilvaniei conform dictonului „divide et impera". În ce privește realizarea unirii, autorul susține greșit faptul că „acțiunea de unire cu Biserica Romei a fost înfăptuită, prin actele semnate de un număr restrâns de clerici români la 21 martie 1697, 7 octombrie 1698, 5 septembrie 1700, 7 aprilie 1701", ori este cunoscut faptul că academicianul Silviu Dragomir a demonstrat cu argumente științifice faptul că toate actele care vorbesc despre realizarea unirii înainte de 1701 sunt falsuri realizate ulterior de iezuiți. În continuare se prezintă lupta lui Inochentie Micu-Clain și a reprezentanților „Școlii ardelene" pentru afirmarea națiunii române (trecându-se cu vederea peste lupta poporului ortodox). În încheiere se prezintă încercările de refacere a unității Bisericii de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și eșuarea acestora datorită opoziției Curții de la Viena.

În partea a treia „Națiune și confesiune în Transilvania în secolul al XIX-lea: cazul mitropoliei române", Nicolae Bocșan prezintă lupta pentru reînființarea Mitropoliei Transilvaniei în secolul al XIX-lea. Se pornește de la lupta pentru episcopi români în scaunele ortodoxe de la Sibiu și Arad încheiată cu succes în 1810 și 1829. Este prezentată de asemenea încercarea de reîntregire a Bisericii române după 1848, încercare eșuată datorită înființării în 1853 a Mitropoliei unite. În continuare se prezintă lupta ortodocșilor condusă de Andrei Șaguna pentru refacerea Mitropoliei ortodoxe și realizarea acestui dezidedat în 1864. În încheiere se evidențiază rolul celor două instituții în lupta ulterioară a poporului român pentru afirmare națională.

Lucrarea prin problemele abordate se încearcă a fi o prezentare a problemelor etnice și confesionale a Transilvaniei într-o manieră a istoricului laic independentă de orice influență a uneia sau alteia dintre confesiuni. Chiar dacă acest lucru nu se realizează în totalitate, totuși lucrarea este una dintre cele mai reprezentative în acest domeniu al istoriografiei românești de după 1989.

Maniera științifică în care este prezentată și bogata bibliografie consultată de autori, fac din ea o plăcută, interesantă și folositoare lectură pentru cei doritori să o parcurgă.

Banciu Liorean Gheorghe

Ioan Căpreanu, BUCOVINA: ISTORIE ŞI CULTURĂ ROMÂNEASCĂ (1775—1918), Editura Moldova, Iaşi, 1995, 138 p.

În această lucrare autorul expune — pe baza unor documente din Arhiva Istorică Centrală a României, din arhivele din Viena şi Lwow, a presei vremii şi a numeroase lucrări apărute de-a lungul vremii — lupta românilor bucovineni pe tărâm politic, economic, cultural şi bisericesc împotriva polticii de deznaţionalizare, impusă de Curtea imperială vieneză între anii 1775—1918, pentru dobândirea libertăţii şi a independenţei în scopul realizării unităţii statale a întregului neam românesc.

Lucrarea este structurată pe cinci capitole.

În capitolul I (p. 9—35), autorul prezintă condiţiile istorice în care Bucovina — având un teritoriu de 10 441 km² şi o populaţie curat românească, aşezată în cinci târguri şi 352 sate şi cătune, cu răzeşi români până în valea Ceremuşului şi a Colacinului, la graniţa cu Regatul feudal al Poloniei (p. 11) — a fost răpită şi anexată de către Imperiul austriac între anii 1775—1776, în urma păcii de la Kuciuc — Kainargi (1774). În acest context, în pofida opresiunilor la care erau supuşi, autohtonii au întreţinut legături permanente economice, culturale şi bisericeşti cu Moldova istorică, rezistând astfel în faţa încercărilor de înlăturare a caracterului românesc al Bucovinei. „Lupta naţională-culturală — scrie autorul — s-a desfăşurat în condiţii deosebit de grele, pentru a apăra cu succes vechea organizare politică şi drepturile străvechi ale românilor asupra acestui colţ al pământului strămoşesc". Pe plan religios, „noua stăpânire austriacă a lovit puternic, încă din primii ani ai ocupaţiei, Biserica ortodoxă a Bucovinei, interzicând orice legătură cu Mitropolia de la Iaşi. Guvernul Imperial de la Viena a hotărât mutarea reşedinţei episcopiei de la Rădăuţi şi l-a obligat pe Episcop să se desfacă şi de legăturile sale mitropolitane cu Moldova şi să închine eparhia sa mitropolitului sârbesc din Carlovăţ, cu care românii din Bucovina nu aveau nici o legătură". (p. 23). Totodată a fost desfiinţată şi Academia Teologică de la Putna, condusă de Vartolomeu Măzăreanu, în locul ei deschizându-se „o şcoală clericală elementară". „Curmarea legăturilor cu Moldova, importul de prelaţi sârbi din Carlovăţ, desconsiderarea şi umilirea clerului românesc avură drept urmare faptul că elementele cele mai distinse din rândurile acestuia... emigrară din Bucovina pentru a se stabili în Moldova". Între aceştia s-au aflat arhimandritul Vartolomeu Măzăreanul, viitorul episcop de Huşi, Gherasim Clipa Barbovschi, Meletie Brandaburul, ajuns episcop la Huşi şi Roman, apoi mitropolit al Moldovei şi Sucevei, precum şi preotul Andrei din Udeşti care „refuzând a depune jurământul de credinţă faţă de noua stăpânire, fugi peste cordonul apropiat, în Moldova, cu tot satul după dânsul" (p. 23).

Timp de doisprezece ani, între 1774—1786, Bucovina a stat sub administraţia militară austriacă, al cărei caracter era „german şi scopul ei germanizator" (p. 29). De aceea, „politica autorităţilor de ocupaţie în direcţia deznaţionalizării românilor s-a afirmat cu mari şi

grave implicații și asupra școlilor și tuturor așezămintelor culturale" (p. 32). În acest context s-a ajuns ca „singurii reprezentanți ai intelectualității" și totodată „factori activi păstrători ai limbii și conștiinței naționale" să fie „preoții din biserici, din cele nouă mânăstiri mari de călugări (Putna, Voronețul, Sfântul-Ilie, Moldovița, Mânăstirea Humorului, Sucevița, Solca, Dragomirna, Ilișești), de la cele 11 schituri de călugări și de la un schit de maici, la Voloca, pe Ceremuș" (p. 29).

Cel de al II-lea capitol se intitulează *„Revoluția de la 1848 din Bucovina și idealul unității național-statale a românilor"* (p. 36—46). Autorul arată situația politică a românilor bucovineni, obiectivele și rezultatele luptei revoluționarilor care au avut în fruntea lor pe frații Eudoxiu, Gheorghe și Alecu Hurmuzachi.

În capitolul al III-lea, numit *„Epoca de redeșteptare națională de după frământările politice din anul 1848 în Bucovina"* (p. 47—81), autorul prezintă acțiunile post-revoluționare pentru dezrobirea politică a Bucovinei și pentru afirmarea conștiinței naționale românești, la care au contribuit membrii familiei Hurmuzachi, revoluționarii din toate teritoriile românești, intelectualii români bucovineni, în special preoții — singura categorie de intelectuali români mai numeroasă din rândurile cărora s-a evidențiat mitropolitul Silvestru Morariu, preotul Andrei Vasilovici din Cernăuți, Iraclie Porumbescu de la Stupca și alții — care iau atitudine împotriva politicii de germanizare și rutenizare a culturii Bucovinei" (p. 47).

Capitolul al IV-lea expune *„Lupta pentru dreptul la învățătură al românilor și folosirea limbii naționale în Bucovina în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea"*, desfășurată sub auspiciile societăților culturale: Arboroasa, Junimea, Academia Ortodoxă, Armonia, Societatea doamnelor române din Bucovina, Societatea pentru cultură, Lumina, Societatea pedagogică română din Bucovina, Școala română din Suceava, Societatea „Ștefan cel Mare" din Rădăuți, Societatea corală „Ciprian Porumbescu" de la Suceava ș. a. (p. 82—91).

În încheiere autorul prezintă *„Mișcarea cultural-politică a românilor din primele două decenii ale secolului al XX-lea, în preajma unirii Bucovinei cu România"* (p. 91—134). Toate aceste manifestări desfășurate de societățile studențești și culturale au avut drept scop primordial menținerea trează a conștiinței unității naționale, contribuind la înrâurirea maselor populare în direcția unei acțiuni hotărâte pentru eliberarea Bucovinei și unirea cu patria mamă, România. Ele și-au găsit împlinirea în istorica Declarație a Congresului General al Bucovinei din 15/28 noiembrie 1918, de „unire necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul Român" (p. 129).

Prin această lucrare, autorul trezește în sufletele cititorilor amintirea unor fapte istorice memorabile, săvârșite în trecutul glorios al poporului nostru, oferindu-le un „prilej de reculegere și de întărire sufletească și trezind în conștiința, în adâncurile gândirii și simțirii noastre românești pioasă recunoștință față de memoria acelora, care,

prin jertfă şi cele mai ostenitoare străduinţe, au contribuit la fericita şi glorioasa lor înfăptuire" (p. 132).

Pavel Cherescu

ISTORIA ROMÂNIEI. PAGINI TRANSILVANE. Coordonator acad. Dan Berindei, Centrul de studii transilvane, Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1994, 383 p.

Prezentul volum reuneşte studiile a cincisprezece istorici şi cercetători care, în demersul lor istoriografic dedicat perioadei cuprinse între secolele IX—XX (respectiv 1918), şi-au propus să clarifice anumite aspecte din trecutul românilor transilvăneni reliefând, de asemenea, unitatea întregului neam românesc şi legăturile politice, economice şi bisericeşti pe care acesta le-a întreţinut cu alte naţionalităţi.

Ioan Aurel Pop, autor al studiului intitulat *„Observaţii privitoare la structura etnică şi confesională a Ungariei şi Transilvaniei medievale (sec. IX—XIV)* (p. 5—44), aprofundează această problematică pe care, în ultimii ani, a analizat-o cu claritate şi deosebită profunzime într-o seamă de contribuţii remarcabile care au văzut lumina tiparului în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie din Cluj" (XXVIII, 1987—1988; XXIX, 1989), în „Transylvanian Review" (II, 1993, nr. 3) şi în vol. *„Etnie şi confesiune în Transilvania"* (secolele XIII—XIX), Oradea, 1994, p. 5—63.

Pe baza tradiţiei cronistice referitoare la structura naţională a Panoniei şi Transilvaniei în perioada premaghiară, a mărturiilor scrise privitoare la români şi la importanţa lor până în secolul al XIV-lea precum şi a datelor relative la colonizarea şi includerea unor noi populaţii în Ungaria arpadiană în secolele XII—XIII, autorul evidenţiază caracterul multinaţional al teritoriului invadat de maghiari şi după anul 1000 d. Hr. constituit în regatul Ungariei.

De asemenea, el reliefează şi faptul că, din punct de vedere religios Ungaria, recte Transilvania, se prezintă ca state pluriconfesionale, predominant creştine. Din secolul al XIII-lea s-a accentuat confruntarea dintre catolici şi ortodocşi — papalitatea, regalitatea maghiară şi ordinele călugăreşti fiind „cele trei forţe aliate care au militat pentru extinderea catolicismului în centrul şi sud-estul Europei" (p. 33). În acest context s-au făcut numeroase presiuni politice şi sociale asupra românilor ortodocşi transilvăneni, pentru atragerea lor la catolicism. Rezistenţa acestora în faţa prozelitismului catolic se datorează, în mare măsură, solidarităţii etno-lingvistice şi ortodoxe menţinute cu fraţii lor liberi din Ţara Românească şi Moldova (expuşi aceleiaşi acţiuni de convertire prin politica desfăşurată de regele maghiar Ludovic I) care, prin înfiinţarea mitropoliilor supuse jurisdicţional şi canonic Patriarhiei de Constantinopol, au contracarat politica regalităţii maghiare.

Concluzia firească a autorului este că „Ungaria medievală — regat cu pretenţii misionare, cu rolul de bastion înaintat al credinţei

creştine apusene — a fost un stat multinaţional şi multiconfesional în care „catolicismul nu a putut cuprinde oamenii de rând (masa populaţiei) care aveau deja o credinţă (în general tot creştină) deoarece a acţionat cu mijloace nepotrivite, adesea violente, a fost vehiculat în limbi neînţelese de subiecţi, a pus în prim plan scopuri politice şi economice..." şi pentru că „românii, sârbii, bulgarii, rutenii, etc., adică marea masă ortodoxă din regat, aveau în afara graniţelor Ungariei medievale un puternic sprijin în conaţionalii lor, de aceeaşi limbă şi confesiune, care-şi formaseră state, adesea puternice, cuprinse în aria spiritualităţii bizantine" (p. 43—44).

Studiul profesorului universitar clujean Nicolae Edroiu se intitulează *„Posesiunile domnilor Ţării Româneşti şi Moldovei în Transilvania (secolele XIV—XVI). Semnificaţii politico-sociale şi cultural-istorice"* (p. 45—62). După cum remarcă autorul, domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei au stăpânit în Transilvania în secolele XV—XVI peste 300 de sate. Totodată, în această perioadă aveau posesiuni în Transilvania şi rude ale domnilor munteni şi moldoveni, pretendenţi la domnie sau foşti demnitari în cele două ţări, precum şi mulţi boieri (p. 53). Stăpânirea acestor domenii de către domnii Munteniei şi Moldovei a avut efecte benefice, producându-se, în principal, revigorarea vechilor instituţii politice şi juridice locale româneşti, a vieţii cultural-bisericeşti a românilor, a confesiunii lor ortodoxe şi organizării ei ierarhice (p. 57). „Odată cu noua stăpânire, domnească, românească şi ortodoxă..." au rămas „fără suport îngrădiri mai vechi în privinţa practicării cultului religios ortodox de către românii din teritoriul comitatens, domenial, unde s-a instituit nobilimea maghiară" (p. 58). De asemenea, Biserica şi religia ortodoxă a românilor din satele posesiuni ale domnilor Ţării Româneşti şi Moldovei au fost protejate de prigoana bisericilar oficiale ale Transilvaniei, a puterii guvernante, dându-se posibilitatea construirii unor biserici şi mânăstiri de piatră şi oferindu-se sprijinul pentru organizarea ierarhiei ortodoxe (p. 60—61).

Celelalte studii sunt semnate de către: Eugen Denize (*Un călător spaniol în Transilvania: Bernardo de Aldana — mijlocul secolului al XVI-lea*), Ştefan Ştefănescu (*Mihai Viteazul. Între „Respublica christiana" şi monarhia absolută)*, Sarolta Solcan (*Făgăraşul în istoria românilor — secolele XVI—XVII*), Costin Feneşan (*Populaţia din Marele Principat al Transilvaniei într-o statistică din 1772—1773*), Ladislau Gyemant (*Transilvania între anii 1690—1790*), Eva şi Iacob Mârza (*Polihistorul Vasilie Popp, 1789—1842*), Liviu Maior (*1848. Opţiuni programatice româneşti în Transilvania)*, Gelu Neamţu (*Evenimentele de la Mihalţ din vara anului 1848*), Ioan Bolovan (*Contribuţii privind situaţia demografică a Transilvaniei în anii 1850—1910)*, Alexandru Porţeanu (*Mişcarea memorandistă în preocupările diplomatice şi consulare ale României în Austro-Ungaria*), Stelian Mândruţ (*Fenomenul radicalizării mişcării naţionale române din Transilvania în anul 1910*), Gheorghe Iancu (*Contextul internaţional al pregătirii Marii Adunări*

Naţionale de la 1 Decembrie 1918) şi acad. Ştefan Pascu (*Desăvârşirea statului naţional unitar român*).

După cum remarcă acad. Dan Berindei în „Cuvânt înainte", „studiile din volum vor contribui, neîndoielnic, la o mai profundă cunoaştere a realităţilor istorice, la înlăturarea unor neclarităţi sau false interpretări, la reconstituirea veridică a unor elemente istorice hotărâtoare" (p. 7) din trecutul Transilvaniei, sădind în sufletele cititorilor dragostea faţă de neamul românesc, de valorile sale perene.

Diac. P. Cherescu

Ilie Fonta, LIBERTATEA RELIGIOASĂ ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ, Bucureşti 1994, 304 p.

Cartea pe care o prezentăm umple un mare gol în literatura noastră de specialitate privitoare la problema complexă a raporturilor dintre Biserică (respectiv culte) şi stat. Este un mare merit al autorului, Ministru-secretar de stat al Secretariatului de Stat pentru Culte, că oferă specialiştilor români acest volum ce cuprinde o sinteză a celor mai importante documente şi legi de stat cu privire la regimul juridic al cultelor în diferite state ale lumii. Orice specialist român care este implicat direct sau indirect în raportul dintre Biserică (respectiv culte) şi stat nu poate avea o atitudine corectă, democratică şi românească fără perspectiva pe care o oferă această carte. Volumul suplineşte o muncă substanţială pe care, altfel, ar fi trebuit s-o depună, în mod necesar, orice cercetător român implicat în acest domeniu.

Volumul este structurat în cinci capitole. Capitolul I (p. 17—84) cuprinde documente ONU privind libertatea religioasă, începând firesc cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului. Primul capitol se încheie cu un studiu privind drepturile persoanelor care aparţin minorităţilor etnice, religioase şi lingvistice, studiu ce reprezintă un raport al Subcomisiei de luptă împotriva măsurilor discriminatorii şi pentru protecţia minorităţilor, elaborat în colaborare cu soţia autorului, Maria Fonta.

Capitolul II (p. 85—108) cuprinde prevederi constituţionale privind libertatea religioasă din 25 de state ale lumii, iar capitolul III (p. 109—212) prezintă legi ale cultelor şi alte acte normative privind libertatea religioasă din diferite ţări. Acest capitol, prin domeniul la care se aplică normele pe care le conţine, are un caracter preponderent catolic şi (neo)protestant, de aceea, considerăm noi, că ar fi fost utilă şi redarea unor norme cu referire la organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe din alte ţări cu tradiţie democratică (de exemplu, aşa-numita „Orthodoxes Gesetz" care se referă la organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe în Austria).

Capitolul IV (p. 213—234) cuprinde două sinteze cu privire la raportul dintre Biserica Catolică şi viaţa publică şi la Numirea episcopilor catolici, sinteze elaborate (împreună cu Maria Fonta) după lucrările unor profesori catolici recunoscuţi în domeniu.

Capitolul V (p. 235—301) cuprinde 6 studii cu privire la constituțiile democratice și viața religioasă, la orele de religie din învățământul de stat, la regimul juridic al asociațiilor religioase, la prozelitismul religios, la frățietatea creștină și la libertatea religioasă din România, după decembrie 1989. Dintre acestea se distinge ultimul studiu care se axează pe libertățile religioase la noi în țară (prezentate în număr de 10) și care-l îndreptățește pe autor să afirme că în România s-au creat „condițiile necesare continuării procesului de asigurare a drepturilor și libertăților religioase la un nivel comparativ cu standardele internaționale" (p. 301).

Volumul se încheie cu o postfață (p. 302—304) semnată de Dr. Constantin Cuciuc. Acesta afirmă că „Personalul de cult și credincioșii consideră legile referitoare la viața religioasă o încercare de stânjenire și limitare a libertății credinței". Aici se cuvine o rectificare. Propoziția de mai sus ar trebui să înceapă cu „Unii dintre...". În continuare autorul postfeței condamnă statul totalitar unde viața religioasă este cu totul subordonată celei politice și, cealaltă extremă, statul teocratic, care merge „până la promovarea preoțimii în funcții politice și juridice". Aici se cuvine din nou o rectificare: implicarea preoților în funcții publice este o caracteristică a statului democratic și nu neapărat teocratic. De pildă, în Germania, la ora actuală, doi prim-miniștrii sunt preoți evanghelici, fapt ce nu înseamnă că Germania ar fi teocratică, ci democratică.

Împreună cu autorul Ilie Fonta, recomandăm și noi cartea aceasta tuturor teologilor preocupați de libertatea religioasă în lumea contemporană. De atfel, credem că volumul prezentat va constitui mult timp o referință bibliografică de bază pentru viitoarele studii și cărți în domeniu.

Pr. Lect. Irimie Marga

Donald Guthrie, NEW TESTAMENT THEOLOGY, Inter-Varsity Press, 1064 p.

Donald Guthrie, profesor la renumitul London Bible College, devenise celebru prin publicarea unei introduceri în Noul Testament: „New Testament Introduction" (1054 p.) și a numeroase alte lucrări.

În prefața la „New Testament Theology" autorul susține că în Occident, înainte de Reformă nu s-a manifestat un interes deosebit pentru teologia biblică. Accentul era pus în întregime de Dogmatică, prin care se exprima învățătura tradițională a Bisericii. Prima distincție reală între Dogmatică și Teologia biblică a făcut-o J. P. Gabler în lucrarea sa: „Oratio de justo discrimine theologiae biblicae et dogmaticae regundisque recte utriusque finibus", publicată în anul 1787. Un eveniment major pentru studiul Teologiei Noului Testament l-a reprezentat editarea în anul 1897 a lucrării: „The Task and Methods of New Testament Theology" în care autorul, G. Wrede, încearcă să argumenteze importanța înțelegerii textelor Noului Testament din per-

spectivă istorică. Alți autori în domeniu: A. Schweitzer, R. Bultmann, H. Conzelmann, O. Cullmann, A. Richardson, E. Stauffer, J. Jeremias, W. G. Kümmel, M. Meinertz, K. H. Schelke, G. E. Ladd.

Există două metode în Teologia Noului Testament:

a. împărțirea textului în secțiuni literare și prezentarea ideilor teologice aferente

b. selectarea temelor majore, identificarea lor în scrierile Noului Testament, și o sinteză unificatoare.

D. Guthrie o folosește pe cea de-a doua, nu lipsită de dificultăți, dar având marele avantaj de-a oferi cititorului: „ceea ce spune Noul Testament despre un anumit subiect important" (p. 72).

Temele cele mai importante, devenite titluri ale celor zece capitole sunt:

1. Dumnezeu
— Dumnezeu în calitate de Creator, Părinte și Împărat
— atributele dumnezeiești
2. Omul și lumea lui
— premizele: Vechiul Testament, iudaismul și elenismul
— lumea
— omul în sine
— omul în relație cu Dumnezeu
3. Hristologia
— Iisus ca om
— lipsa de păcat a omului Iisus
— titlurile hristologice: Mesia, Fiul lui David, Slujitor, Fiul Omului, Domn, Fiul lui Dumnezeu, Logos, sintagma: „Eu sunt...", Adam cel din urmă, Dumnezeu
— imnurile hristologice: Filipeni 2, 6—11; Coloseni 1, 15—20; I Timotei 3, 16; Evrei 1, 3; I Petru 3, 18—20
— evenimentele hristologice: Nașterea din Fecioară; Învierea; Înălțarea
4. Misiunea lui Hristos
— Împărăția
— lucrările mântuitoare ale lui Hristos
5. Sfântul Duh
6. Viața creștină
— începutul
— harul
— noua viață în Hristos
— sfințire și desăvârșire
— legea în viața creștină
7. Biserica
— comunitatea primară
— dezvoltarea Bisericii
8. Eshatologia
— a doua venire a Domnului
— viața după moarte
— judecata

— raiul
— iadul
9. Etica din perspectiva Noului Testament
10. Sfânta Scriptură

Se impun câteva precizări în legătură cu sintagma: „Eu sunt..." enumerată printre titlurile mesianice, de o importanță deosebită, prin trimiterea la textul din Ieșire 3, 14: „Eu sunt Cel ce sunt". O întâlnim de șapte ori în Evanghelia scrisă de Sf. Ap. și Ev. Ioan: 6, 35; 8, 12; 10, 7; 10, 11; 11, 25; 14, 6; 15, 1. Toate metaforele din aceste texte: pâinea vieții; Lumina lumii; ușa; Păstorul cel bun; învierea și viața; calea, adevărul și viața; vița sugerează lucrările dumnezeiești: de a susține în existență, de a lumina, de a admite, de a purta de grijă, de a da viață, de a călăuzi și de a face roditor. Numai Cel „prin care toate s-au făcut", Logos-ul dumnezeiesc, despre care se vorbește în prologul Evangheliei (a IV-a), Și-ar fi putut atribui aceste lucrări. Expresia în discuție o întâlnim și în Apocalipsă 22, 13: „Eu sunt Alfa și Omega, cel dintâi și Cel de pe urmă, începutul și sfârșitul", de asemenea 2, 23: „Eu sunt Cel care cercetez rărunchii și inimile".

„New Testament Theology" a devenit operă de referință datorită tratării exhaustive și obiectivității exprimate și în examinarea unor teme cum ar fi: Nașterea din Fecioară, Învierea, Biserica primară, Sf. Taine și ierarhia bisericească.

Pr. N. Moșoiu

Henry Bettenson, THE EARLY CHRISTIAN FATHERS, Oxford University Press, 1991, 310 p., THE LATER CHRISTIAN FATHERS, Oxford University Press, 1991, 294 p.

Cele două volume traduse și publicate în limba engleză de Henry Bettenson cuprind o antologie patristică structurată pe autori și temele doctrinare majore dezvoltate în operele lor, cum ar fi: Dumnezeu Unul în Ființă, Sfânta Treime, crearea omului, starea primordială, căderea în păcat, originea răului, Providența, Persoana și opera Mântuitorului împreună cu toate temele hristologice, Persoana și opera Sfântului Duh, Biserica, ierarhia sacramentală, disciplina bisericească, Sfintele Taine, eshatologia.

Primul volum include selecțiuni din operele Părinților și scriitorilor bisericești: Clement Romanul, Sf. Ignatie, Sf. Iustin Martirul și Filozoful, Sf. Irineu, Tertulian, Clement Alexandrinul, Origen, Sf. Ciprian, Sf. Atanasie și din scrierile: Didahia și Epistola către Diognet, așadar, din perioada post-apostolică până în epoca primului sinod ecumenic (Niceea 325); cel de al doilea volum: Sf. Chiril al Ierusalimului, Sf. Ilarie de Poitiers, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nazians, Sf. Grigorie de Nisa, Teodor de Mopsuestia, Sf. Ioan Hrisostomul, Ambrozie, Fer. Ieronim, Fer. Augustin, Sf. Chiril al Alexandriei, Teodoret de Cir, Leon cel Mare.

Lucrarea a cunoscut unsprezece ediţii în aproximativ trei decenii de la prima apariţie, fiind de fapt un manual folosit cu predilecţie de studenţii Facultăţii de Teologie a Universităţii din Oxford, unde nu se predă Dogmatica aşa cum suntem noi obişnuiţi, ci se studiază temele doctrinare după cum reies din lucrările Sf. Părinţi şi scriitori bisericeşti, fără a se face apoi o sinteză a învăţăturii de credinţă. La fel se procedează şi în legătură cu epoca modernă.

Antologia alcătuită de H. Bettenson este un mijloc facil de iniţiere în gândirea patristică, iar apariţia unei astfel de lucrări în limba română este de stringentă necesitate.

Pr. N. Moşoiu

Frank Lake, CLINICAL THEOLOGY — A THEOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL BASIS TO CLINICAL PASTORAL CARE, Londra 1994, 245 p.

Prima ediţie din 1966 a însemnat încununarea muncii de pionierat desfăşurată pe parcursul multor ani. Deşi îşi începe cariera ca medic misionar în India, interesat în mod special de parazitologie, la cererea societăţii sale misionare Frank Lake se va specializa în psihiatrie. În anul 1958 a inaugurat o serie de seminarii de „teologie clinică" pentru clericii interesaţi de stabilirea unui raport între teologie şi psihoterapie şi psihiatrie. Activitatea lui a luat amploare, devenind o mişcare de formare pastorală foarte importantă în Marea Britanie. Ajunge apoi director al „Asociaţiei de Teologie clinică" (Clinical Theology Association) fondată în 1962, existând cu largi perspective şi astăzi.

Cartea cuprinde opt capitole, două adaosuri, glosar, indicele referinţelor biblice şi un indice general:

1. Oficiul creştin al ascultării
2. Ciclul dinamic ca un model în teologie şi psihologie
3. Înţelegerea persoanelor depresive
4. Depresia — consideraţii practice
5. Înţelegerea personalităţii isterice
6. Înţelegerea personalităţii schizoide
7. Înţelegerea personalităţii paranoice
8. Anxietatea şi reacţiile defensive asociate

Trăsături isterice şi schizoide
Înregistrarea unui caz din perspectivă pastorală

Nu este vorba de o simplă adaptare a terminologiei şi cunoştinţelor medicale la necesităţile îngrijirii pastorale, ci se oferă structura unei terapii „medical-teologice" a dezechilibrelor psihice. Se recomandă chiar practicarea „rugăciunii lui Iisus" pentru eliminarea reacţiilor fobice (p. 183—184).

În contextul reintroducerii asistenței religioase în spitale, cartea lui Frank Lake i-ar putea ajuta pe cei implicați în această misiune. Preotul își păstrează slujirea sa specifică, dar să nu uităm că roadele Sfintelor Taine nu apar automat, magic, doar prin faptul că ritualul este săvârșit corect (ex opere operato), independent de ceea ce cred și simt primitorii. În lumea secularizată în care trăim este dificil de constatat ce relevanță au actele sacre în viața celui în suferință. Ar fi benefic ca preotul să aibă mai întâi un dialog cu pacientul, să cunoască datele esențiale din biografia sa, să înțeleagă în fața cărui tip de personalitate se află și apoi, câștigându-i încrederea, să-i explice semnificația sfintelor slujbe ale Bisericii.

Pr. N. Moșoiu

Arhim. Iustin Popovitch, PHILOSOPHIE ORTHODOXE DE LA VERITE DOGMATIQUE DE L'EGLISE ORTHODOXE, traducere din limba sârbă de Jean Louis Palierne, cu o prefață de arhiep. Athanasie Jevtitch și o introducere de P. Patric Ranson, volumul I, colecția La Lumiere du Thabor, L'age d'homme, Paris 1992, 363 p.

„Fost-a om trimis de la Dumnezeu, numele său era Justin... El a venit spre mărturie (martyrian) ca să mărturisească despre Lumină."
La sfârșitul acestui veac Dumnezeu trimite Bisericii un vestitor al Evangheliei, un mărturisitor, un ascet, un mare teolog, pe părintele Justin Popovitch (25 martie 1894 — 25 martie 1979). Născut în ziua de Buna Vestire și primind la Botez numele de *Blagoje* (Blago vesnik — anunțător al veștii bune), el va arăta în viața și opera sa o trăire profundă și o practicare exemplară a Evangheliei, o mărturisire vie și actuală a lui Hristos, Cel răstignit și înviat, dovedind că îndumnezeirea omului este posibilă datorită „aplicabilității" Evangheliei la viața omului, și datorită umanității adevărate, divino-umanitatea, pe care aceasta o conține și o revelează.

Opera sa imensă, centrată pe misterul negrăit al teantropiei, cuprinde peste 40 de volume, dintre care 30 au fost editate în limba sârbă, 3 traduse în limba greacă și 2 în limba franceză. Cele *12 volume din Viețile Sfinților, comentariile la epistolele pauline și ioaneice, comentariile la Evangheliile după Matei și Ioan, Teologia Sfântului Sava, ca filozofia vieții (1953), Viața Sfântului Sava și Sfântului Simeon (1962), Omul și Dumnezeu-Omul (1966), Biserica Ortodoxă și ecumenismul (1978), Calea teandrică (1980)* nu sunt decât câteva jaloane din opera sa monumentală.

Remarcabile și definitorii pentru părintele Justin sunt însă cele 3 volume ale Dogmaticii sale intitulate *„Filosofia ortodoxă a adevărului"* în care autorul arată adevăratul sens al filosofiei așa cum a fost ea înțeleasă în literatura patristică. Marele teolog sârb se dovedește a fi un filosof după modelul protectorului său celest, Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, pe care a încercat să-l imite atât în teologie, ca filosofie a vieții, cât și în martiriu. Părintele Justin Popovitch își cen-

trează întreaga filosofie nu pe problemele omului ci pe cele legate de Dumnezeu-Omul şi astfel el se străduieşte prin toate lucrările sale, prin toate eforturile sale ascetice, prin întregul său mod de viaţă să descrie într-un mod cât mai veridic chipul lui Hristos şi să fie o mărturie vie a Acestuia.

Dogmatica a apărut în 3 volume — primul, în 1932, cel de al doilea în 1935 şi cel de al treilea după mai bine de 50 de ani în 1978. Lucrarea sa preia forma „Dogmaticilor clasice", dar se distinge net faţă de acestea *prin viziunea nouă, interioară, duhovnicească asupra adevărurilor revelate:* dogmele nu sunt axiome dezvoltate într-un sistem speculativ, ci ele sunt pentru părintele Justin, expresia eclesială a Adevărului revelat. *În Persoana divino-umană a lui Hristos rezidă unitatea teologiei.* În El şi prin El, dogmele sunt forţa transfiguratoare în Biserică, ele ajută omului să atingă îndumnezeirea, ele veghează asupra vieţii duhovniceşti şi ele devin transparente înţelegerii umane prin integrare sacramentală şi ascetică în Trupul lui Hristos.

Primul volum din Dogmatica sa a fost scris ca un manual destinat predării Teologiei Dogmatice în universităţi, şi, de aceea, el poartă amprenta exigenţelor academice, materialul fiind structurat în capitole şi paragrafie bine delimitate. După inevitabilele probleme preliminare, referitoare la Dogmatica — ştiinţă teologică, volumul conţine o expunere despre Dumnezeu în Sine, ca Fiinţă perfectă şi ca Treime de Persoane, apoi vorbeşte despre Dumnezeu ca şi Creator şi Proniator al lumii.

Al doilea volum tratează despre Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul şi opera Sa de mântuire. Această lucrare este atât de densă şi se diferenţiază atât de net de orice dogmatică apărută până acum, putând fi pusă alături de cartea a treia a „Dogmaticii" Sfântului Ioan Damaschin.

Al treilea volum este o urmare directă a celui precedent, căci este dedicat cu totul eclesiologiei — problemelor referitoare la Trupul lui Hristos extins în umanitate. Părintele Justin expune o eclesiologie cu totul impregnată de triadologie, hristologie, pnevmatologie şi eshatologie.

Ceea ce distinge primul volum de celelalte două, este forma lui voit orientată „şcolară" — ceea ce face ca această lucrare să *nu* fie cea mai reprezentativă din ansamblul scrierilor dogmatice ale părintelui Justin. Târziu, după apariţia lui, autorul, el însuşi nemulţumit, nu atât de unele erori pe care probabil le-a găsit, ci mai mult de o tratare inadecvată a unor probleme capitale ale dogmaticii în conformitate cu exigenţele unui manual, a dorit refacerea şi îmbunătăţirea acestui volum. Nu a mai ajuns să o facă şi, cu toate acestea, lucrarea sa nu este o dogmatică „şcolară", ci ea este cu mult mai mult. Ea îl descoperă pe autor ca pe un autentic teolog neopatristic, ca pe un bun cunoscător al Scripturii, ca pe un pnevmatofor, un interpret iniţiat al tradiţiei, un ascet format prin celebrare cultică, o mărturie vie a Adevărului Evangheliei.

Trăsătura caracteristică a teologhisirii părintelui Justin vizibilă şi

definitorie şi pentru acest prim volum este *hristocentrismul* ei: în Dumnezeu-Omul şi cu Dumnezeu-Omul, omul a devenit o fiinţă nouă, o fiinţă divino-umană capabilă de îndumnezeire. *Taina dumnezeirii şi taina umanităţii s-au unit într-o mare Taină, într-un Pan-Mister, misterul total al existenţei a tot ceea ce a existat, va exista şi ar putea exista vreodată.* (Pere Justin Popovitch, *De L'Eglise*, La Lumiere du Thabor, n. 30, Paris II, 1991, p. 64).

Fiul lui Dumnezeu întrupat a unit în Sine divinul şi umanul, a unit în El şi prin El toate planurile de existenţă, El este Alfa şi Omega, toate aspiră spre El şi sfârşesc în El, toate cresc în El şi prin El ajung la plenitudine, „la măsura vârstei deplinătăţii lui Hristos" (Efes. 4, 13). Simţind pericolul care planează asupra civilizaţiei europene din cauza refuzului acceptării realităţii prezenţei Dumnezeu-Omului în istorie şi a insensibilităţii ei spirituale, a „ne-simţirii" ei, părintele Justin accentuează în opera sa semnificaţia Persoanei lui Hristos pentru istorie, pentru om, pentru trecut, prezent şi viitor: „Iisus Hristos, ieri şi azi — acelaşi în veac" este în lucrarea sa punctul de plecare şi sfârşitul oricărui discurs dogmatic. Perspectiva de tratare a adevărurilor revelate, în acest prim volum este unică: ele sunt înfăţişate „şcolăreşte", în ordinea lor consacrată „de programă" dar tratarea lor este făcută din *perspectivă hristologică*. Totul porneşte de la Hristos, Care, obiectiv a împlinit iconomia mântuirii noastre şi Care, acum, se infuzează, îşi extinde Trupul Său pnevmatizat în umanitate şi vine în maximă intimitate cu noi în noi, prin harul Sfântului Duh. Mângâietorul vine şi ne face după chipul lui Hristos, fii adoptivi ai Tatălui. Hristos, Cel răstignit, înviat şi înălţat la cer, este un Model viu care ne configurează şi îşi imprimă în noi Persoana Sa, în Biserică, prin viaţa sacramentală şi ascetică. Aici este începutul înţelegerii dogmelor în ortodoxie: aplicând adevărurile revelate în viaţă, integrându-se în Trupul lui Hristos, murind păcatului şi lumii, trăind în Hristos şi prin Hristos omul ajunge să aibă „Duhul lui Hristos" şi poate spune cu Sfântul Apostol Pavel „Noi însă avem gândul lui Hristos" (I Cor. 2, 16). Omul ajunge astfel în Hristos şi prin Hristos la o înţelegere fină, spirituală a adevărurilor revelate.

Din această perspectivă, întreaga dogmatică a părintelui Justin este în ansamblu o mărturisire de credinţă, o doxologie adusă Dumnezeu-Omului. Departe de a imita stilul ştiinţific şi rigid apusean, autorul exprimă totul într-un limbaj nou, plin de putere ca un reflex al vieţii în Hristos şi ca o mărturie a experierii divino-umanităţii. Dogmatica şi asceza sunt inseparabile şi contopite dau naştere filosofiei Sfântului Duh: *„Filosofia adevărată este imitarea lui Dumnezeu şi ea este arta artelor şi ştiinţa ştiinţelor, o spune Sfântul Ioan Damaschin. Ca ştiinţă a Sfântului Duh, ea este singura ştiinţă care poate învăţa pe om, această creatură muritoare şi egoistă, cum să biruie moartea în sine şi în jurul său şi să ajungă la nemurire. De aceea filosofia ortodoxă este arta artelor şi ştiinţa ştiinţelor"*. (Philosophie Orthodoxe de la verite, I, p. 45).

Ca filosofie a Sfântului Duh, dogmatica are menirea să înfăţişeze adevărurile despre Dumnezeu aşa cum au fost descoperite prin Revelaţie pentru ca oamenii să le întrupeze în viaţa lor şi să ajungă astfel la sfinţenie, la fericirea veşnică: „*Hrănindu-se cu adevărurile veşnice ale lui Hristos, omul îşi eliberează progresiv conştiinţa şi voinţa şi întreaga viaţă de tot ceea ce este păcat, de tot ceea ce este egoism, de tot ceea ce este trecător şi muritor. Făcându-se viu prin tot ceea ce este sfânt, imuabil, absolut şi veşnic omul trăind în Hristos şi centrat prin Hristos în Biserică prin sfintele nevoinţe împlineşte în sine victoria asupra omului vechi prieten al păcatului, egoist antropocentric*" (Ibidem, p. 47).

Prin aceasta părintele Justin reuşeşte să surprindă specificul ortodoxiei: „*Ortodoxia este ortodoxie prin sfinţenie. Sfinţenia este viaţă în Sfântul Duh prin Sfântul Duh. Nu există ortodoxie fără sfinţenie, fără lucrarea sfinţitoare a Sfântului Duh. Teologia ortodoxă este singura teologie evanghelică pentru că ea este de la Duhul Sfânt, ea este de la Sfinţii Apostoli, ea este de la Părinţii prevmatofori. Într-un cuvânt ea este filosofie a Sfântului Duh.*" (Ibidem, p. 48).

Prin toate aspectele revelate, Dogmatica părintelui Justin Popovitch, lucrare biblică şi patristică, clasică şi inovatoare în acelaşi timp, se arată a fi unică atât ca întindere cât şi ca densitate, o pledoarie pentru sfinţenie, o mărturie a vieţii în Hristos şi se impune cititorului nu atât doar prin acurateţe în informaţie cât prin supleţe şi fineţe în exprimare şi densitate poetică.

Drd. Ciprian Streza

TIPARUL TIPOGRAFIEI REGIONALE SIBIU